

ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ, ਇੰਡੀਆਨਾ
ਦੂਜਾ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਮੇਲਾ
 22 ਸਤੰਬਰ 2012, ਦਿਨ ਸਨਿਚਰਵਾਰ
 @ Garfield Park
 2345 Pagoda Dr., Indianapolis, IN
 ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਇਕਾ ਸਤਵਿੰਦਰ ਬਿੱਟੀ ਆਪਣੀ ਗਾਇਕੀ ਨਾਲ
 ਸਰੋਤਿਆਂ ਦਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰੇਗੀ
 (ਹੋਰ ਵੇਰਵਾ ਅੰਦਰ ਸਫਾ 16-17 'ਤੇ ਪੜ੍ਹੋ)

10 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਸੰਦ
AMANTEL.COM
 \$25 ਵਿਚ 3000 ਮਿੰਟ (50 ਘੰਟੇ)
 ਘਰ ਦੇ ਫੋਨ ਅਤੇ ਸੈਲ ਫੋਨ ਲਈ ਇਕੋ ਰੇਟ

24/7 Customer Service
 ਇਹ ਆਫਰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ ਕੂਪਨ ਕੋਡ ਸਾਡੀ ਵੈਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਕਾਊਂਟ ਵਿਚ ਟਾਈਪ ਕਰੋ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਵੇਰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੋ।
vaisakhi
 ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰੋਗੇ ਉਨੇ ਹੀ ਮਿੰਟ ਕੱਟੇ ਜਾਣਗੇ
 1-888-652-6268, 732-983-4332/4333

GS CPA, INC.
 ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸਭ ਅਕਾਊਂਟਿੰਗ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲੋੜਾਂ ਲਈ
Gurpreet Singh, CPA, MBA
 Certified Public Accountant
 5450 Lafayette Road, Suite#3,
 Indianapolis, IN 46254
Ph: 317-248-4802
 Fax: 317-800-7947
 e-mail: info@gscpainc.com Website: www.gscpainc.com

Thirteenth Year in Publication ਮਿਡਵੈਸਟ ਐਡੀਸ਼ਨ Price 50¢
 ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਅਤੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਫਤਾਵਾਰ
ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼
 Punjab Times, Vol 13, Issue 38, September 22, 2012 20451 N Plum Grove Rd. Palatine, IL 60074 Ph: 847-359-0746, Fax: 847-705-9388
 Email: punjabtimes1@sbcglobal.net
 www.punjabtimesusa.com

ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਉਬਾਲ, ਮਮਤਾ ਨੇ ਹਮਾਇਤ ਵਾਪਸ ਲਈ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਨਵੇਂ ਆਰਥਿਕ ਸੂਧਾਰਾਂ ਤਹਿਤ, ਇਸੇ ਹਫਤੇ ਐਲਾਨੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸਿਆਸਤ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪਿੜ ਭਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੀਤੀਆਂ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਚੁਨ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਿੱਧੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦਾ ਵੱਡਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਡੀ.ਐਮ.ਕੇ. ਨੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਨਾਲ ਸੁਰ ਮਿਲਾਈ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਵੀ ਮੁੱਦਾ ਚੇਤੇ ਕਰਵਾਇਆ

ਕ੍ਰਮਵਾਰ 22 ਅਤੇ 21 ਲੋਕ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਹਮਾਇਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।
 ਬੀਬੀ ਬੈਨਰਜੀ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਵਾਪਸੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਯੂ.ਪੀ.ਏ. ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਹੁਣ 245 ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ 'ਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ 205, ਡੀ.ਐਮ.ਕੇ. ਦੇ 18, ਐਨ.ਸੀ.ਪੀ. ਦੇ 9, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਲੋਕ ਦਲ ਦੇ 9, ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ 3 ਤੇ ਹੋਰਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ

ਮਮਤਾ ਬੈਨਰਜੀ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਵਿਰੋਧ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੇਲ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਘੁਰਕੀਆਂ ਦੇ ਰਹੀ ਤ੍ਰਿਣਮੂਲ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮੋ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਮਮਤਾ ਬੈਨਰਜੀ ਨੇ ਆਖਰਕਾਰ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਹਮਾਇਤ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਈ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਭਾਈਵਾਲ ਪਾਰਟੀ ਡੀ.ਐਮ.ਕੇ. ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਸੁਰ ਮਿਲਾਉਂਦਿਆਂ 'ਭਾਰਤ ਬੰਦ' ਵਿਚ ਡਟ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਹਮਾਇਤ ਦੇ ਰਹੀ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਂਝੇ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਗੱਠਜੋੜ ਨੂੰ ਬੀਬੀ ਮਮਤਾ ਬੈਨਰਜੀ ਵੱਲੋਂ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਗਹਿਰਾਈ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਘੋਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਫਿਲਹਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁੱਦਾ ਆਧਾਰਤ ਹਮਾਇਤ ਦੇਵੇਗੀ।
 ਅਸਲ ਵਿਚ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਮੰਗੀ ਵਿਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬੀਬੀ ਮਮਤਾ ਬੈਨਰਜੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਰਤਾ ਕੁ ਪਾਸਾ ਵੱਟ ਕੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਤਿੱਖੇ ਤੇਵਰ ਵੀ ਦਿਖਾਏ ਹਨ। ਡੀ.ਐਮ.ਕੇ. ਮੁਖੀ ਐਮ. ਕਰੁਣਾਨਿਧੀ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਉਹ ਭੁੱਲੇ

ਨਹੀਂ। ਉਦੋਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡਣ ਦੀਆਂ ਅਫਵਾਹਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਉਹ ਉਦੋਂ ਦੜ ਵੱਟ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਸਨ।
 ਗੌਰਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਤ੍ਰਿਣਮੂਲ ਕਾਂਗਰਸ ਕੋਲ 19 ਲੋਕ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਕੈਬਨਿਟ

'ਚ ਛੇ ਮੰਤਰੀ ਹਨ। ਤ੍ਰਿਣਮੂਲ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਟੇਕ ਮੁਲਾਇਮ ਸਿੰਘ ਯਾਦਵ ਦੀ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਮਾਇਆਵਤੀ ਦੀ ਬਹੁਜਨ ਸਮਾਜ ਪਾਰਟੀ (ਬਸਪਾ) 'ਤੇ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਕੋਲ

ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਰਣੀਕੇ ਵੱਲੋਂ ਅਸਤੀਫਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਸੱਤਾ 'ਚ ਆਈ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਨਿੱਤ ਨਵੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਹੀ ਹੈ। ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣਾ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਾਖ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਧੱਕਾ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਮੰਤਰੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਰਣੀਕੇ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸਟਮਾਸ ਦੇ ਦੋਸ 'ਚ ਘਿਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਥੇਦਾਰ ਤੋਤਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੇਸਾਂ 'ਚ ਸਜ਼ਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣਾ ਪਿਆ ਸੀ।
 ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਨਤਾ 'ਤੇ ਮੋਟੇ ਟੈਕਸ ਲਾ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਸਹੇੜਿਆ ਹੋਇਆ

ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਰਣੀਕੇ

ਸੀ ਕਿ ਸ. ਰਣੀਕੇ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਮੁਸੀਬਤਾਂ 'ਚ ਹੋ ਵਾਧਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ. ਰਣੀਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਅਟਾਰੀ ਰਾਖਵੇਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਕੇਂਦਰੀ ਗਰਾਂਟਾਂ ਦੇ ਗਬਨ ਕਰਕੇ ਸੁਰਖੀਆਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਐਸ.ਸੀ. ਵਿੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੀ ਹਨ। ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਅਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।
 ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸ. ਰਣੀਕੇ ਦੇ ਬਚਾਅ ਦੀ ਬਹੁਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਕਸ ਨੂੰ ਲੱਗ ਰਹੀ ਢਾਹ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੌਤਾ ਅੱਕ ਚੁੱਬਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਘਪਲੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਅਟਾਰੀ ਵਿਧਾਨ

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 'ਤੇ)

For Sale or Lease
 ਕੈਨਟਕੀ ਤੇ ਇੰਡੀਆਨਾ 'ਚ ਵਿਕਾਊ ਹਨ

bp MARATHON VALERO Shell

Gas Stations (7): Avg. Inside monthly sales w/o lottery \$75,000-\$100,000 avg. Monthly gallons 60,000-100,000 rent avg. \$4,000-\$7,000
 Goodwill \$100,000-\$250,000 plus inv.

Liquor stores (3): Monthly sales avg. \$100,000-\$130,000
 Goodwill \$250,000-\$350,000 plus inv. Rent \$2,500-\$5,000

Located in: Kentucky & Indiana
 *Seller financing may be available for qualified buyers

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: 502-836-4825
 Sukh Bains
 Cell: (502) 836-4825
 Sbains888@yahoo.com

Estd. 1975
World Wide Travel
 www.fly2world.com

AIR TRAVEL • CRUISES • VACATIONS

DETROIT 734 525 7304
TOLL FREE 866 66 INDIA
CHICAGO 312 224 8800

DELTA KLM AIRFRANCE ETIHAD AIRWAYS QATAR AIRWAYS AIR INDIA Continental Airlines Lufthansa American Airlines

**RAFI HUSSAIN OF
CINESTARZ ENTERTAINMENT**

PRESENT

**ISHITA
SARKAR**

**SHRADDHA
PANDIT**

*Hit Songs Like
Subah Hone Na De
Humse Pyar Karle Tu
Chinta Ta Chita
Dhink Chika
Mauja Hi Mauja*

LIVE IN CONCERT

**BOLLYWOOD KING
MIKA SINGH**

BOLLYWOOD & DESI SONGS WITH LIVE BAND

On Friday October 26, 2012 @ 8:30pm

Sears Centre Arena

**5333 Prairie Stone Parkway
Hoffman Estates, IL 60192**

**Tickets:
\$39, 55, 75
VIP & VVIP**

**For Online Tickets:
www.megastarslive.com
www.searscentre.com**

**Buy Tickets Online
www.sulekha.com
www.desiclub.com**

For More Info: Rafi: 773-441-7904, Fawad: 847-909-3798

Harvinder S Billa: 708-228-8540 Raju Shah: 847-962-7641 Gulzar Singh: 708-774-2999

Harbir Virk: 847-942-9046, Narinder S Sra: 630-205-9264 Moe: 773-317-6200

**Al Mansoor Video: 773-764-7576 Atlantic Video: 773-338-3600 Kwik Pantry: 630-268-9574 Jai Hind: 847-490-9855 Singh Grocery: 847) 241-5189
Kwik Pantry: 630-960-4266 (Woodridge) Indian Groceries & Spices (Milwaukee) Maharaja Restaurant: 847-720-4971-9765 Khalid Pak: 630-539-4078**

ਹੁਣ ਮੌਤ ਦੇ ਜਾਅਲੀ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਲੈਤ ਜਾਣ ਦਾ ਫਰਾਡ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮੌਤ ਦੇ ਜਾਅਲੀ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੀਜ਼ੇ ਲਗਵਾਉਣ ਦੇ ਫਰਾਡ ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਲੰਧਰ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਕੁਝ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵਲੈਤ ਜਾਣ ਲਈ ਉਥੋਂ ਆਪਣੇ 'ਜਾਅਲੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ' ਤੋਂ ਮੌਤ ਦੇ 'ਜਾਅਲੀ' ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਮੰਗਵਾਏ ਤਾਂ ਕਿ ਮਾਨਵੀ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੀਜ਼ੇ ਹਾਸਲ ਕਰ ਕੇ ਉਥੇ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਉਤੇ ਤੁਰੰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਫਰਾਡ ਦਾ ਭੇਤ ਉਦੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਜਦੋਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਵਲੈਤ ਦੇ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਾਨਵੀ ਆਧਾਰ ਵਾਲੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਕ ਦਮ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੀ ਮੌਤ ਪਿੱਛੋਂ ਉਥੇ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਉਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਨ। ਇਹ ਭੇਤ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸ਼ੱਕ ਵਾਲੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜਾਂਚ-ਪੜਤਾਲ ਲਈ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ। ਪੁਣ-ਛਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਅਸਲ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟਾਂ ਵਿਚ ਛੇਤ-ਛਾਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਾਲ

ਰਾਬਤਾ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਤੁਰੰਤ ਛਾਣਬੀਣ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਪਿੱਛੋਂ ਜਾਅਲੀ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਫੁੱਟ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦੁਆਬਾ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਹਨ।

ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕੁਝ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਸਪੈਸ਼ਲ ਬ੍ਰਾਂਚ ਦੇ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਆਫ ਪੁਲਿਸ ਦਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਟਰੈਵਲ ਏਜੰਟਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਕਪੂਰਥਲੇ ਦਾ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹਕੋਟ ਦਾ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਖਿਲਾਫ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਫਰਾਡ ਦਾ ਕੇਸ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਚਾਰ ਹੋਰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪੁੱਛ-ਗਿਛ ਦੌਰਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਲੈਤ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਏ ਅਸਲੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਸਕੈਨ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੌਫਟਵੇਅਰ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਤਬਦੀਲੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੌਤ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਅਸਲੀ ਵਰਗਾ ਹੀ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਵਲੈਤ ਜਾਣ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਕੁਝ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵੀਜ਼ੇ ਲਈ ਅਪਲਾਈ

ਕੀਤਾ ਸੀ, ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਲੈਤ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਟਰੈਵਲ ਏਜੰਟਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਰੈਵਲ ਏਜੰਟਾਂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਜਾਅਲੀ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਏਜੰਟਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਾਢੇ ਛੇ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਲੈਣਾ ਸੀ।

ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਬਾਰੇ ਸਮਾਗਮ 23 ਨੂੰ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ (ਬਿਊਰੋ): ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਦੇ ਸਾਕੇ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਵਿਖੇ 23 ਸਤੰਬਰ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਮਨਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਵੇਰ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਸਮੇਂ ਬੁਲਾਰੇ ਇਸ ਸਾਕੇ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਬਾਰੇ ਤਕਰੀਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਫੁੱਲ ਭੇਟ ਕਰਨਗੇ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਦੇ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਸਿਰਫ 21 ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਕੋਈ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਪਖਤੂਨ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦਾ ਡਟ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਖਰੀ ਸਾਹਾਂ ਤੱਕ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ 12 ਸਤੰਬਰ 1897 ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਸਵੇਰੇ 9:30 ਵਜੇ ਤੋਂ ਕਰੀਬ 6 ਘੰਟੇ ਪਠਾਣ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਸੰਚਾਰ ਚੌਕੀ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਲੜਾਈ ਵਿਸ਼ਵ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਯੂਨੈਸਕੋ ਅਤੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵਲੋਂ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸਾਕੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸ੍ਰੋਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਕਤਲ ਬਾਰੇ ਭੇਤ ਬਰਕਰਾਰ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਤਾ ਵਜੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਮਰਹੂਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਵਰਾਜ ਕਵਾਤਰਾ ਦੀ ਮੁੰਬਈ 'ਚ ਹੱਤਿਆ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਨਵਰਾਜ (65) ਦੀ ਲਾਸ਼ 14 ਸਤੰਬਰ ਸਵੇਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਬੋਰੀਵਲੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚਲੇ ਫਲੈਟ 'ਚੋਂ ਮਿਲੀ। ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਕਤਲ ਦੇ ਠੋਸ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ ਪਰ ਸ਼ੱਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਸਾਹ ਘੁੱਟਣ ਨਾਲ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਉਹ ਆਪਣੇ ਫਲੈਟ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮੰਜਲ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਘੱਟ ਹੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਅਕਸਰ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਪਰਿਵਾਰਕ ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵਰਾਜ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਆਪਣਾ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚਲਾ ਬੰਗਲਾ 25 ਕਰੋੜ ਵਿਚ ਵੇਚਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਗਰੇਟਰ ਕੈਲਾਸ਼ ਖੇਤਰ 'ਚ ਦੋ ਫਲੈਟ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਚਦੀ ਰਕਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫਿਲਮ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਫਲੈਟ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵੀ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਘਰ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਛੇਤ ਛਾਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਡਾ. ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਖਿਲਾਫ ਸਖਤ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਤਿਆਰੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਸ਼ਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਮੁਅੱਤਲ ਕੀਤੇ ਵੀ ਸੀ ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਵਿਰੁੱਧ ਸਖਤ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ 19 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਟਰੱਸਟ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਕੇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਾਖਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਟਰੱਸਟ ਦੀ ਹੰਗਾਮੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਬਾਰੇ ਟਰੱਸਟ ਸਕੱਤਰ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੋਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਟਰੱਸਟ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾ ਕੇ ਟਰੱਸਟੀਆਂ ਨੂੰ ਡਾ. ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਗਈ ਪਤਾਲ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਜੋ ਵੀ ਬੇਨਿਯਮੀਆਂ ਤੇ ਆਪਹੁਦਰੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਬਣਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਟਰੱਸਟ ਨੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਕਲਪਤੀ ਜਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 'ਤੇ ਡਾ. ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਕਰੀਬ ਸੱਤ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕਰਜ਼ਾਈ ਹੈ। ਪਤਤਾਲ ਦੌਰਾਨ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਥਿਤ ਘਪਲਾ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਖਰੀਦੇ ਗਏ ਗੈਰਮਿਆਰੀ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਦਾ ਖਰਚਾ ਚੰਗੀ ਕੁਆਲਟੀ ਦਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ ਗੈਰ ਮਿਆਰੀ ਖਰੀਦੇ ਹੋਣ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੈ। ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਟੈਂਡਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਵੀ ਘਪਲੇਬਾਜ਼ੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ।

ਰਸ਼ਦੀ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਮੁੱਲ ਵਧਾਇਆ

ਤਹਿਰਾਨ: ਇਰਾਨ ਦੀ ਫਾਉਡੇਸ਼ਨ ਨੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਲੇਖਕ ਸਲਮਾਨ ਰਸ਼ਦੀ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਮੁੱਲ ਵਿਚ ਪੰਜ ਲੱਖ ਡਾਲਰ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਖੋਰਦਾਦ ਫਾਉਡੇਸ਼ਨ ਨੇ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਲਾਮ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਲੇਖਕ ਦਾ ਸਿਰ ਕਲਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੁਣ 33 ਲੱਖ ਡਾਲਰ ਦਾ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਰਸ਼ਦੀ ਵੱਲੋਂ 'ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੀਆਂ ਆਇਤਾਂ' ਨਾਮਕ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਣ ਕਰਕੇ ਇਰਾਨ ਦੇ ਸਰਵਉੱਚ ਆਗੂ ਮਰਹੂਮ ਆਇਤੁਲਾ ਖੁਮੀਨੀ ਨੇ 1989 ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ ਫਤਵਾ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ 65 ਸਾਲਾ ਲੇਖਕ ਲੁਕ-ਛਿਪ ਕੇ ਦਿਨ ਕੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ।

Pramodh Singh (Preet)
Senior Loan Officer | NMLS #215526
Cell: (847) 814-8825

Illinois Residential Mortgage Licensee. Programs available to qualified borrowers. Rates and programs subject to change without notice. Underwriting terms and conditions apply.

Save Thousands Now!!
REFINANCE & PURCHASE LOANS
Conventional, FHA, VA, USDA, Jumbo and HARP Loan Programs

3701 Grand Ave. • Suite E • Gurnee, IL 60031
Phone: (847) 775-2180 • Fax: (866) 286-8036
Email: pramodh.singh@thedrmc.com
www.diamondresidential.com

ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਸੰਦ-ਡੀ ਜੇ ਮਾਵੀ

DJ MAVI

Professional entertainment
for all occasions

DJ, M.C, Laser Lights, Large Sound Systems

We also offer

Dhol Players, Bhangra Dancers, and LCDs
Ohio, Indiana, Kentucky, Michigan, West Virginia,
Tennessee, Illinois

ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀ, ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ, ਜਨਮ ਦਿਨ, ਗ੍ਰੈਜੂਏਸ਼ਨਾਂ,
ਸਵੀਟ-16, ਮਹਿੰਦੀ-ਸੰਗੀਤ, ਜਾਗੋ ਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ... ਦਲਬੀਰ ਮਾਵੀ

We will make your event memorable for years to come
10 years of experience** Top of the line equipment**
More than 75,000 Songs** Up to 10,000 Watts of Sound**

ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੱਡਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਛੋਟਾ, ਡੀ ਜੇ ਮਾਵੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖੋ

ਫੋਨ: 513-885-1679

Deejaymavi@yahoo.com WWW.DJMAVI.NET

ਰੇਡੀਓ ਚੰਨ ਪ੍ਰਦੇਸੀ

ਫੋਨ 832-225-5354 'ਤੇ ਕਾਲ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਵੈਬਸਾਈਟ
www.channpardesi.com ਰਾਹੀਂ 24 ਘੰਟੇ 7 ਦਿਨ ਸੁਣੋ

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਕਾਲ ਕਰੋ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਓ, ਫੋਨ: 815-557-4991
ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ, ਫੋਨ: 219-670-4579

ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਵਿਚ ਮਕਾਨ
ਵੇਚਣ/ਖਰੀਦਣ ਲਈ
ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਨਾਂ

ਕਰਨ ਗਿੱਲ

Ph: (734) 612-9984

**Either Buying or Selling a
Home in Michigan**
"Always Go with the Winner"

**COLDWELL
BANKER**

44644 Ann Arbor Road Plymouth, MI 48170

Email: KarnGill@Hotmail.com

Website: www.KarnGill.com

ਇੰਡੀਆ ਕਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ
ਵਧੀਆ ਤੇ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਸਰਵਿਸ

www.011india.com

- ✓ ਵਧੀਆ, ਸਾਫ਼ ਆਵਾਜ਼
- ✓ ਘਰੋਂ, ਸੈਲ ਫੋਨ ਤੋਂ ਵਰਤੋ
- ✓ ਇਕ ਮਿੰਟ ਗੱਲ, ਇਕ ਮਿੰਟ ਦੇ ਪੈਸੇ

- ✓ ਮਿੰਟ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਤਿਆਂ ਹੀ
- ਖਤਮ ਹੋਣਗੇ

ਸਾਨੂੰ ਗਾਹਕ ਭੇਜੋ ਤੇ
ਫਰੀ ਮਿੰਟ ਲਵੋ!

ਇਕੋ ਡੀਲ ਤੇ ਦੋ ਨੰਬਰ
ਕੱਠੇ ਚੱਲ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਅਮਰੀਕਾ ਜਾਂ ਕੈਨੇਡਾ
ਤੋਂ ਇਕੋ ਰੇਟ

Limited Time Offer. Restrictions & Fees Apply.

800-914-1013 • 408-726-6103

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੈਡੀਸਨ ਹਾਈਟਸ ਹੁਣ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ

ਸਟਰਲਿੰਗ ਹਾਈਟਸ (ਬਿਊਰੋ): ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਹੋਈ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਇਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਦੀ ਨਵੀਂ ਬਣੀ ਇਮਾਰਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਰੰਭ ਹੋਏ ਅਤੇ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਸੰਗਤਾਂ ਲਈ ਇਕ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਜੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਘਰ ਪਹਿਲਾਂ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਕਸਬੇ ਮੈਡੀਸਨ ਹਾਈਟਸ ਵਿਚ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਇਕ ਤਾਂ ਛੋਟੀ ਪੈ ਗਈ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੀ ਚਰਚ ਰਹੀ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਪੁਰਾਣੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਡਿਟਰਾਇਟ ਅਤੇ ਦੂਰ-ਨੇੜੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਸਟੇਟਾਂ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਲੰਘੀ ਪਹਿਲੀ ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਪਣ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਉਪਰੰਤ ਪੰਥ ਪ੍ਰਸਿਧ ਰਾਗੀ ਜਥਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਸਵੇਰੇ 8 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4 ਵਜੇ ਤੱਕ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਗ੍ਰੰਥ ਰੈਪਿਡਜ਼ ਤੋਂ ਆਏ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਨਵੇਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਵਧਾਈ

ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਨਵੀਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਇਮਾਰਤ

ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦਿਆਂ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵੱਲ ਜਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਅਤੁੱਟ ਵਰਤਿਆ। ਪਕੌੜਿਆਂ ਤੇ ਜਲੇਬੀਆਂ ਦਾ ਆਈ ਸੰਗਤ ਨੇ ਭਰਪੂਰ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਘਰ ਪਹਿਲਾਂ 1980 ਵਿਚ ਮੈਡੀਸਨ ਹਾਈਟਸ ਕਸਬੇ ਵਿਚ ਇਕ ਚਰਚ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਲੈ ਕੇ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਟਰਲਿੰਗ ਹਾਈਟਸ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ 18 ਅਕਤੂਬਰ 2008 ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਟੱਕ ਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਆਰਥਿਕ ਮੰਦਵਾਏ

ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਆਰਥਿਕ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵੀ ਦਰਪੇਸ਼ ਆਈਆਂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸਟੇਟਾਂ ਸਗੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬਣ ਰਹੀ ਇਮਾਰਤ ਲਈ ਉਗਰਾਹੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਡਿਟਰਾਇਟ ਏਰੀਏ ਵਿਚ ਛੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਬਣ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨੂੰ ਤਰਸਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸਤਕਾਂ ਵੀ ਉਦੋਂ ਕੱਚੀਆਂ ਹੀ

ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਵਸੋਂ ਕਾਫੀ ਵਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ 8 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਗੁਰਮਤਿ ਕਲਾਸਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਲੋਂ ਇਕ ਓਪਨ ਹਾਊਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਥਾਨਕ ਗੈਰ ਸਿੱਖ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਅੰਦਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਾਰੇ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਫਿਲਮ ਦਿਖਾ ਕੇ ਆਏ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਅੰਦਰ ਚਲਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਤਿਜ਼ਾਰਤ ਕੌਰ ਨੇ ਬੱਚੇ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ।

ਅਮਰੀਕੀ ਕਾਂਗਰਸ ਮੈਂਬਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਡਟੇ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: 80 ਕਾਂਗਰਸ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਪਾਰਟੀਬਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਕੇ ਇਕ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਹੋਏ ਨਸਲੀ ਹਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ਇਹ ਮਤਾ ਜੋਏ ਕਰਾਉਲੀ ਤੇ ਹਾਵਰਡ ਬਰਮੈਨ ਸਣੇ ਉਘੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮਤੇ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਹੋਏ ਹਮਲਿਆਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ

ਹਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪਿਛਲੀ ਪੰਜ ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਵਿਸਕਾਨਸਿਨ ਦੇ ਓਕ ਕਰੀਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਹੋਈ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਵੀ ਘਟਨਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਹ ਮਤਾ ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਰਿਪਬਲਿਕਨ ਉਮੀਦਵਾਰ ਪੋਲ ਰੋਆਨ ਦੇ ਇਸ ਕਾਂਡ ਬਾਰੇ ਨਿਖੇਧੀ ਦੇ ਮਤੇ ਨੂੰ ਸਦਨ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਮਗਰੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਮਤੇ ਵਿਚ ਨਿਆਂ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਨਸਲੀ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ

ਅੰਕੜੇ ਜੁਟਾਏ। ਇਸ ਸਾਲ ਅਪਰੈਲ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ 93 ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਕ ਪੱਤਰ ਐਫ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਮਰੀਕੀ ਸਿੱਖਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਜੁਟਾਏ। ਮਤੇ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੀ ਕਰਾਉਲੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਮਤੇ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿਚ ਜੋ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੌ ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਉਪਰ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ।

10 years of experience Specializing in Weddings, Mehndi, Receptions, Birthday, Graduation parties and others special occasions.

Most reputed in Punjabi community.

ਵਿਆਹ, ਮੇਹੰਦੀ, ਰਿਸੇਪਸ਼ਨ, ਜਨਮਦਿਨ, ਗ੍ਰੈਜੂਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ੧੦ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਦਾ ਤਜਰਬਾ।

We serve all areas in and around Michigan including Ohio, Indiana and Illinois.

Contact: Gagan Email: info@skymademymemories.com
Cell: 734.674.1854 Web: www.skymademymemories.com

ooraa

ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਪੇਮੈਂਟਾਂ ਤੋਂ ਬੇਹੱਦ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ?

- ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਡਾਲਰ ਬਚਾਓ, ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਸੁਖਾਲੀ ਕਰੋ
- ਤੁਹਾਡੀ ਰਹਿੰਦੀ ਪੇਮੈਂਟ 60% ਤੱਕ ਘਟ ਸਕਦੀ ਹੈ
- ਆਪਣਾ ਕਰੈਡਿਟ ਬਹਾਲ ਕਰਾਓ
- Bankruptcy ਤੋਂ ਬਚੋ!
- ਸਾਰੇ ਕਾਰਡਾਂ ਦੀ ਇਕੋ Monthly Payment ਬਣਾਓ

- Achieve financial peace of mind
- Get the fast results
- 100% confidential
- Prevent wages garnishment and bank levies

We work in
USA & Canada

Resolve your IRS Tax Debt / Problems

100% SATISFACTION GUARANTEED

ਅੱਜ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਕਾਲ ਕਰੋ

(888) 888-9914

www.ooraa.org

Dhillon Truck Stop Dhillon Road Service

Interstate 40, exit 356, San Jon, NM

ਡੀਜ਼ਲ ਅਤੇ
ਰੋਡ ਸਰਵਿਸ

New & Used Tires
Oil Change

ਨਿਊ ਮੈਕਸੀਕੋ ਦੀ ਸਕੇਲ ਉੱਤੇ ਵੀ ਸਰਵਿਸ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ

Ph:575-576-4111, 317-918-6776

ਰੇਡੀਓ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਸੁਣੋ

ਹੁਣ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ
www.radiock.com 'ਤੇ

ਬੇਬੇਰੀਆ ਅਤੇ ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ
ਹਫਤੇ ਦੇ ਸੱਤੇ ਦਿਨ, 24 ਘੰਟੇ

Wifi Radio ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਚਲਦਾ ਹੈ

ਧਾਰਮਿਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ, ਤਾਜ਼ਾ ਖਬਰਾਂ, ਟਾਕ ਸ਼ੋਅ,
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੈਨ ਹੋਜ਼ੇ ਤੇ ਫਰੀਮਾਂਟ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਸਾਰਣ

> Preet Fabric, Fremont > Kash Fabrics, Hayward
> Sidhartha International, Fremont
> Shalimar, Union City > Mann Grocery Market, Yuba City

ਰੇਡੀਓ ਤੁਸੀਂ ਫੋਨ

832-551-5038

510-972-0442

'ਤੇ ਵੀ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹੋ

Khalsa Radio

ਗੁਰਬਾਣੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 24/7/365
ਫੋਨ 'ਤੇ ਸੁਣੋ 702-489-0222

"Independent Voice"

www.khalsaradio.org

Info@khalsaradio.org

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

ਫੋਨ: 510-900-3600

Radio CK, PO Box 296, Fremont, CA 94537

ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮੋਟੇ ਗੱਢੇ

ਬਠਿੰਡਾ: ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਕਾਰਦਿਆਂ ਕੇਂਦਰੀ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਤੈਅ ਫਾਰਮੂਲੇ ਤਹਿਤ ਹਰ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਇਕਸਾਰ ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰੀ ਸੂਚਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਹੁਣ ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 32 ਫੀਸਦੀ ਰਕਮ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੰਘੇ ਸੱਤ ਵਰ੍ਹਿਆਂ 'ਚ 15595 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ। ਟੈਕਸਾਂ ਤੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਆਮਦਨ 'ਚ ਵਾਧਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਾਲ 2005-06 'ਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸਾਂ 'ਚੋਂ 1227 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਾਪਸ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਜਦੋਂਕਿ ਸਾਲ 2011-12 'ਚ ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸਾਂ 'ਚੋਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ 3553 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਰਕਮ 'ਚ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਮਹਿੰਗਾਈ ਨੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬੋਝ ਹੋਣ ਦੱਬਿਆ ਹੈ ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਚੋਖਾ ਲਾਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਚੋਖੀ ਕਮਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। 13ਵੇਂ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਂਦਰ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 32 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਿੱਸਾ 1 ਅਪਰੈਲ, 2010 ਤੋਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। 12ਵੇਂ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 29.5 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲਦਾ ਸੀ ਜੋ 1 ਅਪਰੈਲ, 2005 ਤੋਂ 31 ਮਾਰਚ, 2010 ਤੱਕ ਲਾਗੂ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿੱਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਰਾਜ ਨੂੰ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣ ਲਈ ਇਕ ਫਾਰਮੂਲਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ 'ਚ ਇਕਸਾਰਤਾ ਹੈ। ਵਿੱਤ

ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀ ਲਿਖਤੀ ਸੂਚਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਠ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸ ਤੇ ਡਿਊਟੀਜ਼ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਟੈਕਸ ਹਨ ਜਦੋਂਕਿ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਿੱਧੇ ਟੈਕਸ ਹਨ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ 'ਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਟੈਕਸ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਲ 2005-06 ਤੋਂ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਟੈਕਸ 'ਚੋਂ 5592 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮੋੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਵਸੂਲ ਹੋਏ ਆਮਦਨ ਕਰ ਵਿੱਚੋਂ 3146 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਤ ਵਰ੍ਹਿਆਂ 'ਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਰਵਿਸ ਟੈਕਸ ਵਿੱਚੋਂ 1647 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇੰਜ ਹੀ ਕੇਂਦਰੀ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਡਿਊਟੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ ਰਕਮ 'ਚੋਂ 2375 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਾਪਸ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਚਾਲੂ ਮਾਲੀ ਸਾਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਅੱਠ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸਾਂ ਤੇ ਡਿਊਟੀਜ਼ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਪੈਸੇ ਵਿੱਚੋਂ 600 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਾਪਸ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ

ਸੱਤ ਵਰ੍ਹਿਆਂ 'ਚ ਕਸਟਮ ਡਿਊਟੀ ਵਿੱਚੋਂ 2823 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੇ ਵੈਲਥ ਟੈਕਸ 'ਚੋਂ 11 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਤਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਹਿੱਸਾ ਵਾਪਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ 68 ਫੀਸਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸ ਤਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੇਂਦਰੀ ਟੈਕਸਾਂ 'ਚੋਂ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਦੇ ਫਾਰਮੂਲੇ ਤੇ ਪੁਨਰਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਤੇ ਇਸ ਫਾਰਮੂਲੇ ਨੂੰ ਰਾਜ ਮੁਖੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਬਰਤਾਨੀਆ ਨੇ ਸੈਂਕੜੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਵਾਪਸ ਮੋੜੇ

ਲੰਡਨ: ਬਰਤਾਨੀਆ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਕਰੀਬਨ ਸੱਤ ਚਾਰਟਰਡ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ 350-400 ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਲਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਛੱਡਣ ਬਾਰੇ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਲੋਕ ਭੇਜੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਅਪੀਲ ਰੱਦ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

SUPER TRAVEL

847-676-9090, 773-465-5566

E-mail: supertravel2003@yahoo.com

Lowest Fares With Excellent Service

AMERICAN AIR,
CONTINENTAL AIR

JET AIRWAYS
DELTA, AIR INDIA,
KLM, LUFTHANSA.

For Emergency
Call anytime at

847-673-3825

EARLY BIRD SALE!!!!

India \$545
London \$250

ਅਮਰ ਕਾਰਪੈਟਸ

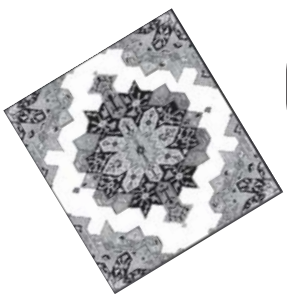
ਘਰਾਂ/ਦਫਤਰਾਂ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਮਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆ ਕੁਆਲਟੀ
ਦਾ ਕਾਰਪੈਟ ਸਸਤੇ ਭਾਅ ਪੁਆਉ

ਦੀਵਾਨ ਐਵਨਿਊ, ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਵਿੱਚ ਕਾਰਪੈਟਸ ਦਾ
ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਸਟੋਰ ਜਿੱਥੋਂ ਤੁਸੀਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਹੋ
ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੇਂ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੇ ਰੱਗ ਹਰ ਇਕ
ਕਵਾਲਿਟੀ ਵਿੱਚ, ਕੀਮਤਾਂ ਇਨੀਆਂ ਘੱਟ ਕਿ ਤੁਸੀਂ
ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ! ਆਓ! ਦੇਖੋ ਅਮਰ
ਕਾਰਪੈਟਸ ਦਾ ਨਵਾਂ ਤੇ ਬੇਹਤਰੀਨ ਚੋਣ ਭਰਪੂਰ
ਨਵਾਂ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਸ਼ੋਅਰੂਮ

ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ

ਹਾਰਡਵੁੱਡ ਫਲੋਰ, ਕਿਚਨ ਕੈਬਨਿਟ
ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲੋਰ ਉਪਲਬਧ

ਫਰੀ ਐਸਟੀਮੇਟ, ਆਰਡਰ ਕਰਨ ਦੇ
ਅਗਲੇ ਹੀ ਦਿਨ ਕਾਰਪੈਟ ਪਾਵਾਂਗੇ

Same day service in
Chicago and suburbs

Amar Carpets Inc

ਵੈਸਟਰਨ ਅਵੇਨਿਊ ਤੋਂ ਅਧਾ ਬਲਾਕ ਵੈਸਟ, 2423 W Devon Ave. Chicago IL 60659

ਕਾਲ ਕਰੋ : ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ

Ph: 773-508-5253, 773-507-8043, Fax: 773-508-5249

ਗੁਰਪਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂੰ

ਅਟਾਰਨੀ ਐਟ ਲਾਅ

ਗੁਰਪਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂੰ
ਅਟਾਰਨੀ ਐਟ ਲਾਅ

ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਡੀਪੋਰਟ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋ?
ਜਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਇੰਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ
ਕੇਸ ਬੰਦ ਹੈ?

ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਅਟਾਰਨੀ ਪੰਨੂੰ

ਇੰਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਡੀਪੋਰਟੇਸ਼ਨ ਡਿਫੈਂਸ

- ਬੋਰਡ ਆਫ ਇੰਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਅਪੀਲਜ਼
- 9th & 2nd ਸਰਕਿਟ ਅਪੀਲਜ਼
- ਕੈਨਸੇਲੇਸ਼ਨ ਆਫ ਡੀਪੋਰਟੇਸ਼ਨ (10 ਸਾਲਾ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕੇਸ)
- ਡੀਪੋਰਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇਸ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਮੋਸ਼ਨ ਮੁਫਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਲਾਹ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

NEW YORK
T 718.672.8000
75-20 ASTORIA BLVD, SUITE 170
JACKSON HEIGHTS, NEW YORK 11370
* ADMITTED IN THE STATE OF NEW YORK ONLY

CALIFORNIA
T 510.796.9000
39180 LIBERTY STREET, SUITE 118
FREMONT, CA 94538

Punjab Times Established in 2000
13th Year in PublicationPublished every Saturday
by **A B Publication Inc.**
20451 N Plum Grove Rd.
Palatine, IL 60074-2018
Ph:847-359-0746
Fax:847-705-9388 Email:punjabtimes1@sbcglobal.net
www.punjabtimesusa.com**Editor:**

Amolak Singh Jammu

Astt. Editor:

Jaspreet Kaur

Kuljeet Singh

Graphics:

Mandeep Singh

Photographer

Kamaljit Singh Virdi

Ph. 847-502-2703

Our Columnists

Ashok Bhaura

Tarlochan Singh Dupalpur

Baljit Basi

Major Kular

Corrpondents**Detroit, MI**

Rajinder Syan

734-261-0936

New York

Iqbal S. Jabowalia

917-375-6395

Distributed in: California, Illinois, Indiana, Ohio,
Michigan, Wisconsin, Missisipi,
Iowa, Arkansas, Massachusetts,
Texas, Virginia, Nevada, Washington,
Oregon, Arizona, Georgia, Florida,
New York, New Jersey, Connecticut,
Oklahoma, Pennsylvania, Missouri,
Kentucky**ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪਰਚਾ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ**
ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ: 90 ਡਾਲਰ,
ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਈ: 400 ਡਾਲਰ**ਨੋਟ:** ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ
ਲੇਖਾਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ
ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ
ਹੈ। ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਿੱਤ
ਛਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ
ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ।ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ
ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ
ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼
ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਾਠਕ ਕਿਸੇ ਵੀ
ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਆਪ
ਕਰ ਲੈਣ।**Disclaimer**The views expressed in
the articles published in the
columns of Punjab Times are
that of their writers, and it is
not implied that Punjab Times
endorses them.Sameway Punjab Times
does not necessarily endorses
the claims made in the
advertisements published in
Punjab Times.**All disputes subject to**
Chicago jurisdiction.

ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਉਬਾਲ

4 ਮੈਂਬਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ
ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਰ ਹੋਰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ 50 ਸੰਸਦ
ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਬਾਹਰੋਂ ਹਮਾਇਤ ਹਾਸਲ ਹੈ
ਜਿਸ 'ਚ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ 22,
ਬਸਪਾ ਦੇ 21, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਲੋਕ ਦਲ ਦੇ 4
ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਦਲ (ਸ) ਦੇ 3 ਮੈਂਬਰ ਸ਼ਾਮਲ
ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਬਣੀ ਰਹਿਣ ਲਈ 272
ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ
ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ 295 ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ
ਹਮਾਇਤ ਹਾਸਲ ਹੈ।ਉਧਰ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ.
ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ
'ਆਰਥਿਕ ਸੁਧਾਰਾਂ' ਬਾਰੇ ਕੀਤੇ ਵੱਡੇ
ਫੈਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਦੀ
ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਮਮਤਾ ਬੈਨਰਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੂਨ
ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਿੱਧੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਲਈ
ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।ਆਰਥਿਕ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ
ਵੱਡਾ ਸਿਆਸੀ ਜੋਖਮ ਲੈਦਿਆਂ ਬਹੁ-ਬਾਡ਼ ਪ੍ਰਚੂਨ
ਖੇਤਰ ਵਿਚ 51 ਫੀਸਦੀ ਸਿੱਧੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼
ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ
ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਏਅਰਲਾਈਨਾਂ ਨੂੰ 49 ਫੀਸਦੀਤੱਕ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਚਾਰ ਜਨਤਕ ਇਕਾਈਆਂ
ਦੀ ਹਿੱਸਾਪੱਤੀ ਵੇਚਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।**ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ**ਬ੍ਰਾਡਕਾਸਟਿੰਗ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਿੱਧਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼
49 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 74 ਫੀਸਦੀ ਕਰਨ ਤੇ
ਪਾਵਰ ਐਕਸਚੇਂਜਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ
ਹਰੀ ਝੰਡੀ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਪ੍ਰਚੂਨ ਖੇਤਰ ਵਿਚ 51 ਫੀਸਦੀ ਪੂੰਜੀ

ਨਿਵੇਸ਼ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ
ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਸੂਬਾਈ ਸਰਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ
ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਤਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ
ਵਿਚ ਪੂੰਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ
ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਸੋਂ ਸਾਲ 2011 ਦੀ
ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਦਸ ਲੱਖ ਤੋਂ
ਉਪਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਬੰਧਤ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂੰਜੀ
ਨਿਵੇਸ਼ ਦਾ 50 ਫੀਸਦੀ ਪੈਸਾ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ
ਵਿਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਲਈ ਖਰਚਣਾ
ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ
ਨੇ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਦੇ ਚਾਰ ਅਦਾਰਿਆਂ
ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਕਾਪਰ, ਇੰਡੀਅਨ ਆਇਲ,
ਨੈਲਕੋ, ਐਮ.ਐਮ.ਟੀ.ਸੀ. ਵਿਚ
ਅਪਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਿੱਜੀ ਹਵਾਈ
ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਿਚ 49 ਫੀਸਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਪੂੰਜੀ
ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ
ਨਾਲ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿੰਗਫਿਸ਼ਰ ਨੂੰ ਲਾਭ ਮਿਲਣ
ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ
ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਪੂੰਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦਰ
ਵਧਾ ਕੇ 74 ਫੀਸਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ
ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕਈ ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂਨੂੰ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਪ੍ਰਸਾਰਨ
ਦੇ ਦੋ ਖੇਤਰਾਂ ਟੀ.ਵੀ. ਨਿਊਜ਼ ਚੈਨਲਾਂ ਤੇ
ਐਫ.ਐਮ.ਰੇਡੀਓ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਪੂੰਜੀ ਨਿਵੇਸ਼
ਦੀ ਹੱਦ 26 ਫੀਸਦੀ ਹੀ ਰਹੇਗੀ।ਕੇਬਲ ਟੀ.ਵੀ. ਤੇ ਡੀ.ਟੀ.ਐਚ. ਵਿਚ
ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਪੂੰਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਸੀਮਾ 49 ਫੀਸਦੀ
ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹਿਟਸ ਵਿਚ 74 ਫੀਸਦੀ ਨਿਵੇਸ਼
ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਿਟਸ ਸੈਟੇਲਾਈਟ
ਮਲਟੀਪਲੈਕਸ ਸਰਵਿਸ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕੇਬਲ ਰਾਹੀਂ
ਟੀ.ਵੀ.ਚੈਨਲਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੋਬਾਈਲ
ਟੀ.ਵੀ. ਵਿਚ 74 ਫੀਸਦੀ ਐਫ.ਡੀ.ਆਈ.ਦੀ
ਖੁੱਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੋਬਾਈਲ ਟੀ.ਵੀ. ਅਜੇ
ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਮੁਢਲੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਅਗਲੇ
ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪਸਾਰ ਹੋਣਾ ਹੈ।ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ
ਬਹੁ-ਬਾਡ਼ ਪ੍ਰਚੂਨ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਿੱਧੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ
ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ
ਕਿ ਇਸ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿਚ
ਸੁਧਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਵਧਣਗੇ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿਚ
ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਨੂੰ ਇਸ
ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਸਭਾ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਲਾਤਕਾਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਫਸਿਆ

ਮੁਹਾਲੀ: ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਕਬੱਡੀ ਖਿਡਾਰਨ
ਨਾਲ ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਪਿਸਤੌਲ ਦੀ ਨੌਕ 'ਤੇ
ਬਲਾਤਕਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਵਧੀਕ ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ
ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਮਨਜੋਤ ਕੌਰ ਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ
ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਸਭਾ ਮੁਹਾਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ
ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਦੇਸ਼ ਆਇਦ
ਕੀਤੇ ਹਨ। ਕੇਸ ਦੀ ਅਗਲੀ ਸੁਣਵਾਈ ਤਿੰਨ
ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗੀ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਸਾਈਬਰ
ਅਪਰਾਧ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਵਿਰਕ ਨੂੰ ਬੀਤੀ 27 ਜਨਵਰੀ
ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਉਹ ਪੁਲਿਸ
ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਹਨ।ਉਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ 13 ਜੁਲਾਈ, 2011 ਨੂੰ
ਫੇਜ਼-ਇਕ ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ
376, 420, 506 ਤੇ ਅਸਲਾ ਐਕਟ ਦੀਆਂ
ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਾਰਾਵਾਂ ਤਹਿਤ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ
ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿਰਕ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕੇਸ ਦਰਜ ਹੋਣ
ਮਗਰੋਂ ਸਿਆਸੀ ਦਖਲ ਕਾਰਨ ਪੁਲਿਸ ਜਾਂਚ ਠੰਡੀ
ਪੈ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪੀੜਤ ਮਹਿਲਾ ਨੇ
ਇਨਸਾਫ਼ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ
ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਸ 'ਤੇ
ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬਦੇ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ
ਕਿ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ
ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ.(ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਸੈੱਲ)
ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਦਿਓ, ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ. ਗੋਤਮ ਚੀਮਾ
ਤੇ ਸਾਈਬਰ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ.ਵਿਭੋਰ
ਸ਼ਰਮਾ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰੀ ਜਾਂਚ ਕਮੇਟੀ
ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਂਚ
ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਵਿਰਕ ਨੂੰ ਕਸੂਰਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ
ਸੀ। ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਤਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੁਹਾਲੀ
ਵਿਚ ਹੋਏ ਖੇਡ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਦੀ
ਮੁਲਾਕਾਤ ਵਿਰਕ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਵਿਰਕ
ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖੇਡਣ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ ਭੇਜਣ ਦਾ ਮੌਕਾ
ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ।ਉਹ ਦੋ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਂ ਹੈ ਤੇ ਪਟਿਆਲਾ
ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ
ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਣ ਲਈ ਵਿਰਕ ਨੂੰ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਕਰੀਬ
ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਡੇਢ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੇ ਆਪਣਾ
ਪਾਸਪੋਰਟ ਤੇ ਫੋਟੋਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਬਾਅਦ
ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਤੇਨਾ ਹੀ ਪੈਸੇ ਤੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਵਾਪਸ ਕੀਤੇ ਗਏ।
ਇਸ ਦੌਰਾਨ 13 ਜੁਲਾਈ, 2011 ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ
ਵਿਰਕ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਪੈਸੇ ਵਾਪਸ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਆਪਣੀ
ਕਾਰ ਵਿਚ ਬਿਨਾਇਆ ਤੇ ਮੁਹਾਲੀ ਦੇ ਉਦਯੋਗਿਕ
ਖੇਤਰ ਫੇਜ਼-7 ਸਥਿਤ ਆਪਣੀ ਫੈਕਟਰੀ ਲੈ ਗਿਆ
ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਸਤੌਲ ਦੀ ਨੌਕ 'ਤੇ
ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤਾ।ਘਟਨਾ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਸਮੇਂ ਖਿਡਾਰਨ
ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲ ਫੇਜ਼-6 ਦਾਖਲਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਉਸ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ
ਹੋਣ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਧਰ ਸ. ਵਿਰਕ
ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ
ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨੀ ਵਿਵਾਦ ਚੱਲ ਰਿਹਾ
ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਔਰਤ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ
ਝੂਠੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਫਸਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ
ਔਰਤ ਮਈ 2011 ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ
ਨੌਕਰੀ ਮੰਗਣ ਆਈ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਨੌਕਰੀ
ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੌਕਰੀ
ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਰਣੀਕੇ ਵੱਲੋਂ ਅਸਤੀਫਾ

(ਸਫਾ ਇਕ ਦੀ ਬਾਕੀ)ਸਭਾ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਧਰਨਿਆਂ ਦਾ ਦੌਰ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ
ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਧਿਰਾਂ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ
ਚੈਲੀਆਂ 'ਚ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਾਰ
ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਪੈ ਰਹੇ ਦਬਾਅ
ਕਾਰਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗਰਾਂਟਾਂ ਦੇ ਘਪਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ
ਪੰਜਾਬ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਬਿਊਰੋ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।ਸ. ਰਣੀਕੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸਰਕਾਰ
ਵਿਚ ਵੀ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਮੰਤਰੀ ਸਨ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ
ਦਲਿਤ ਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਬਾਰੇ ਭਲਾਈ
ਵਿਭਾਗ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ
ਲੋੜਵੰਦ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹਾਂ
ਮੌਕੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸ਼ਗਨ ਵਿਚ ਵੀ ਘਪਲਾ ਹੋਣ ਦੇ
ਚਰਚੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ
ਵਿਚ ਗਰਾਂਟਾਂ ਵਿਚ ਘਪਲਾ ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਦੌਰਾਨ
ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਜਾਗਰ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਸ. ਰਣੀਕੇ
ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਸਹਾਇਕ ਸਰਬਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁੱਧ
ਘਪਲੇ ਦਾ ਕੇਸ ਦਰਜ ਹੋਇਆ।ਜੂਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਪੁਲਿਸ ਸਰਬਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਵਿਚ
ਨਾਕਾਮ ਰਹੀ ਤਾਂ ਸ. ਰਣੀਕੇ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ 'ਤੇ ਵੀ
ਸਵਾਲ ਉਠਣ ਲੱਗੇ। ਉਂਜ ਇਹ ਵੀ ਚਰਚਾ ਹੈਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਗਰਾਂਟਾਂ
ਵਿਚ ਘਪਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੋਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ
ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਬੇਪਰਦ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ
ਪੁਲਿਸ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ
ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਵਿਚ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅਮਿਤ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ
ਬੈਂਕ ਆਫ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।ਇਸ ਅਸਤੀਫੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ
ਵਿਚ ਫੇਰਬਦਲ ਬਾਰੇ ਕਿਆਸ ਲੱਗਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ
ਗਏ ਹਨ। ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤਿੰਨ ਅਹੁਦੇ
ਖਾਲੀ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਲ ਮਾਰਚ ਵਿਚ ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ
ਕੌਰ ਅਤੇ ਮਈ ਵਿਚ ਤੋਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਸਤੀਫਾ
ਦੇਣਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਤਾਂ
ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ
ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਕਪੂਰਥਲਾ ਜੇਲ੍ਹ
ਵਿਚ ਬੰਦ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਫ਼ਿਲਹਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਮੁੜ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ
ਨਹੀਂ। ਤੋਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ
ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਰਾਹਤ ਮਿਲਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ
ਦੋਹਾਂ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੀ
ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਹਵਾਰਾ ਤੇ ਭਿਉਰਾ ਵੱਲੋਂ ਵਕੀਲ 'ਤੇ ਦੋਸ਼

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਮਰਹੂਮ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਕਤਲ
ਕੇਸ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਵਾਰਾ ਤੇ
ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭਿਉਰਾ 'ਤੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਬੁਝੇਲ
ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਤ ਕੇ ਭੱਜਣ ਬਾਰੇ ਕੇਸ ਨੇ ਉਦੋਂ ਨਵਾਂ
ਮੋੜ ਲੈ ਲਿਆ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ
ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਕੀਲ ਅਰਵਿੰਦ ਠਾਕੁਰ
ਤੋਂ ਵਕਾਲਤਨਾਮਾ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼
ਲਾਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਇਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ
ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਬਾਹਰ ਜੋ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ
ਪਿੱਛੇ ਅਰਵਿੰਦ ਠਾਕੁਰ ਦਾ ਹੱਥ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ
ਠਾਕੁਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ
ਖੇਡਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਾਕਾ
ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਯਾਦਗਾਰ ਦੇ ਕੀਤੇ ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਵੀਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ
ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ ਲੈ ਲਈ ਹੈ।ਕੇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਤਿੰਨ ਗਵਾਹਾਂ
ਤੇ ਬੁਝੇਲ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਤਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ,
ਅਮਰੀਕ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ
'ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋਈ। ਤਿੰਨਾਂ ਗਵਾਹਾਂ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ
ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਹਵਾਰਾ ਦੀ ਬੈਰਕ
ਦੇ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਬੈਰਕ
ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਿੱਟੀ ਪੁੱਟਣ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਚੱਲਣ ਦੀਆਂ
ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਸੁਣਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਇਸ
ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।
ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੇਸ ਦੀ ਅਗਲੀ ਸੁਣਵਾਈ ਚਾਰ
ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

(ਡਾ.) ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ
ਬਲਵਿੰਦਰ (ਨਿੱਕੀ) ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ
ਪ੍ਰੋ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਮਦੇਵ
ਸਵਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ
ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ
ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ
ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ
ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ
ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ
ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਜੱਸੀ) ਗਿੱਲ
ਡਾ. ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਅਯੁਧਿਆ ਸਲਵਾਨ
ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿਆਤਾ
ਜਗਦੀਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰਤ
ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੁਰਾ
ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਬੰਪਾਰਾਏ
ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
ਹੈਪੀ ਹੀਰ
ਸੰਨੀ ਧੂਤ
ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਿੱਪੀ

Matrimonials**ਵਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ**

Well settled Saini Sikh parents seek Gursikh match for their US Citizen Innocently divorced daughter, 28, 5'-6", M Ed., school teacher. Email biodata @ bsinghmdus@yahoo.com

Suitable match wanted for US born Jatt sikh girl, 35year, 5'-6", working as financial manager with a reputed company in Chicago area. Family well settled in US. E-mail bio @ mgs2808@yahoo.com

ਕੰਨਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

Sikh parents seek match for handsome US educated son, MBA, MS, BS, Engineering, 28/5'-11". Employed with a highly reputed company. Email: photo/bio: sps1083@gmail.com

ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਅਮਰੀਕਨ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਲੜਕੇ, 21 ਸਾਲ, 6 ਫੁਟ ਲਈ ਯੋਗ ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਹੀ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਜੋ ਲੜਕੇ ਦੇ ਇੰਡੀਆ ਰਹਿੰਦੇ 24 ਸਾਲਾ (6 ਫੁਟ) ਭਰਾ ਲਈ ਅਮਰੀਕਨ ਲੜਕੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਰਵਾ ਸਕਣ। ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ ਫੋਨ: 408-694-8554

US citizen or green card holder girl sought for US green card holder Rajput boy 29, 5'-11". Call: 318-348-7448 or 661-229-6823 (Cell)

Sikh parents seek pretty, tall, professionally qualified match for US citizen clean-shaven boy 26, 5' 11", Master degree, working as financial analyst with a reputed Company. Contact: kpsingh263@gmail.com

Wanted suitable professional match for US citizen Jatt Sikh boy, 39, 5'-7" MD, good practice, innocent divorcee, issueless. Respectable family. Email bio-data & recent photo @ ssg77429@gmail.com

Visit us on the web:
punjabtimesusa.com
Ph: 847-359-0746

ਕਸਾਬ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਰਹਿਮ ਦੀ ਅਪੀਲ

ਮੁੰਬਈ: ਮੁੰਬਈ ਹਮਲਿਆਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸਜ਼ਾ-ਏ-ਮੌਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਪਾਕਿ ਅਤਿਵਾਦੀ ਅਜਮਲ ਕਸਾਬ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਰਹਿਮ ਦੀ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਸਾਬ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਆਰਥਰ ਰੋਡ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਸਾਬ ਵੱਲੋਂ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ ਰਹਿਮ ਦੀ ਅਪੀਲ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਂਜ਼ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨ ਕਦੋਂ ਭੇਜੀ ਗਈ ਸੀ। ਤਕਰੀਬਨ ਚਾਰ ਸਾਲ ਤੋਂ ਕਸਾਬ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲੜਾਈ 29 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ 26/11 ਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਦੇ ਕੇਸ 'ਚ ਉਸ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਉਪਰ ਮੋਹਰ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

Triple Transport Inc.

5938 S. 13th St., Milwaukee, WI 53221
Ph: 414-282-2363, Fax: 414-282-2370

ਡਰਾਈਵਰ ਅਤੇ ਓਨਰ ਅਪਰੇਟਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ

ਮਿਲਵਾਕੀ, ਵਿਸਕਾਨਸਿਨ ਦੀ ਇਕ ਇੰਟਰਮੋਡਲ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵੀ ਸੀ ਡੀ ਐਲ ਡਰਾਈਵਰ ਅਤੇ ਓਨਰ ਅਪਰੇਟਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ

ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ, ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਘਰ ਆ ਸਕਦੇ ਹੋ

WI, MN, Upper MI, IL, Intermodal Freight

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਬੋਪਾਰਾਏ
ਫੋਨ 414-349-3449

Khalsa USA Inc.**ਓਨਰ ਅਪਰੇਟਰ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ**

ਮਿਡਵੈਸਟ ਤੋਂ ਸਾਰੀਆਂ 48 ਸਟੇਟਾਂ ਲਈ ਪੱਕੇ ਰੂਟ ਲੋਡ ਚੱਕਣ ਲਈ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ ਕਾਗਜ਼ ਪੂਰੇ ਕਰਨ 'ਤੇ ਤੁਰਤ ਭੁਗਤਾਨ

Dry and Reefer loads

ਕਾਲ ਕਰੋ: 847-477-9968

or email: khalsausa55@gmail.com

We Specialize in Insuring small Businesses

Advance Insurance Consultants Inc.
Business Insurance Specialists

1783 S. Washington St., ST#101B, Naperville, IL 60565

>We specialize in Insuring computer consultants, Gas Stations, Restaurants, Hotels/Motels, Physicians offices, Workers Comp, etc.
>We will do a complete analysis of your current policy & apply maximum credits and discounts to get you the best rates with "A" rated company.

Call Tanvir Ahmad or Tariq S. Bhatti, Ph: 630-718-9492

Wanted Owner Operators

ਸਟਾਕਟਨ ਦੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਟਰੱਕਿੰਗ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਓਨਰ ਅਪਰੇਟਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਲੋਡ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ 48 ਸਟੇਟਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਾਹੋ, ਲੋਡ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤੇਲ ਲਈ ਕਾਰਡ ਜਾਂ ਕੌਮ ਚੈਕ ਲਓ ਹਰ ਗੇੜੇ ਕਾਗਜ਼ ਦਿਓ ਤੇ ਪੈਸੇ ਲਓ

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

ਫੋਨ: 209-479-0242

Desi Bazar

916 E. Main Street #118, Greenwood, IN, 46143
Tel: 317-888-2040, Fax: 317-887-6116

We specialize in all kind of Indian Groceries and Sweets

- FRESH VEGETABLES EVERY THURSDAY
- FRESH GOAT MEAT

10% off on all Gurudwara supplies and Religious programs!!

We Are Open 7 Days a Week

ਖੁਲ੍ਹਾ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਸਟੋਰ, ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮਾਣ ਦੇਸੀ ਬਾਜ਼ਾਰ

Law Office of Navdeep S. Jhaj

Navdeep S. Jhaj

Member, American Immigration Lawyers Association

Immigration Law Attorney**General Legal Practice**

>Estate Planning >Personal Injury
>Bankruptcy

ਅਸੀਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

- ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ■ ਜਨਰਲ ਲਾਅ
- ਪਰਸਨਲ ਇੰਜਰੀ ■ ਬੈਂਕਰਪਸੀ
- ਐਸਟੇਟ ਪਲਾਨਿੰਗ

1930 W Hubbard, 2nd Floor, Chicago, IL 60622

Voice: 312.404.8893, Fax: 312.243.2277

email: navjhaj@me.com

Sistar Mortgage

Minimizing Cost, Maximizing Investment

www.SistarMortgage.com

Balbir (Bill) Grewal, Loan Officer

Residential & Commercial Loans

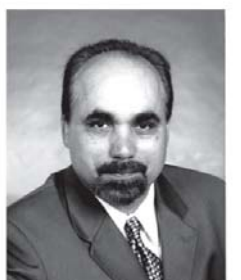
(734) 330-8859 Mobile

(586) 802-7385 Fax

Balbir.Grewal@SistarMortgage.com

*Refinance up to 125% value of the house.

Loans Available In Most States!

> 100% FHA Financing > Residential (Purchase & *Refinance) > Self Employed > Cash Out Refinance > Investment Property Loans > Jumbo Loans > Commercial Property With Business or Business Only

ਸੰਵਿਧਾਨ, ਕੌਮੀ ਝੰਡੇ ਜਾਂ ਕੌਮੀ ਗੀਤ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ !

ਅਸੀਮ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਨੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਜੰਤਰ-ਮੰਤਰ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਧਰਨਾ ਲਾਇਆ, ਵਰਤ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਕਾਰਟੂਨ ਬਣਾਏ। ਇਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼-ਧਰੋਹ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਦੇਸ਼-ਧਰੋਹ ਤਾਂ ਉਹ ਬੇਈਮਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੱਕ ਬਣਦੀ ਦੌਲਤ ਨੂੰ ਟੈਲੀਕਾਮ ਸਕੈਂਡਲ, ਕੋਲੇ ਦੇ ਬਲਾਕਾਂ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਤੇ ਹੋਰ ਸੌ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਲੁੱਟ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਮਾੜੇ ਲੋਕ ਹਰ ਵਾਰ ਵਧਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾੜਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਅਗਵਾ ਕਰ ਲੈਣ ਕਰ ਕੇ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਉਸ ਦਿਨ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਟੀ ਵੀ ਚੈਨਲ ਨੇ ਇਹ ਕੌੜਾ ਸੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਕਿ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਜੇ ਕੋਈ ਕੰਪਨੀ ਚਾਰ ਛਿੱਲੜ ਫੜਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਸੀਮ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਹੁਣ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਬਾਹਰ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇ ਬਾਂਡ ਨਹੀਂ ਭਰੇਗਾ, ਪਰ ਆਖਰ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਮਝਾਉਣ ਉਤੇ ਭਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜ਼ਮਾਨਤ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਅਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤੀ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਆਪ ਉਸ ਨੂੰ ਅਣ-ਮੰਗੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਹਾਰ ਸੀ ਜੋ ਹੋਈ ਵੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਸ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਹਾਰ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 65 ਸਾਲ ਲੰਘਾ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਰਤਾਨਵੀ ਰਾਜ ਦੇ ਖਿਦਮਤਗਾਰਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਉਭਾਰ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਝਟਕੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਭਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

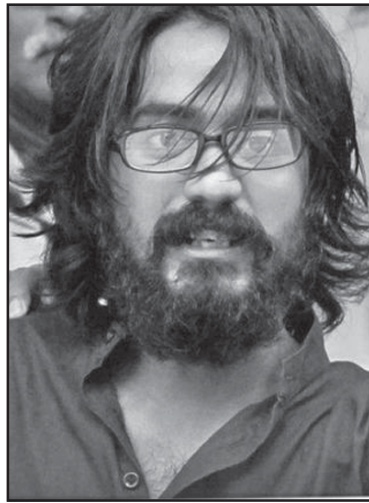
ਜਿਹੜਾ ਕਾਰਟੂਨ ਅਸੀਮ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਆਮ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ 'ਅਸੀ' ਵਰਤਣ ਦੀ ਆਦਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਵਾਰ 'ਮੈਂ' ਲਫਜ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਲੋਕ ਇਸ ਕਾਰਟੂਨ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਵਾਂ ਜਾਂ ਨਾ, ਮੇਰਾ ਵੀ ਓਨਾ ਹੀ ਹੱਕ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਅਸੀਮ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਦਾ ਏਦਾਂ ਦੇ ਕਾਰਟੂਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਟੂਨ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਤਾਂ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਹੱਦਾਂ ਲੰਘ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕਾਰਟੂਨ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਟਾਇਲੇਟ ਸੀਟ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਭਵਨ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਘਟੀਆ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਹੋਰ ਸਾਇਦ ਸੰਭਵ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੀ ਝਲਕ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਸਾਇਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਇਸ ਹੱਦ ਨੂੰ ਛੋਹ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਸ਼-ਧਰੋਹੀ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ

ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਧਾਰਨਾ ਉਤੇ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮਕਬੂਲ ਫਿਦਾ ਹੁਸੈਨ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਕੁਝਨਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਗੀਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਆਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਥਾਨਾਂ ਮੂਹਰੇ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ। ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਫਿਦਾ ਹੁਸੈਨ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਸੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਿਉਂ? ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਯੁੱਗ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਜਾਇਜ਼ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਗੀਤ ਲਿਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਵੀ ਜੇ ਕੋਈ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਵੀ ਹੈ।

ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਅਸੀਮ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਾਰਟੂਨ ਛਾਪਣ ਜਾਂ ਕੁਝ ਅੱਖਰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਦੇਸ਼-ਧਰੋਹੀ ਦੱਸ ਕੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਕੁਝਿੱਕੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 124-ਏ ਨਾਲ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਾਰੀ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਭਖਵੀਂ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇ ਕੁਝ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ।

ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚਾ ਬਰਤਾਨਵੀ ਰਾਜ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਉਤੇ ਖੜਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 124-ਏ ਵਾਲੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਧਾਰਾ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਸ਼-ਧਰੋਹੀ ਦੱਸ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਦੇਸ਼ ਸਾਡਾ ਸੀ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬੋਲਣ ਨੂੰ ਦੇਸ਼-ਧਰੋਹ ਦੱਸ ਕੇ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕੁਹਾੜੇ ਨਾਲ ਟੁੱਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਵੀ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸੱਟ

ਮੰਤਰੀ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਇਸ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਧਰੋਹ ਕਮਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈ

ਅਸੀਮ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ

ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪਿਆ ਰਹਿਣ ਦਿਓ। ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦੇਰ ਪਿੱਛੋਂ ਇੱਕ ਕੇਸ ਵਿਚ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਦਾਲਤ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ, ਵਿਚ ਕੇਸ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੱਲੋਂ ਕੁਝ ਕਹਿ ਦੇਣ ਨਾਲ ਦੇਸ਼-ਧਰੋਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਇਹ ਧਾਰਾ ਤਦੇ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਢੰਗ ਅਪਨਾ ਲੈਣ ਅਤੇ ਮਾਰਨ ਜਾਂ ਮਰ ਜਾਣ ਲਈ ਉਕਸਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

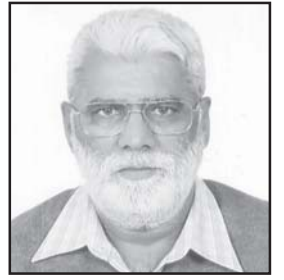
ਅਸੀਮ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਨੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਜੰਤਰ-ਮੰਤਰ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਧਰਨਾ ਲਾਇਆ, ਵਰਤ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਕਾਰਟੂਨ ਬਣਾਏ। ਇਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼-ਧਰੋਹ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਦੇਸ਼-ਧਰੋਹ ਤਾਂ ਉਹ ਬੇਈਮਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੱਕ ਬਣਦੀ ਦੌਲਤ ਨੂੰ ਟੈਲੀਕਾਮ ਸਕੈਂਡਲ, ਕੋਲੇ ਦੇ ਬਲਾਕਾਂ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਤੇ ਹੋਰ ਸੌ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਲੁੱਟ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਮਾੜੇ ਲੋਕ ਹਰ ਵਾਰ ਵਧਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾੜਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਅਗਵਾ ਕਰ ਲੈਣ ਕਰ ਕੇ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਉਸ ਦਿਨ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਟੀ ਵੀ ਚੈਨਲ ਨੇ ਇਹ ਕੌੜਾ ਸੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਕਿ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਜੇ ਕੋਈ ਕੰਪਨੀ ਚਾਰ ਛਿੱਲੜ ਫੜਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਮੈਂਬਰ ਏਦਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਗਿਆਰਾਂ ਮੈਂਬਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬੇਨਕਾਬ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰੀ ਤੋਂ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਬਾਕੀ ਬਚਦੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਾਲੇ ਛੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਾਸਾ ਵੱਟ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦਾ ਇੱਕ ਗੁਜਰਾਤੀ ਮੈਂਬਰ ਇੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਇੱਕ ਓਪਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਦੱਸ ਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਪੁਚਾਉਣਾ ਏਅਰਪੋਰਟ ਦੀ ਚੈਕਿੰਗ ਵਿਚ ਫੜਿਆ ਗਿਆ। ਬੜਾ ਰੋਲਾ ਪਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪੜਤਾਲ ਵੀ ਕਰੋ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਮੈਂਬਰ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੌਣ-ਕੌਣ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਪੜਤਾਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਦੇਸ਼-ਧਰੋਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਫਤਨੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਹ ਪੜਤਾਲ ਕਰ

ਲੈਣੀ ਬਣਦੀ ਸੀ। ਆਖਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ? ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਦੇਸ਼-ਧਰੋਹੀ ਚਿਹਰੇ ਬੇਪਰਦ ਹੋਣੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਜਾਂਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਗੱਲ ਫਿਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਦੇਸ਼-ਧਰੋਹ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਚੱਲਦੇ 124-ਏ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ, ਜਿਹੜਾ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਂਤ ਹੈ ਅਤੇ ਗ੍ਰੇਟ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਜਾਂ ਬਰਤਾਨੀਆ ਤਿੰਨ ਰਾਜਾਂ; ਇੰਗਲੈਂਡ, ਸਕਾਟਲੈਂਡ ਅਤੇ ਵੇਲਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਛੋਟੇ ਟਾਪੂਆਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਇਸ ਨਾਲ ਆਇਰਲੈਂਡ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਜੋੜ ਲਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਯੂ ਕੇ ਜਾਂ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ ਆਫ ਗ੍ਰੇਟ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਰਤਾਨਵੀ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲਈ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਰੱਖੇ ਸਨ, ਗ੍ਰੇਟ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਲਈ ਮਾਮੂਲੀ ਵਖਰੇਵੇਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਹੋਰ ਅਤੇ ਯੂ ਕੇ ਲਈ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਵੱਖਰੇ ਹੋਰ ਸਨ, ਪਰ ਭਾਰਤ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ, ਉਸ ਲਈ ਬਾਕੀ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਸਨ। ਗ੍ਰੇਟ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਦੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਪਹਿਲਾਂ 'ਕੁਈਨ ਆਫ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ' ਕਹਾਉਂਦੀ ਸੀ, ਪਰ 1876 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇਸ ਸਲਤਨਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਖਿਤਾਬ 'ਕੁਈਨ ਆਫ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ ਐਂਡ ਐਂਪਾਇਰ ਆਫ ਇੰਡੀਆ' ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਯੂ ਕੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ, ਇੱਕ ਐਂਪਾਇਰ, ਇੱਕ ਸਾਮਰਾਜ, ਮੰਨਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਲਈ ਨੀਤੀਆਂ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ 'ਆਪਣੇ' ਲੋਕਾਂ ਵਾਲੇ ਨਾ ਰੱਖ ਕੇ 'ਸਾਮਰਾਜੀ ਬਸਤੀ' ਵਾਲੇ ਉਚੇਚੇ ਘੜੇ ਗਏ ਸਨ।

ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਵਹਿਸ਼ੀ ਵਤੀਰੇ ਬਾਰੇ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਮੰਗੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਾਂ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬਰਤਾਨਵੀ ਰਾਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਥੇ ਪੁਲਿਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਜਦੋਂ ਪੁਲਿਸ ਬਣਾਈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਾਇਆ, ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਥੇ ਪੁਲਿਸ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ 'ਸਰ' ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਥੇ ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਬਣਾਈ ਗਈ, ਜਿਹੜੀ 'ਸਰ' ਕਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹਰ ਵਕਤ ਸਿਰ ਪਾਤਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਭਾਲਦੀ ਰਹੇ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਕਿ ਇਦਾਂ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ, ਜਿਹੜੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਨਾ ਚੁੱਕਣ ਦੇਵੇ ਤੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਹਾਕਮ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ, ਪਰ ਇਹ ਲੋੜ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁੱਕ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਤੇ ਫਿਰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਿਆਂ ਵਾਲਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਏ

ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਪਿੜ

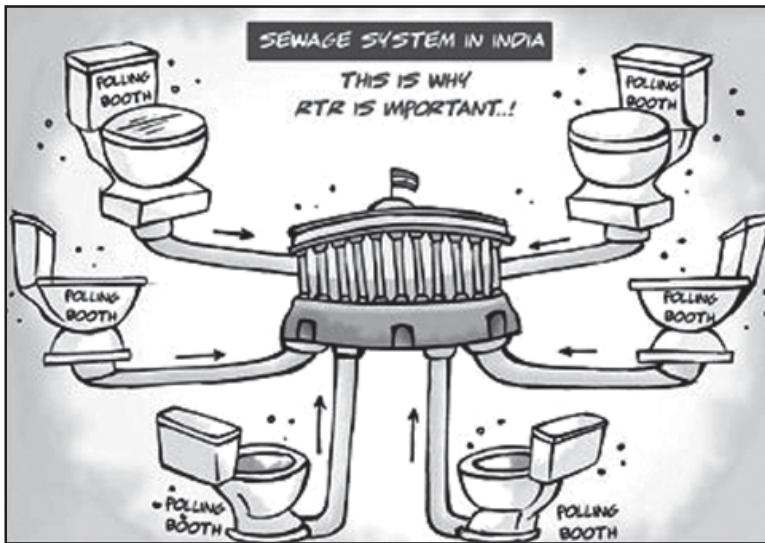
ਜਤਿੰਦਰ ਪਨੂੰ
ਫੋਨ: 91-98140-68455

ਸਨ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ।

ਇਸ ਹਫ਼ਤੇ ਇੱਕ ਖਬਰ ਉਸੇ ਬਰਤਾਨੀਆ ਤੋਂ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ 38 ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਖਤਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਭਾਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਪਰ ਬਣੇ ਉਹ ਭਾਰਤ ਲਈ ਸਨ ਤੇ ਉਦੋਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਦੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਗੱਲ ਉਥੇ ਵੀ ਚੱਲ ਪਈ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਘਾੜਿਆਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਦਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਜਿਹੜੇ ਸਮਾਂ ਵਿਹਾ ਚੁੱਕੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਰਾਜ ਅਤੇ ਤਾਜ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ, ਇੱਕ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਕੁਹਾੜਾ ਕਿਸੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬੋਲੇਜੀ ਚੀਜ਼ ਸਮਝ ਕੇ ਨੁੱਕਰ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਬਾਪ-ਬੇਟਾ ਆਪੋ-ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਖਹਿਬੜ ਪਏ ਤੇ ਇੱਕ ਜਣੇ ਨੇ ਉਹ ਕੁਹਾੜਾ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਤਾਂ ਅਨਰਥ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੁਹਾੜਾ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਮੌਕਾ ਅਸੀਮ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਦੇ ਕੇਸ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹੱਥੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਹੁਣ ਇਹ ਪੁੰਨ ਖੱਟ ਹੀ ਲੈਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਉਹ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰੈਸ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਜਸਟਿਸ ਮਾਰਕੰਡੇ ਕਾਟਜੂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਜਸਟਿਸ ਕਾਟਜੂ ਮੁਤਾਬਕ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਸਵਾਲ ਵੀ ਉਠ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੌਮੀ ਚਿੰਨ੍ਹ, ਕੌਮੀ ਝੰਡੇ ਅਤੇ ਕੌਮੀ ਗੀਤ ਦਾ ਵੀ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਾਫ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਇੰਨੇ ਨਾਲ ਉਹ ਦੇਸ਼-ਧਰੋਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਇਹੋ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਅਖਾਣ ਹੈ ਕਿ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੀਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਝੰਡੇ, ਗੀਤ ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁਤਿਤਣਾਂ ਉਹ ਆਗੂ ਭਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ 15 ਅਗਸਤ ਤੇ 26 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਝੰਡੇ ਨੂੰ ਸਲਾਮੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਵਾਂਗ ਵਿਖਾਵੇ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਢੰਡੋਰਚੀ ਉਹ ਕੁਝ ਕਰ ਕੇ ਵਿਖਾਉਣ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕਰੇ।

ਅਸੀਮ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਰਟੂਨ

ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕੁਝ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਕੁਝ ਅਪਰਾਧੀ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਆਹ ਦਿਨ ਵੀ ਆਉਣੇ ਸਨ! ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਉਸ ਇਕੱਲੇ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਲੋਕ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਸੜਕਾਂ ਉਤੇ ਖੜੋਤੇ ਬੱਬੇ-ਬੱਬੇ ਦੀਆਂ ਗੰਦੀਆਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕੱਢਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਮ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਨੇ ਹਾਲੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਕੱਢੀਆਂ।

ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਚੱਲੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇੱਕ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਸਆਦਤ ਹਸਨ ਮੰਟੋ ਨੂੰ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਲਈ ਭੰਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਭੰਡਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਲੇਖਕ ਸਨ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮੰਟੋ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਲੇਖਕ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਨਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸੰਘੋਂ ਉਤਰ ਗਈ ਸੀ, ਨਾ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦਾ ਉਸ ਬਾਰੇ ਉਲਟਾ-ਸਿੱਧਾ ਬੋਲਿਆ ਜਾਇਜ਼

ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੇਸ ਉਸ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਨਹੀਂ, ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਆਵਾਜ਼ 'ਸਰਕਾਰ ਬਨਾਮ ਫਲਾਣਾ ਅਪਰਾਧੀ' ਕਹਿ ਕੇ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਗਰਿਕ ਦੇ ਜਾਨ ਤੇ ਮਾਲ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਰਤਾਨਵੀ ਰਾਜ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਹੀ ਤਾਜ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਤੇ ਰਾਜੇ ਜਾਂ ਰਾਣੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਧਾਰਾ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਦੇਸ਼-ਧਰੋਹ ਦਾ ਕੇਸ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਜੂਲਾ ਸਾਡੇ ਗਲੋਂ ਲੱਥ ਗਿਆ ਪਰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਧਾਰਾ ਅਤੇ ਧਾਰਨਾ ਅਜੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਗਲੋਂ ਨਹੀਂ ਲੱਥੀ।

ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਹਾਲੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ

Freeway Travel Inc

ਸਸਤੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ, ਖਰਾ ਸੌਦਾ,
ਬਿਹਤਰ ਸਰਵਿਸ

Call Raju

Tel: 773-973-0200

Fax: 773-973-0557

2542 W Devon Ave. Chicago IL 60659

ਸੰਸਦੀ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਸਫ਼ਾਇਆ ਯਕੀਨੀ: ਮਨਪ੍ਰੀਤ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਆਫ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਲਾਏ ਗਏ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਸਾਂਝੇ ਮੋਰਚੇ ਵੱਲੋਂ ਸਖ਼ਤ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਢਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਬੋਝ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵਾਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੂਬੇ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਸੌਂਪੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਜਨਹਿਤਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸ. ਬਾਦਲ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਉਹ ਹਰ ਉਸ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣ

ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਵਿਰੋਧੀ ਨੀਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਗਠਜੋੜ ਦਾ ਸਫ਼ਾਇਆ ਯਕੀਨੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਹਰ ਫਰੰਟ 'ਤੇ ਫੇਲ੍ਹ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਬੇਅਬਾਹ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਲਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪੀ.ਪੀ.ਪੀ. ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਬੀ ਟੀ ਮ ਆਖਣ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਆਗੂ ਅੰਦਰੋਂ ਡਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਹਾਲੇ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ

ਨਾਲ ਗਠਜੋੜ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਅਸਲ ਹਾਲਤ ਕੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਂਝਾ ਮੋਰਚਾ ਰਾਜ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਰਵਾਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਖਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਧਰਨੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਸ. ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਮੁੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਹੈ ਤੇ ਕੈਪਟਨ ਨੂੰ ਦੂਸਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਕ ਪਲੇਟਫਾਰਮ 'ਤੇ ਸਾਂਝੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਵਿਰੋਧੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕਠੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਦਾ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਡੀਜ਼ਲ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਬੇਹਤਾਜ਼ਾ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਹਿੰਗਾਈ ਹੋਰ ਵਧੇਗੀ ਤੇ ਗੈਸ ਸਿਲੰਡਰਾਂ 'ਤੇ ਲਾਈਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮੱਚੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਇਹ ਵਾਧਾ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ।

ਮਾਲ ਅਫਸਰ ਕਰਨਗੇ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ.

ਵਿਆਹਾਂ ਦੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਨ. ਆਰ. ਆਈ. ਵਿਆਹਾਂ ਦੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਲ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਮਾਲ ਤੋਂ ਪਰਵਾਸੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰਾਂ ਕੋਲ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਹੁਣ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਲ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖੱਜਲ ਖੁਆਰੀ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀ ਸੁਮੇਧ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ।

ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਮਵਾਲੀਆ ਨੇ ਬੈਠਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਕੇਸ, ਜਨਮ ਤੇ ਮੌਤ ਦੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ, ਪਾਸਪੋਰਟਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ, ਸਰਕਾਰੀ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਦਰਪੇਸ਼ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ, ਵਿਆਹ ਬਾਰੇ ਝਗੜਿਆਂ ਤੇ ਮੈਰਿਜ ਬਿਊਰੋ ਵਾਲੇ ਠੱਗਾਂ ਬਾਰੇ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ ਪੁਖਤਗੀ ਨਾਲ ਫਿਕਰਮੰਦ ਨਜ਼ਰ ਆਏ। ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਉੱਚ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪਤਾਨਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬੈਠਕ ਹੋਵੇਗੀ।

ਡਾ. ਜੌਹਲ ਨੇ ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਛੱਡੀ

ਬਠਿੰਡਾ: ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਆਫ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਡਾ. ਐਸ.ਐਸ. ਜੌਹਲ ਨੇ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਆਖਣ ਮਗਰੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਪੰਜਾਬ, ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਚਾਂਸਲਰ ਵਜੋਂ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ

ਕੇਂਦਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਚਾਂਸਲਰ ਬਣੇ

ਹੈ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਡਾ. ਐਸ.ਐਸ. ਜੌਹਲ ਦੀ ਬੀਤੇ ਕੱਲ੍ਹ ਕੇਂਦਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਚਾਂਸਲਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਡਾ. ਜੌਹਲ ਕਰੀਬ ਦੋ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਆਫ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਚੱਲੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਤੌਰ ਚਾਂਸਲਰ ਆਪਣੀ ਜੁਆਇੰਟਿੰਗ ਰਿਪੋਰਟ ਕੇਂਦਰੀ ਮਾਨਵ ਸਰੋਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪੰਜ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਲਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਡਾ. ਜੌਹਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਡਾ. ਜੌਹਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਲਿਖਤੀ ਅਸਤੀਫਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ

ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਾਂਸਲਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਹੁਣ ਕੋਈ ਸਿਆਸੀ ਅਹੁਦਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਡਾ. ਜੌਹਲ ਕੇਂਦਰੀ ਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਚਾਂਸਲਰ ਬਣੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਸਿਆਸੀ ਅਲੋਚਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਹੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੋ

ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਅਨੁਭਵ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ।

ਡਾ. ਜੌਹਲ ਨੇ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਮਗਰੋਂ ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਗਰਦਾਨਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸਾਫ ਸੂਬਰਾ ਬਦਲ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਉਮਰ ਹਾਲੇ ਛੋਟੀ ਹੈ। ਡਾ. ਜੌਹਲ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਗ਼ਰੀਬ ਤਬਕਾ ਤਾਂ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਵੋਟ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਠੀਕ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਬਾਰੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੀ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਅੰਦਰੂਨੀ ਕਲੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਮੰਨੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿਆਸੀ ਟਿੱਪਣੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ।

(ਡਾ. ਜੌਹਲ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੇਖ ਪੰਨਾ 30 'ਤੇ ਪੜ੍ਹੋ)

RK Carpet & Flooring, Inc.

6346 N. Claremont Ave. Chicago, IL 60659

ਵਾਜ਼ਬ ਭਾਅ, ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਰਵਿਸ

- *Commercial *Installation
- *Residential *Cleaning
- *Industrial *Repair
- *Sales

Ravinder Singh Ravi

Ph:773-761-6888

Fax:773-761-6865

ਨੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਸਕੂਲ

National Truck Driving School

ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ ਅਤੇ ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ

ਓਨਰ ਅਪਰੇਟਰ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ
ਕੰਪਨੀ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ 35 ਸੈਂਟ ਪ੍ਰਤੀ ਮੀਲ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ

*ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਸਕੂਲ
ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ
*ਲਾਇਸੈਂਸ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਕੰਮ/
ਜੋਬ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ
*ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੋਂ
ਚੁੱਕਣ ਤੇ ਛੱਡਣ ਦਾ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ
*2-3 ਹਫਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ
ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਬਣੋ

Call For Special Price

Kashmir S. Thandi

Office: (866) 933-3038

Balhar S. Ranu Cell:916-502-7733

Yuba City Ph:530-383-2785

1816 Main Ave., Sacramento CA, 95838

Fuel Tanker Driver Wanted

Indianapolis oil company looking for experienced driver to haul fuel in local area. This is every day home job. Drivers needed for full and part time.

Can make over \$5,000 per month.

Pl. call Amarjit Nagra at 317-473-1432

OKKJI Transfer LLC.

15238 Radiance Dr., Noblesville, IN, 46060

ਡਰਾਈਵਰ ਤੇ ਓਨਰ ਅਪਰੇਟਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ

*ਲੋਕਲ ਤੇ ਲੌਂਗ ਰੂਟ

*ਡਰਾਈ ਅਤੇ ਰੀਫਰ ਲੋਡ

ਕਾਗਜ਼ ਦਿਓ ਤੇ ਪੈਸੇ ਲਓ

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:

Toll Free: 1-855-966-5554

Manny Sandhu: 317-603-1000, Sam Bhullar: 732-486-9045

Fax: 317-774-9665

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ, 22 ਸਤੰਬਰ 2012

ਮਨਮੋਹਨ ਦੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ

ਚਿਰਾਂ ਦੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਅਤੇ ਚੁਫੇਰਿਓਂ ਤਿੱਖੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਭਬਕ ਮਾਰੀ ਹੈ। ਸਿੱਧੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਫੈਸਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਿੰਟਾਂ-ਸਕਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੁਣ ਤੁਰੰਤ ਸੁਣਾਉਣ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਤਾਂ ਇਹੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ, ਪੱਛਮੀ ਮੀਡੀਆ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਆਲੋਚਨਾ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾਉਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ, ਕਈ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਚਿਰੋਕਣਾ ਮੁੱਕ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਤੀਜੇ, ਸਰਕਾਰ ਘਪਲਿਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਲਾਂਭੇ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਸੀ। ਚੌਥੇ, ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਜੁਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਸੋ, ਅਜਿਹੇ ‘ਸਖਤ’ ਫੈਸਲੇ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਮਘਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਨੂੰ ਖਬਰ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਚੋਣਾ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹਾ-ਚਿਰਾ ਹੈ। ਚੋਣਾਂ ਤੱਕ ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲੇ ਭੁੱਲ-ਭੁਲਾ ਜਾਣਗੇ। ਉਂਜ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਧੇ ਪੂੰਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਦੇਰ-ਸਵੇਰ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ ਇਸ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਤਾਂ ਦੋ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਨਵੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀਆਂ ਲਾਗੂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਵਕਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਚੜ੍ਹਤ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਲੀਹ ਉੱਤੇ ਪਾਉਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਸਨ। ਕੁਝ ਸੰਜੀਦਾ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੀਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਉਦੋਂ ਸਵਾਲ ਵੀ ਉਠਾਏ ਸਨ। ਦਲੀਲ ਇਹੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੱਛਮੀ ਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਸਾਂਭਣ ਜੋਗਾ ਢਾਂਚਾ ਭਾਰਤ ਕੋਲ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਹ ਦਲੀਲ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਦਰਕਿਨਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਵਰ ਮੇਚ ਸਕੇ। ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਭਾਵੇਂ ਪੂਰੇ ਛੇ ਸਾਲ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਵੀ ਰਾਜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵੇਲੇ ਵੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀਆਂ ਹੀ ਲਾਗੂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਦਾ ਨਿਰਪੱਖ ਸਰਵੇਖਣ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਤਖਤਾ ਤਾਂ ਵਾਹਵਾ ਸਿਹਤਮੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਆਰਥਿਕ ਪਾੜਾ ਬਹੁਤ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਅਤੇ ਅਦਾਰੇ ਤਾਂ ਬਥੇਰੇ ਮਾਲਾਮਾਲ ਹੋਏ ਪਰ ਆਮ ਲੋਕ ਉੱਕਾ ਹੀ ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿਹਤ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਅੱਜ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਲਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਚਾਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਨੀਤੀਆਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਪਨਾਉਣੀਆਂ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੰਗ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਨੀਤੀਆਂ ਲਾਗੂ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਪਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰ ਕੇ ਅਜਿਹਾ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸਣੇ ਸਭ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਮਾਰ ਛੋਟੀ ਕਿਸਾਨੀ ਤੇ ਛੋਟੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ‘ਤੇ ਪੈਣੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੀਲਾ-ਵਸੀਲਾ ਕਰਨ, ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਦਲਵੇਂ ਸਾਧਨ ਜੁਟਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲ ਉੱਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੀ ਜਿਣਸ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਵੇਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੰਘਾ ਲਾਭ ਵੀ ਕਮਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਖਾਸ ਵਰਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਢਾਂਚੇ ਬਾਰੇ ਇਲਮ ਤੱਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ, ਅਜੇ ਤਾਂ ਘਰੇਲੂ ਮੰਡੀਆਂ ਵੀ ਜਿਣਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚੁੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹੀਆਂ। ਜਿੰਨੀ ਖੱਜਲ-ਖੁਆਰੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ। ਜਿਣਸਾਂ ਦੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਨੀਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਨਿਰੀਆਂ ਫੜ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹਨ? ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਫਿਲਹਾਲ ਹਰ ਫਰੰਟ ‘ਤੇ ਫੇਲ੍ਹ ਸਾਬਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲ ਆਮ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਮਾਨਦਾਰ ਮੰਨਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਬੇਈਮਾਨ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਛੱਟੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਦ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ‘ਤੇ ਦਾਗ ਪੈ ਗਏ। ਆਰਥਿਕ ਫਰੰਟ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਨੀਤੀ ਵਧ ਰਹੀ ਮਹਿੰਗਾਈ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੀ। ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕਾਂਗਰਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੋਨੀਆ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਪਿਆਦੇ ਵਾਲੀ ਬਣੀ ਪਈ ਹੈ; ਸਗੋਂ ਹੁਣ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਨਾਂ ਉਭਾਰਨਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਇਹੀ ਬਿਆਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਆਖਰੀ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਕਢਵਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਿਤਮਜ਼ਰੀਫ਼ੀ ਇਹ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰ ਦੇ ਇਸ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫੈਸਲੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਉਜਰ ਨਹੀਂ! ਹਾਂ, ਪੱਛਮੀ ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਅਗਲੀ ਕੜੀ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਂਜ ਇਹ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਆਮ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਕੀਮਤ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁਕਾਉਣੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਤਾਂ ਇਸ ਦੌਰ ਵਿਚ ਰੁਲ ਹੀ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵੀ ਰੁਲਣ ਲਈ ਸਰਾਪੀ ਗਈ ਹੈ। ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਉਸ ਲਈ ਹੁਣ ਲਾਇਲਾਜ ਮਰਜ਼ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।

ਨਾਹ-ਸੋਟਾ
-ਚਾਚਾ ਬੇਲਿਹਾਜ਼

ਸੁਰ ਬਦਲੀ ਕੈਪਟਨ ਦੀ!

ਹੌਲਾ ਕੱਖਾਂ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਏ ‘ਘਰ ਦਿਆਂ’ ਨੇ, ਨੰਬਰ ਆਪਣੇ ਫੇਰ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਫਿਕਰ ਕਰਕੇ, ਬੇਚ ਬੇਚ ਕੇ ਪੈਰ ਟਿਕਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਟਿੱਚ ਕਰਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਮਿੱਠਤ ਨਿਮਰਤਾ ਹੇਜ਼ ਦਿਖਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਵਾਹ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਕੱਲਿਆਂ ਤੋਂ, ‘ਕੱਠ ਕਰਨ ਲਈ ਬੀਨ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਚੇਲੇ ਕੱਢਦੇ ਸੁਰਾਂ ਜੋ ਪੁਠੀਆਂ ਨੇ, ਕਾਬੂ ਪਾਏਗਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਨਾਥ’ ਦੇਖੋ! ਖੁੰਡਾ ਸੁੱਟ ਕੇ ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜੇ, ‘ਤੀਜੇ ਬਦਲ’ ਤੋਂ ਮੰਗਦਾ ਸਾਥ ਦੇਖੋ!

ਅਮਰੀਕੀ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਹੁਣ ਸਹੀ ਰਾਹ ਚੁਣਨ ਦੀ ਬੇਲਾ

ਅਮਰੀਕਾ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਸਦੀ ਦੇ ਮੁਕਾਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਨਿਆਰੀ ਪਛਾਣ ਵੱਡਾ ਮੁੱਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਕਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਸਰਗਰਮ ਹਨ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਰਤਾ ਕੁ ਮੌਕੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ ਹਰਜਿੰਦਰ ਦੇਸਾਂਝ ਨੇ ਕੁਝ ਅਹਿਮ ਨੁਕਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਮਸਲੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤਕਰੀਬਨ ਉਹੀ, ਪਰ ਅੱਜ ਦੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਖਾਸ ਕੋਣ ਤੋਂ ਦੇਖਣ-ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਹੁਣ ਸਚਮੁੱਚ ਸਹੀ ਰਾਹ ਚੁਣਨ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਇਹ ਪਰਦੇਸੀ ਉਸ ਮੌੜ ਉੱਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਲਈ ਰਾਹ-ਦਸੇਰਾ ਬਣਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਅਹਿਮ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹਰ ਪੱਖ, ਗਹਿਰਾਈ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਘੋਖਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਹਰਜਿੰਦਰ ਦੇਸਾਂਝ

ਮਿਲਵਾਕੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਘਿਨੌਣੀ ਘਟਨਾ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਅਸਹਿ ਘਟਨਾ ਹੈ ਪਰ ਪੂਰਾ ਦੇਸ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਸਗੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਅਮਰੀਕਨ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅਹਿਮ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਦੱਸਦਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਲ ਹੀ ਢੁੱਕਵੀਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਘਟਨਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਵਾਂਗ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਮੁਦੌਈ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ‘ਚ ਇਹ ਮੌਲਿਕ ਪੱਖੋਂ ਦੇ ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਹੈ। ਇਹ ਧਰਮ ਪਰਿਵਾਰਕ, ਸਮਾਜਕ, ਨਵੀਨ ਧਰਮ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਬੰਧਨ ਬਹੁਤ ਸਰਲ ਤੇ ਸਾਧੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ‘ਚ ਸੌਖਿਆਂ ਹੰਢਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੁੱਖਦਾਈ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਕੱਟੜ ਤੇ ਫਿਰਕੂ ਰੰਗ ‘ਚ ਰੰਗਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ। ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ, ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਕੌਮਾਂਤਰੀ, ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਦੀਆਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਗੰਭੀਰ ਨਹੀਂ। ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਇਸ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਦੂਜਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੋਂ ਗੁੰਮਰਾਹ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜੜ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦ-ਪਾਕ ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੀਂ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਨੇਤਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜਸੀ ਮੁਢਾਵੇ ਸਿੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਸੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤੇ ਤਬਾਹਕੁਨ ਨਤੀਜਾ ਸੀ, ਪਰ ਸਿੱਖ ਅਜੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਗੁੰਮਰਾਹ ਹਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ‘ਚ ਦੋਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ‘ਚ ਵਸਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੁਢਾਵੇ ਲਈ ਵਰਤਣ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ‘ਚ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸਿੱਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਭਾਰਤੀ ਸਿਆਸਤ ਨਾਲ ਬੜੇ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਪਰ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਰਾਜਸੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ‘ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹਿੰਦ-ਪਾਕ ਜੰਗ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਬਾਅਦ 1971 ‘ਚ ਉਦੋਂ ਹੋਈ, ਜਦੋਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ‘ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਟਾਈਮਜ਼’ ਅਖ਼ਬਾਰ ‘ਚ ਵੱਡੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਛਪਵਾਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ‘ਚ ਵਸਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ 10 ਲੱਖ ਡਾਲਰ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਦਰਸਾਏ ਵੱਖਰੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ‘ਚ ਭਾਰਤੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵਕਤ ਕੁਝ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਲੀਡਰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਬਣਾਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਜਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇਹ ਨਵੀਂ ਭਾਰਤੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਹੈ, ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜੰਗ ਹਾਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨਵੀਂ ਸ਼ਰਾਰਤ ਹੈ।

ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ ਭਾਰਤ ਪਰਤ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ 12 ਅਪ੍ਰੈਲ 1980 ਨੂੰ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਅਨੰਦਪੁਰ ਜਾ ਕੇ ‘ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਖਾਲਿਸਤਾਨ’ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਕੇ ਆਪ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ‘ਚ ਸ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਦੱਸਦਿਆਂ ਵੱਖਰੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਕਰੰਸੀ, ਨਕਸ਼ੇ, ਪਾਸਪੋਰਟ ਆਦਿ ਸਮੱਗਰੀ ਵੀ ਵੰਡੀ। ਸ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ ਇਸ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਬਾਅਦ ਲੰਡਨ ਚਲੇ ਗਏ। ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਪੁੱਜੇ ਸਨ। ਭਾਰਤ ‘ਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਰਾਜਸੀ ਧਿਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਤੱਤਕਾਲੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰਾਜਸੀ ਸਟੰਟ ਦੱਸਦੇ ਸਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਜਾਂ ਸਭ ਕਿਸਮਾਂ ਤੇ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ ਵੱਲੋਂ ‘ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਟਾਈਮਜ਼’ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ‘ਚ ਛਪਵਾਏ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਾ ਨਾ ਤਾਂ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਾਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਕੌਣ ਸਨ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਕੇ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖੇ ਰੱਖ ਕੇ ਫੰਡ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆਈ ਮਸਲਿਆਂ ਦੇ ਕਈ ਮਾਹਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਧਿਰ ਬਣਾ ਕੇ ਖੇਡੀ ਰਾਜਸੀ ਚਾਲ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਸਮੇਤ ਸਭ ਧਿਰਾਂ ਖਾਮੋਸ਼ ਹਨ।

ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਗੁਰੂਘਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲੈ

ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸਿਆਸਤ ਅਸਲ ‘ਚ ਭਾਰਤੀ

ਸਿਆਸਤ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ‘ਚ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ

ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਹੀ

ਪਰਛਾਵਾਂ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਪ੍ਰਤੀ

ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਸੂਝਵਾਨ ਸਿੱਖ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਲੈ

ਰਹੇ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕਈ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ

‘ਚ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਗਲਤ ਇਨਸਾਨ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ

ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਥਾਨਕ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ

ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਟੇਢੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ‘ਚ ਦਖਲ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ‘ਚ ਆਪਣੇ ਬੰਦੇ ਫਿਟ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੁੱਖਦਾਈ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਕਾਰਜ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਗੁਰੂਘਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਕਿਹੜੀ ਧਿਰ ਦੇ ਹੱਕ ‘ਚ ਭੁਗਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਈ ਫੈਸਲੇ ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਜਾਂ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਕਹਾਉਂਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਕਹੇ-ਕਹਾਏ ਹੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਥਿਤ ਆਗੂਆਂ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਕਈ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਏਜੰਸੀਆਂ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲੇ ਕਰਵਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਸੰਗਤ ਦਾ ਪੈਸਾ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਆਦਿਆਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਹੀ ਖਰਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਈ ਬੰਦੇ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਤਾਲਮੇਲ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਗੱਛੇ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ

ਨੇਤਾ ਬਹੁਤ ਬਿਹਤਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ‘ਚ ਜਦੋਂ ਕਿਧਰੇ ਝਗੜਾ-ਫਸਾਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਅਕਸ ਤਾਂ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਸਥਾਨਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਮਸਲੇ ਸਮੇਟਦਿਆਂ ਦਿੱਕਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂਘਰ ਦੇ ਝਗੜੇ ਗੁਰੂਘਰ ਦੀ ਮਾਇਆ, ਸਮਾਜਕ, ਰੁਤਬੇ, ਹਉਮੈ ਜਾਂ ਸਥਾਨਕ ਭਾਈਚਾਰਕ ਧੜੇਬੰਦੀ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਝਗੜਿਆਂ ‘ਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਰੋਲ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੀ ਕਥਿਤ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦਾ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਿਸ ਵੀ ਗੁਰੂਘਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਥੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ‘ਤੇ ਨਿਗਾਹ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਗੁਰੂਘਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮਸਲੇ, ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਹੀ ਹੱਲ ਕਰਨ। ਗੁਰੂਘਰਾਂ ‘ਚ ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲੇ ਲਏ ਜਾਣ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਥਾਨਕ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਤੇ ਦੂਜੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਫਾਇਦੇ ਹੋਣ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਗੋਲਕ ਤੇ ਦਸਵੰਧ ਪ੍ਰਥਾ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ‘ਚ ਜ਼ਰਾ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਜਾਣ ਤਾਂ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੋਲਕ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਥਾਨਕ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਕਰ ਸਕਣ, ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਨੇਤਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਲਕ ਏਜੰਸੀਆਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੋਲਕ ਆਪਣੇ ਅਨੁਸਾਰ ਖਰਚਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਆਪੇ ਬੜੇ ਬਹੁਤੇ ਆਗੂ, ਸਮਾਜ-ਸੇਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਦੰਭ ਹੇਠ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਜਿਹੜੇ ਨੇਤਾ ਸਮਾਜ-ਸੇਵਾ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਸਲ ‘ਚ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਢੋਂਗ ਹੈ। ਇਹ ਸੇਵਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਫਾਰਤਖਾਨਿਆਂ ਦੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਇਹ ਸੰਗਤ ਦੇ ਧਨ ਦੀ ਵੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਫੇਅਰ ਫੈਕਸ (ਵਰਜੀਨੀਆ) ਦੀ ਇਕ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਅਥੋਰੀ ਸਮਾਜ-ਸੇਵਕ ਸੱਈਅਦ ਗੁਲਾਮ ਨਬੀ ਫਾਈ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦੇ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਅਮਰੀਕਨ ਕੌਂਸਲ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਆਪ ਇਸ ਦਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਅਕਸਰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸੰਯੁਕਤ ਕਸ਼ਮੀਰ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਿਰਪੱਖ ਬੁਲਾਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਉਹ ਅਮਰੀਕਨ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਸਟਾਫ਼ ਨੂੰ ਵੀ, ਪਰ ਜਾਂਚ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਖੁਫ਼ੀਆ ਏਜੰਸੀ ਆਈ.ਐਸ.ਆਈ. ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਲਈ 3.5 ਮਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ 20 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਦੇ ਪਰਦੇ ਹੇਠ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਜੱਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ‘ਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸੌਖੀ ਅਮਰੀਕਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ‘ਫਾਰਨ ਏਜੰਟ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਐਕਟ’ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ।

ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਰਾਜ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨਾਲ ਵੀ ਸੀ। ਇਹ ਜਥੇਬੰਦੀ ਸਿੱਖ ਖਾਤਕੂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਉਸ ਲਿਸਟ ‘ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ‘ਚ ਪਾਬੰਦੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ-ਸੇਵੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਮਾਜ-ਸੇਵਾ ਦੇ ਪਰਦੇ ਪਿੱਛੇ ਭਾਰਤ ਜਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਥਾਨਕ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਆਰਥਿਕ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਹਮਲਾ

ਦੇਸ-ਪਰਦੇਸ

ਜੇ ਪ੍ਰਚੂਨ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ 'ਚ ਅਜਾਰੇਦਾਰ ਪੂੰਜੀ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਐਸੀ ਜਾਦੂ ਦੀ ਛਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲਾਮਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ? ਇਥੇ 1930 ਵਿਚ 70 ਲੱਖ ਖੇਤੀ ਫਾਰਮ ਸਨ ਜੋ 1990ਵਿਆਂ ਸਿਰਫ 18 ਲੱਖ ਰਹਿ ਗਏ, ਭਾਵ 52 ਲੱਖ ਖੇਤੀ ਛੱਡ ਗਏ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ 2008 'ਚ ਜੋ ਫਾਰਮ ਬਿੱਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਵਿਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਲਈ (ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਲਈ) 307 ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਪੂੰਜੀਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਨੀਤੀ ਐਨੀ ਹੀ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਹੈ ਤਾਂ ਐਨੀ ਵੱਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਾਹਦੇ ਲਈ? ਤੱਥ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਿਆਪਕ ਸਬਸਿਡੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਹਰ ਮਿੰਟ 'ਚ ਇਕ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਆਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਵੱਡੇ ਸਟੋਰਾਂ ਉੱਪਰ ਨਾ ਹੀ ਸਮਾਨ ਸਸਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਆਮ ਬਜ਼ਾਰ ਵਾਂਗ ਕੀਮਤ ਘਟਾ-ਵਧਾ ਲੈਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੰਪਨੀਆਂ ਮੰਡੀ ਉੱਪਰ ਅਜਾਰੇਦਾਰੀ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਭਾਅ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਧਿਐਨ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲਾਤੀਨੀ ਅਮਰੀਕਾ, ਅਫਰੀਕਾ ਅਤੇ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿਚ ਸੁਪਰਬਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇ ਭਾਅ ਆਮ ਬਜ਼ਾਰ ਨਾਲੋਂ 20-30 ਵੱਧ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ-ਸੋਨੀਆ ਹਕੂਮਤ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਚੂਨ ਬਜ਼ਾਰ 'ਚ 51 ਫੀਸਦ, ਏਅਰਲਾਈਨਾਂ 'ਚ 49 ਫੀਸਦ, ਉਰਜਾ ਵਪਾਰ ਦੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ 'ਚ 49 ਫੀਸਦ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਡਕਾਸਟਿੰਗ ਖੇਤਰ 'ਚ 74 ਫੀਸਦ ਤੱਕ ਸਿੱਧੇ ਬਦੇਸ਼ੀ ਪੂੰਜੀ-ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਆਖਿਰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਕੋਪਰ, ਆਇਲ ਇੰਡੀਆ, ਰਾਈਟਸ ਵਰਗੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵੇਚ ਕੇ 15,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਜੁਟਾਉਣ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਦਲੇਰ' ਫੈਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੇ ਤਰਜਮਾਨੀ ਅਖ਼ਬਾਰ 'ਦੀ ਇਕਨਾਮਿਕ

ਵਰਗੀਆਂ ਕਰਜ਼ਾ ਰੇਟਿੰਗ ਏਜੰਸੀਆਂ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰ ਉੱਪਰ ਆਰਥਿਕ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਦਬਾਅ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਵਾਲ-ਮਾਰਟ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਜੋੜ-ਤੋੜ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤ ਵਿਚ 52 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚੇ, ਇਹ ਖੁਲਾਸਾ ਵੀ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੋ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਹੀ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਫੈਸਲੇ ਕਰ ਕੇ ਆਲਮੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਨੂੰ ਬਾਗੋ-ਬਾਗ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਉਲਾਂਭੇ ਲਾਹ ਦਿੱਤੇ।

ਆਲਮੀ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੇ ਤਰਜਮਾਨ ਮੀਡੀਆ ਦਾ ਫਿਕਰ ਇਕ ਪੱਖੋਂ ਜਾਇਜ਼ ਵੀ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਮੀਰ ਵਸੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਰੋਕ-ਟੋਕ ਲੁੱਟਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਫੈਸਲੇ ਹੀ ਡੂੰਘੇ ਮਿਆਦੀ ਸੰਕਟ 'ਚ ਫਸੇ ਅਮਰੀਕਾ, ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੇ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਅਰਥਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਠੰਮਣਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਆਲਮੀ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਸੰਦ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਬਣਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੇ ਸਾਮਰਾਜੀ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। 1991 ਤੋਂ ਮੁਲਕ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਨਵਉਦਾਰਵਾਦੀ ਪਟੜੀ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਨੂੰ ਬੋਕ ਰਿਆਇਤਾਂ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦੇਣ ਦੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਿਰਤ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਸੂਬਿਆਂ 'ਚ ਸੱਤਾ 'ਚ ਆਈ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਪੱਖੀ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋਸ਼ੇ-ਖਰੋਸ਼ ਨਾਲ ਅਮਲ 'ਚ ਲਿਆ ਕੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਅਮੀਰ ਵਸੀਲੇ ਦਰਿਆਇਲੀ ਨਾਲ ਲੁਟਾਏ।

2009 'ਚ ਰਾਡੀਆ ਟੋਪਾਂ ਨਸ਼ਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਉਸ ਕੌੜੀ ਸਚਾਈ 'ਤੇ ਮੋਹਰ ਲੱਗ ਗਈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਜਾਗਰੂਕ ਹਿੰਸਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਹੀ। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਲਕ ਦੇ ਵੋਟਰ ਵੋਟਾਂ ਪਾ ਕੇ ਚੁਣਦੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ ਪਰ ਦੇਸੀ ਤੇ ਬਦੇਸ਼ੀ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਆਪਣੇ ਚਹੇਤੇ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀਆਂ ਜ਼ਰੀਏ ਆਪਣੀਆਂ ਮਨਪਸੰਦ ਨੀਤੀਆਂ ਪਾਸ ਕਰਵਾ ਕੇ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਲਮੀ

ਆਰਥਿਕ ਸੁਧਾਰਾਂ ਜ਼ਰੀਏ ਆਲਮੀ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਬਹੁਕੌਮੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਮੁਲਕ ਦੇ ਬੋਕ ਵਪਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗਿਣਨਯੋਗ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। 2006 ਦੇ ਨੀਤੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੋਕ ਵਪਾਰ 'ਚ ਹੋਰ ਵੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਹਾਸਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਲਗਾਮ ਲਾਲਸਾ ਨਿਰੇ ਬੋਕ ਵਪਾਰ ਨਾਲ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ। ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉਹ ਪ੍ਰਚੂਨ ਕਾਰੋਬਾਰ 'ਚ ਸਿੱਧੇ ਬਦੇਸ਼ੀ ਪੂੰਜੀ-ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇਣ ਲਈ ਦਬਾਅ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਮਨਮੋਹਨ-ਚਿਦੰਬਰਮ ਅਤੇ ਆਲਮੀ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆਰਥਿਕ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਗੇੜ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਤਿੱਖੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਰੀਏ ਬਹੁਕੌਮੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ 'ਚ ਲੈ ਸਕਣ ਜਿਹੜੇ ਹਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ। ਪ੍ਰਚੂਨ ਕਾਰੋਬਾਰ 'ਚ ਸਿੱਧੇ ਪੂੰਜੀ-ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ-ਖੇਡ ਦੀ ਮੰਗ ਇਸੇ ਲੰਮੀ-ਚੌੜੀ ਵਿਉਂਤ ਦੀ ਕੜੀ ਹੈ।

ਅਜਿਹੇ ਪੂੰਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਮੁਲਕ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਯੁੱਧਨੀਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਡੂੰਘੀਆਂ ਅਰਥ-ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਹਨ। (ਅਜਿਹੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲੇਖ 'ਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।) ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੀ 470 ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਦੀ ਪ੍ਰਚੂਨ ਮੰਡੀ ਉੱਪਰ ਵਾਲ-ਮਾਰਟ ਵਰਗੀਆਂ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਬਹੁ-ਕੌਮੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਕਰੋੜ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੱਝ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਆਈ ਛੋਟੀ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੀ ਸਨਅਤ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਤੇ ਦਰਮਿਆਨੀ ਕਿਸਾਨੀ ਦੇ ਉਜਾੜੇ ਦਾ ਅਮਲ ਹੋਰ ਵੀ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵਜ਼ਾਰਤ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ 25 ਨਵੰਬਰ 2011 ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੂਨ ਵਪਾਰ 'ਚ ਸਿੱਧੇ ਬਦੇਸ਼ੀ ਪੂੰਜੀ-ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਸਿਆਸੀ ਗਿਣਤੀਆਂ-ਮਿਣਤੀਆਂ ਤਹਿਤ ਵਕਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਮ ਸਹਿਮਤੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਰੋਕ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਵਜ਼ੂ ਸਾਫ਼ ਸੀ: ਪੰਜ ਸੂਬਿਆਂ 'ਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਧਾਨ-ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਕੇਰਲਾ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਮੱਧਵਰਤੀ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਲੋਂ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਉੱਪਰ ਸਿਆਸੀ ਰੋਟੀਆਂ ਸੇਕਣ ਲਈ ਲੋਕ ਸਭਾ 'ਚ ਭਾਰੀ ਹੰਗਾਮਾ। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਗੱਠਜੋੜ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਇਸ ਢੋਲੀ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਸਮਝਦੀ ਸੀ।

ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਉਹੀ ਪਾਰਟੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਖ਼ੁਦ ਦਾ ਵਣਜ ਮੰਤਰੀ ਮੁਰਾਸੋਲੀ ਮਾਰਨ ਪ੍ਰਚੂਨ ਕਾਰੋਬਾਰ 'ਚ 100 ਫੀਸਦੀ ਬਦੇਸ਼ੀ ਪੂੰਜੀ-ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੈਂਕਾਂ ਅਤੇ ਬੀਮਾ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਬਦੇਸ਼ੀ ਪੂੰਜੀ-ਨਿਵੇਸ਼ ਲਈ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਇਸੇ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਸਨ। ਅਤੇ ਸੀ.ਪੀ.ਐੱਮ. ਨੇ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਅੰਦਰ ਟਾਟਾ ਅਤੇ ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਦੇ ਸਲੀਮ ਗਰੁੱਪ ਦਾ ਪੂੰਜੀਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਪ੍ਰਚੂਨ ਕਾਰੋਬਾਰ 'ਚ ਸਿੱਧੇ ਬਦੇਸ਼ੀ ਪੂੰਜੀ-ਨਿਵੇਸ਼ ਦੇ ਫਾਇਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੂਠ ਦਾ ਪੁਲੰਦਾ ਹਨ। ਇਹ ਦਾਅਵੇ ਖੋਖਲੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਪੂੰਜੀ-ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਪੇਂਡੂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ 'ਚ ਵੱਡਾ ਸੁਧਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਖੇਤੀ ਉਪਜਾਂ

ਭੰਡਾਰਨ ਖੁਣੇ ਬਰਬਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਨਗੀਆਂ (ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਫਲ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਖੇਤਾਂ ਅਤੇ ਸਟੋਰਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਹੀ ਗਲ-ਸੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਬਿਹਤਰ ਭਾਅ ਮਿਲਣ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ।

ਖ਼ੁਦ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਗ਼ਲਤ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਖੇਤੀ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ (ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ 'ਚ) 70 ਫੀਸਦ ਸੀ ਜੋ 2005 'ਚ ਸਿਰਫ ਚਾਰ ਫੀਸਦ ਰਹਿ ਗਈ। ਜੇ ਪ੍ਰਚੂਨ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ 'ਚ ਅਜਾਰੇਦਾਰ ਪੂੰਜੀ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਐਸੀ ਜਾਦੂ ਦੀ ਛਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲਾਮਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ? ਇਥੇ 1930 ਵਿਚ 70 ਲੱਖ ਖੇਤੀ ਫਾਰਮ ਸਨ ਜੋ 1990ਵਿਆਂ ਸਿਰਫ 18 ਲੱਖ ਰਹਿ ਗਏ, ਭਾਵ 52 ਲੱਖ ਖੇਤੀ ਛੱਡ ਗਏ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ 2008 'ਚ ਜੋ ਫਾਰਮ ਬਿੱਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਵਿਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਲਈ (ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਲਈ) 307 ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਪੂੰਜੀਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਨੀਤੀ ਐਨੀ ਹੀ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਹੈ ਤਾਂ ਐਨੀ ਵੱਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਾਹਦੇ ਲਈ? ਤੱਥ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਿਆਪਕ ਸਬਸਿਡੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਹਰ ਮਿੰਟ 'ਚ ਇਕ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਆਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਵੱਡੇ ਸਟੋਰਾਂ ਉੱਪਰ ਨਾ ਹੀ ਸਮਾਨ ਸਸਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਆਮ ਬਜ਼ਾਰ ਵਾਂਗ ਕੀਮਤ ਘਟਾ-ਵਧਾ ਲੈਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੰਪਨੀਆਂ ਮੰਡੀ ਉੱਪਰ ਅਜਾਰੇਦਾਰੀ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਭਾਅ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਧਿਐਨ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲਾਤੀਨੀ ਅਮਰੀਕਾ, ਅਫਰੀਕਾ ਅਤੇ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿਚ ਸੁਪਰਬਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇ ਭਾਅ ਆਮ ਬਜ਼ਾਰ ਨਾਲੋਂ 20-

30 ਵੱਧ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ਨ 400 ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਦੇ ਪ੍ਰਚੂਨ ਖੇਤਰ ਵਿਚ 1 ਕਰੋੜ 20 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਚੂਨ ਕਾਰੋਬਾਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ 4 ਕਰੋੜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਜ਼ਰਾ ਵਾਲ-ਮਾਰਟ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦੇਖੋ। ਇਸ ਦੀ ਆਲਮੀ ਵੱਟਰ 420 ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ 21 ਲੱਖ ਲੋਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਚੂਨ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੇ ਵਾਲ-ਮਾਰਟ ਵਰਗੀਆਂ ਅਜਾਰੇਦਾਰ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਲ-ਵਾਰਟ ਜਿਹੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਤਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ ਖੋਹਣ ਦਾ ਕੰਮ ਹੀ ਕਰਨਗੇ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਖ਼ੁਦ 'ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਟਾਈਮਜ਼' ਨੇ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵਾਲ-ਮਾਰਟ ਨੇ ਮਹਿਜ਼ 10 ਸਾਲ 'ਚ ਹੀ ਮੈਕਸੀਕੋ ਦੇ 50 ਫੀਸਦ ਪ੍ਰਚੂਨ ਕਾਰੋਬਾਰ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ, 'ਵਾਲ-ਮਾਰਟ ਦੀ ਮੈਕਸੀਕਨ ਸਹਾਇਕ ਕੰਪਨੀ ਨੇ 2011 'ਚ 431 ਸਟੋਰ ਖੋਲ੍ਹੇ, ਰਿਸ਼ਵਤ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਅਰਕਾਂਸਸ ਦੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸਦਰ ਮੁਕਾਮ ਵਿਖੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਦਬਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।' ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਭਾਂਤੀ (ਮਲਟੀ-ਬ੍ਰਾਂਡ) ਪ੍ਰਚੂਨ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਾਲ ਢੁੱਕਵੇਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਭੰਡਾਰਨ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਅਤੇ ਇਸ ਜ਼ਰੀਏ ਦਹਿ

ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: 91-94634-74342

ਟਾਈਮਜ਼' ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ, "ਜਿਸ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦੂਜੀ ਪਾਰੀ 'ਚ ਅਧਰੰਗ ਮਾਰੀ ਹਕੂਮਤ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਰਿਕਾਰਡ ਸਮੇਂ 'ਚ ਉਲੰਪਿਕ ਸਪਰਿੰਟ ਵਰਗੀ ਨੀਤੀ ਲਾਗੂ ਕਰ ਵਿਖਾਈ।"

ਸਿਰਫ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੇਂਦਰੀ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਡੀਜ਼ਲ ਦਾ ਭਾਅ 12 ਫੀਸਦ ਵਧਾ ਕੇ ਅਤੇ ਰਸੋਈ ਗੈਸ ਦੀ ਸਬਸਿਡੀ 'ਚ ਵੱਡਾ ਫੇਰਬਦਲ ਕਰ ਕੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਅਵਾਮ ਉੱਪਰ ਤਕੜਾ ਬੋਝ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ 'ਸਖ਼ਤ' ਫੈਸਲੇ ਉਸ ਵਕਤ ਲਏ ਗਏ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਅਵਾਮ ਉੱਪਰੋਥਲੀ ਤਾਜ਼ਾ ਨਸ਼ਰ ਹੋਏ ਤਿੰਨ ਘੁਟਾਲਿਆਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ 3.78 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਚੂਨਾ ਲਾਇਆ ਗਿਆ) ਦੀ ਪਹੇਲੀ ਨੇ ਬੋਲਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਇਸੇ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਬੀਤੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਨੂੰ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ 2 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕੋਲਾ ਘੁਟਾਲੇ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੀ ਰਕਮ ਹੈ; ਭਾਵ ਇਹ ਟੈਕਸ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਕਰ 'ਚ 423294 ਕਰੋੜ ਅਤੇ ਕਸਟਮ ਡਿਊਟੀ 'ਚ 621890 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਖੇਤਰ ਲਈ ਸਬਸਿਡੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਪੱਛਮੀ ਮੀਡੀਆ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆਰਥਿਕ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ 'ਮੱਠੀ' ਚਾਲ ਨੂੰ ਮੁੱਦਾ ਬਣਾ ਕੇ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲਾਇਕ ਤੇ ਅਸਫਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। 8 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ 'ਟਾਈਮ' ਰਸਾਲੇ ਨੇ ਮੁੱਖ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੂਰਤ ਛਾਪ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਐਡਰਅਚੀਵਰ' ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। 16 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਬਰਤਾਨਵੀ ਅਖ਼ਬਾਰ 'ਦੀ ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਟ' ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਨੁੱਤੇ ਹੋਏ ਹੱਥਾਂ ਵਾਲਾ ਮਜ਼ਬੂਰ ਸ਼ਖ਼ਸ ਗ਼ਰਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। 5 ਸਤੰਬਰ ਦੇ 'ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਪੋਸਟ'

ਅਨੁਸਾਰ ਚੁੱਪ-ਗੜ੍ਹਪ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਐਸਾ ਤ੍ਰਾਸਦਿਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਹੈ ਜੋ ਦੰਦਾਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕਦਾ। 'ਸਟੈਂਡਰਡ ਐਂਡ ਪੂਅਰ ਅਤੇ ਫਿੱਚ ਐਂਡ ਮੂਡੀ'

ਭਾਰਤੀ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚੂਨ ਕਾਰੋਬਾਰ 'ਚ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇਣ ਦਾ ਆਖ਼ਰੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਵਪਾਰਕ ਕਾਇਦੇ-ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਂਬਰ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਹਰ ਥਾਂ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਸਲੂਕ ਦੀ ਮੰਗੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਨੇ ਦੁਵੱਲੇ ਪੂੰਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਮਝੌਤੇ (ਬੀ.ਆਈ.ਪੀ.ਏ.) ਤਹਿਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ 70 ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁਲਕਾਂ ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤਹਿਤ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕਸਾਰ ਕੌਮੀ ਸਲੂਕ ਕਰਨ ਦੀ ਪਾਬੰਦ ਹੈ। ਲਿਹਾਜ਼ਾ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਪ੍ਰਚੂਨ ਵਪਾਰ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇਣੀ ਹੀ ਪਵੇਗੀ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਛੋਟੇ ਪ੍ਰਚੂਨ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧੜਵੈਲ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਪੂੰਜੀ ਵਸੀਲਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਮੂਹਰੇ ਉਹ ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਸਕਣਗੇ।

ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੇ 'ਅਗਲੇ ਗੇੜ' ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ 'ਚ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ 'ਨਿਧੜਕ' ਤੇ ਤਿੱਖੇ ਫੈਸਲੇ ਲਵੇ।

ਲੱਖਾਂ ਟਨ ਅਨਾਜ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਣ ਦੀ ਦਲੀਲ 'ਚ ਵੀ ਕੋਈ ਦਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਕਿਥੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਪ੍ਰਚੂਨ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਨੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਰਤੀ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚੂਨ ਕਾਰੋਬਾਰ 'ਚ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇਣ ਦਾ ਆਖ਼ਰੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਵਪਾਰਕ ਕਾਇਦੇ-ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਂਬਰ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਹਰ ਥਾਂ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਸਲੂਕ ਦੀ ਮੰਗੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਨੇ ਦੁਵੱਲੇ ਪੂੰਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਮਝੌਤੇ (ਬੀ.ਆਈ.ਪੀ.ਏ.) ਤਹਿਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ 70 ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁਲਕਾਂ ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤਹਿਤ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕਸਾਰ ਕੌਮੀ ਸਲੂਕ ਕਰਨ ਦੀ ਪਾਬੰਦ ਹੈ। ਲਿਹਾਜ਼ਾ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਪ੍ਰਚੂਨ ਵਪਾਰ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇਣੀ ਹੀ ਪਵੇਗੀ।

ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਛੋਟੇ ਪ੍ਰਚੂਨ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧੜਵੈਲ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਪੂੰਜੀ ਵਸੀਲਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਮੂਹਰੇ ਉਹ ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਸਕਣਗੇ। ਵੱਡੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਉਦੇਸ਼ ਉਪਜਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਭਾਅ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿੰਗੇ ਤੋਂ ਮਹਿੰਗਾ ਭਾਅ ਲਾ ਕੇ ਸੁਪਰ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਕਮਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚੂਨ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ 'ਚ ਲੱਗੇ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ 'ਵਿਚੋਲੇ' ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਿਚੋਲੇ ਜਿਵੇਂ 'ਕਵਾਲਿਟੀ ਕੰਟਰੋਲਰ, ਸਰਟੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਏਜੰਸੀ, ਪ੍ਰਾਸੈਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਪੈਕੇਜ ਸਲਾਹਕਾਰ ਆਦਿ ਆ ਧਮਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਉਡਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ ਸਬਸਿਡੀਆਂ ਦੀ ਬੇਰਾਤ ਸਹਾਰੇ ਜਿਉਂਦੇ ਹਨ।

ਪਿਛਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਵਾਲਾ ਲੇਖ ਲਿਖਦਿਆਂ ਇਹ ਗੱਲ ਚਿਤ-ਚੇਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਚੰਦ ਸਤਰਾਂ ਇਤਨੀ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਦੁਖਿਆਰੇ ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਅੱਲੇ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰੇਦ ਸੁੱਟਣਗੇ। ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਕਿਸੇ ਵਧੀਆ ਲਿਖਤ ਬਾਰੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਆਉਣੇ ਵੱਖਰੇ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਐਤਕੀ ਤਾਂ ਜਿਨੇ ਫੋਨ ਆਏ, ਸਭ ਨੇ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਆਖੀਆਂ, “ਜੇ ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣ ਲਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ...” ਕੋਈ ਭਰੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ, “ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੈਰੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਵੀ ਹੋਵੇ...”

ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਲਾਗੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਗੱਭਰੂ ਨੇ ਦਿਲ ਦੀ ਵੇਦਨਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਿਆਂ ਆਖਿਆ, “ਹੱਥ ਵਿਚ ਛੁਰਾ ਲਈ ਖੜਾ ਕੋਈ ਜੱਲਾਦ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਤੋਂ ਤਰਸ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਜਾਨ ਬਖਸ਼ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵਕੀਲ ਆਪਣੇ ਕਲਾਇੰਟ ਦੀ ਬੇਕਿਰਕ ਹੋ ਕੇ ਖੱਲ ਲਾਹੁਣ ਵੇਲੇ ਭੋਰਾ ਰਹਿਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਪਰਦੇਸਾਂ 'ਚ ਧੌਕੇ-ਧੌੜੇ ਖਾਂਦੇ ਅਸੀਂ 'ਵੱਖਰੇ ਦੇ ਮਾਰੇ' ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਮਦਰਦ ਭਰਾ ਜਾਣ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਡਾਲਰ ਭੋਟਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ...”

ਉਨੀ-ਇੱਕੀ ਦੇ ਫਰਕ ਵਾਲੀਆਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਅਣਗਿਣਤ ਕਰੁਣਾ-ਭਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਾਰੇ ਇੰਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਿਰੇ ਦੇ ਲਾਲਚੀ ਅਤੇ ਬੇ-ਤਰਸ ਦੋਸ਼ਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਾਲਾਂ ਸੁਣ-ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਕਹਾਵਤ ਯਾਦ ਆਈ, ਅਖੇ ਬਦ ਨਾਲੋਂ ਬਦਨਾਮ ਬੁਰਾ; ਜਿਵੇਂ ਪਟਵਾਰੀ ਦੀ ਪਦਵੀ ਇੰਨੀ ਬਦਨਾਮ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪਟਵਾਰੀ ਤੋਂ ਤੋਬਾ-ਤੋਬਾ ਕਰ ਦੇ ਲਿਖ ਗਏ ਹਨ,

ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਗ ਮੇ ਕਉ

ਨੀਤਿ ਡਸੈ ਪਟਵਾਰੀ॥

ਉਪਰਿ ਭੁਜਾ ਕਰਿ

ਮੈ ਗੁਰਿ ਪਹਿ ਪੁਕਾਰਿਆ

ਜੋ ਰੱਤ ਪੀਵਹਿ ਮਾਣਸਾ...!

ਤਿਨਿ ਹਉ ਲੀਆ ਉਬਾਰੀ॥

ਇੰਜ ਹੀ ਵਕੀਲ ਭਰਾ ਵੀ 'ਮੋਟੀ ਕਮਾਈ' ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਨਾ ਸਾਰੇ ਪਟਵਾਰੀ ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਰੇ ਵਕੀਲ ਅੰਨ੍ਹੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੇਤਰਸ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ! ਮਨ ਵਿਚ ਆਏ ਇਸੇ ਵਿਚਾਰ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਇਕ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, “ਭਰਾ ਜੀ, ਤੁਹਾਨੂੰ

ਜਾਣ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮੰਗੀਆਂ ਫੀਸਾਂ ਫੜਾਈ ਜਾਈਏ, ਸਾਡੇ ਪੱਲੇ ਪਾਉਣ ਉਹ ਸਿਰਫ ਤੇ ਸਿਰਫ ਲਾਰੇ! ਅਸੀਂ ਜਾਈਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਬੜੇ ਹੰਮੇ ਨਾਲ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯਾ ਸਿੱਖ ਭਰਾ ਹਨ, ਉਹ ਅੱਗਿਉਂ ਸਾਨੂੰ ਕਮਾਈ ਬਣ ਕੇ ਟੱਕਰਨ! ਇਹ ਕਿੱਧਰਲੀ ਵਕਾਲਤ ਹੋਈ?”

ਵਕੀਲਾਂ ਦੇ ਸਤਾਏ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਵੀਰਾਂ

ਨੇ ਬੇਸ਼ੱਕ, ਆਪੋ-ਆਪਣੀਆਂ ਹੋਰਤ-ਅੰਗੇਜ਼ ਹੱਥ-ਬੀਤੀਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਤੱਤੇ ਘਾਓ ਹੀ ਇਕ ਲੇਖ ਹੋਰ ਲਿਖਾਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਤਲਬ ਤਜਰਬੇ ਕਲਮ-ਬੰਦ ਕਰਾਂ, ਲੇਕਿਨ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਲਈ ਜਵਰ ਜਾਲ ਰਹੇ ਇਕ ਪਾਠਕ ਦੀ ਕਾਲ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੀ ਦੁਬਿਧਾ 'ਲੇਖ ਲਿਖਾਂ ਕਿ ਨਾ ਲਿਖਾਂ' ਨੂੰ ਇਕੋ ਵਾਰ ਹੁੰਝ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ-ਆਪ ਹਲੂਣਿਆ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਇਲਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਧਰਮ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜਨ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਵੀ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਵੱਲ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ; ਯਾ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਉੱਤੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ 'ਅਸਰ' ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ?

ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਂਗ ਜੇ ਇਸ ਪਾਠਕ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦੀ ਸਹੂ ਖਾ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਤਾਂ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਹਨੇਰਗਰਦੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਬਾਹਰੋਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੀਬੇ ਰਾਣੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਦੀ ਦਰਿੰਦਗੀ ਜੱਗ-ਜਾਹਿਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਖੌਣੇ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਬਾਨਣੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਜ਼ਰੀਏ ਅਮਰੀਕਾ ਪਹੁੰਚੇ ਇਸ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ 'ਸਿੱਖ ਭਰਾ' ਜਾਣ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕੇਸ ਇਕ ਨਾਮੀ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਆਮ ਵਾਂਗ ਤਰੀਕਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਵਕੀਲ ਇਸ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਤਿਫਲ-ਤਸੱਲੀਆਂ ਦੇਈ ਗਿਆ। ਸੱਤਰ-ਅੱਸੀ ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਮਾਠ ਲੈਣ ਮਗਰੋਂ ਵਕੀਲ ਨੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ, ਅਖੇ, “ਤੂੰ ਪੁਲਿਸ ਕੋਲ ਸਮਰਪਣ ਕਰ ਦੇ। ਫਿਰ ਤੇਰਾ ਕੇਸ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।” ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਬਾਹਰੋਂ-ਬਾਹਰ ਓਹੜ-ਪੋਹੜ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਕੁੜੀ ਲੱਭ ਲਈ। ਵਕੀਲ ਸਾਹਿਬ ਕੁੜੀ ਕੋਲ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਉਹਦੇ ਕੰਨ ਭਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੁੰਡਾ ਤਾਂ ਡਿਪੋਰਟ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਸਗੋਂ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਡਿਪੋਰਟ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਨਾਲ ਪੁਲਿਸ ਕੋਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰ ਕੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਵਿਚਾਰੇ ਦੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸਿੱਖ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ ਵਕੀਲ ਟੱਕਰ ਪਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਗੇਜੇ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਬੰਦਖਲਾਸੀ ਦਾ ਰਾਹ ਖੋਲ੍ਹਿਆ। ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਉਹਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਪਾਈ। ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਇਹ ਮੁੰਡਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਜੋਂ ਨੇੜੇ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਗਿਆ। ਅੱਗੇ ਭਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ 'ਸਿੱਖ ਵਕੀਲ' ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਉਥੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸਿਰੋਪਾਓ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਟੇਜ ਸਕੱਤਰ ਜੀ ਹੁੱਬ-ਹੁਬ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ 'ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ' ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਮਾਨ...ਜੀ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਤ ਕਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਅਥਾਹ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜੈਕਾਰੇ ਛੱਡੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਗਏ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਉਬਾਲਾ ਉਠਿਆ। ਉਥੋਂ ਸਿੱਧਾ ਜਾ ਪਹੁੰਚਾ ਹਜ਼ਾਮਤਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ...ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਸਿਰ...

ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਸਿਤਮ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ! ਜਦੋਂ ਇਹ ਮੁੰਡਾ ਨਵੇਂ ਭੇਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਕਲੀਨ ਸ਼ੇਵਨ

ਲਿਖਤਮ

ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਦੁਪਾਲਪੁਰ

ਫੋਨ: 408-915-1268

ਵਕੀਲ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਬੁਰਾ ਮਨਾਉਂਦਿਆਂ ਆਖਿਆ, “ਯੇਹ ਤੋਂ ਆਪ ਨੇ ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਕੀਆ...ਕਸੂਰਵਾਰ ਕੋਈ ਔਰ, ਸਜ਼ਾ ਅਪਨੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕੇ ਦੇ ਡਾਲੀ।”

ਦੁਹਰੀਆਂ-ਤੀਹਰੀਆਂ ਸਿਫਟਾਂ 'ਚ ਹੱਥਭੰਨਵੀਂ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਉਨੀਦੇ ਕਾਰਨ ਰਤਕ ਰਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚੋਂ ਨੀਂਦ ਭਜਾਉਣ ਲਈ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਲਾਲ ਮਿਰਚਾਂ ਚਬਾ ਕੇ, ਹੱਕ-ਹਲਾਲ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੇ-ਘਰੇ ਪਰਦੇਸੀਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ 'ਇਨਸਾਨ' ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਪੰਕਤੀਆਂ ਉਚਾਰੀਆਂ ਨੇ,

ਜੇ ਰਤੁ ਲਗੈ ਕਪੜੇ

ਜਾਮਾ ਹੋਇ ਪਲੀਤੁ॥

ਜੇ ਰਤੁ ਪੀਵਹਿ ਮਾਣਸਾ

ਤਿਨ ਕਿਉ ਨਿਰਮਲੁ ਚੀਤੁ॥

ਸਾਡੇ ਗੁਣੀ ਗਿਆਨੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਸ਼ਾਹਾਰੀ ਖਾਣੇ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜੇ ਇਸ ਪੂਰੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ, ਲਹੂ ਪੀਣੇ 'ਮਨੁੱਖ' ਦੇ ਸੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਖਿੱਚ-ਖਿੱਚ ਕੇ ਮਾਰੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਰੇਡੀਓ ਯੂਐਸਏ ਵਲੋਂ ਬੜੇ ਹੀ ਮਾਣ ਨਾਲ..

24 ਘੰਟੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰੇਡੀਓ ਸ਼ੁਰੂ

www.GurbaniRadio.org

ਫੋਨ 'ਤੇ ਸੁਣਨ ਲਈ ਕਾਲ ਕਰੋ

605.475.6868 Ext. 4

832.551.5029 Ext. 4

ਪੰਜਾਬੀ ਰੇਡੀਓ ਯੂਐਸਏ

Punjabi
RADIO USA

Uniting Punjabi's All Over

Studio Telephone : (408) 272-5200

ਪੰਜਾਬੀ ਰੇਡੀਓ
ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਸਵੇਰੇ 4 ਵਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉਂ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਫਰੀਮਾਨ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਸਾਰਣ
ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਵਿਆਖਿਆ (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ : ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ)
ਆਤਮਿਕ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰਬਾਣੀ
ਘਰ ਸੰਸਾਰ, ਦੇਸੋਂ ਪਰਦੇਸ, ਸੁਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ, ਭੈਣਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 'ਬੋਲੀਵੁੱਡ ਹਿੱਟਸ' (Bollywood Hits)
ਹਾਸਰਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 'ਹੱਸਦੇ ਹਸਾਉਂਦੇ' ਸ਼ਬਦ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ- ਘਰੇਲੂ ਨੁਸਖਿਆਂ ਦਾ ਹਿੱਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ LIVE
ਯੂਐਸ ਚੋਣਾਂ 2012 ਸ਼ੋਅ ਝਿਲਮਿਲ ਤਾਰੇ, ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਧੰਨ ਲਿਖਾਰੀ ਨਾਨਕਾ- ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ
'ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਕੁਝ ਗੀਤ' 'ਲਹਿਰੇ' (ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਤੇ ਬਿਮਲੇਸ਼ ਪ੍ਰਸਾਦ ਫੀਜੀ ਦਾ ਹਿੱਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ)
6 ਵਜੇ ਸ਼ਾਮ 'ਸਰਬ ਸਾਂਝੀ ਗੁਰਬਾਣੀ' (ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਕੀਰਤਨ, ਢਾਡੀ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਕਥਾ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ)
ਸੋਮਵਾਰ ਭਖਦੇ ਮਸਲਿਆਂ 'ਤੇ LIVE Talk Show (ਸੁਸ਼ੀਲ ਦੁਸਾਂਝ) 'ਇਕ ਸੋਚ' ਜੋਬ ਐਂਡ ਬਿਜਨਸ ਸ਼ੋਅ
ਖ਼ਬਰਸਾਰ (ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟਾ) ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਮੁਲਾਕਾਤ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਥਾਂਗਾਂ (ਮਸੂਦ ਮੱਲੂ)
ਪਾਣੀ 'ਚ ਮਧਾਣੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦਾ ਹਿੱਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਰਾਤ 8:30 ਤੋਂ 10:00 ਵਜੇ)

ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਰੇਡੀਓ 'ਤੇ

ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਸੁਸ਼ੀਲ ਦੁਸਾਂਝ
ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਮਸੂਦ ਮੱਲੂ
ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖ਼ਬਰਾਂ- ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ
ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟਾ
ਹੁਣ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਅਤੇ
ਬੀਬੀਸੀ ਹਿੰਦੀ ਤੁਸੀਂ 24 ਘੰਟੇ
ਕਾਲ ਕਰਕੇ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹੋ
605.475.6868 Ext. 1 ਜਾਂ
832.551.5029 Ext. 1

ਨਵੇਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਸੱਜਰੀ ਸਵੇਰ-ਸੋਮਵਾਰ ਤੋਂ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ
ਨਜ਼ਰੀਆ-ਸਮਾਜਿਕ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਰਾਤ ਨੂੰ

ਤੁਹਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿਹੜੇ-ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਰੋਚਕ ਜਾਣਕਾਰੀ
ਟੋਪ 10-ਨਵੇਂ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਵੋਟਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫੋਨ ਤੋਂ ਕਾਲ ਕਰਕੇ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹੋ ਪੰਜਾਬੀ ਰੇਡੀਓ ਯੂਐਸਏ

ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਸੱਤ ਦਿਨ 24 ਘੰਟੇ - ਸੁਣਨ ਲਈ ਕਾਲ ਕਰੋ ਜੀ

605.475.6868 • 832.551.5029

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ 408.722.7698 • Email: info@punjabiradiousa.com • 3750 McKee Road, # B, San Jose CA 95127 • Listen LIVE www.punjabiradiousa.com

ਤਸਵੀਰ ਵਿਚ ਬਿੱਟੂ, ਸੁਨੀਲ ਪੁਭਾਕਰ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰੜ, ਸ਼ੀਲਾ ਕਲਿੰਕਰ, ਸੁਬੋਗ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਸਿੰਘ ਘੋਤੜਾ, ਵਿਕ ਕਲਿੰਕਰ, ਜੇ ਪੀ ਖਹਿਰਾ, ਵਰਿੰਦਰ ਸਾਹੀ, ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਘੋਤੜਾ ਅਤੇ ਸੰਜੀਵ ਕਾਲੜਾ (ਸੱਜਿਓਂ ਚੌਥੇ)

ਆਈ ਜੀ ਸੰਜੀਵ ਕਾਲੜਾ ਦਾ ਇੰਡੀਆਨਾ 'ਚ ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ

ਵੈਸਟ ਲੈਫੀਅਟ, ਇੰਡੀਆਨਾ (ਬਿਊਰੋ): ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਈ ਜੀ ਪੁਲਿਸ ਸੰਜੀਵ ਕਾਲੜਾ, ਆਈ ਪੀ ਐਸ ਦਾ ਇਥੇ ਸਥਾਨਕ ਪੰਜਾਬੀ ਪਤਵੰਤਿਆਂ ਵਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਣ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਕਾਲੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਅਮਰੀਕਾ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਇਮਾਨਦਾਰ ਅਫਸਰਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਰਾਨ ਦਾ ਤੇਲ ਉਤਪਾਦਨ 40 ਫੀਸਦ ਘਟਿਆ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਕਾਰਨ ਇਰਾਨ ਦਾ ਤੇਲ ਉਤਪਾਦਨ 40% ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀ ਤਿਮਾਹੀ ਨੌਂ ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2011 ਵਿਚ ਇਹ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 25 ਲੱਖ ਬੈਰਲ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਸਾਲ ਜੂਨ ਵਿਚ ਇਹ 15 ਲੱਖ ਬੈਰਲ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਇੰਡੀਅਨਐਪੋਲਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਕਾਲੜਾ (ਸੱਜਿਓਂ ਪੰਜਵੇਂ), ਨਾਲ ਹਨ (ਖੱਬੇ) ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਸਿੰਘ ਘੋਤੜਾ, ਸੁਬੋਗ ਸਿੰਘ, ਵਰਿੰਦਰ ਸਾਹੀ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰੜ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੱਲੂ, ਮਾਣਕ ਕਾਲੜਾ, ਜੇ ਪੀ ਖਹਿਰਾ, ਮਲਕੀਤ ਕੁਲਾਰ ਅਤੇ ਜੱਸਾ

ਸਥਾਨਕ ਪਤਵੰਤੇ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਸਿੰਘ ਘੋਤੜਾ ਦੇ ਘਰ ਹੋਏ ਇਸ ਸਨਮਾਨ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਇੰਡੀਆਨਾ ਦੇ 27ਵੇਂ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਤੋਂ ਸਟੇਟ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ 1982 ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਸ਼ੀਲਾ ਕਲਿੰਕਰ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕਾਲੜਾ ਨੂੰ ਇੰਡੀਆਨਾ ਸਟੇਟ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਨਮਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਭੇਟ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਸ਼ੀਲਾ ਕਲਿੰਕਰ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਲੋਂ ਸਥਾਨਕ ਅਰਥਚਾਰੇ ਵਿਚ ਪਾਏ ਗਏ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਦੀ ਉਚੇਚੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਿੱਟੂ ਇੰਡੀਅਨਐਪੋਲਿਸ, ਸੁਨੀਲ ਪੁਭਾਕਰ (ਮੁਖੀ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਇੰਸ ਵਿਭਾਗ, ਪਰਡਿਊ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਵੈਸਟ ਲੈਫੀਅਟ), ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰੜ, ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ, ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਘੋਤੜਾ, ਸਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਘੋਤੜਾ, ਵਰਿੰਦਰ ਸਾਹੀ, ਸੁਬੋਗ ਸਿੰਘ ਆਇਓਆ (ਸ੍ਰੀ ਕਾਲੜਾ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਦੋਸਤ),

ਡਾ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ (ਪਰਡਿਊ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ), ਜੇ ਪੀ ਖਹਿਰਾ, ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਘੋਤੜਾ, ਪਾਲ ਖਲੀਲ, ਲਾਡੀ, ਸ਼ਲਿੰਦਰ ਕੁਲਾਰ, ਡਾ. ਵਿੱਕੀ, ਅਤੇ ਵਿਕ ਕਲਿੰਕਰ (ਸ਼ੀਲਾ ਕਲਿੰਕਰ ਦਾ ਪਤੀ) ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਸੰਜੀਵ ਕਾਲੜਾ ਦਾ ਬੇਟਾ ਮਾਣਕ ਕਾਲੜਾ ਜੋ ਪਰਡਿਊ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੈ, ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ।

ਡਾ. ਸੱਯਦ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਲਈ ਫੰਡਰੇਜ਼ਰ

ਡਿਟਰਾਇਟ (ਬਿਊਰੋ): ਨਵੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਯੂ ਐਸ ਕਾਂਗਰਸ ਲਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਡਾ. ਸੱਯਦ ਤਾਜ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਲਈ ਇਕ ਫੰਡਰੇਜ਼ਰ ਸਨਿਚਰਵਾਰ 6 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਇਥੇ ਫਾਰਮਿਗਟਨ ਹਿਲਜ਼ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਡਾ. ਸੱਯਦ ਕੈਂਟਨ, ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਯੂ ਐਸ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ 11ਵੇਂ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਤੋਂ ਚੋਣ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਕੈਂਟਨ, ਪਲਿਮਥ, ਲਿਵੇਨੀਆ, ਨਾਰਥਵਿਲ ਅਤੇ ਨੋਵੀ ਆਦਿ ਇਲਾਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਵਸੋਂ ਵਸਦੀ ਹੈ। ਡਾ. ਸੱਯਦ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਡੈਮੋਕਰੈਟ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਚੋਣ ਜਿੱਤ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਉਹ ਕੈਂਟਨ ਟਾਊਨਸ਼ਿਪ ਦੇ ਟਰਸਟੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੈਂਬਰ 2008 ਤੋਂ ਮੈਂਬਰ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ, ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਦੇ ਇਕ ਆਗੂ ਅਤੇ ਡਾ. ਸੱਯਦ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਨ ਗਿੱਲ ਨੇ ਡਾ. ਸੱਯਦ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਚੰਗੇਰੇ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਸਥਾਨਕ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੈਟਲ ਕਰੀਕ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ

ਬੈਟਲ ਕਰੀਕ, ਮਿਸ਼ੀਗਨ (ਬਿਊਰੋ): ਸਥਾਨਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖ ਰਿਲੀਜੀਅਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ਆਫ ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ

ਪਿਆਰਿਆਂ-ਭਾਈ ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਹੈਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੈਟਲ ਕਰੀਕ), ਭਾਈ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਹੈਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੈਗੀਨਾ), ਭਾਈ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ (ਜੈਕਸਨ), ਭਾਈ ਮੋਹਨ

ਵਿਚ 12 ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣੇ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਰਵਾਇਤੀ ਖਾਲਸਾਈ ਅਸਤਰ ਬਸਤਰ ਵਿਚ ਸਜੇ ਪੰਜ

ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ (ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਉਥ ਬੈਂਡ) ਨੇ ਨਿਭਾਈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਭਾਈ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਹੈਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਿਸ਼ਵਾਕਾ) ਅਤੇ ਭਾਈ ਪਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਸਾਉਥਬੈਂਡ) ਬੈਠੇ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਰਾਗੀ ਭਾਈ ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਂਦਿਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚਾਹਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰ ਮਰਿਆਦਾ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਦੀ ਨਸੀਹਤ ਕੀਤੀ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕੀਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਮਨਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਵਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਰਵੀਨਾ ਕੌਰ, ਸੰਤੋਸ਼ ਕੌਰ, ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਜਸਮੀਤ ਕੌਰ, ਰੁਪਾਲੀ ਕੌਰ, ਤਾਜੇਸ਼ਵਰ ਸਿੰਘ, ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਤੇ ਬੀਬੀ ਪੂਰਨ ਕੌਰ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ 5 ਸਾਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 75 ਸਾਲ ਤੱਕ ਹੈ। ਇਥੇ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੈਟਲ ਕਰੀਕ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 2009 ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਕੱਤਰ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁੰਦਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਡਾ. ਸੱਯਦ ਤਾਜ

ਹਨ। ਡੈਮੋਕਰੈਟ ਪਾਰਟੀ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਜਿੱਤਣ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵੀ ਰੋਸ਼ਨ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸਥਾਨਕ ਆਟੋਮੋਟਿਵ ਸਨਅਤ (ਜੀ ਐਮ, ਫੋਰਡ, ਕਰਾਈਸਲਰ) ਮਾੜੇ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦਿਖਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਓਬਾਮਾ ਨੇ ਇਸ ਸਨਅਤ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਸਨ।

ਸ੍ਰੀ ਕਰਨ ਗਿੱਲ ਨੇ ਸਮੂਹ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਇਸ ਫੰਡਰੇਜ਼ਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗਿੱਲ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਫੋਨ 734-612-9984 ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਾਕਿ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਮੰਦਰ ਢਾਹੁਣ 'ਤੇ ਰੋਕ

ਕਰਾਚੀ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਥੋਂ ਦੇ 200 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ 'ਤੇ ਫਿਲਹਾਲ ਰੋਕ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਿੰਧ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਵਿਸ਼ਰਾਨ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਇਥੋਂ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਲਕਸ਼ਮੀ ਨਰਾਇਣ ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਅਗਲੀ ਸੁਣਵਾਈ ਤਕ ਨਾ ਢਾਹੁਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਅਗਲੀ ਸੁਣਵਾਈ 10 ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਰਾਚੀ ਪੋਰਟ ਟਰਸਟ ਨੇ ਇਸ ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮੰਗੀ ਸੀ।

ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਿਆਦਾ ਭਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੂਗਰ, ਕੋਲੈਸਟਰੋਲ, ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ, ਕਬਜ਼, ਕਮਰ ਦਰਦ, ਜੋੜਾਂ ਦੇ ਦਰਦ, ਹਰਦਮ ਥਕਾਵਟ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ, ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਤੁਰਨ ਨਾਲ ਸਾਹ ਚੜ੍ਹਨ ਆਦਿ ਅਲਾਮਤਾਂ ਤੋਂ ਰਾਹਤ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ?

> ਕੀ ਟਰੱਕ ਚਲਾਉਣ ਕਰ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਜ਼ਿਮ ਜਾਣ ਜਾਂ ਕਸਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਹਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ?
> ਸਾਡੀ ਕੰਪਨੀ ਦੀਆਂ ਦੇਸੀ ਦਵਾਈਆਂ ਵਰਤ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਵਜ਼ਨ ਸੌਖਿਆਂ ਹੀ ਘਟਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਕੋਈ ਸਾਈਡ ਇਫੈਕਟ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ।
> ਸਾਡੀ ਕੰਪਨੀ ਪਿਛਲੇ 32 ਸਾਲ ਤੋਂ 72 ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਹਰਬਲ ਦਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

Safe & Easy Weight Loss
Ph:317-886-4858

916 East Main Street, Suite 106,
Greenwood, IN 46143
ਦੇਸੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਕਰੀਬ

ਦਫਤਰ ਹਾਈਵੇਅ ਆਈ-65 ਦੇ ਐਗਜ਼ਿਟ 99 ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨੇੜੇ
www.punjabiweightloss.blogspot.com
www.goharbalife.com/skaur

ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ: ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰ 204 ਪੌਂਡ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ 164 ਪੌਂਡ

ਟਰੱਕਰ ਵੀਰ EFS, T-check, Com-check ਰਾਹੀਂ ਪੇਅਮੈਂਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

Bhangra, Masti with

DJ Soni

ਇੰਡੀਆਨਾ, ਮਿਸ਼ੀਗਨ, ਓਹਾਇਓ, ਇਲੀਨਾਏ, ਕੈਨਟਕੀ

Birthday party, Anniversary, Marriage, Jaago, Graduation, or any celebration.

ਜਨਮ ਦਿਨ ਪਾਰਟੀ, ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ, ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀ, ਜਾਗੋ, ਗਰੈਜੂਏਸ਼ਨ ਜਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਯਾਦਗਾਰੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੋਨੀ ਡੀ ਜੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖੋ

Full Service DJ

We Travel All Over USA

Ph:513-600-4447

e-mail: djsoni718@gmail.com

We Provide Bhangra Group & Dholi Also.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਿਚਰਡਸਨ ਡੈਲਸ 'ਚ ਮਨਾਇਆ ਸਿੱਖ ਚੇਤਨਾ ਦਿਵਸ

ਡੈਲਸ, ਟੈਕਸਾਸ: ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਆਪਸੀ ਕਾਟੋ-ਕਲੇਸ਼ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਉਠ ਕੇ ਸਿੱਖ ਫਲਸਫੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਦੀ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾ ਸਕੀਏ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰੇ ਵਾਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾ ਵਾਪਰਨ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਇਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਰਿਚਰਡਸਨ ਵਿਚ ਮਨਾਏ ਗਏ ਸਿੱਖ ਚੇਤਨਾ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੰਥਕ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟਾਏ।

ਲੰਘੇ ਐਤਵਾਰ ਮਨਾਏ ਗਏ ਇਸ ਚੇਤਨਾ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀ, ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਤੇ ਅਧਿਆਪਕ, ਲਾਅ ਇਨਫੋਰਸਮੈਂਟ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਅਤੇ ਆਮ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੱਦੇ ਉਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਸਿੱਖ ਵਾਲੰਟੀਅਰਾਂ ਵਲੋਂ ਆਏ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਰਹੂ-ਰੀਤਾਂ, ਸਿੱਖ

ਅਕੀਦੇ, ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ “ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਾਹਿ ਬਿਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗ ਹਮ ਕੋ ਬਨ ਆਈ ਰੇ” ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ “ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਭੈ ਏਕੋ ਪਹਿਚਾਨਬੋ” ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਜਾਣ ਕੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਿਲਵਾਕੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਓਕ ਕਰੀਕ ਵਿਚ ਵਾਪਰੇ ਕਾਂਡ ਪ੍ਰਤੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਦਿਲੀ ਹਮਦਰਦੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ।

ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਮਿਲਵਾਕੀ ਵਿਚ ਹੋਏ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਈ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਆਇਆਂ 100 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਦੀ ਸਹੀ ਪਛਾਣ ਅਜੇ ਤਕ ਵੀ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਕਸੂਰ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅਮਰੀਕੀ ਮੁਖ ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਹੋਣ ਲਈ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਕੱਢਦੇ।

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਮਿਲਵਾਕੀ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਦ ਹੋਏ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਬਰਾਇਨ ਮਰਫੀ ਦੀ ਜਲਦ ਸਿਹਤਯਾਬੀ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਬਿਤ ਹਤਿਆਰੇ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਵੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਨਫਰਤ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਏ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਤਾਂ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੀ ਹੈ।

**Solar Electric
LED Lighting
Energy Solutions**

Be a partner of Green Energy

For canopy

You can replace 455-watt metal halide fixture with just 105 watt LED fixture with 140000 hours life and no maintenance for 90000 hours.

ਕੈਨੋਪੀ ਲਈ ਤੁਸੀਂ 455 ਵਾਟ ਦੀਆਂ ਮੈਟਲ ਹੈਲਾਈਡ ਲਾਈਟਾਂ ਦੀ ਥਾਂ 105 ਵਾਟ ਦੀਆਂ LED ਲਾਈਟਾਂ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜੋ 140000 ਘੰਟੇ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ 90000 ਘੰਟਿਆਂ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਂਟੀਨੈਂਸ ਖਰਚਾ ਵੀ ਨਹੀਂ।

Alltech Enterprise presents: Energy Solutions for your businesses.

We sell LED lighting for gas station canopy, area and parking lot, building lighting and for cooler/freezer door lighting.

We also sell high quality solar panel, Invertors and all the mounting material.

For More Info., Call Toll Free (855) 292-2800

Case LED lighting fixture replaces 85-watt fluorescent lamps saves average \$90.00 per door per year.

ECM fan motors: By changing fan motors (cooler and freezer) with two speed EC motors by using fan control you can save significant energy and then money. **Example:** For 15 door walk-in cooler when you replace 8 (1/20 HP) fan motors with ECM, install fan control and install **ASH control** for doors, saves up to **\$4200.00** per year.

ਅਸੀਂ ਗੈਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕੈਨੋਪੀ, ਏਰੀਆ ਅਤੇ ਪਾਰਕਿੰਗ ਲਾਟ, ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੁਆਲੇ ਲਾਈਟਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੂਲਰ/ਫਰੀਜ਼ਰ ਲਈ LED ਲਾਈਟਾਂ ਵੀ ਵੇਚਦੇ ਹਾਂ
We sell best brand of America. Beta LED, GE and LED Power.

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਟੌਲ ਫਰੀ ਕਾਲ ਕਰੋ:

ਬਲਜਿੰਦਰ ਕੈਲੇ (855) 292-2800

ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਸਪੋਰਟਸ

Committee:

Parmjit Singh Sidhu
(President)
Ph: 201-312-8768
Baldev Singh Sallan
(Vice President)
Ph: 317-362-5843
Satwant Singh Nijjar
(Secretary)
Ph: 916-416-2499
Sarbjit Singh Randhawa
(Secretary)
Ph: 646-593-0808
Bukhan Singh
(Treasurer)
Ph: 317-373-7922
Baljit Singh
(Treasurer)
Ph: 317-453-5524
Kulwant Singh
(Ex-President)
Ph: 317-403-2771
Avtar Singh Taari
Balvir Singh Mattu
Luckwant Singh Lucky
Kuldeep Singh Bhaw
Rana Sidhu
Jasvir S. Dipti
Jimmy Brar
Jassi Lalli
Tirath Atwal

ਦੂਜਾ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਮੇਲਾ

22 ਸਤੰਬਰ 2012

ਦਿਨ ਸਨਿਚਰਵਾਰ

Garfield Park

2345 Pagoda Dr., Indianapolis, IN, Ph: 317-327-7221

ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ

ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੋਰਾਇਆ

ਚੇਅਰਮੈਨ ਤੇ ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ

ਕੁੱਕੂ ਖਹਿਰਾ
(ਚੇਅਰਮੈਨ)

ਜੇ ਪੀ ਖਹਿਰਾ
(ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ)

ਖਹਿਰਾ ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ ਇੰਕ

ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਦੌਰਾਨ ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਨਾਮੀ ਕਬੱਡੀ ਟੀਮਾਂ ਵਿਚ ਚੋਟੀ ਦੇ ਕਬੱਡੀ ਖਿਡਾਰੀ ਆਪਣੇ ਬਾਹੂਬਲ ਦਾ ਜੌਹਰ ਦਿਖਾਉਣਗੇ। ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਵਾਲੀਬਾਲ, ਬਾਸਕਿਟਬਾਲ ਤੇ ਫੁੱਟਬਾਲ ਮੈਚਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਬੱਡੀ ਅੰਡਰ-21 ਅਤੇ ਓਪਨ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਬਾਹਰੋਂ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀਆਂ ਕਬੱਡੀ ਟੀਮਾਂ

ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ, ਕਲੀਵਲੈਂਡ, ਓਹਾਇਓ
ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ, ਡੈਲਸ, ਟੈਕਸਸ
ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਕਲੱਬ, ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ, ਓਹਾਇਓ

Guests: Kulwinder S. Ramidhi (CA), Sital S. Nijjar (CA), Kesar S. Sidhu (CA), Gurmukh S. Dhaliwal (CA), Major S. Randhwa (CA), Sukhi Shekon (CA), Satnam S. Khara (Idaho), Jaspal S. Aujla (CA), Makhan S. Mehat (CA), Ajaib S. Lakhan (IL), Resham S. Khak, Joga S. Naurd, Ranvir S. Sekhon, Harcharn S. Garcha, Mukhtiar S. Gill, Amarjit S. Dhaliwal, Kashmir S. Dhaliwal, Dalvir S. Lidhar, Sherepunjab Singh Shera (Dallas, TX), Gurmail S. Tesi (TX), Balbir Singh Banwait, Mohinder Cherra, Kulwinder Nagra, Sukhwinder Singh

ਸਾਡੇ ਸਪਾਂਸਰ

ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੱਲੂ ਸਤਵੰਤ ਨਿੱਜਰ ਪ੍ਰਿਥਪਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਤੀਰਥ ਅਟਵਾਲ ਚਤਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਜੈਬ ਸਿੰਘ ਜਥੇ. ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮਨਜੀਤ ਸੁਖਮਿੰਦਰ ਸੁਖਦੇਵ ਜਸਵੀਰ ਸੰਨੀ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਗਰੇਵਾਲ ਬੁਦਰਜ਼ ਜਸਵ
ਸਿੱਧੂ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਬੱਡੀ ਪ੍ਰੋਮੋਟਰ ਘੋਤੜਾ ਸਿੰਘ ਦਰੜ (ਮਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਵਾਬਾ) ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਲੱਖਣ ਸੱਲੂ ਨਾਗਰਾ ਪੰਧੇਰ ਸਿੰਘ ਸਮਰਾ ਲਾਲੀ ਇੰਡੀਅਨਾਪੋਲਿਸ (ਗਰੇਵਾਲ ਆਟੋ) ਭਿ

ਹਰਵਿੰਦਰ ਲਖਵੰਤ ਵਰਿੰਦਰ ਗੁਰਿੰਦਰ ਪਰਮਿੰਦਰ ਵਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰਿੰਦਰ ਗੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਜਗਜੀਤ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮੰਗਾ ਸਿੰਘ ਮੱਟੂ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੁੱਕਣ ਸਿੰਘ ਹਰ
ਵਾਲੀਆ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਇੰਡੀਆ ਪੈਲੇਸ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਸਿੰਘ ਨਾਗਰਾ ਬਨਵੈਤ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ ਧਾਮੀ ਬੋਪਾਰਾਏ

Miri Piri Sport's Club, Inc

ਕਾਬਡੀ, ਇੰਡੀਆਨਾ

Kabaddi Open 1st Prize \$5100

ਰਾਣਾ ਸਿੱਧੂ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੌਰਦ ਕਮਲ ਬੈਂਸ ਦੀਪ ਸੰਧੂ

Kabaddi Open 2nd Prize \$4100

ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਬਲਵਿੰਦਰ (ਨਿੱਕ) ਸਿੰਘ ਗਿਲਜੀਆਂ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਲੀਲ

Kabaddi Under 21

1st Prize \$2100

2nd Prize \$1500

ਸਿੰਘ ਟਰੱਕ
ਐਂਡ ਟਰੇਲਰ
ਰੀਪੇਅਰ ਵਲੋਂ

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਹਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਬਿਆੜਾ

Volleyball

1st prize \$1100
Surinder Singh
Laddi Badial
2nd Prize \$800
Amrik Singh

Basketball

1st prize \$1100
Pritpal Singh Saran
Balli Madhar
2nd Prize \$800
Accharjeet Singh Grewal

ਇੰਟਰਨੈਟ ਉਤੇ ਕਬੱਡੀ ਮੇਲਾ ਨਾਲੋਂ
ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਲਿਕ ਕਰੋ
www.bckabaddilive.com

ਖਾਣਾ ਫਰੀ

Commentary

ਰਾਣਾ ਸਿੱਧੂ ਸੁਖਚੈਨ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਗਾਲਿਬ

ਰੈਫਰੀ: ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਇਕਾ
ਸਤਵਿੰਦਰ ਬਿੱਟੀ
ਆਪਣੀ ਗਾਇਕੀ
ਨਾਲ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦਾ
ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰੇਗੀ

ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ
ਨਾਮੀ ਕਬੱਡੀ
ਖਿਡਾਰੀ ਬਲਵਿੰਦਰ
ਸਿੰਘ ਫਿੱਛੂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼
ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਗੇ

Indianapolis (Indiana)

Sponsors

Gold Sponsors: Gurudwara Shabad Parkash, Darshan S. Dararh, Ben S. Bashal, Gurinderpal S. Nagra, Baldeep Baidwan, Grewal Auto, Sawaran S. Gill (Truck Repair), Surjit Sandhu, Balwinder S. Sidhu, Narinder Sodhi, Hardeep S. Tutt, Pinky, Harpal S. Cheema, Avtar S. Bassi, BhupinderTung, Desi Bazar, Sunny Shergill, Kultar Sangha, Harpreet Dhaliwal, Manjit S.Nagra, Sunny Dala, Harmail S.Thiara, Mr. Pannu, MMT Trucking Owner Operators (Mohan Mangat), Ranjit Dhami, Avtar Singh Dayton (OH)

Silver Sponsors: Jasvir S. Bala, Bhajan Sidhu, Jagjit S. Banwait, Jagtar S. Bobby, Harjit Singh, Baljeet S. Boparai, Baljeet S. Gill, Chanchal Singh, Jagtar S. Lidher, Hazoor Singh, Manjit S. Purewal, Gurjit S. Sanghera, Amarjit Singh, Harpreet S. Sahota, Parmjit Singh, Jasvir S. Phagura, Harinder S. Sidhu, Baljeet S. Gill, Narjeet Singh, Surjit Singh JRS, Jamsher Singh, Prabhjeet Singh, Parminder S. Basra, Balvir S. Basra, Karmjit S. Kala, Jaswinder S. Bhutto, Jaspal S. Athwal, Gurmukh Singh, Harvinder Singh, Rajvir S. Brar, Sarbjit Singh, Jaswinder S. Shergill, Kiwi Freight, Purshttan S. Pawar, Harinder Singh, Ranjit S. Sohal, Avtar S. Cheema, Nachhatar Singh, Harpreet Singh, Charnjit S. Barn, Balhar Singh, Hardev Singh, Sukhwinder S. Sukha, Nachhatar Singh, Karmjit Singh, Hardial Singh, Palwinder Singh, Alamjeet Singh, Gurmeet Singh, Punjab Trucking, Harbans S. Kahlon, Kuldeep Dhillon, Ravi Choudhary, Parmjit Singh, Jaswinder Athwal, Baldev Thind, Sharp Trans LLC., Shingara Singh, Dalvir S.Tiwana, Gurmukh S. Dhaliwal (Gora), Parbodh Singh, Pargan Singh, Gurmeet Singh, Harwant Singh, Jaspal S. Jassi, Pannu Brothers, Amrik Singh (Chairman), Amrik Singh

Supporters: Punjabi American Youth Club Crown Point-IN, Pobjabi Youth Association, Punjab Sport's Club Chicago, Shere Punjab Sports & Cultural Club-Chicago, Punjab Sport's Club & Cultural Cincinnati-OH, Punjab Sport's Club Cleveland-OH, Punjab Sport's Club Midwest, Sant Prem Singh Culture Society, Gurudwara Hargobind Sahib, Greenwood-IN, Gurudwara Shabd Parkash, Avon-IN, Gurudwara Sikh Sangat Indianapolis-IN, Dashmesh Accademy-Indiana, Gurudwara Gur Nanak Sikh Society, Indianapolis-IN, Gurudwara Jot Amrit Parkash, Fisher-IN.

ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ
ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਮਰਾ
ਇੰਡੀਆ ਪੈਲੇਸ ਵਲੋਂ

ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਲਕੀਤ
ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਵਲੋਂ

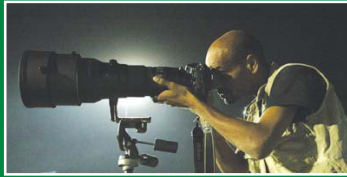

ਆਪਣਿਆਂ ਦੇ ਸਿਤਮ ਦੀ ਚੱਲੀ ਕਟਾਰ !

ਸੁਬਹ ਜਲਦੀ ਉਠ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅਗਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਠਿਕਾਣੇ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਪਏ। ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬੀਬੀ ਏਲਚੀ ਪੇਰਾਵਾਈ ਨੇ ਅਗਲੇ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਉਹਨੂੰ ਇਲਾਕੇ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਵਲਾਈਦਮ ਦੇ ਆਟੇ 'ਤੇ ਬੈਠ ਏਲਚੀ ਪੇਰਾਵਾਈ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ। ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸਾਡਾ-ਸੁਬਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਨਿੱਘਾ ਸਵਾਗਤ ਹੋਇਆ। ਰਵੀ ਚੰਦਰਨ ਨੇ ਮੇਰੀ ਅਤੇ ਰੋਸ਼ਨ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਂਗ ਕਰਾਈ। ਬੀਬੀ ਏਲਚੀ ਅਰੁੰਥਿਆਰ ਜਾਤੀ ਦੀ ਇਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਕਾਰਕੁਨ ਹੈ ਜੋ ਦਲਿਤਾਂ ਦੇ ਸਵੈਮਾਨ ਤੇ ਹੱਕਾਂ ਖਾਤਿਰ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬੀਬੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹ ਦਿਤੀ ਤੇ ਜਲਦੀ-ਜਲਦੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਤੇਜ਼-ਤਰਾਰ ਦਿਖ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਹਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਏ। ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਅਸੀਂ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ। ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ ਕਾਫੀ ਦੂਰ ਪੁੰਦਲਕੇ

ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਦੱਖਣ

ਰਣਦੀਪ ਮੱਦੋਕੇ ਨੇ ਐਤਕੀਂ ਦਲਿਤਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਪਏ ਪਾੜੇ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ ਛੋਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹਨੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਸਾਹ-ਸਤਹੀਣ ਪਈਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਆਪਣਾ ਦਰਦ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਭਰਾਂ ਕਾਰਨ ਇਹ ਲੋਕ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚੁੱਪ ਹਨ। ਰਣਦੀਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਚੁੱਪ ਤੋੜਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਡਾਇਰੀ ਵਿਚ ਦਲਿਤਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਦਾਸਤਾਨ ਛੋਹਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੀੜ ਨਾਲ ਉੱਛਲੀ ਪਈ ਹੈ। ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਉਹ ਘੁੰਮਣ-ਫਿਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਿਆ, ਸਗੋਂ ਉਥੇ ਵਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਦਰਦ ਸਮਝਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪਿਘਲ ਰਿਹਾ ਲਾਵਾ ਕੋਈ ਰਾਹ ਫੜੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਵਾਲੀ ਦਾਸਤਾਨ ਬਿਆਨ ਕਰੇ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਰ ਰਣਦੀਪ ਮੱਦੋਕੇ ਦੀ ਡਾਇਰੀ
ਫੋਨ: +91-98146-93368

ਪ੍ਰਵਾਹ ਤਾਂ ਹਰ ਹਾਲਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵੇਣੀ ਵਰਗੇ ਨਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਖੰਭ ਹੀ ਲੱਗ ਗਏ ਨੇ; ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਕੋਈ ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।...

ਇਸ ਅੱਧਖਤ ਉਮਰ ਦੀ ਬੀਬੀ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਉਚ ਜਾਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਦੇ ਮੋੜੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ, ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਖੋਰੇ ਉਹਦੀ ਥਾਂ ਸਰਪੰਚੀ ਵੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਉਹ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ!...ਉਹ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਢਲੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਕਦੀ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਬੁਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਨਾ-ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਕੁਪ੍ਰਬੰਧ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਉਤੇ ਪਰਦੇ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਸਰਪੰਚ ਬੀਬੀ ਦੀ ਬੱਸ ਉਥੋਂ ਹੀ ਬੋਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਚਾਹ ਪੀ ਕੇ ਅਗਲੇ ਪਿੰਡ ਵੱਲ ਚਲੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ। ਵਿਰਲੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਪਹਾੜੀ ਕਿੱਕਰਾਂ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਲਾਲ ਸ਼ੱਕਰ ਵਰਗੀ ਮਿੱਟੀ ਉਪਰ ਕਾਲੀ ਸਤਕ ਸਾਡਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੀ ਜਾਪ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਸੱਪ ਸਾਨੂੰ ਨਿਗਲ ਜਾਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਸਿਰਤੋੜ ਭੱਜਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਜੰਗਲੀ ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆ ਗਏ ਸਾਂ। ਸਤਕ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਡੀਲੇ (ਘਾਹ) ਨਾਲ ਭਰੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਵਾਲਾ ਨਾਲਾ ਵਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਤਕ ਓਭਤ-ਖਾਬਤ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਆਟੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲੇ ਵਿਚ ਨਹਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਗਿੱਲੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅੱਧਨੰਗੇ ਵਜੂਦ ਲੁਕਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਉਤੇ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੀਆਂ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੀਆਂ ਮਟਕੀਆਂ ਸਨ। ਨਾਲੇ ਦੇ ਪਰਲੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪੈਪਸੀ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਵਾਲਾ ਆਦਮਕੋਂਡ ਬੋਰਡ ਸੀ ਜਿਸ ਉਪਰ ਭਾਰਤੀ ਕ੍ਰਿਕਟ ਦੇ ਸਿਤਾਰੇ ਆਪਣੇ ਅੱਧਨੰਗੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਪੂਰੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਦਹਾੜ ਰਹੇ ਨੇ; ਜਿਵੇਂ ਨਾਲੇ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਭਰਦੀਆਂ ਤੇ ਨਹਾਉਂਦੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਮੁਹੱਲੇ ਦੇ ਮੁਸਟੰਡੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਿੱਲੀ ਉਤਾਰ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਤਸਵੀਰ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕੋ ਫਰੇਮ ਵਿਚ ਕੈਦ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੀ...ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਮਹਿਸੂਸ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵਿਚ ਬੇਤਰਤੀਬੇ ਜਿਹੇ ਨਾਰੀਅਲ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰੇ ਘਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਉਤੇ ਨਾਰੀਅਲ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਲੰਬੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਪਰਛਾਵੇਂ ਲਟਕ ਰਹੇ ਸਨ ਜੋ ਵੱਡੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਵਾਂਗ ਜਾਪ ਰਹੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਆਟੇ ਚਾਲਕ ਸਾਥੀ ਵਲਾਈਦਮ ਦੇ ਚਾਚੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਵੀ ਸਾਡੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ...

ਦੁੱਖ-ਦਰਦ ਸਾਂਝੇ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਦਲਿਤ ਔਰਤਾਂ।

ਜਿਹੇ 'ਚ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਪਹਾੜ ਦਿਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਿੰਡ ਵਤਦਿਆਂ ਹੀ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਛੱਪੜ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਡਾ ਪਾਣੀ ਤਿੱਖੀ ਧੁੱਪ ਚ ਚਾਂਦੀ ਵਾਂਗ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਉਚੇ ਨਾਰੀਅਲ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪੁਛਾਵੇਂ ਇੰਜ ਹਿੱਲ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਹਵਾ ਬਿਲਕੁਲ ਬੰਦ ਸੀ, ਕਿਧਰੇ ਪੱਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹਿਲ ਰਿਹਾ। ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਪਿੰਡ ਇੰਜ ਸ਼ਾਂਤ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕੀਂ ਸਾਡੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਥੋਂ ਕਿਤੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹੋਣ। ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰੜਕ ਰਿਹਾ। ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਦਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਘਰ ਵਿਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਏ। ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਤਾਜ਼ੀ-ਤਾਜ਼ੀ ਗੋਹਾ-ਮਿੱਟੀ ਫੇਰੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਗੋਹੇ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਹਲਕੀ-ਹਲਕੀ ਗੰਧ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਕ ਨੁੱਕਰੇ ਵੱਡੀ ਥਾਲੀ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਮੱਛੀਆਂ ਸੁੱਕਣੇ ਪਾਈਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀਆਂ ਸਨ, ਉਂਗਲਾਂ ਤੋਂ ਬੋੜੀਆਂ ਹੀ ਵੱਡੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਕ ਪੂਰੇ ਹੱਥ ਜਿੱਡੀ ਸੀ ਜਿਸ 'ਤੇ ਭੁੱਕਿਆ ਲੁਣ ਹੋਰ ਵੀ ਚਾਂਦੀ ਰੰਗੀ ਦਿੱਖ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਵੱਡੀ ਮੱਛੀ ਦੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਪਰ ਪਥਰਾਈਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਮੂੰਹ ਅਸਮਾਨ ਵੱਲ ਅੱਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਅਸਮਾਨ ਕੋਲੋਂ ਇੱਕ ਬੂੰਦ ਪਾਣੀ ਦੀ ਫਰਿਆਦ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਜੋ ਉਸਦੀ ਸੁੱਕ ਕੇ ਪਾਪੜ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਘਰ ਅੰਦਰ ਲੰਘ ਗਏ। ਇਹ ਘਰ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਰਪੰਚ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਰੁੰਥਿਆਰ ਜਾਤੀ ਤੋਂ ਸੀ ਜੋ ਦਲਿਤਾਂ ਵਿਚ ਉਚ ਜਾਤੀ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹਨੇ ਸਾਨੂੰ 'ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ' ਕਿਹਾ ਤੇ ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵੇਣੀ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ

ਬੇਪਛਾਣ ਨਕਸ਼?...ਆਪਣੇ ਵਿਹੜੇ 'ਚ ਖੜ੍ਹੀ ਇਕ ਦਲਿਤ ਔਰਤ।

ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ

‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਕਾਲਮ ‘ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ’ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਲਮ ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੂੰ ਖੂਬ ਹਲੂਣਿਆ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਵਲਵਲੇ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਇਕ-ਦੋ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੇਜੇ। ‘ਗਾਗਰ ਵਿਚ ਸਾਗਰ’ ਭਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਮਿਲੇਗੀ। ਵਧੀਆ ਲਿਖਤਾਂ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਛਾਪੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਫੋਟੋ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਟੋਟਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਾਵਿ ਟੋਟਾ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਕੋਈ ਵਧੀਆ ਤਸਵੀਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਕੋਲਿਤਰੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਕਾਲਮ ਲਈ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਵਾਰ ਕੈਪਸ਼ਨ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਆਖਰੀ ਤਾਰੀਖ 29 ਸਤੰਬਰ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-31

ਖੜ੍ਹੇ ਟਰੱਕ ਵਿਚ, ਝੂਟੇ ਲੈਂਦੇ, ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਨੇ ਝੱਲੇ!
ਪੜ੍ਹਨ ਸਕੂਲੇ ਜਾਣਾ ਛੱਡ ਕੇ, ਇਹ 'ਬਾਬੇ' ਦੇ ਚੱਲੇ!

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-29

ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸਿਹਰੇ, ਪਾ ਕੇ ਅਚਕਨ,
ਫੜ੍ਹ ਤਲਵਾਰ ਅਸੀਂ ਹੋ ਗਏ ਰੈਡੀ।
ਪਰ ਕੀ ਕਰੂ ਇਹ ਖਿੱਚੀ ਤਿਆਰੀ,
ਸਿਰ ਫੇਰੀ ਜਾਵੇ ਸਾਡਾ ਡੈਡੀ।

-ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਪੋਰ
ਪਿੰਡ: ਕਲਾਹੜ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਜ਼ਿੰਦਗੀ
ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦਿਆਂ ਸਾਹਾਂ 'ਤੇ।
ਭੁੱਲ ਜਾਵੇਗਾ ਬਚਪਨ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਰਤਾਂ,
ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ ਲੂਣ, ਤੇਲ ਦੀਆਂ ਆਹਾਂ 'ਤੇ।
ਬੰਨ੍ਹ ਸਿਹਰੇ ਹੱਥ ਫੜ੍ਹ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ
ਤੁਰ ਪਿਆ ਜੁਆਨ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਦੇ ਰਾਹਾਂ 'ਤੇ।

-ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ, ਸ਼ਿਕਾਰੋ
ਫੋਨ: 630-440-3458

ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਲਾਡਲਾ ਤੇ ਕੱਲਾ ਪੁੱਤ ਹੈ,
ਵਰਨਾ ਵਿਆਹੁਣ ਦੀ ਇਹ ਕਿਹੜੀ ਰੁੱਤ ਹੈ।
ਸਿਹਰਾ, ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਅੱਜ ਦਾ ਸਿੰਗਾਰ ਨੇ,
ਸੁਗਨਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਬੱਸ ਦੇ-ਚਾਰ ਨੇ।
ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈਣੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਏ,
ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ 'ਚ ਝੋਕ ਦਿੱਤਾ ਏ।

-ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਹਾਂਸ
ਫੋਨ: 408-956-1696

ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਪੁੱਤਰਾ
ਤੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਬੜਾ ਚਾਅ।
ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲੱਗਜੂ,
ਆਟੇ-ਦਾਲ ਦਾ ਭਾਅ।

-ਗੋਰਾ ਪ੍ਰਜਾਪਤ, ਨਿਊ ਯਾਰਕ
ਫੋਨ: 645-721-1964

Clay Oven

We Cater!

For all occasions
Up to 10,000 people
All live cooking on the spot.

Lunch Buffet

11am-3pm

\$7.95

Dinner
20% off

Call for packages today

Ph: 847-219-7432

855 East Schaumburg Rd., Schaumburg, IL 60194

Ph: 847-524-3007

ਡੇਰਾ ਮੁਖੀ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਦੇ ਦੋਸ਼ 'ਚ ਸੱਤ ਨੂੰ ਕੈਦ

ਕਰਨਾਲ: ਡੇਰਾ ਸਿਰਸਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਾਫ਼ਲੇ 'ਤੇ ਤਕਰੀਬਨ ਪੌਣੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਏ ਬੰਬ ਹਮਲੇ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਸਾਲ ਤੇ ਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਜਦਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਕੋ ਇਕ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸਿਰਸਾ ਡੇਰਾ ਮੁਖੀ ਗੁਰਮੀਤ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਦੇ ਕਾਫ਼ਲੇ 'ਤੇ 2 ਫਰਵਰੀ, 2008 ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਟੱਰਕ ਦੀ ਸਟਪਣੀ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਦ ਉਹ ਅੰਬਾਲਾ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਕਰਨਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਹਦ ਅੰਦਰ ਨੀਲੋਖੇਤੀ ਨੇੜੇ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਇਸ ਹਮਲੇ 'ਚ ਬੰਬਰ ਖਾਲਸਾ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੱਥ ਹੋਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਪਟਿਆਲਾ ਵਾਸੀ ਲੜਕੀ ਪ੍ਰਵੀਨ ਕੌਰ ਸਮੇਤ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਹੋਸ਼ਿਆਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਧਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਪਿੰਦਾ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਵੀਨ ਕੌਰ ਨੂੰ ਮਾਨਵ ਬੰਬ ਕਰਾਰ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਾਹਤ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਜ਼ਮਾਨਤ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਆਰ.ਕੇ. ਸੋਧੀ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਚਲਦਿਆਂ

ਹਰਿਆਣਾ 'ਚ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ

ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਲਿਜਾ ਰਹੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮ।

ਲੜਕੀ ਪ੍ਰਵੀਨ ਕੌਰ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਦਕਿ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ, ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਸ ਸਾਲ ਤੇ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਹੋਸ਼ਿਆਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਧਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ

ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ। ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਖਿਲਾਫ ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ੀ ਲਗਾਉਣਗੇ।

ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਮੁੱਲ ਨਾ ਪਾਇਆ

ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ: 1982 ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੌਰਾਨ 11 ਸਤੰਬਰ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਰੇਲਵੇ ਫਾਟਕ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਸੈਂਟਰਲ ਜੇਲ੍ਹ ਬਠਿੰਡਾ ਲਿਜਾ ਰਹੀ ਬੱਸ ਦੇ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਣ 'ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ 34 ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕੇ ਬੀਤਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕਿਸੇ ਬਾਂਹ ਨਹੀਂ ਫੜੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸਣੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖ

ਵਾਰਿਸ ਅੱਜ ਵੀ ਲੜ ਰਹੇ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲੜਾਈ

ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਦਕਿ ਪੰਥਕ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਰਸੀਆਂ 'ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਰੋਟੀਆਂ ਸੇਕਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਦਸੇ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼, ਰੇਲਵੇ ਵਿਭਾਗ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਵਰਤੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਤੇ ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੇਸ ਮੋਟਰ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਕਲੇਮ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕੋਲ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਜੱਜ ਐਮ.ਐਸ. ਭੱਲਾ ਨੇ 4 ਅਕਤੂਬਰ 1991 ਵਿਚ ਉਕਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ 25 ਤੋਂ 80 ਹਜ਼ਾਰ ਤੱਕ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਰੇਲਵੇ ਤੇ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਨੂੰ ਅਦਾ ਕਰਨ

ਦੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ 1992 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਕੇਸ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਵਕੀਲ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਲ ਅਨੁਸਾਰ ਉਕਤ ਕੇਸ ਪ੍ਰਤੀ ਫੈਸਲਾ ਅਗਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਤੱਕ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਹਾਦਸਾ ਵਾਪਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਣ

ਵਾਲੇ ਬਰਸੀ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ

ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ, ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਹਾਜ਼ਰੀਆਂ ਭਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਸ਼ਹੀਦ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਮੰਦਹਾਲੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਨਜ਼ਰੀ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਕਦੇ ਕੋਈ ਰਾਹਤ ਫੰਡ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਦਾਲਤੀ ਖਰਚਿਆਂ ਲਈ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਤਤਕਾਲੀ ਇੰਚਾਰਜ ਸੰਤ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਦਾਲਤੀ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਬਾਂ ਫੌਰੀ ਰਾਹਤ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਨਗੇ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਲੜਾਈ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ 12 ਸਤੰਬਰ, 1897 ਨੂੰ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲੜਾਈ ਦੌਰਾਨ 10,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਸ਼ਤੂਨ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਲੈਣ ਤੇ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰਨ ਵਾਲੇ 36 ਸਿੱਖ ਰੈਜੀਮੈਂਟ ਦੇ 21 ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਵਜੋਂ ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਗਾਥਾ ਨੂੰ ਸਕੂਲੀ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੰਡੀਮੰਦਰ ਸਥਿਤ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਦਿਵਸ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਫੁੱਲ ਭੇਟ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੌਲਦਾਰ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ 36 ਸਿੱਖ ਰੈਜੀਮੈਂਟ (ਜੋ ਹੁਣ 4 ਸਿੱਖ ਰੈਜੀਮੈਂਟ ਹੈ), ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 21 ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ

ਪੋਸਟ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਖਰੀ ਦਮ ਤੱਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਨਵੀਂ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਸਰਬਉੱਚ ਬਹਾਦਰੀ ਐਵਾਰਡ 'ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਡਰ ਆਫ ਮੈਰਿਟ' ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯੋਧਿਆਂ 'ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਾਣ ਰਹੇਗਾ।

ਇਸ ਲੜਾਈ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯੂਨੈਸਕੋ ਵੱਲੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀਆਂ ਅੱਠ ਬਹਾਦਰੀ ਗਾਥਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਗਾਥਾ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਵੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਫਿਲਮ ਅਭਿਨੇਤਾ ਸੰਜੇ ਦੱਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲੜਾਈ ਬਾਰੇ ਫਿਲਮ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੋਵੇਗੀ ਮੁਰੰਮਤ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸੁਸ਼ੋਭਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੇ ਸਿੱਖ ਜਰਨੈਲਾਂ ਦੇ 250 ਤੋਂ 400 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੇਵਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਬਾਬਾ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਦੀ ਇਹ ਸੇਵਾ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜ਼ਮੀਨਦੋਜ ਹਾਲ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਹ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਬਾਬਾ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਤੋਂ ਸ਼ਿਕਲੀਗਰ ਵਣਜਾਰਿਆਂ ਟੀਮ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੇ ਸਿੱਖ ਜਰਨੈਲਾਂ ਦੇ 51 ਇਤਿਹਾਸਕ ਸ਼ਸਤਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਵੀ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਾਬਾ ਦੀਪ

ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ, ਅਕਾਲੀ ਬਾਬਾ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਤੇ ਹੋਰ ਜਰਨੈਲਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਹਨ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਇਹ

ਸਾਰਾ ਮਾਮਲਾ ਵਿਚਾਰਨ ਉਪਰੰਤ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਮੁਰੰਮਤ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਵਿਚ ਹੋਰ ਮਦਦ ਮਿਲੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ ਲਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸਬ ਕਮੇਟੀ ਵੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ, ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਕਰਮੂਵਾਲ ਤੇ ਮੀਤ ਸਕੱਤਰ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ ਕੋਹਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਸਿੱਧੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰ ਬੰਦ

ਬਠਿੰਡਾ: ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਰਚੁਨ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਿੱਧੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ (ਐਫ.ਡੀ.ਆਈ.) ਲਈ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ। ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਭਾਈਵਾਲ ਵਜੋਂ ਕੌਮੀ ਜਮਹੂਰੀ ਗਠਜੋੜ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਕੋਰ ਕਮੇਟੀ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਪਰਚੁਨ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਿੱਧੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਸੁਰੱਖਿਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚਾਲੇ ਬਿਹਤਰ ਤਾਲਮੇਲ ਲਈ ਸਮਾਗਮ

ਗਾਰਲੈਂਡ, ਟੈਕਸਸ (ਬਿਊਰੋ): ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਬਿਹਤਰ ਤਾਲਮੇਲ ਲਈ ਸਥਾਨਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਰਥ ਟੈਕਸਸ ਵਿਖੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਗਮ ਹੋਇਆ ਜਿਥੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਪਛਾਣ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਦਰਪੇਸ਼ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਬਾਰੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸੁਰੱਖਿਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਲ

ਖਿਲਾਫ ਡਟ ਕੇ ਲੜੇ।

ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਲਈ ਪੂਰੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ।

ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸਤਾਰ, ਕਿਰਪਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਪਛਾਣ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। 9/11 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਉਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦੱਸਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਰਪਾਨ ਸਿੱਖ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ

ਅਕੈਡਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸਤਾਰ, ਛੋਟੀ ਕਿਰਪਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਪਛਾਣ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਯੂ ਐਸ ਏ ਨਿਆਂ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਫਸਰ ਸਾਰਾ ਸਲਦਾਨਾ, ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਚੀਫ ਅਫਸਰ ਐਲਨ ਜੈਕਸਨ, ਅਟਾਰਨੀ ਅਫਸਰ ਬ੍ਰਿਟ ਫੈਦਰਸਟੋਨ, ਐਫ ਬੀ ਆਈ ਡੈਲਸ ਅਫਸਰ ਕੈਥਿਨ ਕੋਲਵੀ, ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਚੀਫ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਗਾਰਲੈਂਡ ਚਾਰਲਸ ਰਿਨੀ ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

Syan Video Production, Inc.

ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਵੇ, ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮੌਕਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਯਾਦਗਾਰੀ ਪਲ ਆਪਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰੀਨ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਾਂਭਣ ਲਈ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਓ ਮਿਸ਼ੀਗਨ, ਇੰਡੀਆਨਾ, ਇਲੀਨਾਏ, ਓਹਾਇਓ, ਆਇਓਆ

Professional HD Video & Digital Photo Production

Multiple Camera shooting/Digital Still Photography (with flush mount album)

Live Video Display With Large Screens

DJ Service with Laseer Lights

Call Toll Free: 1-800-RAJ-SYAN

(with 17 years Experienced)

ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

Call: 734-261-0936 or 734-890-1767

e-mail: raj@syanvideo.com or visit at: www.syanvideo.com

ਐਮ ਏ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੇ ਦਿਨ

ਰੰਗ-ਬੇਰੰਗ

1974-75 ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ ਸੈਕਟਰ 11 ਵਿਚ ਸਾਂ ਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਹੋਸਟਲ ਨੰਬਰ ਇਕ ਵਿਚ ਸਾਂ। ਉਦੋਂ ਹੀ ਮੇਰਾ ਵਾਸਤਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਬੜਾ ਕੁਝ ਸਿੱਖਿਆ। ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ ਬੰਗਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਹੀ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਏ,

ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ
ਫੋਨ: 847-359-0746

ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਨ। ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਿੰਡ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਕੁਝ ਹੀ ਮੀਲ ਦੂਰ ਮੁਲਾਪੁਰ ਨਜ਼ਦੀਕ ਸੰਗਲਾਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮੈਂ ਅੰਬਾਂ ਦੀ ਚਟਣੀ ਖਾਧੀ ਜੋ ਪੁਆਧ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਜਿਲਿਆਂ ਦੀ ਖਾਸ ਸੋਗਤ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਜਾਂਦਿਆਂ ਉਹ ਸਾਈਕਲ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਮੈਂ ਪਿਛੇ ਕਾਨੀ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਸਾਂ। ਰਾਸਤੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਤੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤੀਤਾ-ਮਲੋਆ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੁੰਡੇ ਰਲ ਗਏ। ਇਕ ਮੁੰਡਾ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ, “ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਭੁੰਨਣ ਲਗੇਂਗੇ, ਚਾਰ-ਚਾਰ ਕੁਕੜੀਆਂ ਖਾਧੀਆਂ...” ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਕਿ ਇਹ ਚਾਰ-ਚਾਰ ਕੁਕੜੀਆਂ ਭੁੰਨ ਕੇ ਕਿਵੇਂ ਖਾ ਗਏ? ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕੁਕੜੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਮੱਕੀ ਦੀਆਂ ਛੱਲੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਜੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਰਾਇਣ ਵਲੋਂ ਛੇਤੀ ਗਈ ਮੁਹਿੰਮ ਪੂਰੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਸੀ। ਬਹੁਤੇ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਜੋ ਪੀ ਵਲੋਂ ਚਲਾਈ ਗਈ ਲਹਿਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸਨ ਪਰ ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਸੀ ਪੀ ਆਈ ਵਾਲੇ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸੀ ਪੀ ਆਈ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਥੇਬੰਦੀ ਏ ਆਈ ਐਸ ਐਫ ਵਾਲੇ ਅਕਸਰ ਜੋ ਪੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬੋਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਏ.ਆਈ.ਐਸ.ਐਫ. ਦਾ ਇਕ ਆਗੂ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਵਾਲੇ ਹੋਸਟਲ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਕਮਰਾ ਉਪਰ ਸੀ 4/59 ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਫਲੋਰ ਹੇਠਾਂ 3/59, ਉਸ ਦੇ ਕਮਰੇ ਦੀ ਬਾਲਕੋਨੀ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਵੱਡਾ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ, “ਜੇ.ਪੀ. ਸੀ ਆਈ ਏ ਏਜੰਟ। ਜੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਆਗੂ।”

ਉਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਮਾਹੌਲ ਕਾਫੀ ਖੁਲ੍ਹਾ-ਫੁਲ੍ਹਾ ਸੀ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਦੋ ਗਰੁਪ ਸਨ-

ਇਕ ਨਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਤੇ ਦੂਜਾ ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਕੰਗ ਦਾ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੰਤਰੀ ਵੀ ਬਣਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਗਰੁਪਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਕਈ ਵਾਰ ਲੜਾਈਆਂ ਵੀ ਹੋਈਆਂ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਗਰੁਪਾਂ ਦੇ ਸਿੰਗ ਖੂਬ ਫਸਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਗਰੁਪਾਂ ਵਿਚ, ਸਮੇਤ ਆਗੂਆਂ ਦੇ, ਕਈ ਮੁੰਡੇ ਕਈ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕਈ ਇਕ ਐਮ ਏ ਅਤੇ ਕਦੇ ਦੂਜੀ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈ ਕੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕੈਂਪਸ ਦੇ ਪੀ ਜੀ ਆਈ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਰੋੜ੍ਹੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਜੋ ਕਰੀਬ 24 ਘੰਟੇ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਮੁੰਡੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋੜ੍ਹੀਆਂ 'ਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਮਘਟਾ ਲਾਈ ਰਖਦੇ। ਉਂਜ ਇਥੇ ਪੀ ਜੀ ਆਈ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਮਰੀਜਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਵੀ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ।

ਜੂਨ 1975 ਵਿਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਲੱਗ ਗਈ। ਜੁਲਾਈ ਵਿਚ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਐਮ ਏ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈ ਲਿਆ। ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਬਦਲ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਪੂਰੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਇਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਸੀ। ਉਸ ਸਾਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵੀ ਨਾ ਹੋਈਆਂ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਖੜਕਾ-ਦੜਕਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਬੀਤੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਪੀ ਜੀ ਆਈ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੀਆਂ ਰੋੜ੍ਹੀਆਂ ਵੀ ਉਥੋਂ ਉਨਾ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ 18 ਅਗਸਤ ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਲੇਖ 'ਕਮਲਿਆਂ ਦਾ ਟੱਬਰ' ਛਪਿਆ ਸੀ ਜੋ ਕਰੀਬ 4 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਲਮਾਂ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲੇਖ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਲੇਖ ਵੀ ਇਸੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖੇ ਸਨ। 'ਕਮਲਿਆਂ ਦਾ ਟੱਬਰ' ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀ ਲੇਖ ਲੜੀ ਮੁੜ ਛਾਪੀ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸਰਾਰ 'ਤੇ ਇਹ ਲੇਖ ਛਾਪ ਰਹੇ ਹਾਂ।-ਸੰਪਾਦਕ

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਮੁਖੀ ਡਾ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੋਹਲੀ ਸਨ। ਡਾ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ, ਡਾ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਡਾ. ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਅਤੇ ਡਾ. ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੱਚਰ ਹੋਰ ਅਧਿਆਪਕ ਸਨ। ਡਾ. ਸੱਚਰ ਨਾਲ ਡਾ. ਕੋਹਲੀ ਦੀ ਬਣਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁੰਜੇ ਲਾਉਣ ਲਈ ਡਾ. ਕੋਹਲੀ ਨੇ ਐਮ ਏ ਦੀ ਕੋਈ ਕਲਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਤੀ, ਸਿਰਫ ਟਰਾਂਸਲੇਸ਼ਨ ਦੇ ਡਿਪਲੋਮੇ ਦੀ ਇਕ ਕਲਾਸ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਹਫਤੇ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਦੋ ਪੀਰੀਅਡ ਲਗਦੇ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵੀ ਇਕ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਦੋ-ਚਾਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ। ਪ੍ਰੋ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵੀ ਡਾ. ਕੋਹਲੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਦੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਾਦਾ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਸਨ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਖੱਦਰ ਪਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਹੀ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਆਉਂਦੇ। ਡਾ. ਕੇਸਰ ਦਸਿਆ ਕਰਦੇ ਕਿ ਪ੍ਰੋ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪੂਰਾ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਘਰ

ਕਰ ਦੇਵੇ...।” ਡਾ. ਤਿਵਾੜੀ ਨੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਲ ਚਾਰ ਕਲਾਸਾਂ ਲਈਆਂ ਤੇ ਹਰ ਕਲਾਸ ਇਥੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਇਥੇ ਹੀ ਖਤਮ।

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਹੈਡ ਕਲਰਕ ਸ. ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਚਾਚਾ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਕਲਰਕ ਕੁੜੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ-ਮਨਜਿੰਦਰ, ਚਾਚੇ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਾਬਿਆਦਾਰ। ਦਫਤਰੀ ਕੰਮ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਬਾਬੂ, ਮਜਾਲ ਕੀ ਜਰਾ ਕੁ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕਾਗਜ਼ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਢਿਲ ਦੇ ਜਾਣ। ਜੇ ਕਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਟਾਈਪ ਕੀਤੀ ਕਾਪੀ ਡਾ. ਕੋਹਲੀ ਕੋਲੋਂ ਅਟੈਸਟ ਕਰਾਉਣੀ ਹੁੰਦੀ (ਜ਼ੀਰੋਕਸ ਕਾਪੀਅਰ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਆਏ) ਤਾਂ ਚਾਚੇ ਨੇ ਇਕ ਇਕ ਅੱਖਰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਘੁੰਗੀ ਮਾਰਨੀ ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਡਾ. ਕੋਹਲੀ ਨੇ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਮਾਰ ਕੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨੇ। ਚਾਚੇ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਐਮ ਏ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਰਨ ਦਾ ਬੜਾ ਝੱਲ ਸੀ। ਤਿੰਨ

ਬੈਠਾ ਹੈ। ਬਲਜੀਤ ਤੇ ਰਵਿੰਦਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਗੁਤਾਂ ਕਰਕੇ ਰਖਦੀਆਂ। ਬਲਜੀਤ ਅਜਕਲੂ ਟੋਰਾਂਟੋ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਵਿੰਦਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ। ਮਨਿੰਦਰ, ਅਮਰਜੀਤ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ, ਹਰਿੰਦਰ ਅਤੇ ਹਰਚਰਨ ਦਾ ਚੰਗਾ ਸਹੇਲਪਣਾ ਸੀ। ਐਮ ਏ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਮੈਂ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਫਸਟ ਤੇ ਜਸਪਾਲ ਸੈਕੰਡ ਆਈ।

ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੇ ਵੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹਰਭਜਨ ਹਲਵਾਰਵੀ ਸਮੇਤ ਕਈ ਸਾਰੇ ਨਕਸਲੀ ਆਗੂ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਵਲ ਤੁਰ ਪਏ ਸਨ। ਇਹ ਗੱਲ 1976-77 ਦੀ ਹੈ। ਹਰਭਜਨ ਹਲਵਾਰਵੀ ਐਮ.ਏ. ਦੂਜੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਪਾਸ ਜੇਲ੍ਹੋਂ ਰਿਹਾ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਇਕ ਵਾਰ ਸਾਡੇ ਵਿਭਾਗ ਆਇਆ, ਸ਼ਾਇਦ ਹਲਵਾਰਵੀ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਵਰਿਆਮ ਸੰਧੂ ਕਰਕੇ। ਵਰਿਆਮ ਸੰਧੂ ਉਸੇ ਸਾਲ ਨਵੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਕੋਰਸ ਐਮ ਫਿਲ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੀ। ਡਾ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ ਨੇ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਪਾਸ ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਈ। ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਬੋਲਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਉਸ ਉਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਪਰਛਾਵਾਂ ਕਾਇਮ ਹੋਵੇ। ਪਾਸ ਬਹੁਤਾ ਨਾ ਬੋਲ ਸਕਿਆ।

ਮਾਰਚ 1977 ਵਿਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਹਟਾਈ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਨਵੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕਾਂਗਰਸ ਹਾਰ ਗਈ। ਦੇਰ ਰਾਤ ਨਤੀਜੇ ਆਉਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕੈਂਪਸ ਵਿਚ ਢੋਲ ਵੱਜਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਰੋਡੀਓ ਉਤੇ ਇੰਦਰਾ ਦੀ ਹਾਰ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀ ਗਈ ਭੰਗੜੇ ਦੀ ਤਾਲ ਵੀ ਤਿੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਗਈ। ਮੁੰਡੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ.ਸੀ. ਦਫਤਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਭੰਗੜਾ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਹੋਸਟਲਾਂ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ। ਉਥੋਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਕੁੜੀਆਂ ਵੀ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਗਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜੰਜੀਰਾਂ ਟੁੱਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁੱਤੇਸਿਧ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੋਵੇ। ਮਨਿੰਦਰ ਦੀ ਸਹੇਲੀ ਨੇਤਾ ਜੀ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸੀ। ਫਿਰ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਨਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਬਣ ਗਈ। ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਾਹ ਜਿਹਾ ਆਇਆ।

ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਉਕਾ ਹੀ ਮੋਹ ਭੰਗ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚ ਅਸਲ ਵਿਚ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀ ਲਹਿਰ ਪ੍ਰਤੀ ਮੋਹ ਘਟਦਾ ਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹੋ ਹੀ ਦਿਨ ਸਨ ਜਦੋਂ ਕਈ ਵਾਰ ਸਿੱਖੀ ਸੋਚ ਵਿਚ ਪੈਰ ਧਰਦੇ ਮੁੰਡੇ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀ ਹਮਜਮਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਉਲਝ ਪੈਂਦੇ। ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਗਿਆਰਾਂ ਸੈਕਟਰ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਲੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਗਰੁੱਪ ਜੁੜਨ ਲੱਗਾ। ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕਦੀ ਕਦੀ ਮੈਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਿਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਖੱਬੇਪੱਖੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਅਖਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਡਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਖਿਆਲ ਹੈ? ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਸੀ, “ਜੇ ਫੰਡਰ ਗਊਆਂ ਬਾਰੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਗਲ ਵਿਚ ਡੈਰਾ ਪਾਇਆ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫੰਡਰ ਗਊਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਭੱਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਇਹ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਹਨ।”

ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਕਿ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦਾ ਮੋਹਰੀ ਆਗੂ ਬਣਿਆ, ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੌਰਾਨ ਡੇਰਾ ਬਸੀ 'ਚ ਇੰਦਰਾ ਦੀ ਇਕ ਰੈਲੀ ਵਿਚ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਣ ਕਰਕੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਕੁੱਟ ਸਹਿਣ ਅਤੇ ਕੈਦ ਕੱਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਰਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ 1977-78 ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਇਸ ਫੋਟੋ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ. ਰਾਮ ਸਿੰਘ (ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਚਿੱਟੀ ਦਾੜ੍ਹੀ), ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਪਹਿਲੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਚੌਥੇ), ਚਾਚਾ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਸੱਜਿਓਂ ਪਹਿਲੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਐਨਕਾਂ ਨਾਲ), ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਹੁਣ ਸੈਕਰਮੈਂਟੋ ਰਹਿੰਦੇ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਉਦੋਂ ਐਮ ਏ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਸਨ, ਨੇ ਭੇਜੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਖਰੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਖੱਬਿਓਂ ਦੂਜੇ ਹਨ।

ਦੇ ਹਰ ਜੀਅ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਆਪ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਪ੍ਰੋ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਘਰ ਅਖੰਡਪਾਠ ਰਖਵਾ ਲਿਆ। ਪਾਠੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ। ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪੂਰੀ ਗਹਿਮ-ਗਹਿਮ ਰਹੀ। ਜਦੋਂ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਵੇਲਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਵੀ ਪ੍ਰੋ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਅਖੀਰ ‘ਤੇ ਸੁਹੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ-ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰੋ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਖੇ ਰਖਾਏ ਬਾਦਮ, ਅਖਰੋਟ, ਸੋਗੀ-ਮੇਵੇ ਅਤੇ ਭੁਜੇ ਛੋਲੇ ਛਕ-ਛਕਾ ਲਏ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਬੋਲੇ ਜੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।” ਪ੍ਰੋ ਸਾਹਿਬ ਸਮੇਤ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਆਪਣਾ ਹਾਸਾ ਨਾ ਰੋਕ ਸਕੀ।

ਡਾ. ਤਿਵਾੜੀ ਐਮ ਏ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿੱਸਾ-ਕਾਵਿ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੀ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਐਮ ਏ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਣੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਧੀਆ ਤੇ ਜ਼ਹੀਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ।” ਫਿਰ ਹੀਰ ਵਾਰਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਮੌਕਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? ਉਹ ਹੈ, ਹੀਰ ਦੇ ਛਮਕਾਂ ਮਾਰਨ ਪਿਛੋਂ ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦਾ, ‘ਰਾਂਝੇ ਆਖਿਆ ਵਾਹ ਸੱਜਣ, ਹੀਰ ਹੱਸ ਕੇ ਤੇ ਮੋਹਰਬਾਨ ਹੋਈ।’ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਐਸਾ ਕਮਾਲ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਕੁਰਬਾਨ

ਵਾਰ ਐਮ ਏ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸਨ ਤੇ ਦੋ ਵਾਰ ਐਮ ਏ ਦੂਜੇ ਸਾਲ ‘ਚ। ਐਮ ਏ ਅਜੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਬਾਰੇ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਜੋਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਚਾਚੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਇਕ ਬੰਦ ਸੀ ਜੋ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਵੀ ਹੋਇਆ। ਬੋਲ ਸਨ,

ਇਹ ਨੇ ਚਾਚਾ ਰਛਪਾਲ,
ਨਹੀਂ ਚਾਚੀ ਦਾ ਖਿਆਲ।
ਕਰੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਖੇਲ, ਹੁੰਦਾ ਹਰ ਵਾਰੀ ਫੇਲ੍ਹ।
ਫਿਰ ਵੀ ਸਭ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਨੇ,
ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਰੰਗ ਨਿਆਰੇ ਨੇ।

ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਨੁਕਸ ਪਿਆ, ਘਰੋਂ ਨਿਕਲ ਗਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਉਘ ਸੁਘ ਨਾ ਮਿਲੀ।

ਐਮ ਏ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਕਲਾਸ ਕੋਈ 32-33 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸੀ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੱਖੋਂ ਮੇਰੀ ਟੱਕਰ ਜਸਪਾਲ ਕੌਰ ਨਾਲ ਸੀ ਜੋ ਅਜਕਲ੍ਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪੱਤਰਵਿਹਾਰ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰਟ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਮੁਖੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਕਾਂਗ ਸਾਲ ਕੁ ਪਹਿਲਾਂ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। ਢੁਡੀਕੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੁੰਡੇ-ਬਲਜੀਤ, ਜਗਰਾਜ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਨ। ਸੁਖਦੇਵ ਅਜਕਲ੍ਹ ਉਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਮੁਖੀ ਹੈ। ਰਾਮਮੂਰਤੀ ਨਾਂ ਦਾ ਪਿੰਡਤਾਂ ਦਾ ਇਕ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਸੀ ਜੋ ਪਤਾ ਲਗਿਐ ਫਿਲਮ ਨਗਰੀ ਮੁੰਬਈ ਵਿਚ ਕਈ ਸਾਲ ਲਾਉਣ ਪਿਛੋਂ ਅਜਕਲ੍ਹ ਸੋਲਨ ਨਜ਼ਦੀਕ ਕਿਸੇ ਮੰਦਿਰ ਦਾ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਣਿਆ

ਡਾ. ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ ਦਾ ਦਫਤਰ ਇੰਚਾਰਜ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਦੋਸਤ ਕਦੀ ਕਦੀ ਗੁਲਾਟੀ ਦੀ ਕੰਟੀਨ ਉਤੇ ਚਾਹ ਪੀਣ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਵੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਪੱਗ ਬੈਨੀ ਇਕ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਵੀ ਹੁੰਦਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਐਵੇਂ ਸ਼ੁਗਲ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਪੱਗ ਬਾਰੇ ਮਖੌਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਮਰਨ ਮਾਰਨ ਉਤੇ ਉਤਾਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਹਰਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ, ਸਾਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਇਲਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਹਰਸਿਮਰਨ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੋਈ ਕਵਿਤਾ ਸੁਣਾਉਣ ਲੱਗਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਬੰਦ ਅਜੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ:

ਇਹ ਨਹਿਰੂ ਜਾਂ ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਧੀ ਏ
ਗੰਗੂ ਹੀ ਗੰਗੂ ਨੇ ਹੋਰ ਇਥੇ ਕੀ ਏ।
ਬਾਅਦ 'ਚ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਛਪਿਆ “ਪੰਜ ਤੀਰ ਹੋਰ”।

ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਐਮ ਏ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਐਮ ਫਿਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਦਾਖਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਬਹਾਨੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੀ ਐਚ ਡੀ ਲਈ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਹੋਸਟਲ ਹੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਈ ਮੁੰਡੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਵਿਚਾਰਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸੀ ਪੀ ਆਈ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾ ਫਸਾ ਬੈਠਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਾਮਰੇਡ ਕੁਲਦੀਪ, ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਕਈ ਹੋਰ ਮੁੰਡੇ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਅਪਰੈਲ 1978 ਵਿਚ ਵਿਸਾਖੀ ਮੌਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਾਂਡ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਨਿਕੀਆਂ ਨਿਕੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਸਨ ਉਹ ਜ਼ਰਾ ਹੋਰ ਗਰਮ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਮਰਹੂਮ ਡਾ. ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੌਰਾਨ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਖੂਨ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਦਸਤਖਤ ਹਮਾਇਤ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੇਜੇ ਸਨ, ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 6 ਵਾਲੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਉਥੇ ਸਿੱਖੀ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵੀ। ਡਾ. ਤਿਵਾੜੀ ਅਤੇ ਡਾ. ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੱਚਰ (ਜੋ 2009 ਵਿਚ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ) ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਮਸਲੇ ਉਤੇ ਉਲਝਦੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਗਾਂਧੀ ਭਵਨ ਅੱਗੇ ਸੜਕ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਦੋਵੇਂ ਬਹਿਸ ਰਹੇ ਸਨ। ਡਾ. ਤਿਵਾੜੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ, “ਤੂੰ ਕੱਟੜ ਸਿੱਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਵੀ ਬਣ ਗਿਐ।” ਅੱਗੋਂ ਡਾ. ਸੱਚਰ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ, “ਹਾਂ ਮੈਂ ਕੱਟੜ ਸਿੱਖ ਹਾਂ ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਂਗ ਮੁੱਕਰਦਾ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹੋ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਕੱਟੜ ਬਾਹਮਣਵਾਦੀ।” ਕਈ ਵਾਰ ਮਜ਼ਾਕ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਡਾ. ਤਿਵਾੜੀ ਦਾ ਦਫਤਰ ਇਕ ਅਜੀਬ ਸੰਗਮ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਆ ਰਲਦੇ ਹਨ-ਕਾਂਗਰਸੀ, ਹਿੰਦੂ, ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਅਤੇ ਸਿੱਖ।

ਹਰਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਚਾਚੇ ਗੁਲਾਟੀ ਦੀ ਕੰਟੀਨ 'ਤੇ ਜੁੜਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਗਠਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਵੀ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅੱਜ ਤੱਕ ਵੀ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਮਰਹੂਮ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਹਿ ਉਤੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਇਕ ਵਹਿਮ ਹੀ ਹੈ। ਅਕਾਲੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਜਥੇਬੰਦੀ ਉਠਦੀ ਵੇਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦੀ ਜਾਹਰਾ ਜਾਂ ਉਹਲੇ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। 1978 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਿਖਾ ਮੋੜ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹਰਸਿਮਰਨ ਨੇ “ਸਿੱਖ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ” ਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਵੀ ਕਈ ਸੁਝਾਅ ਲਏ। ਹਰਸਿਮਰਨ ਅਜਕਲ੍ਹ ਸੁਣਿਐਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਰਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖਰਾਬ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਕਸ਼ਟ ਝੱਲੇ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਬਾਰੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਕਿਤਾਬ ਵੀ ਲਿਖੀ। ਅਜਕਲ੍ਹ ਸੁਣਿਐਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਵਲੋਂ ਇਕ ਭਾਰਤੀ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕਰਕੇ ਲਾਹੌਰ ਲਜਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲੰਮੀ ਕੈਦ ਕੱਟਣ ਪਿਛੋਂ ਅਜੇ ਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਹੀ ਹੈ।

(ਚਲਦਾ)

ਅਮਰੀਕੀ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਬਣਨ ਲਈ ਮਦਦ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ?

ਮੁਫਤ ਅਮਰੀਕੀ ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ ਦਰਖਾਸਤ ਵਰਕਸ਼ਾਪ

ਸਨਿਚਰਵਾਰ 22 ਸਤੰਬਰ, 2012

(ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 3 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹਿਡਨ ਫਾਲਜ਼

40600 Schoolcraft Rd. Plymouth MI 48170

(Corner of Schoolcraft and Haggerty)

American
Citizens for
Justice

The citizenship workshops are offered by Detroit New Americans Collaborative (including American Citizens for Justice, Catholic Services of Macomb and Lapeer, International Institute of Metropolitan Detroit, and Michigan Immigrant Rights Center).

ਅਮਰੀਕੀ ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ

ਉਮਰ: ਤੁਹਾਡੀ ਉਮਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 18 ਸਾਲ ਹੋਵੇ।

ਪੱਕੀ ਰਿਹਾਇਸ਼: ਤੁਸੀਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪੱਕੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਹੋ ਅਰਥਾਤ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਹੋਵੇ।

ਨਿਰੰਤਰ ਰਿਹਾਇਸ਼: ਤੁਸੀਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਹੋਲਡਰ ਬਣਨ ਪਿਛੋਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪੰਜ ਸਾਲ ਰਹੇ ਹੋਵੋ।

ਜਾਂ (1) ਤੁਸੀਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਮਿਲਣ ਪਿਛੋਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਰਹੇ ਹੋਵੋ। (2) ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋਵੋ। (3) ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣ ਅਤੇ (4) ਤੁਹਾਡਾ ਪਤੀ/ਪਤਨੀ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਅਮਰੀਕੀ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਹੋਵੇ।

ਜਾਂ (1) ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਹੋਲਡਰ ਬਣਨ ਪਿਛੋਂ ਤੁਸੀਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਰਹੇ ਹੋਵੋ। (2) ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਵਾਇਲੈਂਸ ਅਗੇਸਟ ਵੁਮਨ ਐਕਟ (VAWA) ਤਹਿਤ ਲਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ/ਪਤਨੀ ਜਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਵੋ।

ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦਗੀ: ਤੁਸੀਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਢਾਈ ਸਾਲ ਰਹੇ ਹੋਵੋ।

* ਜਾਂ (1) ਤੁਸੀਂ ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹੋਵੋ, ਅਤੇ (2) ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਡੇਢ ਸਾਲ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਰਹੇ ਹੋਵੋ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ: ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਣੀ, ਪੜ੍ਹਨੀ ਅਤੇ ਲਿਖਣੀ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ।

* ਜਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਉਮਰ 55 ਸਾਲ ਜਾਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਪਿਛਲੇ 15 ਸਾਲ ਤੋਂ ਅਮਰੀਕੀ ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਹੋਲਡਰ ਹੋਵੋ।

* ਜਾਂ ਉਮਰ 50 ਸਾਲ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 20 ਸਾਲ ਤੋਂ ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਹੋਲਡਰ ਹੋਵੋ।

ਸਮਾਜਕ ਗਿਆਨ: ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਮਰੀਕੀ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਚੰਗਾ ਕਿਰਦਾਰ: ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਫੈਲਨੀ ਅਪਰਾਧ ਹੇਠ ਸਜ਼ਾ ਨਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ।

ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਆਓ:

*ਆਪਣੇ ਸਥਾਈ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕਾਰਡ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਕਰਕੇ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ) ਦੇ ਦੋਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀ ਕਾਪੀ।

*ਆਪਣੀਆਂ ਦੋ ਪਾਸਪੋਰਟ ਸਟਾਈਲ ਫੋਟੋਆਂ (2"X2")

*ਆਪਣਾ ਡਰਾਈਵਰ ਲਾਇਸੈਂਸ ਜਾਂ ਸਟੇਟ ਆਈਡੈਂਟੀਟੀ ਕਾਰਡ

*ਆਪਣਾ ਸੋਸ਼ਲ ਸਕਿਉਰਿਟੀ ਨੰਬਰ (ਸਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਕਾਰਡ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ)।

*ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੁਸੀਂ ਰਹੇ ਹੋ, ਉਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ।

*ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਤੁਹਾਡੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰਦਾਤਾ (ਅਤੇ/ਜਾਂ ਸਕੂਲ) ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ।

*ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਵੀ ਗਏ ਹੋ (ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਮੈਕਸਿਕੋ ਸਮੇਤ) ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ।

ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ ਦਰਖਾਸਤ ਸੇਵਾਵਾਂ 'ਚ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:

*ਦਰਖਾਸਤ ਭਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਤਾਜ਼ਾ-ਤਰੀਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਢੰਗ-ਤਰੀਕੇ ਦੱਸਣਾ।

*ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ ਬਣਨ ਲਈ ਤੁਹਾਡੀ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਤਸਦੀਕ।

*ਤੁਹਾਡੀ ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ ਦਰਖਾਸਤ ਜਾਂ ਹੋਰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫਾਰਮ ਭਰਨ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰਨਾ।

*ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਅਧਿਐਨ ਸਮੱਗਰੀ ਰਾਹੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰਨਾ।

*ਤੁਹਾਡੀ ਦਰਖਾਸਤ ਭਰਨ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਵਕੀਲ ਦੀ ਮਦਦ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕੁਝ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ:

■ ਯੂ ਐਸ ਸੀ ਆਈ ਐਸ ਪਾਸ ਧੀਮੀ ਸੇਵਾ ਜਾਂ ਮਿਸ ਕੀਤੀਆਂ ਅਪ੍ਰਾਇਟਮੈਂਟਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕੇਸ ਦੀ ਪੈਰਵੀ।

■ ਇੰਟਰਵਿਊ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਹਲਫ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ।

ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਰਾਖਵਾਂ ਹੈ ਜੋ

■ ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

■ ਜਿਸ ਦਾ ਅਪਰਾਧਕ ਰਿਕਾਰਡ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚੋਖੇ ਖਰਚ ਅਤੇ ਵਸੀਲਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ।

For documents, forms and help, Please Visit: www.americancitizensforjustice.com

ਪੂਰਵ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:

Autumn Frederick, Ph: 248-464-3129
email: autumn.frederick@gmail.com

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:

ਰਮਨ ਸਿੰਘ, ਫੋਨ: 248-661-8876 ਜਾਂ ਈਮੇਲ ਕਰੋ rsingh65@comcast
ਜੱਸੀ ਸਚਦੇਵ, ਫੋਨ: 734-749-1662 ਜਾਂ ਵੈਬਸਾਈਟ sachdevlaw.com

The American Citizens for Justice (ACJ) is a non-profit organization founded in 1983 as an Asian Pacific American (APA) civil rights advocacy organization to fight for justice in the aftermath of the baseball bat beating death of Vincent Chin and the ensuing state criminal case and federal civil rights case.

‘ਸਿੱਖ ਕੌਮ: ਹਸਤੀ ਤੇ ਹੋਣੀ’-ਕੁੱਝ ਸੰਸੇ, ਕੁਝ ਸਵਾਲ-2

ਪ੍ਰੋ. ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਦਾ ਕੁਤਰਕ?

ਪਰੇਮ ਸਿੰਘ (ਡਾ.)

ਪੁਸਤਕ ‘ਸਿੱਖ ਕੌਮ: ਹਸਤੀ ਤੇ ਹੋਣੀ’ ਵਿਚ ਪੱਤਰਕਾਰ ਕਰਮ ਬਰਸਟ ਦੇ ਦਸ ਲੇਖ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੱਤ ਇਕੋ ਲੜੀ ਵਿਚ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸ. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਪੈਂਡੂਲਮ ਵਾਂਗ ਇਕ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਤੱਕ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਤੌਤਾ ਸਦਾ ਇਕ ਗੱਲ ਉਤੇ ਝੜਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਇਕ ਕੌਮ ਹਨ। ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਅਜੇ ਵੀ ਕੌਮੀ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਮਰਾਜ ਵਿਰੋਧੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤੀ ਕੌਮ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਜਿਹਾ ਰੂਪ ਬਣਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਤੇ ਉਪਰੋਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਿ ਨੇ ਧਰਮ ਆਧਾਰਤ ਦੇ ਕੌਮਾਂ ਦੀ ਗੈਰ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਵਿਚ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਰਾਜ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੋਈ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਦੂਰ-ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੰਦਿਆਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ। ਸੋਵੀਅਤ ਆਗੂ ਜੋਸ਼ਫ ਸਟਾਲਿਨ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕੌਮ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕਰਮ ਬਰਸਟ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੌਮ ਦੀ ਘਾਤ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦਾ ਕਿਤੇ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਦੋ ਦਰਜਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਕੌਮ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁਸਲਿਮ ਕੌਮ ਨਾਂ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਜੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੌਮ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਵੱਖਰਾ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਉਠਦੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਤੇ ਅਖੌਤੀ ਸਿੱਖ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ‘ਸਿੱਖ ਇਕ ਅਲੱਗ ਕੌਮ’ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਤੇ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਰਮ ਬਰਸਟ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਸਿੱਖ ਇਕ ਕੌਮ’ ਤੇ ‘ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬੋਲਬਾਲੇ ਵਾਲੇ ਖਿੱਤੇ’ ਦੀ ਮੰਗ ਵਿਹਾਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ, ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਨਾ ਮੰਡੀ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅਰਥ-ਭਰਪੂਰ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਘੇਰੇਲਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਤੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਆਪਾ-ਵਿਰੋਧੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। 13 ਅਪਰੈਲ 1978 ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਜਥੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਈ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਟੱਕਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਾਰਾ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦ ਅਤੇ ਸਟੇਟ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ‘ਸਿਰੇ ਦਾ ਭੋਲਾਪਣ’ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕਥਿਤ ਹਿੰਦੂ ਸਟੇਟ ਨੇ ਮਿਥ ਕੇ ਕਰਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਝਗੜਾ ਹੀ ਬਾਅਦ ‘ਚ ਵਾਪਰੇ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਸੂਤਰ ਸੀ। ਇਹ ਝਗੜਾ ਨਾ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਵੀ ਸਿੱਖ ਮੂਲਵਾਦੀ ਲਹਿਰ ਨੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬਹਾਨਾ ਲੱਭ ਲੈਣਾ ਸੀ।

ਕਰਮ ਬਰਸਟ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿਚ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਲੁਕਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਨੇ 1980 ਦੀਆਂ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਸਵਰਗੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਖਬੀਸ ਕੌਰ ਭਿੰਡਰ ਨੂੰ ਜਿਤਾਉਣ ਵਿਚ ਯਥਾ-ਸ਼ਕਤ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ। ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦੌਰ ਵਿਚ ਖਾਤਰੂ ਧਿਰਾਂ ਤੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਢੱਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਨਿਰਮੂਲ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਰੜੇ ਮੈਦਾਨ ਲਲਕਾਰਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਓਟ ਲੈਣੀ ਰੜਾ ਮੈਦਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਕਰਮ ਬਰਸਟ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਕੇ ਬੋਲਬਾਲੇ’ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਵੱਖ-ਟੁੱਕ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਉਹ ‘ਜੱਟ-ਬੂਟ’ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਬਗਾਵਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਧਰਮੀ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਨਾਲਾਇਕੀ ਉਪਰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਕਹਿਰ ਨਾਜ਼ਲ ਕਰਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਸਹੀ ਪਾਲਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ

‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਵਿਚ ਸ. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਲ 2010-11 ਵਿਚ ਹੋਈ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ’ਤੇ ਛਪੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਸਿੱਖ ਕੌਮ: ਹਸਤੀ ਤੇ ਹੋਣੀ’ ਬਾਰੇ ਅਦਾਰਾ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਨੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦਾਨਸ਼ਵਰ ਡਾ. ਪਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ‘ਸਿੱਖ ਕੌਮ: ਹਸਤੀ ਤੇ ਹੋਣੀ ਬਾਰੇ’ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਲਿਖ ਭੇਜਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਨੀਝ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ’ਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਲੇਖਾਂ ਬਾਰੇ ਵੱਖਰੀ-ਵੱਖਰੀ ਟਿੱਪਣੀ ਲਿਖਣਾ ਵੱਧ ਪਸੰਦ ਕਰਨਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਲੰਮੀ ਟਿੱਪਣੀ ਅਸੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਲੁਕਵੇਂ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਦੁਹਰੀ-ਤੀਹਰੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਨਸਲਕ੍ਰਮੀ ਵਿੱਢ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਨਾ ਕੇਵਲ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਅਕਲ ਟਿਕਾਣੇ ਆ ਜਾਣੀ ਸੀ, ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਬਣਤ ਦੀ ਸ਼ਾਹ-ਰਾਹ ਵੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਸਾਂਝ ਬਾਰੇ ਕਰਮ ਬਰਸਟ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੂਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਗੁਨਾਹਗਾਰਾਂ ਦੇ ਕਟਹਿਰੇ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅੱਜ ਇਸਰਾਈਲ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਪੂਰੀ ਯਹੂਦੀ ਕੌਮ ਹੀ ਵਹਿਸ਼ੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਉਥੇ ਰਾਜ ਕਰਦੀਆਂ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾਂ? ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਤੱਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਧਰਮ ਦੇ ਤੌਰ ਉਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਵੱਖਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਯਹੂਦੀਆਂ ਲਈ ਵੱਖਰਾ ਦੇਸ਼ ਬਣ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਇਸੇ ਸਦੀ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਆਧਾਰਤ ਵੱਖਰੀ ਸਿੱਖ ਸਟੇਟ ਦੇ ਸੁਫਨੇ ਲੈਣੇ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਚਿੰਤਕ ਜਾਣ-ਬੁਝ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਭੁੱਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਟੋਮਾਨ ਸਲਤਨਤ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਹਾਲਾਤ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸਰਾਈਲ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸੰਭਵ ਹੋਈ? ਇਸਰਾਈਲ ਕਦੇ ਵੀ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀ ਉਵੇਂ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗੀਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਸੀ ਜਾਂ ਅੱਜ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬੌਧਿਕ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਨਿਗੂਣੀ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਅਲੱਗ ‘ਸਿੱਖ ਸਟੇਟ’ ਦੀ ਮੰਗ ਲਈ ਆਧਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਈ ਅਜਿਹੇ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਨਾ ਹੋਣ। ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਿਵਾਏ 1984 ਦੀਆਂ ਦੋ ਕੁਲੱਛਣੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਕਦੇ ਵੀ ਟਕਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਪਰ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸਾਈਆਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾ 2000 ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਮ ਬਰਸਟ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਨੇਤਿਓ ਡਿੱਠੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ’ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ, ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਫਿਲਵੇਂ ਕਾਂਡ ਨੂੰ ਦਾਅ-ਪੇਚੀ ਕਦਮ ਦੇ ਤੌਰ ਉਤੇ ਦਰੁਸਤ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਉਹ ਮੌਕਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੋਰਚਾ ਸੰਤ ਲੋਗੋਵਾਲ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੇ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਸਲਾਹ ਪੁੱਛੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਸ. ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਈ ਵਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ’ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਹੁਣ ਛੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿੱਛੋਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕਦੇ ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਰਮ ਬਰਸਟ ਅਨੁਸਾਰ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਸ ਕੁਤਰਕ ਦੀ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ 20-25 ਸਾਲਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਤਾਈਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ’ਤੇ ਹਮਲਾ ਮਨਹੂਸ ਕਾਰਵਾਈ ਸੀ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਪੁੱਛਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਠੀਕ ਸੀ?

ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਲੋਕ-ਵਿਰੋਧੀ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਕਰਮ ਬਰਸਟ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਅਕੀਦੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਕੀਦਾ ਸੀ ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਮੁਕਤੀ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਗਲਤ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕ ਕਸ਼ਟ ਝੱਲੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਗਲਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ

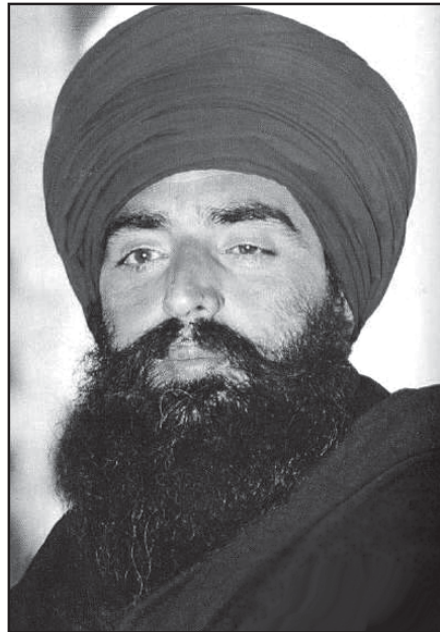
ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ੁਬਾਨ ਦੇਣ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮ ਬਰਸਟ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਗਲਤ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਰਮ ਗੋਸ਼ਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ’ਤੇ ਹੋਏ ਤਸੱਦਦ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ’ਤੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਪਸ਼ਟ ਹਨ। ਕਾਰਨ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਖੱਬੀ ਧਿਰ ਵਾਲੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਲਹਿਰ ਵੱਲ ਨਰਮ ਗੋਸ਼ਾ ਅਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਉਤੇ ਇਸ ਦੀ ਕਰੋਪੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਨ। ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ, ਚੁਣ-ਚੁਣ ਕੇ ਖੱਬੀ ਧਿਰ ਦੇ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਆਗੂਆਂ ਤੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੇ ਖੱਬੀ ਧਿਰ ਕਰਮ ਬਰਸਟ ਵਾਲਾ ਪੈਂਤੜਾ ਅਪਨਾਉਂਦੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਕਿ ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੱਥ ਹੈ ਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਮਹਿਜ਼ ਹੱਥ-ਠੋਕੇ ਹਨ ਤਾਂ ਲੋਕ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਕਿ ਇਹ ਧਿਰ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਇਹ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਇਹ ਧਿਰ ਨਾ ਖੁਦ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਜੇਰਾ ਕਰਦੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਅਤਿ ਦੀ ਬਦਨਸੀਬੀ ਭਰੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਧਿਰਾਂ ਬੜੀ ਹੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਫਾਹੇ ਆਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੁਸਤਕ ਬਾਰੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਚਿੰਤਕ ਡਾ. ਤੇਜਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨੀ ਤੇ ਮਧਲੀ ਆਯੂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਤ ਖਾਤਰੂ ਲਹਿਰ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾਈ ਤੇ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਹ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵੱਲ ਮੁੜਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਬਾਅਦ ਤੱਕ, ਸਿੱਖ ਵਿਰਸੇ ਦੇ ਗੌਰਵ ਦੇ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਗੁੱਬੀ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਮਾਂਦਾ ਕਿਉਂ ਪੈ ਗਿਆ? ਡਾ. ਗਿੱਲ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਸਾਹਿਤ ਵੱਲ ਪਾਸਾ ਵੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। 18ਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਕਿੱਸਾ ਤੇ ਸੂਫ਼ੀ ਸਾਹਿਤ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਮੁਸਲਿਮ ਵਸੋਂ ਜੋ ਅਟਕ ਪਾਰ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਸੀ, ਦਾ ਸੁਚੇਤ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਚੇਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਗਾਓ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਵੱਲ ਮੁੜਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਜਿਸ ਸੰਵੇਦਨਾ ਸਹਿਤ ਹੋਂਦ, ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ, ਨਜ਼ਾਬਤ ਅਤੇ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਮਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹਲੂਣਿਆ ਹੋਵੇਗਾ! ਗੌਰਵ ਦੀ ਗੱਲ ਸਿੱਖ ਵਿਰਸੇ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਬੇੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਿੱਖ ਸਨ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਚਿੰਤਨਸ਼ੀਲ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਸਨ, ਨੇ ਬਸਤੀਵਾਦ ਵਿਰੁਧ ਵਿੱਢੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਸਥਲ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਤੇ ‘ਕਿਰਤੀ’ ਨਾਮੀ ਮਾਸਕ ਰਸਾਲਾ ਕੱਢਿਆ। ਇਹ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਹੋਣੀ ਤੇ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਕ, ਸੱਚ, ਇਨਸਾਫ਼ ਦਿਸਾ ਖਾਤਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਵੱਲ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਚੰਗਾ ਮੌਲਿਕ ਉਦਮ ਸੀ।

ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸ. ਅਭੈ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੰਜ ਲੇਖ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਲੇਖ ‘ਕਿਸ ਬਿਧ ਰੁਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ’ ਬਾਰੇ ਹੈ, ਜੋ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਤ ਚਿੰਨੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਤੁਸਾਂ (ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ) ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਤ ਨੂੰ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਢਾਲਣ ਦਾ ਯਤਨ

ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਬਹੁਤੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਗਲਤ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਤੁਸਾਂ ‘ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ’ ਨੂੰ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਜਾਂ ਕੌਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਤੌਰ ਉਤੇ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਬੰਦੇ ਲਈ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜੋ ਬੇੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਮਿਸਲਾਂ ਵੇਲੇ ਸੀ, ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਕਤ ਉਹ ਵੀ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਰਾਜ ਨੂੰ

ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ

ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਦੌਰ ਕਹਿਣਾ ਗਲਤ ਹੈ। ਅਭੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੰਨ 47 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੀ ਆਮਦ ਤੱਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਠ-ਦਸ ਨੁਕਤੇ ਦੱਸਣ ਜੋ ਸਾਬਤ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਕਿ ਸਿੱਖ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਹਨ। ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਇਕ ਖਾਕਾ ਬਣਾਉਣ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਦਾ ਰੂਪ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ?

ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਲੇਖ ‘ਮਸਲਾ ਗੁਲਾਮੀ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ’ ਵਿਚ ਅਭੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਹਰ ਇਨਕਲਾਬ ਸਮਾਜਕ ਤਰਕ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇਗਾ। ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਤੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਸਮਾਜੀ ਤਰਕ ਹੀ ਕਰਨਗੇ। ਅਮ ਤੌਰ ’ਤੇ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਤਸੱਵਰ ਕਿਸੇ ਮੁਲਕ, ਸਰਕਾਰ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਾਂ ਡਿਕਟੇਟਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਉਤੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਬਹਿਸ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਵਿਹਾਰੀ ਬਹਿਸ ਅਤੇ ਅਮਲੀ ਕੰਮ ਵਿਚਾਰਨ ਦਾ ਵਕਤ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕੁਝ ਨੁਕਤੇ ਕਾਗਜ਼ ’ਤੇ ਲਿਖ ਲਈਏ ਤੇ ਵਿਚਾਰੀਏ। ਜੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅੰਦਰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵੀ ਜ਼ਾਮਨੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਵੱਖਰਾ ਮੁਲਕ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵੱਖਰੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਮੰਗ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣਗੇ।

ਅਭੈ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਅਤੇ ਨਵੰਬਰ 1984 ਦੇ ਕਤਲਾਂ ਦਾ ਕਾਰਾ ਦੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਕੱਚੇ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਇਹ ਖ਼ਤਰੇ ਹਕੀਕਤ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਲਾਮਤਾਂ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਧਿਓ

ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ

ਵੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਡੇਰਿਆਂ ’ਤੇ ਨੱਕ ਰਗੜਦੇ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਾਮ ਚਰਚਾਵਾਂ ਡਾਂਗ ਨਾਲ ਰੋਕਣ ਦੀਆਂ ਹਿੰਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਜੇ ਸਾਡਾ ਲੇਖਕ ਵਰਗ ਲੋਕਰਾਜੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਵਾਸਤੇ ਡਟਵੀਂ ਦੁਹਾਈ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਅਗਲੇ ਸੰਤਾਲੀ ਜਾਂ ਚੁਰਾਸੀ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲੇ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਅਸੀਂ ਹੋਵਾਂਗੇ।

‘ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਵਿਛਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਲਝਣਾਂ ਦਾ ਤੰਦੂਆ ਜਾਲ’, ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਅਭੈ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਕੱਲ੍ਹ ਵਾਪਰੇ ਤੇ ਅੱਜ ਵਾਪਰ ਰਹੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸਬਕ ਲੈਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਗੁਆਚਣ ਦਾ ਉਹ ਗਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਨੀ ਦੇਰ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੀ, ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਮਣਾਂ ਮੂੰਹੀ ਖੂਨ ਡੋਲ੍ਹ ਕੇ ਫਰੰਟੀਅਰ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਰਾਹ ਸੌਖਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬੇਸ਼ਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ ਪਰ ਜੇ ਕਹੀਏ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਮੁਲਕ ਆਜ਼ਾਦ ਸੀ ਤਾਂ ਗਲਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਈ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਸੋ ਨੁਕਸ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ

ਮੁਲਕ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਲਾਕੇ ਜਾਂ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁਭਾਅ ਮੁਤਾਬਕ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਹੋਣੀ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਸੰਜੋਗ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਟਵਾਰੇ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਕਿਧਰ ਰਲਣਾ ਹੈ। ਭਾਰੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਜਿੱਥੇ ਵਸਦੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸੀ। ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ ਸਿਰਫ਼ ਫਸਾਦਾਂ ਤੇ ਕਤਲੋਗਾਰਤ ਕਰ ਕੇ ਹੋਇਆ।

ਆਪਣੇ ਚੌਥੇ ਲੇਖ ‘ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਿੰਨੀ ਟਿੱਕੀਏ’ ਵਿਚ ਅਭੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਕਿ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦਾ ਮਕਸਦ ਹਿੰਦੂ ਹਾਕਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਹਸਤੀ ਤੇ ਵੱਖਰੀ ਕੌਮ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦਿਆਂ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਉਂ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ 1947 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1984 ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਉਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕੀਤਾ? ਫਿਰ 1984 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹੜਾ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਦਸਤਾ ਬੈਠਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਹਾਕਮ ਹਮਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ? ਫੌਜੀ ਤਕਨੀਕ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਐਕਸ਼ਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ, ਸਿਵਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ’ਚ ਇਹ ਰਾਜਨੇਤਾ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਐਕਸ਼ਨ ਦੀ ਭਿਣਕ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਆਪਣੀ ਆਈ ’ਤੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਐਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਸੀ; ਪਰ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ‘ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ’ ਦੀ ਮੁੱਖ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸੀ।

ਆਪਣੇ ਪੰਜਵੇਂ ਲੇਖ ‘ਨਵੰਬਰ 84 ਵਰਗੇ ਕਹਿਰਾਂ ਦੇ ਜਰਾਸੀਮ’ ਵਿਚ ਅਭੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਉਬਲ ਰਹੀਆਂ ਭੀੜਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਿਵਾਸ ਦੀ ਤਰਫ਼ ਬਾਡੀਗਾਰਡਾਂ ਵੱਲ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦੌੜੀਆਂ ਜਾਂ ਜਿਸ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਲਾਜ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਧਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਗਈਆਂ? ਇਹ ਗੁੱਸਾ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਤੇ ਅਣਜਾਣ ਰਾਹ ਗੁਜ਼ਰੂਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਅੱਗ ਦੇ ਭਾਂਬੜਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਕੇ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੀੜਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਸੀ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਹੁਤ ਬੇੜ੍ਹੇ ਸਨ ਪਰ ਆਪਣੇ ਹਿੰਦੂ ਹੋਣ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਭੈ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਮਨੋਰਥ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਉਸ ਵਿਰੋਧੀ ਦੀ ਕੰਗਰੇੜ ਤੋਤਨਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਵਰਗਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਰਲੇਵੇਂ ਵਿਰੁਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਕਿ ਪੀੜਤ ਸਿੱਖ

ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਸਮੁੱਚਾ ਹਿੰਦੂ ਵਰਗ ਕਾਤਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ, ਨੂੰ ਗ਼ਲਤ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਅਭੈ ਸਿੰਘ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਨਾ ਕੇਵਲ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੀ ਮੁਸਲਿਮ ਆਬਾਦੀ ਬਲਕਿ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਅੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿੱਖ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਮੌਤ ਉੱਤੇ ਗਮਗੀਨ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਲੋਕ 'ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ' ਦੁਖਾਂਤ ਵੇਲੇ ਵੀ ਗਹਿਰੇ ਗਮਗੀਨ ਹੋਏ ਸਨ। 1984 ਦੇ ਕਤਲਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਬਤੌਰ ਵਰਗ ਕੋਈ ਭੂਮਿਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਹਮਦਰਦੀ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕਤਲ। ਅੱਜ ਦਿੱਲੀ ਸਮੇਤ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵਸਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਹੀ ਵੋਟਾਂ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਭੈ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਸੁਝਾਅ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਬਚਾਅ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨ। ਆਮ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਪ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਿੰਦਿਆ ਹੈ।

ਸਬੰਧਤ ਸਵਾਲਾਂ ਬਾਰੇ ਅਭੈ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਦਰੁਸਤ ਮੰਨਦਿਆਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਉਂਜ ਵੀ ਰਾਜੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨੀ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਸਲਾਂ ਦੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਤੇ ਆਵਾਮ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਲੀਡਰ ਕਹੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਅਭੈ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਫੋਰਮ ਦਾ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਥਨ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਉਭਰਨ ਤੇ ਸਥਾਪਤ ਹੋਣ ਦੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਲੀਡਰ ਚੁਣੇ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਵੀ ਲੀਡਰਾਂ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅਭੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਵੀ ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਦੀ ਲਿਖਤ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ “ਫੌਜਾਂ ਜਿੱਤ ਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਹਾਰੀਆਂ ਨੀ” ਕਹਿਣਾ ਗਲਤ ਸੀ। ਫੌਜਾਂ ਜਿੱਤ ਕੇ ਨਹੀਂ ਹਾਰੀਆਂ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਹਾਰੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਹੁਣ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਭੈ ਸਿੰਘ ਇੱਥੇ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਇਆ ਵੇਖਣ ਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਸੂਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਖਾਲਸਾ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਅਸਲ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਏਜੰਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਵਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਜੰਗ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤੀ।

ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਤਕੀਆਂ ਭੀੜਾਂ ਦੇ ਰਵੱਈਏ ਬਾਰੇ ਅਭੈ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਹਨ। ਭਤਕੀਆਂ ਭੀੜਾਂ ਤੋਂ ਸੰਜਮ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਉਹ ਸੋਚ ਕੇ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁਕਦੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਤਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਹਰੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਕਿਉਂ ਜਾਣਾ ਸੀ? ਉਹ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਸੀ, ਪਰ ਅਭੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਮਨੋਰਥ ਬਾਰੇ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਠੀਕ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਇੰਦਰਾ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਉੱਤੇ ਗਮਗੀਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਥਨ ਵੀ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ 1984 ਦੇ ਕਤਲਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਬਤੌਰ ਵਰਗ ਕੋਈ ਭੂਮਿਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਜਿੱਤ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਹਮਦਰਦੀ ਕਾਰਨ ਵੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਵੀ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਕੋਈ ਆਲਮਾਨਾ ਸੁਝਾਅ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਹਿੰਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ (ਐਡਮੰਟਨ, ਕੈਨੇਡਾ) ਨੇ ‘ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੇ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਿਟ-ਪਟਊਆ’ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਗੁਰੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਾਜੀ ਗਈ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਅਮਨ ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਖਾਤਕੂਵਾਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਥਿਆਰ ਸੀ।” ਪ੍ਰੋ. ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀਅਤ ਵਿਚੋਂ ਖਾਤਕੂਵਾਦ ਨੂੰ ਮਨਫੀ ਕਰ ਕੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਸ. ਚੌਹਾਨ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਖਾਤਕੂਵਾਦ ਵਿਚਕਾਰ ਜਿਹੜਾ ਸਬੰਧ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ। ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਅਮਨ ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਖਾਤਕੂਵਾਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਥਿਆਰ ਸੀ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੁਗਲਾਂ ਨਾਲ ਬਾਕਾਇਦਾ ਜੰਗ ਕਰਨੀ ਪਈ ਤਾਂ ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਸ ਵਕਤ ਤੱਕ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁਧ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਹੱਦ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਹੀਦੀ, ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਲੀਦਾਨ ਤੇ ਫਿਰ ਮੁਗਲਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖਦੇਤਨ ਲਈ ਆਨੰਦਪੁਰ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਉੱਤੇ ਪੁੱਜਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹਰ ਹੀਲਾ ਅਸਫਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤਲਵਾਰ ਉਠਾਉਣੀ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ। ਜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਇਉਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਾਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਤਦ ਵੀ ਅੱਜ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ।

ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਸ. ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਅਖਬਾਰ ‘ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਟਾਈਮਜ਼’ ਵਿਚ ਛਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸ. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ, ਹਿੰਦੂ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਤੇ ਖੱਬੇ-ਪੱਖੀਆਂ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਸਾਂਝਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਜ਼ਰੀਏ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਫੌਜੀ

ਹਮਲਾ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਦੇ ਸਿੱਖ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਨੇ ਨਿਹੱਥੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਸਨ ਪਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਹ ਆਲੋਚਕ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਵੱਲੋਂ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵਾਰ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਪੰਜਾਬ ਉੱਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਸ. ਰਾਹੀ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵਸੋਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਉਹ ਕੇਵਲ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਕਿੰਨੇ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੜੇ ਸਨ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ? ਉਪਰੰਤ ਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲੇ ਸਮੇਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਿਵੇਂ ਤੇ ਕਿਥੇ ਰੋਸ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ? ਉਹ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਆਲੋਚਕਾਂ ਉੱਤੇ ਦੇਸ਼ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਦੀ ਰਚਨਾ ‘ਜੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਫਰੰਗੀਆਂ’ ਨੂੰ ‘ਜੰਗ ਹਿੰਦ ਪੰਜਾਬ ਦੀ’ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ‘ਜੰਗ ਦੀ ਚਾਦਰ’ ਤੋਂ ‘ਹਿੰਦ ਦੀ ਚਾਦਰ’ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਸ. ਰਾਹੀ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੜੇ ਸਨ? ਬੇਸ਼ਕ ਅਜਿਹੇ ਅੰਕੜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਤੱਥ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਵੱਲੋਂ ਲੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਡਾ. ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਇਨਸਾਈਟ ਇਨ ਟੂ ਸਿੱਖ ਰਿਲੀਜ਼ਨ ਐਂਡ ਹਿਸਟਰੀ’ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਕੇ. ਕੇ. ਖੁੱਲਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਫੌਜ ਦੇ ਮੁਸਲਿਮ ਹਿੱਸੇ ਨੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਿਰੁਧ ਲੜਾਈ ਕੀਤੀ। (ਪੰਨਾ 125) ਖਾਲਸਾ ਫੌਜ ਦੇ ਤੋਪਖਾਨੇ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਰਨੈਲ ਸੀ।

ਸ. ਰਾਹੀ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਆਲੋਚਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ‘ਜੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਫਰੰਗੀਆਂ’ ਨੂੰ ‘ਜੰਗ ਹਿੰਦ ਦੀ’ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ‘ਜੰਗ ਦੀ ਚਾਦਰ’ ਦੀ ਥਾਂ ‘ਹਿੰਦ ਦੀ ਚਾਦਰ’ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ‘ਜੰਗ ਹਿੰਦ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹੋਣ ਲੱਗਾ’ ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਆਪਣੇ ਬੈਠ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲਾਈਨ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਹਿੰਦ ਦੀ ਚਾਦਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ‘ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ’ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਗਏ ਸਨ। ਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਸੀ, ਇਸ ਦਾ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮਿਲਣ ‘ਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਲੰਡਨ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਭਾਰਤ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ, ਜਿਹੜੇ ਚੀਨ ਤੋਂ ਮੁੜੇ ਸਨ, ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਹੋਟਲ ਦੇ ਬਾਹਰ ਵਫਾਦਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਡਾ. ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਧਿਕਾਰੀ ਘਬਰਾ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਲੀਪ

ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੰਡਨ ਮੁੜ ਜਾਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਉਸ (ਮਹਾਰਾਜੇ) ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਇੱਜ਼ਤ ਅਜੇ ਵੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਉਸ ਉੱਤੇ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀਆਂ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੁਝ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ ਜਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਬਹੁਤ ਵਧਾ ਕੇ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਦਾ ਸਿੱਖ ਪੀਪਲ-1469-1988 ਪੰਨਾ 576) ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਵਧਾ-ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇਹ ਤੱਥ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਭਾਰਤ ਆਇਆ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੰਡਨ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ।

ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਹਿੰਸਾ ਲੈ ਰਹੇ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਦਵਾਨ ਪ੍ਰੋ. ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂੰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਉਪਰ ਛਿੱਤੀ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅੰਦਰ ਦੋ ਪੱਖ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦ ਹਸਤੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਲਾਰ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਵਿਰੋਧੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦਵਾਦੀਏ ਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲਿਸਟ ਸਿੱਖ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪਿਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤੀਜੀ ਪਿਰ ਵੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਤੀਜੀ ਪਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਬਲਵਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹੋ ਹੀ ਇਸ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਪੰਨੂੰ ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਆਈ. ਸੀ. ਐਸ. ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਉਚੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਗਰਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰੀ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਹਮਾਇਤ ਲਈ, ਪਰ ਮਾਸਟਰ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਭੰਡਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਪ੍ਰੋ. ਪੰਨੂੰ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ ਦੁਬਿਧਾ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕੇ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਉਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ 90% ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਫਖਰ ਨਾਲ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੋ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਲੜਦਿਆਂ 90% ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਜਿੱਤੇ ਸਨ। ਸਮਕਾਲੀ ਯਥਾਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਰਹੂਮ ਪ੍ਰੋ. ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਬੂਬ ਜਿਹਾ ਕਵੀ ਜਿਹੜਾ ਹਿੰਦੂ ਸਟੇਟ ਨੂੰ ਪਾਪ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਦੱਸਦਾ ਸੀ, ਨੇ ਇਸੇ ਸਟੇਟ ਤੋਂ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਦਾ ਇਨਾਮ ਲੈਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ ‘ਝਨਾਂ ਦੀ ਰਾਤ’ ਵਿਚੋਂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਵਿ-ਹਿੱਸੇ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਅਜਿਹੇ ਚਿੰਤਕ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬੋਧਿਕ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਅਗਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸਵੱਛ ਇਖਲਾਕ ਵਾਲੇ ਹੀਰੋ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ, ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਡ-ਅਕਾਰੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਤਦ ਵੀ ਉਹ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੇ ਸੋਮੇ ਰਹਿਣਗੇ।

ਆਪਣੀ ਦੂਜੀ ਟਿੱਪਣੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ. ਪੰਨੂੰ

‘ਕਿਸ ਬਿਧ ਰੁਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ’ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਹਿੰਦੂ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇਸ ਆਧਾਰ ‘ਤੇ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਹਿੰਦੂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੂ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਦੋਸ਼ੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਗਏ? ਪ੍ਰੋ. ਮਹਿਬੂਬ ਤੇ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੱਖ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਰੁਧ ਜਿਸ ਕੁਤਿਤਣ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁਧ ਅਜਿਹੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਹਿੰਦੂ ਚਿੰਤਕਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਪਰ ਪ੍ਰੋ. ਮਹਿਬੂਬ ਤੇ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ-ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਛਿੱਬਰ, ਕੋਇਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਡਾ. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਹਿੰਦੂ ਬੁਜ਼ਦਿਲ ਹਨ, ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਹਨ ਅਤੇ ਦਾਅ-ਪੇਚ ਵਰਤ ਕੇ ਸਿਆਸਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰੋ. ਪੰਨੂੰ ਅਨੁਸਾਰ 1947 ‘ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਹੈ। ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ‘ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ? ਜਿਸ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਉਹ ਹਮਲਾ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਹੱਥੋਂ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਮਰੇਗਾ? ਇੰਦਰਾ ਨੇ ਕਰਨੀ ਦਾ ਫਲ ਭੁਗਤਿਆ।

ਪ੍ਰੋ. ਪੰਨੂੰ ਦੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਇਤਫਾਕ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਲਈ ਅਰਪਣ ਕੀਤੇ, ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜਿਹੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰ, ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਮਾਣਦੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰੀਓਂ ਬਰਖਾਸਤਗੀ ਨੂੰ ਰਾਜਸੀ ਸਵਾਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਨੇਤਾ ਵਜੋਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਪਰ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿਚ ਜੁਟ ਗਿਆ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਿਧਾਗ੍ਰਸਤ ਦੱਸਦਿਆਂ ਇਹ ਪ੍ਰੋ. ਪੰਨੂੰ ਦੀ ਯਥਾਰਥਕ ਟਿੱਪਣੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਦੇਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਜਿੱਤੇ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਕਰਾਸਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਉੱਤੇ ਫਖਰ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਡਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੋ. ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂੰ ਨੇ ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਕਾਂ ਦੇ ਪੈਂਤੜਿਆਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸਾਂ ਵੱਲ ਨਿੰਗਰ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਧੂਹ ਕੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂਤ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਬਾਦਲੀਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਕਾਰਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮੁਖੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਕਸਟੋਡੀਅਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਧਾਮ ਨੂੰ ਸਗੋਂ ਮਿਸਮਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਨੂੰ ਹੋਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਨ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਅਤੇ ਸੂਘਤ ਵਿਦਵਾਨ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਅਜਿਹੇ ਗੰਭੀਰ ਦੁਖਾਂਤ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹੀ ਚਲਾਊ ਜਿਹੀ ਟਿੱਪਣੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ।

(ਚੱਲਦਾ)

ਕਾਵਿ-ਜਗਤ

ਪੱਥਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ

ਅਸੀਂ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜਾਏ
ਛੱਡ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ
ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ
ਦਿਲਦਾਰ ਲੱਭਣ ਆਏ ਹਾਂ।
ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ ਧੁੱਪ
ਰੱਜ ਕੇ ਮਾਣੀ ਨਾ
ਢਲਦੀ ਹੋਈ ਸ਼ਾਮ ‘ਚੋਂ
ਦਿਲਦਾਰ ਲੱਭਣ ਆਏ ਹਾਂ।

ਉਹ ਕੈਸਾ ਮੋਹ ਸੀ
ਗਲ ਲੱਗ ਕੇ ਰੋਏ ਸਾਂ
ਉਹ ਕੈਸੀ ਖਿੱਚ ਸੀ
ਸਾਹਾਂ ਵਿਚ ਪਰੋਏ ਸਾਂ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ
ਛੱਡ ਰੋਂਦੀ ਵਿਲਕਦੀ
ਸੁਫਨਿਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ
ਸੰਸਾਰ ਲੱਭਣ ਆਏ ਹਾਂ।
ਉਸ ਪਾਰ ਜਾਣ ਲਈ
ਜੁਗਤਾਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਰਹੇ

ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਮਾਪਦੇ
ਲਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਹੰਢਾਉਂਦੇ ਰਹੇ
ਇੰਜ ਹੀ ਵਕਤ ਨੂੰ
ਮੁੱਠੀ ‘ਚੋਂ ਕੇਰ ਦੇ
ਬੋਝੀ ਸ਼ਾਨੋ-ਸ਼ੌਂਕਤ ਦਾ
ਅੰਬਾਰ ਲੱਭਣ ਆਏ ਹਾਂ।

ਨਾ ਉਹ ਭੁੱਲ ਹੋਇਆ
ਨਾ ਇਹ ਅਪਣਾ ਸਕੇ
ਸੁਣਿਆ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੇ
ਨਾ ਕੁਝ ਕਹਿ ਸਕੇ
ਕਬਰਾਂ ਵਰਗੇ ਘਰਾਂ ‘ਚੋਂ
ਸਾਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਬਣ
ਗੁਰਾਇਆ ਅਸੀਂ ਜੀਣ ਲਈ
ਆਹਾਰ ਲੱਭਣ ਆਏ ਹਾਂ।

ਰਹਿਮ ਦੀ ਅਪੀਲ

ਘਰ ਦੀਆਂ ਦੋ ਧਿਰਾਂ ਅੰਦਰ
ਮੈਂ ਰਹਿਮ ਦੀ ਅਪੀਲ ਹਾਂ।
ਇਕ ਦੀ ਨਾ ਸਮਝੀ
ਇਕ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦ ਅੰਦਰ
ਮੈਂ ਸਿਸਕਦੀ ਕਲਪਦੀ
ਅਣਸੁਣੀ ਦਲੀਲ ਹਾਂ।

ਘੜੀ ਹਾਂ ਇਕ ਨਾਲ
ਸੁੱਖ ਮੰਗਦੀ ਦੂਜੇ ਲਈ
ਮੈਂ ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿਚ
ਗੂੰਗੀ ਵਕੀਲ ਹਾਂ।
ਜੇ ਹਾਮੀ ਭਰਾਂ ਵਿਹੜੇ ਦੀ
ਛੱਤ ਰੁਸਵਾ ਹੋ ਜਾਏ
ਮੈਂ ਕੱਚੇ ਕੋਠੇ ਦੀ
ਘੁਣ ਖਾਂਦੀ ਸ਼ਤੀਰ ਹਾਂ।

ਪਰ ਜੇ ਨਾ ਬੋਲਾਂ
ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ ਏ
ਮੈਂ ਇੱਧਰ ਨਾ ਉੱਧਰ ਦੀ
ਕੈਸੀ ਤਦਬੀਰ ਹਾਂ।
ਜਿਸ ਘੜਿਆ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ
ਉਦ੍ਰੇ ਕਰਜ਼ ਦਾ ਬੋਝ ਕਈ
ਮੈਂ ਤੂਫਾਨੀ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ
ਗੋਤੇ ਖਾਂਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹਾਂ।

ਲੁੱਟ ਗਿਆ ਸਭ ਕੁਝ ਜਿਸ ਦਾ
ਉਦ੍ਰਾ ਨਾਮ ਹੀ ਬਚ ਜਾਏ
ਮੈਂ ਕੋਰੇ ਕਾਗਜ਼ ‘ਤੇ
‘ਕੱਲੀ ਲਕੀਰ ਹਾਂ।
ਘਰ ਦੀਆਂ ਦੋ ਧਿਰਾਂ ਅੰਦਰ

ਮੈਂ ਰਹਿਮ ਦੀ ਅਪੀਲ ਹਾਂ।

ਜ਼ਿਦ

ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਿਦ ਕੀਤੀ ਸੀ
ਰੋਸ਼ਨੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਣ ਦੀ
ਮੈਂ ਪੁੰਨਿਆ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ
ਮੱਸਿਆ ਨਾਲ ਵਟਾ ਲਿਆ।
ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ
ਕੰਕਰ ਨਾ ਵੱਜ ਜਾਏ
ਮੈਂ ਹੁੰਝ ਕੇ ਰਾਹਾਂ ਨੂੰ
ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਪਾ ਲਿਆ।

ਦਿਨ, ਮਹੀਨੇ, ਸਾਲ ਲੰਘੇ,
ਇਹ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ
ਵਕਤ ਤੇ ਉਮਰ ਤੇ
ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੰਧਨ ਕਦ ਰਿਹਾ
ਦੌਲਤ ਦਾ ਛਾਬਾ ਜਦ ਭਾਰਾ ਹੋਇਆ
ਰਾਹਤ ਦਾ ਪਾਸਕੂ ਗਲ ਲੱਗ ਰੋਇਆ
ਮੈਂ ਵਾਂਗ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ
ਜੀਵਨ ਬਿਤਾ ਲਿਆ।

ਹੁਣ ਮਿਲਣ ਨਾ ਮਿਲਣ ਨਾਲ
ਬਹੁਤਾ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ

ਬਿਰਹਾ ਦੀ ਪੀੜ ਨੂੰ ਮੈਂ
ਸਹਿੰਦਤ ਹੈ ਬਣਾ ਲਿਆ।
ਜਦ ਮੇਰੇ ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ,
ਉਹ ਕਦੀ ਗੱਲ ਕਰੇ
ਲੱਗੇ ਜਿਵੇਂ ਹਿੱਕ ਦੇ ਵਿਚ
ਕੋਈ ਖੰਧਰ ਚੁਭਾ ਗਿਆ।

ਕਦਮਾਂ ‘ਚੋਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ
ਜਦ ਪਾਏ ਬੋਝੀਆਂ
ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਕੰਡਿਆਂ ਨੇ
ਲੱਗੇ ਖੂਨ ਵਗਾ ਲਿਆ।

ਮੈਂ ਕੰਧ ਵਾਂਗ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ
ਸਾਹਾਂ ਦੀ ਰਹੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ
ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਲਈ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ
ਮੈਂ ਰਹਿ ਗਈ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਦੀ।

ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਗਿਆ ਕਾਫਲਾ
ਪੁੱਛ-ਪੁੱਛ ਕੇ ਰਾਹ ਮੈਨੂੰ
ਮੇਰਾ ਵਜੂਦ ਚੋਰਾਹੇ ਵਿਚ
ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਿਆ।
—ਦਵਿੰਦਰ ਗੋਰਾਇਆ, ਵਰਜੀਨੀਆ
ਫੋਨ: 571-315-9543

‘ਅਸਲੀ’ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਗੌਰਵ-ਗਾਥਾ

ਗਦਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਤਤਕਾਲੀਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਰਨਤਾਰਨ ਤੇ ਕਸੂਰ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ‘ਤੇ ਵੱਸਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਗ਼ਦਰੀ ਦੇਸ਼ ਪਰਤੇ ਸਨ ਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮਾਝੇ ਦੀ ਧੁੰਨੀ ਆਖੇ ਜਾਂਦੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਪੰਜ-ਦਸ ਮੀਲ ਦੇ ਘੇਰੇ ਅੰਦਰਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਭਕਨਾ, ਕਸੇਲ, ਭਿਖੀਵਿੰਡ, ਬੂੜਚੰਦ, ਚੁਸਲੇਵੜ, ਭੂਰੇ, ਪੱਧਰੀ ਤੇ ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਵਿਚ ਤਾਂ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਾਹਵਾ ਸੱਬਰਕੱਤੀ ਸੀ। ਗ਼ਦਰ ਵਿਚ ਸਾਥ ਦੇਣ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਫੌਜੀਆਂ ਨਾਲ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਨੇ ਸਬੰਧ ਜੋੜੇ ਸਨ, ਉਹ ਵੀ ਬਹੁਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸਨ। ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੀ ਲਗਭਗ ਚਾਰ ਦਰਜਨ ਗ਼ਦਰੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਤੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਮੋਹਰੀ ਰੋਲ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗ਼ਦਰੀ ਭਾਈ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਬੰਧ ਪੱਧਰੀ ਦੇ ਭਾਈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭੂਰਿਆਂ ਦੇ ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਬੜੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪਿੰਡ ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗਵਾਂਢ ਵਿਚ ਹਨ। ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰੀ ਤੇ ਪੱਧਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭੂਰੇ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲਗਵਾਂ ਥਾਂ ਸੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਝਾੜ ਸਾਹਿਬ ਦਾ। ਇਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲਗਭਗ ਜੰਗਲੀ ਇਲਾਕਾ ਸੀ। ਪਿੱਪਲਾਂ, ਬੋਹੜਾਂ, ਟਾਹਲੀਆਂ ਤੇ ਜੰਡ-ਕਰੀਰਾਂ ਦੇ ਓਹਲੇ ਵਿਚ ਅਸਲੋਂ ਹੀ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਇਹ ਇਕਲਵੰਡਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਖੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਵਾਨੀ ਚੜ੍ਹਦਾ ਗੱਭਰੂ ਭਾਈ ਬੋਘ ਸਿੰਘ ਸੀ।... ਝਾੜ ਸਾਹਿਬ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਲੁਕਵਾਂ ਮਿਲਣ-ਅੱਡਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਸੰਗਤ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਬੋਘ ਸਿੰਘ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦਾ ਵਖਿਆਨ ਕਰਦੇ। ਗ਼ਦਰ ਦੀਆਂ ਗੂੰਜਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦੇ। ਨਾਮਵਰ ਗ਼ਦਰੀ ਇਥੇ ਆਉਂਦੇ। ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਦੇ, ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਉਲੀਕਦੇ। ਭਾਈ ਬੋਘ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਤੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਰਦੇ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਗ਼ਦਰ ਕਰਨ ਦਾ ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ, ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜਰਮਨੀ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੰਭਾਵਤ ਜੰਗ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਜੰਗ 1920 ਦੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਲੱਗੇਗੀ; ਪਰ ਹੋਇਆ ਇਹ ਕਿ ਜੰਗ ਦਾ ਐਲਾਨ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਦੇ ਸੋਚੇ ਦੇ ਉਲਟ 1914 ਵਿਚ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਸੀ ਕਿ ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ

■ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ

ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੇ ‘ਗ਼ਦਰ’ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਛਪਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ, ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਦੇ ਸਿਰ-ਤੋੜ ਯਤਨਾਂ ਕਰ ਕੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਤੁਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਈ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਹਿੰਦੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤੱਕ ਅੱਗ ਬਣ ਕੇ ਫੈਲ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸਿਰ-ਧੜ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾਉਣ ਲਈ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਤਿਆਰ ਵੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਤਦ ਵੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਯੁੱਧ ਲੜਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ, ਪੇਸ਼ਬੰਦੀਆਂ ਤੇ ਗ਼ਦਰ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ ਅਜੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਦਰਕਾਰ ਸੀ। ਜੰਗ ਲੱਗਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਹੱਥੋਂ ਜਾਂਦਾ ਵੇਖ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਗ਼ਦਰ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਅਜੇ ਹੈ ਤਾਂ ‘ਕੱਚੀ-ਪਿੱਲੀ’ ਹੀ, ਪਰ ਦੇਸ਼ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਫੌਜਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਗ਼ਦਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁਨਾਸਬ ਮੌਕਾ ਵੀ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਹਤਿਓਂਦੇ ਤੁਫ਼ਾਨ ਦੀਆਂ ਮਾਰੂ ਛੱਲਾਂ ਦੇ ਉਛਾਲ ਤੋਂ ਬੇਪ੍ਰਬਰ ਤੇ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋ ਕੇ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਠਿੱਲੂ ਪਏ। ਅੱਗੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਚੌਕੰਨੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦਾ ਸੂਹੀਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਹੋਇਆ ਇਹ ਕਿ ਧਾਈ ਕਰ ਕੇ ਵੱਡੇ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪਰਤੇ ਬਹੁਤੇ ਗ਼ਦਰੀ ਤਾਂ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਉਤਰਦਿਆਂ ਹੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਏ ਗਏ। ਕੁਝ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਬਾਕੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਜੂਹਾਂ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਬਚੇ ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਇਕੱਲੇ-ਦੁਕੱਲੇ, ਦੋ-ਦੋ, ਚਾਰ-ਚਾਰ ਦੇ ਟੋਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਸਕੇ।

ਬਹੁਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰਤੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਹੌਸਲਾ ਨਾ ਹਾਰਿਆ ਤੇ ਗ਼ਦਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ‘ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਠਾਣ ਲਈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁਲਕਾਂ ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਹਾਂ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਖਿੱਡੇ-ਪੁੰਡੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਤੇ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਗ਼ਦਰ ਕਰਨ ਦੀ ਅਗਲੀ ਯੋਜਨਾ ਉਲੀਕਣ ਲਈ ਉਹ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਿਵੇਂ ਸਾਧਣ। ਆਪਸੀ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਤੇ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਨਾਲ ਇਕ ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਪਰ੍ਹੋਂ ਕੇ ਹੀ ਉਹ ਖਿੱਲਰ-ਪੁੱਲਰ ਗਈ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਸੰਗਠਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਅਮਲ ਲਈ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਕੁੱਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹਰਲ-ਹਰਲ ਕਰਦੀਆਂ

ਤੇ ਦੇਸ਼-ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਸੁੰਘਦੀਆਂ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਦੀਆਂ ਧਾੜਾਂ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਹੇਠਾਂ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿਚਰਨ ਤੇ ਵੱਡੇ ਇਕੱਠਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲ ਸਕਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤਾਂ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਲਈ ਗੁਪਤ ਮਿਲਣ-ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ-ਥਾਂਵਾਂ ‘ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਛੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤਾਂ ਬਣਾਉਣੇ ਹੀ ਪੈਣੇ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਣਾਏ ਵੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ‘ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ, ਬਹਿੰਦੇ-ਖਲੋਂਦੇ, ਰਾਤ-ਬਰਾਤੇ ਇਕ ਦੋ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੇ ਆਉਣ, ਮਿਲ-ਬੈਠਣ ਜਾਂ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਤੱਕ ਸੁਨੇਹੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਜੁਗਤ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਵੱਡੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਵੱਡੇ ਤੇ ਸਾਂਝੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਕਰਨ ਤੇ ਗ਼ਦਰ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਗੁਪਤ ਮਿਲਣ-ਸਥਾਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਓਹਲੇ ਤਾਂ ਹੋਵੇ ਹੀ ਸਗੋਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋਵੇ।

ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕਰ ਕੇ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਘਰ ਵਿਚ ਦੇਸ਼-ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਬੈਠਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਥਾਂ ਦੀ ਹੀ ਲੋੜ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਵਧੇਰੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ, ਰੋਟੀ-ਪਾਣੀ ਛਕਣ ਤੇ ਨਹਾਉਣ-ਧੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਅਸਲੋਂ ਹੀ ਇਕਲਵੰਡਾ ਹੋਵੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਗੁਪਤ ਮਿਲਣ-ਸਥਾਨ ਦੇ ਆਗੂ ਜਾਂ ਵਸਨੀਕ ਕੁਰਬਾਨੀ ਵਾਲੇ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼-ਭਗਤ ਹੋਣ ਤੇ ਦੇਸ਼-ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਦੇ ਖ਼ਤਰੇ ਦੇ ਰੂ-ਬਰੂ ਹੋਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਭੇਤ ਸਾਂਭ ਸਕਣ ਲਈ ਮਰਦਾਂ ਵਾਲਾ ਦਿਲ-ਗੁਰਦਾ ਵੀ ਰੱਖਦੇ ਹੋਣ। ਮਾਝੇ ਵਿਚਲੇ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਨੇ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਥਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤੀ।

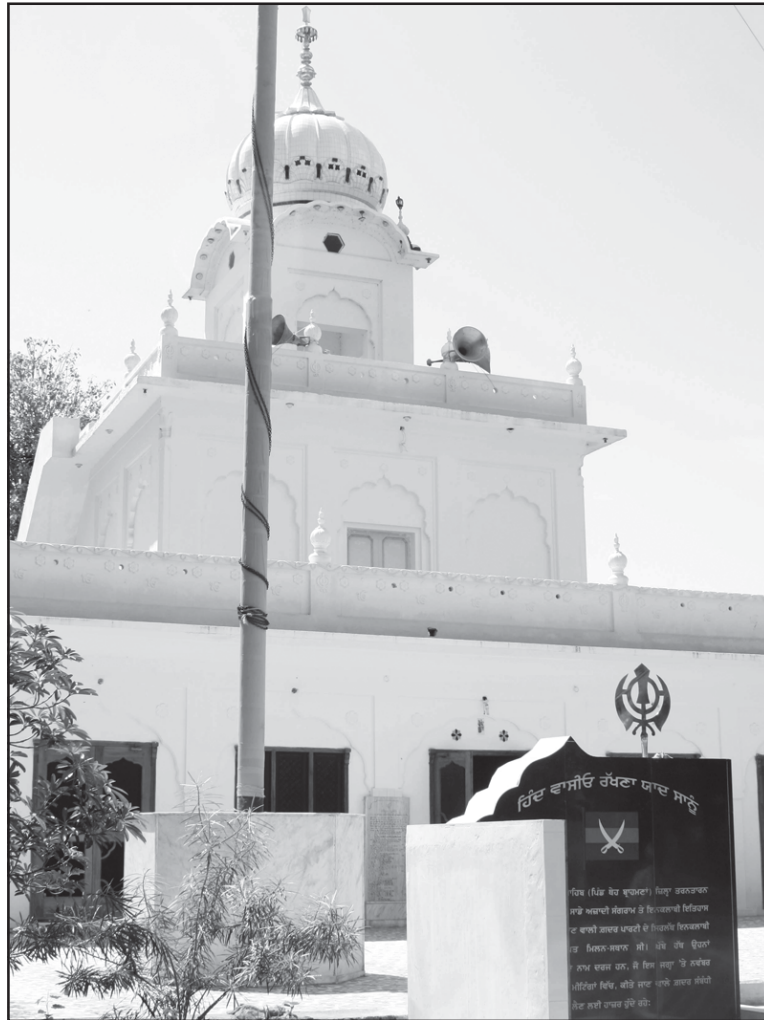
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਤਤਕਾਲੀਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਰਨਤਾਰਨ ਤੇ ਕਸੂਰ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ‘ਤੇ ਵੱਸਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਗ਼ਦਰੀ ਦੇਸ਼ ਪਰਤੇ ਸਨ ਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮਾਝੇ ਦੀ ਧੁੰਨੀ ਆਖੇ ਜਾਂਦੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਪੰਜ-ਦਸ ਮੀਲ ਦੇ ਘੇਰੇ ਅੰਦਰਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਭਕਨਾ, ਕਸੇਲ, ਭਿਖੀਵਿੰਡ, ਬੂੜਚੰਦ, ਚੁਸਲੇਵੜ, ਭੂਰੇ, ਪੱਧਰੀ ਤੇ ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਵਿਚ ਤਾਂ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਾਹਵਾ ਸੱਬਰਕੱਤੀ ਸੀ। ਗ਼ਦਰ ਵਿਚ ਸਾਥ ਦੇਣ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਫੌਜੀਆਂ ਨਾਲ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਨੇ ਸਬੰਧ ਜੋੜੇ ਸਨ, ਉਹ ਵੀ ਬਹੁਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸਨ। ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੀ ਲਗਭਗ ਚਾਰ ਦਰਜਨ ਗ਼ਦਰੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਤੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਮੋਹਰੀ ਰੋਲ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗ਼ਦਰੀ ਭਾਈ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਬੰਧ ਪੱਧਰੀ ਦੇ ਭਾਈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭੂਰਿਆਂ ਦੇ ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਬੜੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪਿੰਡ ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗਵਾਂਢ ਵਿਚ ਹਨ। ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰੀ ਤੇ ਪੱਧਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭੂਰੇ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲਗਵਾਂ ਥਾਂ ਸੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਝਾੜ ਸਾਹਿਬ ਦਾ। ਇਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲਗਭਗ ਜੰਗਲੀ ਇਲਾਕਾ ਸੀ। ਪਿੱਪਲਾਂ, ਬੋਹੜਾਂ, ਟਾਹਲੀਆਂ ਤੇ ਜੰਡ-ਕਰੀਰਾਂ

ਦੇ ਓਹਲੇ ਵਿਚ ਅਸਲੋਂ ਹੀ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਇਹ ਇਕਲਵੰਡਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਖੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਵਾਨੀ ਚੜ੍ਹਦਾ ਗੱਭਰੂ ਭਾਈ ਬੋਘ ਸਿੰਘ ਸੀ।

ਗ਼ਦਰੀ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਮਿਲਣ ਦਾ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਿਚਾਰਨ ਦਾ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਸਰੋਤ ਜਾਣਿਆ ਅਤੇ ਮੰਨਿਆ ਸੀ। ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹੀ ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮਿਲਣ-ਥਾਂ ਸਨ। ਝਾੜ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਹ

ਭਾਈ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੋ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਵਿਚ ਗ੍ਰੰਥੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਦੀ ਲੱਤ ਵਿਚ ਗੋਲੀ ਵੱਜੀ ਸੀ। ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਈ ਬੋਘ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਵਾਜ਼ਾਰ ਸਨ। ਉਂਜ ਵੀ ਭਾਈ ਬੋਘ ਸਿੰਘ ਹੁਰੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਗ਼ਦਰੀ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਦੇਸ਼-ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਜਵਾਲਾ ਬਾਲ ਦਿੱਤੀ। ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਹੁਣ ਝਾੜ ਸਾਹਿਬ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਲੁਕਵਾਂ ਮਿਲਣ-ਅੱਡਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਸੰਗਤ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ

ਬਾਹਰੋਂ ਦਿਸਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਝਾੜ ਸਾਹਿਬ (ਤਸਵੀਰਾਂ: ਅਰਜੁਨੀਪ ਸਿੰਘ)

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਪਤ ਮਿਲਣੀਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਢੁਕਵਾਂ ਥਾਂ ਜਾਣ ਕੇ ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੱਧਰੀ ਹੁਰਾਂ ਭਾਈ ਬੋਘ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਸਾਧਿਆ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਬਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਮੁਖੀ ਹੋਣ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਾਹ ‘ਤੇ ਚੱਲਦਿਆਂ, ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸਿੱਖ ਬਣ ਕੇ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ, ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੰਗ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਨੇ ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਮਨਸਾ ਭਾਈ ਬੋਘ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਹੀ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਬਜਬਜ ਘਾਟ ‘ਤੇ ਵਾਪਰਿਆ ਦੁਖਾਂਤ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਸੀ। ਝਾੜ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗਵਾਂਢੀ ਪਿੰਡ ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਦੇ

ਭਾਈ ਬੋਘ ਸਿੰਘ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦਾ ਵਖਿਆਨ ਕਰਦੇ। ਗ਼ਦਰ ਦੀਆਂ ਗੂੰਜਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦੇ। ਨਾਮਵਰ ਗ਼ਦਰੀ ਇਥੇ ਆਉਂਦੇ। ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਦੇ, ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਉਲੀਕਦੇ। ਭਾਈ ਬੋਘ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਤੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਰਦੇ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਲੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ‘ਸਾਜ਼ਿਸ਼’ ਕਰਨ ਲਈ ਮੌਕਾ ਤੇ ਥਾਂ ਦੇਣਾ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਗੁਨਾਹ ਸੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਗ਼ਦਰ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਇਥੇ ਹੀ ਵੱਡੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਮੀਆਂ ਮੀਰ (ਲਾਹੌਰ) ਦੀ ਛਾਉਣੀ ‘ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਹੋਈ

ਸੀ। ਤੇਈਵੇਂ ਰਸਾਲੇ ਦੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਗੋਰੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਸਮੇਤ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਝਾੜ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੀ ਆ ਕੇ ਮਿਲਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਨੂਆਂ ਰਾਹੀਂ ਚਲਾ ਤੇ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਭੁਗਤਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੀ ਥਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕਸੀਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਅੱਡੇ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਅਸਲ ਆਤਮਾ ਨਾਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਤਾ ਵਿਜੋਗਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ-ਕਦਮ ‘ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕਦਿਆਂ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੇ ‘ਸਿੱਖ’ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਹੀ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਝਾੜ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਮੁਖੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਸਿੱਖ ਮੰਨ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਸਿੱਖੀ ਅਸੂਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਢੁਕਵਾਂ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਸੀ, ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਹੀਲਾ ਵੀ ਸੀ। ਭਾਈ ਬੋਘ ਸਿੰਘ ਸਮੇਂ ਦੀ ਧੂੜ ਵਿਚ ਧੁੰਦਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਜਗਦਾ-ਜਾਗਦਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਚਿਰਾਗ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰਨ ਦੀ ਠਾਣ ਲਈ। ਨਿਸਚੈ ਹੀ ਇਹ ਸਮੇਂ ਦੇ ਚਾਲੂ ਵੇਗ ਤੋਂ ਉਲਟ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਰ ਤਲੀ ‘ਤੇ ਧਰ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਗਲੀ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੇ ਨਿਸਚੈ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਸੀ।

ਸਾਫ਼ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ, ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੂਜੇ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹੀ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿਚ ਘਿਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਇਕੱਠ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੀ ਭਾਵੀ ਖ਼ਤਰੇ ਦੇ ਰੂ-ਬਰੂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਜੇ ਭਾਈ ਬੋਘ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਾਕੀ ਪਰਿਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਨਾ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਝਾੜ ਸਾਹਿਬ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੱਤਰਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਾਨ-ਮੱਤਾ ਕਾਂਡ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣ ਸਕਣਾ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਮੁਖੀ ਮਾਤਾ ਜੱਸ ਕੌਰ ਹੀ ਆਏ ਗਏ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭਦੀ ਤੇ ਰੋਟੀ-ਪਾਣੀ ਦਾ ਜੁਗਤ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿਸਦਾ ਸੀ ਕਿ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਨਾਲ ਤਾਲ-ਮੇਲ ਰੱਖਣਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣਾ ਉਹਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਵੱਡੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਹ ‘ਤੇ ਤੁਰਦਿਆਂ ਉਹਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸਭ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਿਆਂ-ਸਮਝਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਜੇ ਮਾਤਾ ਜੱਸ ਕੌਰ ਨੇ ਇਹ ਸਿਦਕ, ਸਿਰਤ ਤੇ ਜੇਰਾ ਦਿਖਾਇਆ ਤਾਂ ਨਿਸਚੈ ਹੀ ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਧਰਮ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਮਾਂਵਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਜੱਸ ਕੌਰ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ ਦੀ ਯੋਗ ਪ੍ਰਵਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਇ ਤੋਂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਣਨ ਦੇ ਮਾਰਗ ‘ਤੇ ਤੋਰਿਆ ਸੀ। ਅੱਜ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਮਾਤਾ ਜੱਸ ਕੌਰ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵੱਸ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ‘ਖੰਡਿਓਂ ਤਿੱਖੇ ਤੇ ਵਾਲੋਂ ਨਿੱਕੇ ਰਾਹ’ ਤੌਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਪੁੱਤਰ ਬੋਘ ਸਿੰਘ ਅਜੇ ਬਾਲਗ਼ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਬਰੂਹਾਂ ਹੀ ਟੱਪਿਆ ਸੀ ਤੇ ਛੋਟਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਅਜੇ ਨਾਬਾਲਗ਼ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਬਲਦੀ ਦੇ ਬੁੱਥੇ ਧਰਨ ਦੀ ਸੂਰਮਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਜਿਹੀ ਮਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ਿਕਰ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੀ ਪਾਤਰ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀ ਵਾਲੀਆਂ ਮਾਂਵਾਂ ਦਾ ਬਣਦਾ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮਾਤਾ ਜੱਸ ਕੌਰ ਵਾਂਗ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚਾਚੀ ਤੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹਰਨਾਮ ਕੌਰ, ਦੂਜੇ ਚਾਚੇ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹੁਕਮ ਕੌਰ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ ਮਾਂ ਵਿਦਿਆਵਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਾਂਵਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਦ ਦੀ ਬਾਹ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਕਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸਮਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਗ਼ਦਰ ਦੇ ਫੇਲੂ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਜਦੋਂ ਫੜੇ-ਫੜਾਈ ਦਾ ਦੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਝਾੜ ਸਾਹਿਬ

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫ਼ੇ ‘ਤੇ)

ਬੱਬਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦੌਲਤਪੁਰ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ

ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਹੁੰਗਾਰਾ

‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦੇ ਪਹਿਲੀ ਸਤੰਬਰ ਵਾਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਸ. ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਦੁਪਾਲਪੁਰ ਦਾ ਬਬੇਲੀ ਸਾਕੇ ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਰਣ-ਤੱਤੇ ਵਿਚ ਜੂਝ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬੱਬਰਾਂ ਦੀ ਵੀਰਗਤੀ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਬੱਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਕਾ ਪਹਿਲੀ ਸਤੰਬਰ 1923 ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਬਬੇਲੀ (ਰਿਆਸਤ ਕਪੂਰਥਲਾ ਦੀ ਫਗਵਾੜਾ ਤਹਿਸੀਲ) ਵਿਚ ਵਾਪਰਿਆ। ਇਸ ਸਾਕੇ ਬਾਰੇ ਬੱਬਰ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਨਿੰਝਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਬੱਬਰ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ’ ਵਿਚ ਬੜੇ ਦਿਲਚਸਪ ਭੇਤ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹਨ। ਰਿਆਸਤ ਕਪੂਰਥਲਾ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬੱਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਠਾਹਰਾਂ ਪਿੰਡ ਡੁਮੇਲੀ, ਭਸਿਆਣਾ, ਪਾਂਛਟਾ ਅਤੇ ਨਰੂਤ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਨ। ਡੁਮੇਲੀ ਦੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੱਬਰਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਬੱਬਰ ਕਪੂਰਥਲਾ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਾਰਦਾਤ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦੇਣ ਤਾਂ ਉਹ ਦੀਵਾਨ ਦੁਰਗਾ ਦਾਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਬੱਬਰਾਂ ‘ਤੇ ਬਹੁਤੀ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਸਾਕੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਬਰ ਡੁਮੇਲੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਰਾਮਗੜੀਆਂ ਦੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਬੱਬਰ ਇਕ ਰਾਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਿਸੇ ਇਕ ਟਿਕਾਣੇ ‘ਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਰਾਤ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਸੱਤ ਬੱਬਰ ਸਨ-ਕਰਮ ਸਿੰਘ

ਦੌਲਤਪੁਰ, ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜੀ ਝੁੰਗੀਆਂ, ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਬਹਿਬਲਪੁਰ, ਦਲੀਪ ਧਾਮੀਆਂ, ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਡੇਰੀ ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ, ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਮਾਂਗਟਾਂ ਅਤੇ ਗੱਦਾਰ ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਮਾਣਕੋ। ਬੱਬਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸ ਦਿਨ ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਬਦਲੇ ਨਜ਼ਰ ਆਏ। ਉਹ ਪੇਟ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਲਾ ਕੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਬਾਹਰ ਗਿਆ।

ਰਾਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਛਕ ਕੇ ਜਥਾ ਪਿੰਡ ਬਬੇਲੀ, ਜੋ ਡੁਮੇਲੀ ਤੋਂ ਦੋ ਕੁ ਮੀਲ ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੈ, ਲਈ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਥੋੜੀ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਗੱਦਾਰ ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਮੈਨੂੰ ਮਰੋੜ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਮੈਂ ਰਾਤ ਆਪਣੀ ਭੂਆ ਦੇ ਘਰ ਡੁਮੇਲੀ ਰਹਿ ਕੇ ਸਵੇਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆ ਮਿਲਾਂਗਾ।” ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਚੰਗਾ ਤੂੰ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਆ ਜਾਵੀਂ।” ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੁੜਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਬੱਬਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੱਬਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦੌਲਤਪੁਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਜਬੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਕੋਈ ਕਾਰਾ ਕਰੂ ਜੋ ਸਾਥੋਂ ਅਲੱਗ ਹੋਇਆ ਹੈ।” ਬੱਬਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹੱਸ ਕੇ ਬੋਲੇ, “ਤੂੰ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਘਬਰਾ ਗਿਆ ਹੈਂ, ਐਨੇ ਕਤਲਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਏ, ‘ਬੱਬਰ ਅਕਾਲੀ’ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਵੀ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਪਿਤਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਪੁੱਤਰ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।” ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਕਿ

ਜਬੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੱਜ ਆਪਾਂ ਬਬੇਲੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਚਲੀਏ ਪਰ ਹੋਣੀ ਨੂੰ ਜੋ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸੀ...ਜਬੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਬੱਬਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਲੀਪੇ ਧਾਮੀਆਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਪੁੱਤਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਜ਼ਰੂਰ ਧਰਮ ਰਾਜ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਾਵੇਗਾ, ਚੱਲ ਆਪਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਚਲੀਏ।”

ਇਉਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਉਸ ਦਿਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚ ਗਏ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਚਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਕੇ ਬਬੇਲੀ ਵਿਖੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਬੱਬਰ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੇ ਦਿਨ 2 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਾਹੌਰ ਸਪੈਸ਼ਲ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਸੀ ਤਾਂ ਕੇਸ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਦੇ ਮੀਰ ਫਜ਼ਲ ਇਮਾਮ ਨੇ ਬੜੇ ਫ਼ਖਰ ਨਾਲ ਬੱਬਰ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਬੇਲੀ ਸਾਕੇ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਦੱਸੀ। ਸੁਣ ਕੇ ਬੱਬਰ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਖ਼ੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਹੀ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਲੀਡਰ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਣ ਧਾਰ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕੁੱਦਿਆ ਸੀ, ਆਪਣਾ ਬਚਨ ਪੂਰਾ ਕਰ ਕੇ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕੌਮ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਹੀ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਨੀਂਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਚਿਣਾ ਕੇ ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੰਡਾ ਫੜ ਕੇ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਖਾਤਰ ਇਹ ਕੌਮ

ਅਣਗਿਣਤ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਯਕੀਨ ਰੱਖੋ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਗੋਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਦੌੜਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਵਾਰ-ਵਾਰ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਜਾਰੀ ਰੱਖਾਂਗੇ। ਤੁਹਾਡੇ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਢਾਈ-ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਤੁਹਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨੱਕ ਝਾੜੀ ਚਲੇ ਚਥਾ ਰੱਖੇ ਨੇ ਤੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਜਾਗ ਪਿਆ, ਗੁਲਾਮੀ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਖੁਦ-ਬਖੁਦ ਹੀ ਟੁੱਟ ਜਾਣੀਆਂ ਨੇ।”

ਇਹ ਮੀਰ ਸਾਹਿਬ ਬੋਲਣ ਦੇ ਬੜੇ ਮਿੱਠੇ ਸਨ। ਅਦਾਲਤ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਬਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਾਲਜ ਪੜ੍ਹਦਾ ਲੜਕਾ ਜ਼ਿਦ ਕਰ ਕੇ ਬੱਬਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਆ ਗਿਆ। ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ ਪੁੱਛੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, ‘ਸੋਲਾਂ ਸਾਲ’। ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਬੋਲਿਆ, “ਅੱਥਾ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨਾ ਆਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਿਆਣਿਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਨੂੰ।” ਬੱਬਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ‘ਤੂੰ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਕੇ ਇਹੋ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ’ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਉਤਰ ਸੀ ਕਿ ‘ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਮੈਂ ਭੀਖ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਣੀ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝਾਂਗਾ।’ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥਕੜੀਆਂ ਅਤੇ ਬੇੜੀਆਂ ਲਾ ਕੇ 9 ਕੁ ਵਜੇ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਅਦਾਲਤ ਠੀਕ 10 ਵਜੇ ਲਗਦੀ। ਇਹ ਘੰਟਾ ਭਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ

ਫਜ਼ਲ ਇਮਾਮ ਬੱਬਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਝਿੰਗੜ ਅਤੇ ਬੱਬਰ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਬੜੇ ਸੁਗਲ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਜਿਹੜੀ ਬਾਕੀ ਬੱਬਰ ਵੀ ਸੁਣਦੇ। ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਕਵੀ ਵੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ‘ਬੱਬਰ ਅਕਾਲੀ’ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਵੀ ਛਪੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਮੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ‘ਕਵੀ ਜੀ, ਕੋਈ ਕਵਿਤਾ ਸੁਣਾਓ।’ ਮੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਕਸਮ ਖਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ‘ਤੁਹਾਡੇ’ ‘ਤੇ ਕੋਈ ਆਂਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿਆਂਗਾ’ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਸੁਣਾਈ,

ਦੋਖੀ ਧਰਮੀਆਂ ਦੇ, ਵੈਰੀ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦੇ।

ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਗੁਲਾਮ ਆ ਗਏ।

ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਨੂੰ ਪੀਰ ਕਸਾਈਆਂ ਦੇ।

ਮੀਰ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਫ਼ਜ਼ਲ ਇਮਾਮ ਆ ਗਏ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਬੱਬਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਝਿੰਗੜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ‘ਮੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਤੁਹਾਡੀ ਗੋਰੀ ਸਰਕਾਰ ਬੱਸ ਜਾਣ ਹੀ ਵਾਲੀ ਏ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਨਾਲ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕਰ ਲਵੋ।’ ਮੀਆਂ ਹੱਸ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, “ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਨੌਕਰੀ ਹੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਇਸੇ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰੀ ਜਾਵਾਂਗੇ।” ਸੱਚਮੁੱਚ ਬਹੁਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ।

—ਵਾਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਪਰਹਾਰ

ਫੋਨ: 206-434-1155

‘ਅਸਲੀ’ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਗੌਰਵ-ਗਾਥਾ

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਤੋਂ ਜਾਰੀ)

ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਭਾਈ ਬੋਘ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਰੋਹ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਨਾ ਹੀ ਸੀ। ਭਾਈ ਬੋਘ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਝੋਲੀ-ਚੁੱਕ ਨਾ ਬਣੇ ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਜਿਉਂਦਿਆਂ-ਜਾਗਦਿਆਂ ਰੱਖ ਕੇ ਸੱਚੇ ਸਿੱਖ ਤੇ ਸੱਚੇ ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ ਬਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਮਾਤਾ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਝਾੜ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੁਆਰਾ 'ਤੇ ਗਦਰੀਆਂ ਦੀ ਯਾਦ 'ਚ ਲਾਇਆ ਸੁਨੇਹਾ

ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੱਸ ਕੌਰ ਸਮੇਤ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਇਦ ਮਾਤਾ ਜੱਸ ਕੌਰ ਪਹਿਲੀ ਗ਼ਦਰੀ ਵੀਰਾਂਗਣਾ ਹੋਵੇ ਜੋ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਕਿਵੇਂ ਮਾਤਾ ਜੱਸ ਕੌਰ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਹੋਈ, ਕਿਵੇਂ ਨਾਬਾਲਗ਼ ਛੋਟਾ ਪੁੱਤਰ ਭਾਈ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤ ਕੇ ਰਿਹਾ ਹੋਇਆ; ਕਿਵੇਂ ਭਾਈ ਬੋਘ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਭੋਗੀ ਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਸਹਿੰਦਿਆਂ ਕਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਖੀਣ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਛੋਟੀ ਹੀ ਉਹ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ? ਇਹ ਸਭ ਹੁਣ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰਾ ਸਫ਼ਾ ਹੈ। ਝਾੜ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹਾ ਮੁੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ ਨਿੰਬਤਿਆ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ, ਅਨੁਸਾਰੀ ਬਣਿਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਮੁਖੀ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਪੀ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਵਰਗੇ ‘ਮਹੰਤ’ ਬਣ ਕੇ

ਗੁਜ਼ਰੀ ਦੀ ਸੱਚੀ ਧੀ ਮਾਤਾ ਜੱਸ ਕੌਰ ਬਹਾਦਰ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂਵਾਂ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਕਿਰਦਾਰ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਹੋ ਨਿੱਬੜੀ।

ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਅਜੇ ਤੱਕ ਓਹਲੇ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਯਾਦਗਾਰ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਥਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਨਤਮਸਤਕ ਹੁੰਦਿਆਂ ਇਸ ਦੇ ਚੇਤੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤੋਂ ਲੋਕ-ਚੇਤਨਾ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਯਾਦਗਾਰੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ ਵਜੋਂ ਉਸਾਰਨ ਦਾ ਹੀਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਝਾੜ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਥੇ ਇਕੱਠਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਵਾਲਾ ਯਾਦਗਾਰੀ ਸ਼ਿਲਾਲੇਖ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

#

ਦਰਦ ਦਿਲਾਂ ਦੇ

ਤੇ ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਵੀ ਤੁਰ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰਾ ਬਾਪ 4 ਮਾਰਚ 1993 ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡ ਗਿਆ ਸੀ। ਵੀਹ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਪਿਓ ਮਰੇ ਨੂੰ ਪਰ ਕੋਈ ਐਸਾ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਤੜਪੀ ਨਾ ਹੋਵਾਂ। ਇਸੇ ਸਾਲ ਪਹਿਲੀ ਜੂਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮੀਂ 5:30 ਵਜੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਮਾਇਆ ਕੌਰ ਨੇ ਆਖਰੀ ਸਾਹ ਲਏ। ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਦ ਵੀ ਪਟਿਆਲੇ ਜਾਣਾ, ਮਾਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਮੱਥਾ ਚੁੰਮ ਕੇ ਸ਼ੇਰ ਪੁੱਤ ਕਿਹਾ ਕਰਨਾ।

ਪਿਓ ਦੇ ਤੁਰ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ‘ਚੋਂ ਮਾਂ ਲੰਘੀ ਉਸ ਇਕ ਇਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਦਰਦ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਹੰਢਾਉਂਦੀ ਰਹੀ। ਮਾਂ ਆਪਣਾ ਦਰਦ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਛੁਪਾਉਂਦੀ ਰਹੀ। ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਘਰ ਵੰਡ ਲਿਆ, ਘਰ ਦਾ ਉਹ ਵਿਹੜਾ ਜਿਥੇ ਨਿੱਕੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਲਾਡ ਲਫਾਏ, ਉਸ ਘਰ ਦੇ ਕਈ ਟੁਕੜੇ ਹੋਏ ਵੇਖ ਮੇਰੇ ਕਾਲਜੇ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਚਾਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ, ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੈ ਗਈ। ਇਹ ਵੇਖ ਮੈਂ ਬੜਾ ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ ਪਰ ਨਾ ਭਰਾਵਾਂ ਮੰਨੀ, ਨਾ ਚਾਚਿਆਂ। ਵੰਡ ਵੰਡਾਈਆਂ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਾਮਿਆਂ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਹੋਰ ਵੀ ਮਾੜੇ ਹੋਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੰਡ ਵੰਡਾਈਆਂ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਕਈ ਕੁਝ ਗਵਾਹ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ। ਵੰਡ ਵੰਡਾਈਆਂ ਨੇ ਆਪਸੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਫਿੱਕੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਆਪੋ-ਧਾਪੀ ਵਿਚ ਮਾਂ ਰੁਲਦੀ ਰਹੀ। ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਮਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਅਸਟਾਮ, ਵਕੀਲ, ਗਵਾਹ, ਪਟਵਾਰੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਲਸ ਜਦੋਂ ਘਰੇ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਮਾਂ ਖੜ੍ਹੀ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦੀ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ‘ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਓ, ਰਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਿਓਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ! ਪਿਓ ਦੇ ਜਮਾਏ ਕੰਮ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਕਿਓਂ ਨਹੀਂ ਤੋਰਦੇ।’ ਪਰ ਮੇਰੀ ਉਥੇ ਕਿਸ ਨੇ ਸੁਣਨੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਮਾਂ ਨਾਲ ਦੁਖ ਸਾਂਝੇ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਤੇ ਮਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ। ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਕਿਹਨੂੰ ਦੱਸਦੀ, ਨਾ ਸੱਸ ਨੇ ਸੁਣਨਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੇਕਿਆਂ ਦਾ ਦਰਦ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੇਕਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਕਿਤੇ ਸੱਸ ਇਹ ਨਾ ਕਹਿ ਦੇਵੇ, ਆਪਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲਈ ਫਿਰਦੀ ਐ। ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਵੀ ਡਰਦੀ ਕਿ ਪੇਕਿਆਂ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਮੈਨੂੰ ਕਿਤੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਾ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਆਉਂਦੀ ਤੇ ਇਕ ਜਾਂਦੀ। ਸੱਸ ਵੱਖਰੇ ਮਿਹਣੇ ਦੇ ਦਿਆ ਕਰਦੀ, ‘ਹੈਂ ਨੀ, ਏਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ‘ਚੋਂ ਆਈ ਐਂ, ਪਿਓ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤੇਰਾ।’ ਸੱਸ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ। ਇਹ ਤਾਂ ਹਕੀਕਤ ਸੀ।

ਕਿਵੇਂ ਜਾਵਾਂ ਹੁਣ ਪੇਕੇ...

ਪਿਛਲੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮਾਂ ਬਿਮਾਰ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ, ਵੈਦ ਤੇ ਨੀਮ ਹਕੀਮ ਸਭ ਦੇਖ ਲਏ। ਜਦੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕੈਂਸਰ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਆਖਰੀ ਸਟੇਜ ‘ਤੇ ਤਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਭੁੱਬਾਂ ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ। ਕਿਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਾਂ? ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬਚਾਵਾਂ, ਜੇ ਮਾਂ ਚਲੀ ਗਈ ਤਾਂ ਪੇਕਿਆਂ ‘ਚ ਮੈਨੂੰ ਕੌਣ ਕਹੂ ‘ਮੇਰਾ ਮੱਟ ਪੁੱਤ।’ ਹਾਲੇ ਤਾਂ ਉਮਰਾਂ ਹੀ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਨੇ। ਮਾਂ ਪਿਓ ਤਾਂ ਕਈਆਂ ਦੇ ਸੌ ਸੌ ਸਾਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਢੁੱਕਦੇ ਨੇ, ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਪਿਓ ਵੀ 46 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਤੁਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸੰਭਲਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇ ਰਹੀਆਂ। ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਲਈ ਮੈਂ ਹਰ ਓਹੜ ਪੋਹੜ ਕਰਦੀ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਖਾਂਦੀ ਕਿ ਜੇ ਮਾਂ ਵੀ ਨਾ ਰਹੀ ਤਾਂ ਪੇਕੇ ਘਰ ਜਾਇਆ ਕਿਸ ਕੋਲ ਕਰੂੰ, ਜਦੋਂ ਸਭ ਦੂਰੇ ਦੂਰੀ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਨੇ।

ਮੈਂ ਪੰਚਕੂਲੇ ਰਹਿੰਦੀ ਆਪਣੀ ਸਹੇਲੀ ਅਨੂ ਕੋਲ ਮਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਅਨੂ ਦਾ ਚਾਚਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਓਸਵਾਲ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਡਾਕਟਰ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਲੈ ਗਏ। ਮਾਂ ਜਾਂਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਮੇਰੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਉਣ ‘ਤੇ ਉਸ ਹਿੰਮਤ ਕਰ ਲਈ। ਬਿਮਾਰੀ ਬਾਰੇ ਬਿਨਾਂ ਦੱਸੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਮਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖਦੀ ਤਾਂ ਮਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੇ ਹੌਸਲੇ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੀ, ‘ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਮੈਨੂੰ ਮੱਟ, ਮੈਂ ਠੀਕ ਆਂ।’ ਮੇਰਾ ਅੰਦਰ ਰੋਂਦਾ, ‘ਮਾਂ ਤੂੰ ਕਿੰਨੀ ਠੀਕ ਐਂ? ਕੀ ਦੱਸਾਂ ਤੈਨੂੰ, ਕਿੰਨੀ ਛੋਟੀ ਕੀ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਐ ਤੇਰੇ ਨਾਲ, ਕੋਈ ਸੁਖ ਦੇ ਦਿਨ ਤਾਂ ਆ ਲੈਣ

ਦਿੰਦੀ। ਜੇ ਤੂੰ ਤੁਰ ਗਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਸ ਕੋਲ ਆਉਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਕੋਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਿਓ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਦਿਨ ਸੁਖ ਨਾ ਦਿੱਤਾ?’ ਮੈਂ ਤੜਪਦੀ ਤੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਮੇਰੀ ਅੰਦਰ ਦੀ ਤੜਪ ਜਾਣ ਕੇ ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੀ, ‘ਮੱਟ ਮੈਂ ਤਕੜੀ ਆਂ।’ ਜਦੋਂ ਮੰਜੇ ‘ਤੇ ਪਈ ਮਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਦੀ ਤਾਂ ਪਰ੍ਹੇ ਜਾ ਕੇ ਮੈਂ ਰੋ ਆਉਂਦੀ। ਮਾਂ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਵੀ ਹਿੰਮਤ ਭਰਦੀ ਤੇ ਮੈਂ ਫਿਰ ਮਾਂ ਦੇ ਸਿਰਹਾਣੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਕਿਰ ਰਹੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਗਿਣਤੀਆਂ-ਮਿਣਤੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ।

ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮਾਂ ਦਾ ਤੁਰ ਜਾਣਾ ਅਟੱਲ ਸੀ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪਲ ਭਰ ਵੀ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਟਿਆਲੇ ਰਜਿੰਦਰਾ ਹਸਪਤਾਲ ਦੀ ਡਾ. ਹਰਸਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਵੀ ਮੈਂ ਫੋਨ ਮਿਲਾਇਆ ਤੇ ਸਲਾਹਾਂ ਲਈਆਂ। ਮਾਂ ਮੈਨੂੰ ਟੋਕਦੀ, ‘ਮੈਂ ਤਕੜੀ ਆਂ ਪੁੱਤ, ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਤੂੰ ਐਵੇਂ ਨਾ ਕਿਤੇ ਫੋਨ ਕਰੀ ਜਾਇਆ ਕਰ।’

ਮਾਂ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ‘ਤੇ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਆਏ। ਪਿੱਛੋਂ ਆਏ ਚਾਚੇ ਹੋਰਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਚਾਚਾ ਜਿਸ ਦੀ ਮੈਂ ਲਾਡਲੀ ਸੀ, ਵੰਡ ਵੰਡਾਈਆਂ ਵਿਚ ਏਨਾ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਪਿਓ ਦੀ ਥਾਂ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ‘ਤੇ ਹੱਥ ਨਾ ਧਰ ਸਕਿਆ। ਚਿੱਟੇ ਹੋਏ ਖੂਨ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਦਰਦ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਅਸਹਿ ਸੀ ਜੋ ਮੇਰੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੇ ਤੁਰ ਜਾਣ ਦਾ ਸੀ। ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ ਪਰ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੀ ਤੜਪ ਕਿਦਾਂ ਮਿਟੇ ਤੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਮਾਪੇ ਕਿਥੋਂ ਲੈਣ ਜਾਵਾਂ।

—ਹਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੰਮੂ

ਰਿਸ਼ਤੇ

ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਣ ਕੇ ਰੁੱਖ ਖੜ੍ਹੇ ਨੇ, ਕਿਸ ਦੀ ਸੁੱਖ ਤੇ ਖ਼ੈਰ ਮਨਾਵਾਂ। ਆਬਣ ਵੇਲੇ ਘੂਰਦਾ ਹੁਣ ਤਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਮੇਰਾ ਹੀ ਪਰਛਾਵਾਂ। ਤੁਰਿਆ ਸੀ ਜਦ ਬਾਪ ਜਹਾਨੋਂ, ਮਾਂ ਸੀ ਰੋ-ਰੋ ਹੋਈ ਅੰਨ੍ਹੀ। ਆ ਕੇ ਕੌਣ ਵਰਾਉਂਦਾ ਮੈਨੂੰ, ਹਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਖਿਸਕਾਈ ਕੰਨੀ।

ਮਾਂ-ਪਿਓ ਜਾਏ ਸਭ ਹਮਸਾਏ, ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਂ ਪਰਦੇਸੀ ਹੋਇਆ। ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਦਿਨ ਘੁੱਟ ਕੁ ਲਾ ਕੇ, ਚੇਤੇ ਕਰ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਰੋਇਆ। ਜਿਸ ਘਰ ਸੀ ਮੈਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਲੁੱਟੀਆਂ ਮੈਂ ਸੀ ਮੌਜ-ਬਹਾਰਾਂ। ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਕੇ ਖੰਡਰ ਹੋਇਆ,

ਮੋੜੀਆਂ ਘਰ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਮੁਹਾਰਾਂ।

ਮਲਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਦੱਬੀ ਹੋਈ, ਮਾਂ ਦੀ ਇਕ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਲੱਭੀ। ਚਿੱਥੀ ਹੋਈ ਸੰਦੂਕੜੀ ਵਿਚੋਂ, ਲਿਖੀ ਉਸ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਕੱਢੀ। ਮਾਂ ਸੀ ਡਾਢੀ ਬੇ-ਬਸ ਹੋਈ, ਜਦ ਸੀ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਹੋਇਆ। ਭਾਈ ਭਾਈਆਂ ਦੇ ਹੋਏ ਵੈਰੀ, ਮੇਰਾ ਬਣਦਾ ਹਿੰਸਾ ਖੋਹਿਆ।

ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਭੇਜਦਾ, ਅੱਜ ਤੀਕਰ ਸੀ ਸਾਰੀ ਖੱਟੀ। ਭਾਈ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਗੂੜ੍ਹੀ ਉਕਰੀ, ਪੋਚ ਦਿੱਤੀ ਮੈਂ ਆ ਕੇ ਫੱਟੀ।

—ਨੀਲਮ ਸੈਣੀ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ
ਫੋਨ: 510-502-0551

ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਏ ਕਿ ਮੌਤ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਬੇਬਰਾ ਸਮਝਾਇਆ ਹੋਣੈ; ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਵੀ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕਤਾ ਨਾਲ ਵੀ, ਪਰ ਉਹ ਬੰਦਾ ਬੜਾ ਅਮੋਤ, ਜ਼ਿੰਦੀ ਅਤੇ ਢੀਠ ਨਿਕਲਿਆ। ਆਖਰ ਮੌਤ ਨੇ ਪਲਾਂ ਛਿਣਾਂ ਵਿਚ ਛੇ-ਛੁੱਟੇ ਸੁਹਣੇ-ਸੁਨੱਖੇ, ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ 45 ਸਾਲਾ ਗੰਭੀਰ ਨੂੰ ਲਾਸ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਬਿਰਧ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ-ਪਾਣੀ ਛਕਾ ਕੇ ਘਰੋਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਕਿ ਘਰੋਂ 3 ਕੁ ਮੀਲ ਦੂਰ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਆਵਾਂ। ਦੱਸਣ

ਦਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਜਨਾਲਾ
ਫੋਨ: 661-834-9770

ਵਾਲੇ ਦੱਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਸ ਬੰਦੇ ਨੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਛਕਿਆ। ਫਿਰ ਇਹ ਗੰਭੀਰ ਮੁਦਰਾ ਵਿਚ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹੇ ਆਪਣੇ ਸਕੂਟਰ ਕੋਲ ਬੋਤੀ ਦੇਰ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਅਚਾਨਕ ਤਲਾਬ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਚਾਅ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਸਬੀਲ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਮੌਤ ਨੇ ਇਸ ਵਾਰ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਰੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਮੋੜਿਆ ਹਾਲਾਂਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜ ਵਾਰ “ਹੋਊ ਪਰੇ” ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਉਸ ਦੇ ਸਕੂਟਰ ਲਾਗੇ ਪਏ ਸੈਲਫੋਨ ਵਿਚਲੇ ਨੰਬਰਾਂ ਤੋਂ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਥਾਉਂ ਥਾਈਂ ਖ਼ਬਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਦਾ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹੋ ਵਿਰਲਾਪ ਅਲਾਪਿਆ, “ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਦੱਸਦੇ ਹੋ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਘਰੋਂ ਚੱਲਿਆ ਸੀ।” ਮਾਂ ਨੇ ਵਿਰਲਾਪ ਕੀਤਾ, “ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਤਕਾਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।”

ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸੋਹਣੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਚੱਲੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਮਾਂ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵਾਸਤਾ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਆਖਿਆ, “ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਮੰਨਿਆ ਕਰ। ਮੈਨੂੰ ਇੰਨਾ ਦੁਖੀ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰ। ਤੂੰ ਆਪਣਾ-ਆਪ ਸੰਭਾਲ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਇੰਨੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋਰ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਗਮ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦੀ।” ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, “ਮੈਂ ਵੀ ਹੁਣ ਇੰਨਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਥੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਬੋਝ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਢੋਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਦਾ, ਮਾਣਨ ਦਾ, ਖਿੜਨ ਦਾ, ਕੁਝ ਕਰਨ ਦਾ, ਕੁਝ ਸੰਵਾਰਨ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਅਤੇ ਗੱਦਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਸਭ ਕਾਸੇ ਉਤੇ ਕਾਲਖ ਫੇਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮਾਤਾ, ਮੈਨੂੰ ਪਤੈ...ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੋਹ-ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੰਨਾ ਦੁਖੀ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ ਕਿ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਰੋ ਨਾ ਸਕੋ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਸੀਂ ਸੁਖ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ।”

ਮਾਂ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ, “ਪੁੱਤ ਡਮਾਕ ਟਿਕਾਣੇ ਕਰ ਆਪਣਾ, ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਤਰਸ ਕਰ। ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਆਸਰੇ ਹੀ ਜਿਉਂਦੀ ਹਾਂ।” ਪੁੱਤਰ ਅੰਗਿਓਂ ਬੋਲਿਆ, “ਮੇਰਾ ਡਮਾਕ ਮਾਤਾ, ਤੇਰੇ ਡਮਾਕ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਜ਼ਾਲਮ ਬੇਰਹਿਮ, ਬੇਲਿਹਾਜ਼, ਨਰਕੀ ਅਤੇ ਕਮੀਨੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਨਮ ਦੇਣ ਲੱਗਿਆਂ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਤਰਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।” ਇੰਨਾ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਧਾਈਂ ਮਾਰ ਕੇ ਬਹੁਤ ਰੋਇਆ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ, “ਮੇਰੀ ਮੌਤ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਵੱਡੇ ਭਾਅ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾ ਦੱਸਿਓ, ਮੈਨੂੰ ਪਤੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਰੋਵੇਗਾ।”

ਆਤਮਘਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਹ ਜਵਾਨ ਮੇਰਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਸੀ। ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਤਲਖ ਕਠੌਰ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅਤਿ-ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਮਿਜਾਜ਼ ਇਨਸਾਨ ਸੀ। ਉਹ ਮ੍ਰਿਗ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਰਗੇ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਮਨੋਰੋਗੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਮਨੋਰੋਗ, ਵਹਿਮ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਹਿਮ ਦਾ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, “ਮੈਨੂੰ ਵਿਖਾਓ, ਕਿੱਥੇ ਜੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸੁੱਖ-ਸ਼ਾਂਤੀ, ਅਨੰਦ, ਪਿਆਰ, ਸਤਿਕਾਰ, ਹਮਦਰਦੀ, ਸਹਿਯੋਗ, ਸਦਭਾਵਨਾ, ਇਨਸਾਨੀਅਤ, ਤੰਦਰੁਸਤੀ, ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ? ਵਿਖਾਓ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਿੱਥੋਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਨੇ। ਆਓ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਸ਼ਰ੍ਹਾਂ ਆਮ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ,

ਇਕ ਮਨੋਰੋਗੀ ਦਾ ਖ਼ੁਦਕੁਸ਼ੀ ਨੋਟ

ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ, ਬਦਮਾਸ਼ੀ, ਗੁੰਡਾਗਰਦੀ, ਪਾਖੰਡ, ਮੱਕਾਰੀ, ਛਲ-ਕਪਟ, ਦੰਭ, ਧੋਖਾ, ਖੇਖਣਬਾਜ਼ੀ, ਪਾਖੰਡਬਾਜ਼ੀ, ਮੀਸਣਪਣ, ਨਫਰਤ, ਈਰਖਾ, ਪੱਖਪਾਤ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲਾਲਚ, ਸਵਾਰਥ, ਰੋਗ, ਬੇਚੈਨੀ, ਹੈਵਾਨੀਅਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ।” ਉਹ ਕਿਹਾ ਕਰਦਾ ਕਿ, “ਜਿਸ ਨੂੰ ਰੱਬ ਨੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਸੁੱਟਣਾ ਹੁੰਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਘੱਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।” ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰੋਤਤਾ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਦੇ ਇਸ ਸਲੋਕ ਨਾਲ ਕਰਦਾ, ਫਰੀਦਾ ਜਿ ਦਿਹਿ ਨਾਲਾ ਕਪਿਆ ਜੇ ਗਲੁ ਕਪਹਿ ਚੁਖਾ। ਪਵਨਿ ਨ ਇਤੀ ਮਾਮਲੇ ਸਹਾਂ ਨ ਇਤੀ ਦੁਖਾ।

ਇਸ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾਈ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਨਾਤੁ ਕੱਟਿਆ ਸੀ, ਜੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਮੇਰਾ ਰਤੀ ਕੁ ਗਲ ਵੀ ਕੱਟ ਦਿੰਦੀ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇੰਨੇ ਝਮੇਲੇ ਨਾ ਸਹਿਣੇ ਪੈਂਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਇੰਨੇ ਦੁੱਖ ਸਹਿੰਦਾ।

ਮੇਰਾ ਇਹ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਯਾਦ ਸੀ। ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਗਿਆਨ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਗੱਲਬਾਤ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਆਮ ਹੀ ਤੁਕਾਂ ਬੋਲ ਦਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਕਥਾ ਅਤੇ ਪਾਠ ਕਰਦਾ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਹੁਣ ਇਹ ਬੰਦਾ ਠੀਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ! ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ ਇੰਨੀ ਮਿੱਠੀ ਤੇ ਸੰਗੀਤਮਈ ਜ਼ੁਬਾਨ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦਾ ਕਿ ਖਲਕਤ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਣਨ ਆਉਂਦੀ। ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਛ-ਪੜਤੀਤ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਈ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਜਣਯੋਗ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਖ਼ਿਤਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਕ ਬੀਬੀ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਗੱਫਾ ਭੇਟਾ ਰੱਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ, “ਬਾਬਾ ਜੀ, ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਸਰਾਬ ਛੱਡ ਦੇਵੇ।”

ਇਸ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਬੀਬੀ ਜੀ, ਮੈਂ ਅਧੂਰਾ ਜੀਵ ਹਾਂ ਜੇ ਕਈ ਐਥਾਂ, ਭੈੜਾਂ, ਔਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਅਰਦਾਸ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਗ਼ਰੀਬ-ਨਿਮਾਣੇ ਦੀ ਅਸੀਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈ, ਤੇਰੀ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪ ਆਪਣੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਲੱਭਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।”

1981 ਦਾ ਵਾਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਨੰਬਰਾਂ ਵਿਚ ਪਾਸ ਕਰ ਲਈ। ਉਸ ਦੀ ਲਿਖਾਈ ਬੇਹੱਦ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਈਸਾਈ ਕਾਨਵੈਂਟ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਟਿਊਸ਼ਨਾਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਕੂਲ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ 30 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਸੀ। ਮੈਂ 60 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੈਂਡਾ ਰੋਜ਼ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਸ ਛੋਟੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, “ਤੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਖ਼ਰਚ ਦੇਈ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਤੂੰ ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਲੈ, ਨੌਕਰੀ ਚੰਗੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ।” ਉਹ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਹਰ ਵੇਲੇ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਕੋਈ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬੋਲਦਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, “ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਫਿਰ ਕਦੇ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਛੋਟੀ ਮੋਟੀ ਨੌਕਰੀ ਦਿਵਾ ਦਿਓ, ਮੈਂ ਘਰ ਦੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹਾਂ।”

ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਕਿਸੇ ਟੀ.ਵੀ. ਮਕੈਨਿਕ ਕੋਲ ਸਿੱਖਣ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਚੰਗਾ ਮਕੈਨਿਕ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਘਰ ਆ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ, “ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਆਖਿਐ, ਤੂੰ ਇੰਨਾ ਸੋਹਣਾ ਜਵਾਨ ਮੁੰਡਾ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਕਿਹੜਾ ਟੁੱਟਾ-ਭੱਜਾ ਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਡਿੱਗੇ। ਕਿਤੇ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਕੇ ਅਫ਼ਸਰ ਬਣ ਜਾ।” ਬੋਤ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਛੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਜਾਣੂ ਫ਼ੌਜੀ ਅਫ਼ਸਰ ਨੂੰ ਬੋਤ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਮਕੈਨਿਕ ਦੀ ਚੰਗੀ ਨੌਕਰੀ ਦਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਰਸ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਕੋਰਸ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤਾ, ਇਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਗਰੁੱਪ ਫੋਟੋ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਲਿਆਕਤ 'ਤੇ ਬੜਾ ਖੁਸ਼। ਜਦੋਂ ਵੀ

ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦਾ ਕਾਫ਼ਲਾ ਕਿਤੇ ਸਫ਼ਰ ਕਰਦਾ, ਮਕੈਨਿਕ ਵਜੋਂ ਇਸੇ ਦੀ ਚੋਣ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਗ਼ਰੀਬੀ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਧੱਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅਗਲੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਗਿਆਰਵੀਂ ਜਮਾਤ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਪਾਸ ਕਰ ਗਿਆ।

ਸੰਨ 1988 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਛੁੱਟੀ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਕ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਅਫ਼ਸਰ ਤੰਗ-ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਜ਼ਲੀਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ! ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਜਾਂ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕੋ-ਇਕ ਸਿੱਖ ਹਾਂ। ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸੂਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਫ਼ੌਜੀ 2-3 ਸਾਲ ਅਤਿ-ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਏਰੀਏ ਵਿਚ ਡਿਊਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ 3 ਕੁ ਸਾਲ ਵਾਸਤੇ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਸੁਖਾਵੇਂ ਇਲਾਕੇ ਜਾਂ ਫ਼ਾਉਟੀ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ 2-3 ਸਾਲ ਨਾਗਲੈਂਡ ਵਰਗੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਡਿਊਟੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਰ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਇਲਾਕੇ ਸ਼੍ਰੀਲੰਕਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼੍ਰੀਲੰਕਾ ਵਿਚੋਂ ਉਸੇ ਫਿਰਕੂ ਅਫ਼ਸਰ ਨੇ ਇਸ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਸਾਢੇ ਛੇ ਸਾਲ ਦੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੇ ਦੋਸ਼ ਲਾ ਕੇ ਡਿਸਮਿਸ ਕਰਵਾ ਕੇ ਘਰ ਭੇਜ

ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸੋਹਣੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਚੱਲੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਮਾਂ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵਾਸਤਾ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਆਖਿਆ, “ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਮੰਨਿਆ ਕਰ। ਮੈਨੂੰ ਇੰਨਾ ਦੁਖੀ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰ। ਤੂੰ ਆਪਣਾ-ਆਪ ਸੰਭਾਲ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਇੰਨੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋਰ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਗਮ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦੀ।” ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, “ਮੈਂ ਵੀ ਹੁਣ ਇੰਨਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਥੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਬੋਝ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਢੋਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਦਾ, ਮਾਣਨ ਦਾ, ਖਿੜਨ ਦਾ, ਖਿੜਾਉਣ ਦਾ, ਕੁਝ ਕਰਨ ਦਾ, ਕੁਝ ਸੰਵਾਰਨ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਅਤੇ ਗੱਦਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਸਭ ਕਾਸੇ ਉਤੇ ਕਾਲਖ ਫੇਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮਾਤਾ, ਮੈਨੂੰ ਪਤੈ...ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੋਹ-ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੰਨਾ ਦੁਖੀ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ ਕਿ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਰੋ ਨਾ ਸਕੋ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਸੀਂ ਸੁਖ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ।”

ਦਿੱਤਾ। ਦੋ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਗਏ। ਪਹਿਲਾ, ਇਸ ਨੇ ਅਫ਼ਸਰ ਨੂੰ ਗ਼ਲਤ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲਿਆ। ਦੂਜਾ ਕਿ ਇਹ ਕੰਪਨੀ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਘੰਟੇ ਗ਼ੈਰ-ਹਾਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੱਸ, ਇਥੋਂ ਹੀ ਇਸ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਖ਼ੀਰ ਤਕ ਉਹ ਇਸੇ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਅਤੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਵੈਣ ਪਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ।

ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਲਾਗੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਗੁਰਸਿੱਖ ਫ਼ੌਜੀ ਸੁਬੇਦਾਰ ਮੇਰਾ ਚੰਗਾ ਜਾਣੂ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਭਾਈ ਦੇ ਕੇਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅੱਗੇ ਉਸੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਅਤੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਵਕੀਲ ਦੀ ਦੱਸ ਪਾਈ। ਇਸ ਵਕੀਲ ਕੋਲ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਬਾਗੋਬਾਗ ਹੋ ਗਏ। ਵਕੀਲ ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਹੀ ਪੂਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਟੇਬਲ ਉਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗੁਟਕੇ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਸਨ। ਮਹਾਨ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਵੀ ਅਤੇ ਟੇਬਲ ਉਤੇ ਵੀ ਸਜਾ ਕੇ ਰੱਖੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਵਕੀਲ ਸਾਹਿਬ ਗੱਲ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਤਿਨਾਮ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਵਰਗੇ ਤਿੰਨ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਦੁਖੀ ਅਤੇ ਉਦਾਸ ਫ਼ੌਜੀ ਭਰਾ ਦਾ ਕੇਸ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਟੇਬਲ 'ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੇਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਪੇਸ਼ੀ ਵਿਚ ਹੀ ਬੁੜ੍ਹਕਾ ਦਿਆਂਗੇ। ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦਿੱਤੀ-ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ ਨੌਜਵਾਨ, ਕੇਸ 101 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੇਰੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ; ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਖਾਤਕੂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਉਲਝੇ ਕੇਸ ਜਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੁਹਾਵਣੀ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਮੁਲਾਕਾਤ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਹੋਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਸੀਂ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਘਰ ਆ ਗਏ।

ਮੇਰਾ ਭਾਈ ਵੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਰੇ ਸਦਮੇ ਕਰ ਕੇ ਬੇਪਛਾਣ ਅਤੇ ਬਦਚੰਗ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਉਸੇ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਫੀਸ 7200 ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਕਾਗਜ਼ ਪੱਤਰ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕਰ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਵਕੀਲ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਬੇਫਿਕਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਾਰੀਖ ਪਵੇਗੀ, ਉਹ ਹਰ ਹਾਲ ਸਾਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰੇਗਾ। ਮਗਰੋਂ ਸਾਨੂੰ ਵਕੀਲ ਵੱਲੋਂ ਦੋ ਹੌਸਲਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ-ਵਧਾਊ ਚਿੱਠੀਆਂ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ।

ਫਿਰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਉਪਰ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਗਿਆ, ਪਰ ਵਕੀਲ ਵੱਲੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਈ। ਫਿਰਕਮੰਦੀ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਾ ਵਕੀਲ ਦੀ ਕੋਠੀ ਦਾ ਦਰ ਖੜਕਾਇਆ। ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬਹੁਤ ਖੜਕਾਇਆ, ਘੰਟੀ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਵਜਾਈ, ਪਰ ਕੋਠੀ ਅੰਦਰੋਂ ਕੋਈ ਹਿਲਜੁਲ ਨਾ ਹੋਈ। ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਹੀ ਕੋਠੀ ਅੱਗੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ ਬੋਤ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਹੰਕਾਰੀ ਜਿਹੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਔਰਤ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ, “ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਬਾਹਰ ਗਏ ਨੇ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਆਉਣਾ ਹੈ।” ਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ।

ਅਸੀਂ ਦਹਿਲ ਗਏ, ਠੱਗੇ ਗਏ। ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸਨ। ਸੋਣਾ ਕਿੱਥੇ ਸੀ, ਬੇਚੈਨੀ ਵਿਚ ਰਾਤ ਕੱਟੀ। ਸਵੇਰੇ ਫਿਰ ਵਕੀਲ ਦੀ ਕੋਠੀ ਅੱਗੇ ਜਾ ਡੇਰੇ ਲਾਏ। ਵਕੀਲ ਨੇ ਅੱਧਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਕੇਸ ਵਾਲੇ ਕਾਗਜ਼ ਫਤਾਉਂਦਿਆਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, “ਤੁਹਾਡੀ ਪਤੀਸ਼ਨ ਡਿਸਮਿਸ ਹੋ ਗਈ ਏ।” ਕਹਿੰਦਾ, “ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਵੀ ਪਾਈਆਂ, ਬੰਦੇ ਹੱਥ ਸੁਨੇਹਾ ਵੀ ਭੇਜਿਆ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਆਏ ਹੀ ਨਹੀਂ।” ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਭੜਕ ਉਠਿਆ, ਵਕੀਲ ਦੇ ਗਲ

ਪੈਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਫਟਾਫਟ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਹੈਰਾਨੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ, ਘੁੱਪ ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਆਲਮ ਵਿਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਥੇ ਅਸੀਂ ਫ਼ੌਜੀ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਮਾਹਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਡਾ ਕੇਸ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਭਰਿਆ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਕੇਸ ਐਵੇਂ ਬੋਤ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਪੱਖਪਾਤ ਸਾਫ਼ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹੁਣ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਕੀਲ ਨੇ 30 ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਰੀਵਿਊ ਸਮਾਂ ਵੀ ਅਤੇ 90 ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਅਪੀਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਲੰਘਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਧੌਬੇਬਾਜ਼ ਵਕੀਲ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਭ ਕੁਝ ਦੱਸਿਆ।

ਅਸੀਂ ਬੇਵੱਸ ਅਤੇ ਬੇਆਸ ਹੋ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਰਹੇ ਸਾਂ ਅਤੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਚਲੇ ਬਾਦਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਬਾਦਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋ ਗਈ। ਅਸਾਂ ਆਪਣੀ ਵਿਥਿਆ ਦੱਸੀ। ਬਾਦਲ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ, “ਇਹ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।” ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਮਿੱਤਰ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕੇਸ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਵਾ ਦਿਓ।” ਬਾਦਲ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ, “ਇਹ ਕੰਮ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜਵਾਨਾ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਤਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਈ, ਤਾਂ ਈ ਤੈਨੂੰ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਡਿਸਮਿਸ ਕੀਤਾ।” ਮੇਰਾ ਭਾਈ ਬੇਬਾਕ ਬੋਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, “ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਕਸੂਰ ਸੀ ‘ਧਰਮ-ਯੁੱਧ’ ਮੋਰਚਾ। ਇਹ ਧਰਮ ਮੋਰਚਾ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ? ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਹ ਮੇਰਾ ਇਨਾਮ ਹੈ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੀ? ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖ਼ਤਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।” ਉਦੋਂ ਹਾਲਾਤ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸਨ ਕਿ ਬਾਦਲ ਸਾਹਿਬ ਫ਼ੌਜੀ ਦਾ ਇਹ ਉੱਤਰ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਸੁਣ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਜਦੋਂ ਮੇਰੀ ਸਰਕਾਰ ਆਵੇਗੀ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਨੌਕਰੀ ਦੇਵਾਂਗਾ।” ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਨੇ ਆਖਿਆ, “ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੁਹਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਆਵੇਗੀ, ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਦੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੇਗਾ।” ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਬਾਦਲ

ਸਫਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ

ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਛਾਣ ਕਾਰਡ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਕਾਫ਼ੀ ਦੇਰ ਤਕ ਮੇਰਾ ਫ਼ੌਜੀ ਭਾਈ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਈ ਫਿਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਜਦੋਂ 1997 ਵਿਚ ਬਾਦਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਫ਼ੌਜੀ ਭਾਈ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਮਿਲਣ ਦੇ ਅਸਫਲ ਯਤਨ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਖੇਡ ਖ਼ਤਮ। ਭਲਾ ਜੈਡ ਪਲੱਸ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵਰਗੀ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਆਮ ਬੰਦੇ ਦਾ ਮਿਲਣਾ ਕੋਈ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ? ਮੇਰਾ ਭਾਈ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਢਹਿੰਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਹੀ ਗਰਕਦਾ ਗਿਆ।

ਜਨਵਰੀ 1989 ਤੋਂ 24 ਅਗਸਤ 2012 ਤਕ ਇਸ ਕਾਲੇ ਅਤੇ ਮਨਹੂਸ ਕਾਂਡ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਇਉਂ ਚੱਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਬੰਦੇ ਨੇ ਕਦੇ ਸਾਈਕਲ, ਕਦੇ ਪੈਦਲ ਅਤੇ ਕਦੇ ਸਕੂਟਰ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਲੰਮਾ ਚੌੜਾ ਸਫ਼ਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਕਦੇ ਭਗਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨ ਲੈਂਦਾ, ਕਦੇ ਸਫੈਦ, ਕਦੇ ਕਾਲੇ, ਕਦੇ ਨੀਲੇ, ਕਦੇ ਹਰੇ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ, ਮੰਦਰਾਂ, ਦਰਗਾਹਾਂ, ਭੋਰਿਆਂ, ਸੰਤਾਂ-ਬਾਬਿਆਂ ਕੋਲ ਜਾਂਦਾ। ਅਤਿ ਬੇਚੈਨ। ਬੜਾ ਸਾਊ ਸੁਲਝਿਆ ਅਤੇ ਦਾਨਿਸ਼ਮੰਦ ਲੱਗਦਾ। ਕਦੇ ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਲਗਾਤਾਰ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਪੀ ਜਾਂਦਾ। ਕਦੇ 6-6 ਮਹੀਨੇ ਭੰਗ ਹੀ ਪੀਵੀ ਜਾਂਦਾ। ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਅਤੇ ਕਥਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭੇਟਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ, ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਾਅ ਛੱਡਦਾ। ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਮੌਤ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਰਿਹਾ।

ਕਦੇ ਰਾਤ ਸੁੱਤਿਆਂ ਪਿਆਂ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਉਠਦਾ ਅਤੇ ਧੜੱਮ ਬੋਲੇ ਗਲੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ। ਕਦੇ ਅਚਾਨਕ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪਾਸੇ ਪੈਂਦੀ ਖੜੋਲ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਡਿੱਗ ਰਹਿੰਦਾ। ਦੋ ਵਾਰ ਸਕੂਟਰ ਨਾਲ ਭਿਆਨਕ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਹੋਏ। ਇਕ ਵਾਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗੱਡੀ ਫੇਟ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲਹੂ-ਲੁਹਾਣ ਕਰ ਗਈ। ਮੈਂ ਕੋਈ ਪਾਗਲਖ਼ਾਨਾ, ਕੋਈ ਨਸ਼ਾ-ਛੁਡਾਊ ਕੇਂਦਰ, ਕੋਈ ਡਾਕਟਰ ਵੱਡਾ-ਛੋਟਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਜਿਥੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਲਿਜਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਬਹੁਤ ਧਨ ਉਜਾੜਿਆ। ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਬੇਹੱਦ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਬੰਦੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਬਿਮਾਰੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ੂਨ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਪ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਬਣਵਾਈਆਂ। ਲੰਡਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਖ਼ੂਨਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਜਾਪਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਵਾਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਇਹੋ ਹੀ ਲੈਣ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਇਹੋ ਹੀ ਛੱਡਣ ਆਉਂਦਾ। ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਕਦੇ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ, ਕਦੇ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ। ਉਹਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਅੱਠ ਕੁ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਉਹਦੀ ਆਖਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ। ਕਹਿੰਦਾ, “ਮੈਂ ਜਿਉਣਾ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮਰਨਾ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਹੈ ਨਾ ਨੁਕਸਾਨ। ਜੇ ਮੈਂ ਮਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੌਤ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਮੋੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਫਤਵਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੈਨੂੰ ਮੌਤ ਵੱਲ ਨੂੰ ਧਕੇਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।...ਭਾਅ ਜੀ, ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਮੌਤ ਕਬੂਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ!

ਆਖਰ 24 ਅਗਸਤ 2012 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 5 ਵਜੇ ਮੈਨੂੰ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲ ਗਈ ਕਿ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੌਤ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸਦਾ ਲਈ, ਪਰ ਮਾਂ ਦੇ ਕੀਰਨੇ ਕੋਈ ਪੱਥਰ ਦਿਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਤਾਂ ਮਾਂ ਨੇ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੱਖਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਆਪ ਰੱਤੀ ਵੀ ਨਾ ਜੁੜ ਸਕਿਆ। ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰ ਕੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਸਭ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਨਾ ਲੱਭ ਸਕਿਆ। ਉਂਜ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸਾਹ ਤਕ ਇਹ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗ ਸਕਿਆ ਕਿ ਉਹ ਬਿਮਾਰ ਸੀ ਜਾਂ ਤੰਦਰੁਸਤ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਇਹ ਕੀ ਕੌਤਕ ਵਰਤ ਗਿਆ? ਉਹ ਸਾਧਾਰਨ ਬੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਅੱਖੇ ਤੋਂ ਅੱਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦਾ ਉਤਰ ਵੀ ਬਾਕਮਾਲ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਇਸ ਖੇਡ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਲਮ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਤਾਂ ਚੰਦ ਮਿੱਟਾਂ ਲਈ ਤਲਾਬ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖਾ ਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਗੋਤੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਆਖਰੀ ਸਾਹ ਤਕ ਖਾਂਦਾ ਰਹਾਂਗਾ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕੌਣ ਕੱਢੇਗਾ? ਰੱਬ ਹੀ ਜਾਣੇ!

ਜੇ ਹੋਵਣ ਸੰਤ ਬਲਕਾਰ, ਪਵੇ ਨਾ ਮਾਰ...

ਕਈ ਵਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਗੱਡੀ 'ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ' ਵਾਂਗ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਦੌੜਦੀ ਅਚਾਨਕ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ 'ਟਰੈਕਟਰ-ਟਰਾਲੀ' ਵਾਂਗ ਹੌਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵੀਰਾਨੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਆਪਣੀ ਤਰੱਕੀ ਭਰੀ ਉਡਾਣ ਦਾ ਹਾਰਨ ਵਜਾ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਸਭ ਤੋਂ ਦੂਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰੋਹੀ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਰੁੱਖ ਵਾਂਗ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸਹਾਰੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਦਿਲ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਦਿਲਾਸੇ ਦੇਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਡੀ ਇਕੱਲਤਾ ਵਾਲੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਉਤੇ ਮੱਦਦ ਰੂਪੀ ਮਲੂਮ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡੀ ਮੱਦਦ ਲਈ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਣਜਾਣ ਪੜਾਅ ਦੀ ਮਿਲਣੀ ਫਿਰ ਟਿੱਚ ਬਟਨਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀ ਹੋਈ ਸੱਚੀ ਕਹਾਣੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। 'ਪੰਜਾਬੀ ਟਾਈਮਜ਼' ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਮਾਂਵਾਂ ਵਰਗਾ ਪਿਆਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੱਡ-ਬੀਤੀ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਇੰਜ ਸੁਣਾਈ।

ਮੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਵਿਆਹਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਇਕਲੌਤਾ ਪੁੱਤ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਅਜੇ ਮਹਿੰਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਥੀ ਜਦੋਂ ਰੱਬ ਨੇ ਸਿਰ ਚਿੱਟੀ ਚੁੰਨੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਸੱਸ-ਸਹੁਰੇ ਨੇ ਮਿਹਣੇ ਮਾਰੇ ਕਿ ਆਉਂਦੀ ਨੇ ਸਾਡਾ ਪੁੱਤ ਖੋਹ ਲਿਆ। ਦਾਜ ਵਾਲੇ ਸੂਟ ਤਾਂ ਅਜੇ ਸਵਾਏ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ; ਸੁਹਾਗ-ਪਟਾਰੀ ਤਾਂ ਆਪ ਦੁਲਹਨ ਵਾਂਗ ਸਜੀ ਪਈ ਸੀ ਜਦ ਰੰਡੇਪੋ ਨੇ ਦਬੋਚ ਲਿਆ। ਸਹੁਰਿਆਂ ਮੱਝ-ਗਾਂ ਸਮਝ ਫਿਰ ਮੇਰਾ ਰੱਸਾ ਮਾਪਿਆਂ ਹੱਥ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਤਾਂ ਭਰਜਾਈਆਂ ਨੇ ਦਿਲਾਸੇ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਮੋਢੇ ਧਰਿਆ ਪਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਹੀ ਹੱਥ ਮਿਹਣਿਆ ਵਾਸਤੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਬੰਦੂਕ ਵਾਂਗ ਸਿੱਧਾ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਮੰਨਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਫਿਰ ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਭਰਜਾਈਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲਣ ਵਾਸਤੇ ਬਾਪ ਨੂੰ 'ਹਾਂ' ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਾਪ ਨੇ ਝੱਟ ਹੀ ਬਰਨਾਲੇ ਲਾਗੇ ਮੇਰਾ ਪੱਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਭਰਜਾਈਆਂ ਨੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਚੁੰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਗੋਟੇ ਲਾ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਬੁਰਾ ਲੰਘਾਇਆ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਧੌਂਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਕੱਢਿਆ ਹੋਵੇ! ਮਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਰੋ-ਰੋ ਕੇ ਕਹਿੰਦੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮਰੀ!! ਫਿਰ ਨਵੇਂ ਡਰ ਦਾ ਗੋਲਾ ਸਾਹਾਂ ਵਿਚ ਦੌੜਦਾ ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨੂੰਹ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਬਣ ਦੁਬਾਰਾ ਸੁਹਾਗਣ ਹੋ ਗਈ। ਕੰਤ ਵਿਚਾਰਾ ਸਿੱਧਾ-ਸਾਦਾ ਜੱਟ ਤਿੰਨ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਚੌਥਾ ਤੇ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਛੋਟਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਵੀ ਦੁੱਖ ਦਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਪੈਰੇ ਜਾਂਦੀ, ਬਾਪ ਨੂੰ ਮਿਲ ਮੁੜ ਆਉਂਦੀ। ਮੌਸਮ ਤੇ ਰੁੱਤਾਂ ਬਦਲਣ ਵਾਂਗ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਧੀਆਂ ਤੇ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਸਕੂਨ ਮਿਲਦਾ

ਕਿ ਮੈਂ ਸੁਹਾਗਣ ਵੀ ਹਾਂ ਤੇ ਮਾਂ ਵੀ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹੀ ਮਹਿਮਾਨ ਹੈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰਾ ਕੰਤ ਘਰੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਸਕੂਟਰ ਲੈ ਕੇ ਨਰਮੇ 'ਤੇ ਸਪਰੇਅ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦਵਾਈ ਲੈਣ ਤੁਰਨ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਸੌਂਦੇ-ਪੱਤੇ ਦੀ ਪਰਚੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਨੂੰ ਮਧੋਲ ਜਿਹੇ ਕਰਦਾ ਘਰੋਂ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਵੀ ਮਧੋਲ ਦਾ ਮੋੜ ਦੇ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਈ। ਦਿਨ ਢਲ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਧਾਰਾਂ ਚੌਂਦੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਵੈਨ ਆ ਕੇ ਰੁਕੀ। ਜਦ ਭੱਜ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਕੰਤ ਮੈਨੂੰ ਇਕੱਲੀ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੱਥਰ ਬਣ ਗਈ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਿਆ ਕਦੋਂ ਮੇਰੇ ਕੰਤ ਦਾ ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ ਤੇ ਕਦੋਂ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਇਕ ਚਿਹਰਾ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਰਹਿੰਦਾ ਜਿਹਤਾ ਕੰਤ ਨੂੰ ਵੈਨ ਵਿਚੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ ਜੋ ਕੰਤ ਦੇ ਭੋਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਹੀ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਚਿਹਰੇ ਬਾਰੇ ਸਭ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੌਣ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਵੇਂ ਬੁਠ ਬੋਲ ਗਈ ਕਿ ਇਹ ਕੰਤ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਸਾਰੇ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਮੈਂ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਈ।

ਇਸ ਅਜਨਬੀ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਸੰਤ ਹੈ। ਹੁਣ ਸੰਤ ਸਾਡੇ ਸਾਂਝੀ ਨਾਲ ਖੇਤ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣ ਜਾਂਦਾ, ਨਰਮੇ 'ਤੇ ਸਪਰੇਅ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜੇਠਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵੱਖਰੇ ਸਨ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵੀ ਵੱਖਰੀ ਸੀ। ਸੰਤ ਕੋਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੂਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕੰਤ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਕੱਢ ਕੇ ਸੰਤ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੱਪੜੇ ਪੂਰੇ ਫਿੱਟ ਆ ਗਏ। ਉਹ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰਾ ਕੰਤ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਡਰ ਜਾਂਦੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸੁੱਖੀ-ਸਾਂਦੀ ਚਿੱਟੀ ਚੁੰਨੀ ਕਿਉਂ ਲਈ ਫਿਰਦੀ ਹਾਂ! ਮੇਰਾ ਕੰਤ ਤਾਂ ਅਜੇ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੰਤ ਮੁੱਕਿਆਂ ਤਾਂ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਬੀਤ ਚੁੱਕੇ ਸਨ।

ਇਕ ਦਿਨ ਖੇਤ ਰੋਟੀ ਲੈ ਕੇ ਗਈ। ਨਰਮਾ ਬੰਦੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਉੱਚਾ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਮੱਕੀ ਤੇ ਚਰੀ ਦੀ ਹਰਿਆਵਲ ਦੇਖ ਕੇ ਇੰਜ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕਦੇ ਪਤਝੜ ਆਈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਵੱਟ-ਬੰਨਾ ਇੰਨਾ ਸੰਵਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਦੇ ਉਥੇ ਘਾਹ ਉਗਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਸਾਂਝੀ (ਸੀਰੀ) ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਖੁਸ਼ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪੱਠੇ-ਦੱਬੇ ਵੀ ਵੱਧ ਲੈ ਜਾਂਦਾ।

ਬੱਤੀ ਸਾਲ ਦੀ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਵਿਧਵਾ ਹੋਈ ਸੀ। ਬੱਚੇ ਛੋਟੇ ਹੀ ਸਨ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਾਪ ਰੋਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਬੱਚੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਘੱਟ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਪਰ ਸੰਤ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਹਿੰਦੇ। ਸੱਚ ਜਾਣੀ, ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਵੀ ਸੰਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਣ ਲੱਗਿਆ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ? ਫਿਰ ਭਰਾ ਤੇ ਭਰਜਾਈ ਆ ਕੇ

ਬਹੁਤ ਬੋਲੇ ਕਿ ਇਹ ਕੌਣ ਹੈ? ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਰੱਖਿਆ? ਤੇਰਾ ਕੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ? ਸਾਡੇ ਖਾਨਦਾਨ ਦੀ ਨੱਕ ਵਢਾਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਇਸ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਕੱਢ, ਨਹੀਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ ਛੱਡ ਦੇ।...ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੋਲ ਜੇਠ ਬੋਲ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਪਰ ਸੰਤ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਚੁੱਪ ਦਾ ਜ਼ਿੰਦਗਾ ਲਾ ਕੇ ਸਭ ਸੁਣ ਲੈਂਦਾ।

ਨਰਮਾ ਚੁਗਿਆ, ਮੱਕੀ ਕੱਢੀ, ਮੇਰੇ ਘਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਥਾਂ ਖੁੜ੍ਹ ਗਈ। ਜੇਠ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਦੂਣੀ ਬਰਕਤ ਹੋ ਗਈ। ਮੈਂ ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ। ਅਗਲੀ ਫ਼ਸਲ ਲਈ ਖਾਦ ਵੀ ਨਕਦ ਚੁੱਕ ਲਿਆਂਦੀ ਪਰ ਸੰਤ ਦੇ ਅਹਿਸਾਨਾਂ ਵਾਲਾ ਕਰਜ਼ਾ ਚੜ੍ਹਦਾ ਗਿਆ। ਘਰ ਦੀਆਂ ਵੀ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਾ ਲਈਆਂ। ਸ਼ਹਿਰ ਗਈ ਸੰਤ ਦੇ ਸਵੈਟਰ ਲਈ ਉਨ ਲੈ ਆਈ। ਸੰਤ ਦੀ ਹਿੱਕ ਗਿੱਠ ਨਾਲ ਨਾਪਣ ਲੱਗੀ। ਜਦ ਪੇਟ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਨੇ ਮੂੰਹ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਰ ਲਿਆ। ਸੰਤ ਨੇ ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ ਬੁਰੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਤੱਕਿਆ ਸੀ, ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਕੋਈ ਦੋ-ਤਰਫ਼ਾ ਸ਼ਬਦ ਮੂੰਹੋਂ ਕੱਢਿਆ ਸੀ। ਕੰਤ ਨੂੰ ਮਰਿਆਂ ਸਾਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਆਮਦਨ ਪੱਖੋਂ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਸੀ ਪਰ ਸੰਤ ਨੇ ਰਾਤਾਂ ਦੀ ਨੀਂਦ ਹਰਾਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਆਂਢਣਾਂ-ਗੁਆਂਢਣਾਂ ਦੇ ਮਿਹਣੇ ਸੁਣਦੀ ਦੇ ਕੰਨ ਪੱਕ ਗਏ ਸਨ। ਫਿਰ ਮਨ ਨੂੰ ਤਕੜਾ ਕਰਦੀ ਕਿ ਜੇ ਲੋਕ ਸੋਚਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹਕੀਕਤ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦੇਵਾਂ; ਫਿਰ ਜੋ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਹੀ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਮਨ ਪਕਾ ਕੇ ਤੁਰ ਪਈ, ਸੰਤ ਦਾ ਜਾ ਬੁਰਾ ਖੜਕਾਇਆ।

“ਜੀਤ ਕੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ, ਐਨੀ ਰਾਤ ਗਈ ਸਭ ਨੀਕ ਠਾਕ ਤਾਂ ਹੈ?” ਸੰਤ ਨੇ ਕਈ ਸਵਾਲ ਇਕੱਠੇ ਪੁੱਛ ਲਏ।

ਮੈਂ ਬਗੈਰ ਬੋਲਿਆਂ ਅੰਦਰ ਲੰਘ ਗਈ ਤੇ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਈ।

“ਸੰਤ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਬੈਠ ਜਾਵੇ।” ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਆ ਸੀ।

“ਸੰਤ, ਲੋਕ ਤੇਰੇ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੇ। ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਥ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।” ਮੈਂ ਇੱਕੋ ਸਾਹ ਨਾਲ ਆਖ ਗਈ।

“ਜੀਤ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ। ਸੰਤ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਬਦਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰ। ਅਜੇ ਵੀਰ ਦਾ ਸਿਵਾ ਵੀ ਠੰਢਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।” ਸੰਤ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਿਆਂ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

“ਕਿਹੜੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਏ। ਉਹ ਤਾਂ ਕਦੋਂ ਦੀ ਬਦਲ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।” ਮੈਂ ਉਹਦਾ ਹੱਥ ਘੁੰਟਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

“ਚਾਰ ਪਾਖੰਡੀ ਸਾਧ ਸੰਤ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਸਕਦੇ, ਨਾ ਮੈਂ ਹੀ ਬਦਲਾਂਗਾ।” ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਪਿੱਛੇ ਖਿੱਚ ਲਿਆ।

“ਅਸੀਂ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਈਏ, ਨਹੀਂ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਹਾਲ 'ਤੇ ਛੱਡ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਨਿੱਤ ਦੇ ਮਿਹਣਿਆਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ।”

“ਜੀਤ, ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਜਾਹ, ਬੱਚੇ ਉਠ ਜਾਣਗੇ, ਸਵੇਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।” ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਕੇ ਉਠਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਸਵੇਰੇ ਸੰਤ ਨੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਰਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਮੇਰੀ ਚੀਕ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਉਸ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਲਈ ਤੇ ਬੋਲੀ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮੇਰਾ ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਜੱਗ 'ਤੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਰੋ-ਪਿੱਟ ਕੇ ਬੱਲੇ ਬੈਠ ਗਈ। ਸੰਤ ਨੇ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਕੇ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬਿਠਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਪਰ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ! ਜੀਤ ਤੈਨੂੰ ਅੱਜ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ...

ਮੇਰਾ ਵੀ ਇਹੀ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਅੱਜ ਤੋਂ ਵੀਹ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਮਾਪੇ ਘਰ-ਬਾਰ-ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚ ਕੇ ਯੂ.ਪੀ. ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਭਰਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਸੀ। ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਦਾ ਉਥੇ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਸੀਂ ਛੋਟੇ ਦੋਵੇਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ। ਸਮਾਂ ਬੀਤਿਆ, ਦੂਜੇ ਭਰਾ ਦਾ ਵੀ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਪੜ੍ਹ-ਲਿਖ ਕੇ ਕੁਝ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਦੇ ਦੋ ਬੱਚੇ ਹੋ ਗਏ। ਪਰਿਵਾਰ ਵਧਦਾ ਗਿਆ ਪਰ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਇਤਫ਼ਾਕ ਭੋਰਾ ਵੀ ਨਾ ਘਟਿਆ। ਫਿਰ ਖੁਸ਼ ਵੱਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ 'ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਪਹਾੜ ਟੁੱਟ ਪਿਆ, ਜਦੋਂ ਵੱਡੇ ਭਰਾ 'ਤੇ ਆਸਮਾਨੀ ਬਿਜਲੀ ਡਿੱਗ ਪਈ ਤੇ ਭਰਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੀ ਸੁਆਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਪੱਥਰ ਦੇ ਬੁੱਤ ਬਣ ਗਏ।

ਭਰਾ ਦੇ ਭੋਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੱਡੀ ਭਾਬੀ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਬਿਠਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਮੈਂ ਮਾਂ ਵਰਗੀ ਭਾਬੀ ਨੂੰ ਘਰਵਾਲੀ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ ਵੱਡੀ ਸੀ? ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅਰਮਾਨਾਂ ਦਾ ਹੱਥੀਂ ਕਤਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਾ ਚੱਲਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਘਰੋਂ ਭੱਜ ਗਿਆ ਤੇ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਸੰਤ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਧਰ-ਉਧਰ ਭੱਜਦੇ ਫਿਰਦੇ ਨੂੰ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੀ ਯਾਦ ਆ ਗਈ। ਬਰਨਾਲੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲਾ ਟੈਂਪੂ ਫੜਿਆ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਕੰਤ ਤੇ ਮੇਰਾ ਜਿਗਰੀ ਯਾਰ ਪਿਆਰਾ ਸੜਕ 'ਤੇ ਤੜਫਦਾ ਦੇਖਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਸਕੂਟਰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੇ ਕੀੜੇ ਮਾਰ ਦਵਾਈ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਈ ਸੀ। ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਖ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਜੱਟ ਨੇ ਕਰਜ਼ੇ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਸੜਕ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜ਼ਹਿਰ ਪੀ ਲਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਭੱਜ ਕੇ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤੁਰ ਚੱਲਿਆ ਹੈ; ਜਿੱਥੋਂ ਕਦੇ ਕੋਈ ਵਾਪਸ ਮੁੜਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਪਿਆਰੇ ਨੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਵਾਅਦਾ ਲਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਤੂੰ ਖਿਆਲ ਰੱਖੇਂਗਾ। ਸੰਤ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇਂਗਾ, ਫਿਰ ਤੂੰ ਸੱਚਾ ਸੰਤ ਕਹਾਵੇਂਗਾ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੇਰਾ

ਮੂੰਹ ਆਈ ਬਾਤ

ਮੇਜਰ ਕੁਲਾਰ ਬੋਪਾਰਾਏਕਲਾਂ
ਫੋਨ: 916-273-2856
www.boparaisudhar.com

ਨਾਂ ਵੀ ਹੋਰ ਪਾਖੰਡੀ ਸੰਤਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਦਰਜ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ 'ਹਾਂ' ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਵਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ।

ਸੰਤ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਦਾਸ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਦਾਸੀ ਨੇ ਫਿਰ ਬੁਖਾਰ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਸੰਤ ਦੇ ਸਿਰ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪੱਟੀਆਂ ਰੱਖ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਜੇਠ ਆ ਕੇ ਵੱਧ-ਘੱਟ ਬੋਲਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ, “ਖਸਮ ਦੇ ਸਿਰ ਪੱਟੀਆਂ ਰੱਖ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਘਾਟਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਜੋਗੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡੇ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਵਿਆਹੁਣੇ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਖਿਆਲ ਕਰ ਲੈਂਦੀ।” ਸੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸੁਣੀਂ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਉੱਠ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ, “ਬਾਈ, ਜੇ ਅਸੀਂ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਈਏ, ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ।”

“ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਹੈ? ਜਿਵੇਂ ਮਰਜ਼ੀ ਮਰੇ।” ਜੇਠ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

“ਮੈਂ ਜੀਤ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਵਾਂਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੀਤ ਬਾਰੇ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋ ਵਾਰ ਸੋਚਿਓ।”

ਸੰਤ ਜਿਵੇਂ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਬਣ ਕੇ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਜੇਠ ਖਰੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਸੰਤ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਜੱਫੀ ਪਾ ਲਈ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਘੁੱਟ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਿਆ। ਜੇਠ ਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਡੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਮਰੇ ਕਦੇ ਮੁੜੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਰੂਪ ਬਦਲ ਕੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਿਰੋਂ ਨੰਗੀ ਔਰਤ ਰੋਹੀ ਦੀ ਕਿੱਕਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਮਾਰਾਂ ਔਰਤ ਨੂੰ ਹੀ ਝੱਲਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਦੇ ਧੀ ਬਣ ਕੇ, ਕਦੇ ਪਤਨੀ ਬਣ ਕੇ, ਕਦੇ ਮਾਂ ਬਣ ਕੇ। ਕਦੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵੱਸ ਕਿਸੇ ਸੰਤ ਨੂੰ ਵੀ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਬਣਨਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਸੰਤ ਨਾਲੋਂ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਬਣ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਈ ਜਿਉਣਾ ਵੀ ਅਸਲੀ ਸੰਤ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਮਾਂ ਵਧੀਆ ਲੰਘਿਆ। ਵੱਡੀ ਧੀ ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਆਹ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਥੇ ਆ ਗਏ।

ਇਸ ਮਾਤਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਮੈਂ ਰੋਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸੁਣੀ, ਫਿਰ ਉਠ ਕੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੈਰ ਫੜ ਲਏ। ਕਈ ਵਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਗੱਡੀ ਯੂ-ਟਰਨ ਵੀ ਮਾਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ!

ਤਾਂਤਰਿਕ ਪਖੰਡੀ ਕਦੋਂ ਤੱਕ ਕਹਿਰ ਢਾਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ?

ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂਆਂ, ਪੀਰਾਂ, ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਅਤੇ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ 1469 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕੇ ਪਖੰਡਾਂ ਵਿਰੁਧ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤੀ

ਗੁਰਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੀਟਾ ਮਾਛੀਕੇ
ਫੋਨ: 559-333-5776

ਅਤੇ ਅਲੱਗ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਰਾਹ ਦਿਖਾਇਆ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, “ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਮਿਟੀ ਧੁੰਧ ਜਗ ਚਾਨਣ ਹੋਆ॥” ਉਹ ਵਕਤ ਐਸਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਵਹਿਮਾਂ-ਭਰਮਾਂ, ਜਾਦੂ-ਟੂਣਿਆਂ, ਮੜ੍ਹੀਆਂ-ਮਸਾਣਾਂ ਦੇ ਕੁ-ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦੇ ਪਾਏ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਕਰ ਕੇ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ।

ਸਿੱਖ ਫਲਸਫਾ ਪਖੰਡ ਤੱਜਣ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਖਿਲਾਫ ਐਸੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਨਾਥਾਂ, ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਝੁਕਣਾ ਪਿਆ। ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਖੰਡਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰਵਿਊ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਹੋਕਾ

ਲਾਇਆ। ਮਗਰੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਮਨਘੜਤ ਸਾਖੀਆਂ ਜੋੜ ਕੇ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਕੁ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਗੜਬੜ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਕਈ ਸਿੱਖ ਵੀ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਭਟਕੇ, ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਅੱਜ ਵੀ ਲੋਕਾਈ ਲਈ ਰਾਹ-ਦਸੇਰਾ ਹੈ।

ਅਫਸੋਸ, ਅੱਜ ਵੱਡੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਗੁਰਮਤਿ ਗਾਡੀ ਰਾਹ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਤਾਂਤਰਿਕ ਤੇ ਪਖੰਡੀ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਚੁੰਗਲ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਈ ਤਾਂ ਗਾਤਰੇ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਤਾਂਤਰਿਕਾਂ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਕ ਸਿੱਖ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ?

ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਆਪਣੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਬਾਰੇ ਮਨਘੜਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਲੂਣ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਪੁੱਛਾਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਅਖੌਤੀ ਸਾਧ, ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਅਸਲੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਪਖੰਡੀ ਸਾਧ ਦੀ ਝੂਠੀ ਉਪਮਾ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਖੁੰਝਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਖੋਰੇ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ‘ਸੋਝਾ’ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿਚ ਜੰਗਲ ਦੀ ਅੱਗ ਵਾਂਗ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਫੈਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਨਪੜ੍ਹ ਲੋਕ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂਤਰਿਕ ਸਾਧਾਂ ਨੇ

ਆਪਣੇ ਮਗਰ ਲਾਏ ਹੀ ਸਨ ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੁੱਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਵਰਗ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ।

ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪੜਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂਤਰਿਕ ਬਾਬਿਆਂ ਦੇ ਝੁੱਠੇ ਪਖੰਡ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਤਾਂਤਰਿਕ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਗਲਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਤਾਂਤਰਿਕ ਮਾਸੂਮ ਨੂੰ ਚਿਮਟੇ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਖਰ ਕਦੋਂ ਤੱਕ ਲੋਕ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਸਭ ਖਾਮੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਐਸੇ ਘਿਨਾਉਣੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਮਾਸੂਮ ਉਤੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹ ਤੋਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਕਰਨ, ਪਰ ਆਮ ਕਰ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਬਾਬਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋ-ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰੋਂ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਇਹ ਪਖੰਡੀ ਸਾਧ ਭਲਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਿਵੇਂ

ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਲੋਕ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਆਸਾਂ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਪਖੰਡੀ ਬਾਬੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਥੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜੋ ਡਾਲਰਾਂ/ਪੈਂਡਾਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲਾਮਾਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦਿਲ ਦਹਿਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਖਬਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰਖੀ ਬਣੀ। ਮੋਗਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਭਿੰਡਰ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਦੀ ਤਾਂਤਰਿਕ ਸਰਪੰਚ ਪਾਲ ਕੌਰ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਕੱਢਣ ਲਈ ਗੁੱਗੇ ਪੀਰ ਦੀ ਚੋਕੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਰਪੰਚ ਦੀ ਭਤੀਜੀ ਲੱਗਦੀ 10 ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਬੱਚੀ ਵੀਰਪਾਲ ਕੌਰ ਪਿੰਡ ਮਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਰਪੰਚ ਸਾਧਣੀ ਨੇ ਭੂਤ ਕੱਢਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਗਰਮ ਚਿਮਟਿਆਂ ਨਾਲ ਕੁੱਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬੱਚੀ ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਭੀੜ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਮੌਤ ਦਾ ਇਹ ਤਾਂਡਵ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਪਾਣੀ ਮੰਗਦੀ ਬੱਚੀ ਨੇ ਤੜਫ-ਤੜਫ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿਤੇ। ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਦਾ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਤਾਂਤਰਿਕ ਨੂੰ ਸਰਪੰਚ ਚੁਣਿਆ।

ਅਜੋਕੀ ਗੱਲ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂਤਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਤਰਕਸ਼ੀਲਾਂ ਨੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਸੱਚਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਿਖਾ ਕੇ ਸੁਸਾਇਟੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਇਨਾਮ ਜਿੱਤਣ। ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਹਿੱਗਸ-ਬੋਸੋਨ ਤੱਤ (ਉਹ ਤੱਤ ਜਿਸ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਾਜਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ) ਦੀ ਖੋਜ ਦਾ ਕੰਮ ਨੇੜੇ ਲਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ ਅਜੇ ਵੀ ਭੂਤਾਂ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ, ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਾਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਲੋਕ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕੇ। ਕੁਝ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਬਾਰ ਤਾਂਤਰਿਕ ਬਾਬਿਆਂ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਬਲਦੀ ਉਤੇ ਤੇਲ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕੁਝ ਅਖਬਾਰ ਖੁਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂਤਰਿਕਾਂ ਦੇ ਭਾਈਵਾਲ ਹਨ। ਮਾਨਸਿਕ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲੋਕ ਮਨੋਚਿਕਿਤਸਕਾਂ ਕੋਲ ਜਾਣ, ਤਾਂਤਰਿਕਾਂ ਕੋਲ ਨਹੀਂ। ਆਓ ਹੱਥਲਾ ਮਾਰੀਏ; ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ, ਮਿੱਤਰਾਂ-ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂਤਰਿਕਾਂ ਦੀ ਚੁੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢੀਏ।

“ਖਟਾਅਅਕ” ਕਰ ਕੇ ਜਿਉਂ ਹੀ ਘਰ ਦਾ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਟੀ.ਵੀ. ਸਾਹਮਣੇ ਸੋਫੇ ਉਪਰ ਉਘਦੀ ਪਈ ਰਾਜੀ ਦੀ ਅੱਖ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈ ਤੇ ਅਗਲੇ ਪਲ ਜਿਉਂ ਹੀ ਜਿੰਦਰੇ ਵਿਚੋਂ ਚਾਬੀ ਬਾਹਰ ਖਿੱਚਣ ਵੇਲੇ ਗੁੱਛੇ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਚਾਬੀਆਂ ਛਣਕਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਰਾਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ, “ਡੈਡੀ...”

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸੇ ਸੋਫੇ ਦੀ ਦੂਜੀ ਬਾਹੀ ਉਪਰ ਅਧਲੋਟੀ ਹੋ ਕੇ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਰਾਜੀ ਦੀ ਮੱਸੀ ਹਰਵਿੰਦਰ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਗ ਆ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਹਰਵਿੰਦਰ ਉੱਠ ਕੇ ਸਿੰਧੀ ਹੁੰਦੀ, ਸੋਫੇ ਉਪਰੋਂ ਲੱਤਾਂ ਲਟਕਾ ਕੇ ਥੱਲੇ ਉਤਰਦੀ ਹੋਈ ਰਾਜੀ ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਚੁਸਤ ਕਦਮ ਪੁੱਟਦੀ ਕਿਚਨ ਵਿਚਲੇ ਇਸ ਬੈਕ ਡੌਰ ਕੋਲ ਆ ਗਈ ਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਡਾਇਨਿੰਗ ਚੇਅਰ ਉਪਰ ਬੈਠ ਕੇ ਬੂਟ ਖੋਲ੍ਹ ਰਹੇ ਕੁਲਦੀਪ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਨੂੰ ਚਿੰਬੜ ਗਈ।

“ਤੂੰ ਸੁੱਤੀ ਨੂੰ ਅਜੇ?” ਬੂਟ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਪਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਠਦੇ ਹੋਏ ਕੁਲਦੀਪ ਨੇ ਰਾਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਅਲੱਗ ਕੀਤਾ।

ਅਮਨਪਾਲ ਸਾਰਾ

“ਅੱਜ ਬੜਾ ਈ ਲੇਟ ਹੋ ਗਏ?” ਨਾਈਟ ਗਾਰਡ ਨੀਕ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਹਰਵਿੰਦਰ ਨੇ ਕਿਚਨ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕੁਲਦੀਪ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਹੈਂਅਅ...? ਆਹੋ...!” ਆਪਣਾ ਸੈਲੂਲਰ ਫੋਨ ਕਿਚਨ ਟੇਬਲ ਤੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੈਟਰੀ ਚਾਰਜਰ ਵਿਚ ਰੱਖਦਾ ਹੋਇਆ ਕੁਲਦੀਪ ਬੋਧਿਆਨਾ ਜਿਹਾ ਬੋਲਿਆ।

ਇਕ ਪਲ ਬਾਅਦ ਜ਼ਰਾ ਰੁਕ ਕੇ ਹਰਵਿੰਦਰ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, “ਔਹ ਸਿਕਸਟੀ ਟੂ ਐਵਿਨਿਊ ਵਾਲੀ ਨਵੀਂ ਲਾਟ ਲਈ ਘਰ ਦੀ ਪਲੈਨ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਬਿਲਡਿੰਗ ਪਰਮਿਟ ਲੈਣ ਲਈ ਪਲੈਨ ਸਬਮਿਟ ਕਰਨੀ ਆਂ।” ਜਿਉਂ ਹੀ ਪਲੈਨ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਰੀਫ਼ ਕੇਸ ਦੀ ਯਾਦ ਆਈ, ਉਸ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਕੋਲ ਪਿਆ ਉਸ ਦਾ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਭਾਰਾ ਬਰੀਫ਼ ਕੇਸ ਰਾਜੀ ਆਪਣੇ ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਉਠਾ ਕੇ ਅੱਖੀ-ਸੋਖੀ ਡੈਡੀ ਦੇ ਉਸ ਕਮਰੇ ਵੱਲ ਲਿਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਾਗਜ਼ ਪੱਤਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

“ਦੇਖੀ ਕਿਤੇ ਸਿੱਟ ਨਾ ਦਈਂ, ਮੇਰੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਾਗਜ਼ ਆ ਇਹਦੇ ਵਿਚ।” ਕੁਲਦੀਪ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ।

“ਰੋਟੀ ਕਰਾ ਫਿਰ ਗਰਮ?” ਕਿਚਨ ਦੇ ਕਾਊਂਟਰ ਉਪਰ ਪਏ ਪਤੀਲੇ ਦਾ ਢੱਕਣ ਪਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਹਰਵਿੰਦਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਆਹੋ ਕਰ ਲਾ ਪੰਜਾਂ ਕੁ ਮਿੰਟਾਂ ਤਾਈਂ।” ਕਹਿ ਕੇ ਕੁਲਦੀਪ ਨੇ ਪੈਂਟ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਮੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬੂਟਾ ਆ ਅਤੇ ਗੁੱਟ-ਘੜੀ ਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਕੋਟ ਲਾਹ ਕੇ ਕਿਚਨ ਟੇਬਲ ਉਪਰ ਹੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਸਾਹਮਣੀ ਕੰਧ ਵਿਚ ਬਣੀ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿਚੋਂ ਸਕਾਚ ਦੀ ਬੋਤਲ ਕੱਢ ਕੇ ਇਕ ਮੋਟਾ ਜਿਹਾ ਡ੍ਰਿੱਕ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਰਾਜੀ ਫਿਰ ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਕਦਮ ਪੁੱਟਦੀ ਉਸ ਦਾ ਬੂਟਾ ਆ, ਗੁੱਟ-ਘੜੀ ਤੇ ਫਿਰ ਕੋਟ ਚੁੱਕ ਕੇ ਕਮਰੇ ਵੱਲ ਲੈ ਗਈ।

“ਸੌਨ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਆ ਹੁਣ?” ਪਹਿਲਾ ਘੁੱਟ ਭਰ ਕੇ ਕੁਲਦੀਪ ਨੇ ਹਰਵਿੰਦਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ। “ਦਿਨੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਕੀਤਾ, ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਖੰਘਦਾ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਰਾਜੀ ਨੂੰ ਸਕੂਲੇ ਛੱਡ ਕੇ ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਲੈ ਗਈ। ਬਹੁਤ ਭੀੜ ਸੀ ਅੱਜ। ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਈ ਬੰਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਫਿਕਰ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜੀ ਦਾ ਸਕੂਲ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਤਕ ਸਾਡੀ ਵਾਰੀ ਆ ਵੀ ਜਾਊ ਕਿ ਨਹੀਂ।”

“ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਡਾਕਟਰ?” ਕੁਲਦੀਪ ਜ਼ਰਾ ਕਾਹਲ ਪੈਂਦਾ ਬੋਲਿਆ।

“ਆਹ ਮਾੜੀ ਜਿਹੀ ਦਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਆ ਪੀਣ ਵਾਲੀ, ਮਸੀ ਹੁਣ ਘੋਂਟਾ ਕੁ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਟਿਕਿਆ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਬੱਸ...”

“ਮੱਸੀ ਬੇਬੀ ਫੇਅਰ ਨੌਦਾ...” ਹਰਵਿੰਦਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕੱਟਦੀ ਰਾਜੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਤੇ ਹਰਵਿੰਦਰ ਹਥਲਾ ਕੰਮ ਵਿਚੋਂ ਛੱਡ ਕੇ ਫ਼ਰਿਜ ਵਿਚੋਂ ਜੂਸ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਬੇਬੀ-ਬਾਟਲ ਲੈ ਕੇ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀ ਹੋਈ ਬੋਲੀ, “ਤੂੰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਛੇੜਿਆ ਉਹਨੂੰ?”

ਜੀਵਨ ਬੀਮਾ

ਕੈਨੇਡਾ ਵੱਸਦੇ ਅਮਨਪਾਲ ਸਾਰਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ‘ਜੀਵਨ ਬੀਮਾ’ ਪਰਦੇਸੀ ਵੱਸਦੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਥਾ ਵਿਚ ਮਸ਼ੀਨ ਬਣਿਆ ਬੰਦਾ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਆਪਣਿਆਂ ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਭਾਣੇ ਤੋਂ ਉਹ ਉੱਕਾ ਹੀ ਬੇਖਬਰ ਹੈ। ਉਹਦੀ ਲਾਡਲੀ ਧੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਚੰਦ ਪਲ ਬਿਤਾਉਣ ਲਈ ਬਿਹਬਲ ਹੋਈ ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਹਰ ਦਿਨ ਉਡੀਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕੰਮ ਵਿਚ ਉਲਝੇ ਬੰਦੇ ਕੋਲ ਇਸ ਮਾਸੂਮ ਜਾਨ ਲਈ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਸੂਮ ਜਾਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦੇ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਨੇ ਕਦੀ ਵੱਡੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਲਈ ਫਿਰ ਸਵਾਲ ਬਣਨਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਸਵਾਲ ਫਿਰ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਖਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਉਲਾਂਭਾ ਵੀ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਨਾਇਕ ਆਪਣੇ ਕੰਮ-ਕਾਰ ਦੀ ਨੱਠ-ਭੱਜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਨੱਠ-ਭੱਜ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਭੁੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਡੀਆਂ ਵੀ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। -ਸੰਪਾਦਕ

“ਨਹੀਂ...” ਰਾਜੀ ਨੇ ਭੋਲੇਪਨ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਤਾਂ ਡੈਡੀ ਦਾ ਕੋਟ ਰੱਖਦੀ ਸੀ, ਕਹਿ ਕੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਫਿਰ ਰਾਜੀ ਨੇ ਕੁਲਦੀਪ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਨੂੰ ਚਿੰਬੜਨਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੁਲਦੀਪ ਡਾਇਨਿੰਗ ਟੇਬਲ ਉਪਰੋਂ ਅੱਜ ਦੀ ਆਈ ਹੋਈ ਡਾਕ ਚੁੱਕ ਕੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਡ੍ਰਿੱਕ ਲਈ ਲਿਵਿੰਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ।

ਇਕ ਘੁੱਟ ਭਰ ਕੇ ਕੁਲਦੀਪ ਨੇ ਡ੍ਰਿੱਕ ਅਤੇ ਡਾਕ ਸਾਹਮਣੇ ਪਏ ਕਾਫੀ ਟੇਬਲ ਉਪਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਸੋਫੇ ਉਪਰ ਬੈਠ ਕੇ ਜੁਰਾਬਾਂ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਰਾਜੀ ਵੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਆ ਗਈ ਤੇ ਸੋਫੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਲਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹ ਗਈ। ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਚੁੰਮ ਕੇ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਪਲੇਸਟਾ ਹੋਇਆ ਕੁਲਦੀਪ ਬੋਲਿਆ, “ਚੱਲ ਟਿੱਡੀਏ...ਸੌਅ ਫੇਅ ਹੁਣ।”

“ਉਅਅਅ...” ਕਹਿ ਕੇ ਰਾਜੀ ਕੁਲਦੀਪ ਦੇ ਗਲ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਹੋਰ ਚਿੰਬੜ ਗਈ। ਕੁਲਦੀਪ ਨੇ ਇਕ ਹੱਥ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਗਰਦਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਲਾਕ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਸੋਫੇ ਉਪਰ ਬਿਠਾ ਕੇ ਨਕਟਾਈ ਦੀ ਗੱਠ ਢਿੱਲੀ ਕਰਦਾ ਬੋਲਿਆ, “ਚੱਲ ਫਿਰ ਟੀ.ਵੀ. ਦੇਖ ਲਾ ਐਥੇ ਬਹਿ ਕੇ।” ਟੀ.ਵੀ. ਦਾ ਰੀਮੋਟ ਕੰਟਰੋਲ ਉਠਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋਰ ਨੀਵੀਂ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜ-ਛੇ ਚੈਨਲ ਬਦਲੇ ਤੇ ਕੋਈ ਵੈਸਟਰਨ ਜਿਹੀ ਫਿਲਮ ਲਾ ਦਿੱਤੀ, “ਲੈਅ, ਆਹ ਘੋੜੇ ਦੌੜਦੇ ਦੇਖ ਲੈਅ।” ਕਹਿ ਕੇ ਕੁਲਦੀਪ ਨੇ ਹਥਲਾ ਪੈਂਗ ਮੁਕਾਇਆ ਤੇ ਹੋਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਰਾਜੀ ਅਣਮੰਨੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਨਾਲ ਟੀ.ਵੀ. ਵੱਲ ਘੁਰਦੀ ਰਹੀ।

ਦੂਜਾ ਪੈਂਗ ਲਿਵਿੰਗ ਰੂਮ ਵਿਚਲੀ ਕਾਫੀ ਟੇਬਲ ਉਪਰ ਰੱਖ ਕੇ ਕੁਲਦੀਪ ਅੱਜ ਦੀ ਡਾਕ ਫਰੇਲਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਕਮੀਜ਼ ਦੀ ਜੇਬ ਨਾਲ ਟੰਗਿਆ ਪੈਨ ਅਤਾ ਕੇ ਪਹਿਲਾ ਲਿਫਾਫਾ ਪਾੜਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬੀਮੇ ਦੀ ਕਿਸਤ ਤਾਰਨ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਸੀ। ਇਹ ਨੋਟਿਸ ਇਕ ਵਾਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਆ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਪਰ ਹੱਥ ਤੰਗ ਹੋਣ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਕਿਸਤ ਤਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਕ-ਦੋ ਵਾਰ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰ ਬਣਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬੀਮਾ ਪਾਲਿਸੀ ਕੈਂਸਲ ਹੀ ਕਰਵਾ ਦੇਵੇ। ਇਹ ਪਾਲਿਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਪੁਰਾਣਾ ਦੋਸਤ ਜੋ ਉਦੋਂ ਨਵਾਂ-ਨਵਾਂ ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਏਜੰਟ ਬਣਿਆ ਸੀ, ਲੱਗਭਗ ਮੱਲੋਮੱਲੀ ਹੀ ਵੇਚ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਕੁਲਦੀਪ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਕੁਲਦੀਪ ਦਾ ਕਾਕਾ ਦੇਖਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਸੀ ਤੇ ਦੋ ਕੁ ਪੈਂਗ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣਾ ਬੈਗ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ ਸੀ, ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਕਰਨ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੁਲਦੀਪ ਦੇ ਦੋ ਪੈਂਗ ਪੀੜਿਆਂ ਦਾ ਅਸਰ ਸੀ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਸਦਕਾ ਕਿ ਘਰ ਆਏ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਨਾਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਕੁਲਦੀਪ ਨਾ ਸਮਝਦਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਂਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਸੀ। ਦੋ-ਤਿੰਨ ਕਿਸਤਾਂ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਪਾਲਿਸੀ ਕੈਂਸਲ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਵੀ ਸੋਚੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਵਾਕਿਫ਼ ਦੀ ਅਚਾਨਕ ਹਾਰਟ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਕੁਦਰਤੀ ਉਸ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬੀਮਾ ਕਰਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਟੱਬਰ ਰੁਲਣੋਂ ਬਚ ਗਿਆ। ਕੁਲਦੀਪ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਿਆਣਿਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰ ਕੇ ਪਾਲਿਸੀ ਕੈਂਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਤਿਆਰ

ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਮੁੜ ਤਹਿ ਕਰ ਕੇ ਲਿਫਾਫੇ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਨੂੰ ਰਾਜੀ ਨੇ ਵੀ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਨ ਅਤਾ ਕੇ ਦੂਜਾ ਲਿਫਾਫਾ ਪਾੜ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰਲੀ ਚਿੱਠੀ ਕੱਢਣ ਲੱਗ ਪਈ।

“ਤੈਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡੈਡੀ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਛੇੜਿਆ ਕਰ?” ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਕੁਲਦੀਪ ਨੇ ਰਾਜੀ ਨੂੰ ਝੰਜੋੜਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਸਹਿਮੀ ਹੋਈ ਨੂੰ ਕੁੱਛਤ ਚੁੱਕ ਕੇ ਬੈਂਡ ਰੂਮ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਬੈਂਡ ਰੂਮ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਸੌਨ ਨੂੰ ਜੂਸ ਪਿਲਾ ਰਹੀ ਹਰਵਿੰਦਰ ਨੇ ਮੰਜੇ ਉਪਰੋਂ ਹੀ ਮੂੰਹ ਸਾਹਮਣੇ ਉਂਗਲੀ ਰੱਖ ਕੇ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਫੁਸਫੁਸਾ ਕੇ ਬੋਲੀ, “ਪਹਿਲਾਂ ਟਾਇਲਟ ਉਪਰ ਬਿਠਾਉ ਇਹਨੂੰ।”

ਹਰਵਿੰਦਰ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਪਏ ਸੌਨ ਦੇ ਮੱਥੇ ਅਤੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹੱਥ ਦੇ ਪੁੱਠੇ ਪਾਸੇ ਨਾਲ ਛੋਹ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਬੈਂਡ ਕੋਲ ਪਏ ਕਰਿੱਬ ਹੇਠਾਂ ਬੈਗ ਵਿਚੋਂ ਡਾਇਪਰ ਕੱਢ ਕੇ ਹਰਵਿੰਦਰ ਕੋਲ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜੀ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੱਛਤ ਚੁੱਕੀ ਕੁਲਦੀਪ ਰਾਜੀ ਨੂੰ ਬਾਬਰੂਮ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੰਦਰ ਵਾੜ ਕੇ ਮੁੜ ਸੋਫੇ ਉਪਰ ਆ ਬੈਠਾ ਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਘੁੱਟ ਭਰ ਕੇ ਮੁੜ ਡਾਕ ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਇਹ ਲਿਫਾਫਾ ਸਹਿਰ ਦੇ ਪੁਲਿਸ

ਕੰਸਟਰਕਸ਼ਨ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਰੁੱਝਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਲੇਟ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸੁੱਤੇ ਉਠਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਓਵਰ ਸਪੀਡ ਕਾਰ ਚਲਾਉਣ ਅਤੇ ਡਰਾਇਵਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਨਾ ਰੱਖਣ ਕਰ ਕੇ ਕੁਲਦੀਪ ਦਾ ਚਲਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਨਾਲ ਮੱਥਾਪੱਚੀ ਕਰਨ ਦੀ ਖੱਜਲ-ਖੁਆਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਕੁਲਦੀਪ ਅਖੀਰ ਬੈਂਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਬੈਂਕ ਦਾ ਲੋਨ ਅਫਸਰ ਉਸ ਨੂੰ ਉਡੀਕ-ਉਡੀਕ ਕੇ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਖਿੱਤਿਆ-ਖਪਿਆ ਕੁਲਦੀਪ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਲਾਇਸੈਂਸ ਉਸ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪਏ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਕਿਧਰੇ ਨਾ ਲੱਭਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬੂਟਾ ਆ ਤੇ ਹੋਰ ਕਾਗਜ਼ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਫਰੇਲਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਰਾਜੀ ਪੋਲੇ ਜਿਹੇ ਪੈਰੀਂ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣਾ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਸਕੂਲ ਬੈਗ ਚੁੱਕ ਲਿਆਈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਾਈਡ ਤੇ ਬਣੀ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਕੁਲਦੀਪ ਦਾ ਲਾਇਸੈਂਸ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਭੋਲੇਪਣ ਨਾਲ ਬੋਲੀ, “ਡੈਡੀ...ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਿਸ ਕਰਦੀ...” ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੁਲਦੀਪ ਨੇ ਝਪਟ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਲਾਇਸੈਂਸ ਖੋਹਦੇ ਹੋਏ

ਲੰਮੀਆਂ ਉਡੀਕਾਂ।

ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੁਲਦੀਪ ਨੂੰ ਮੋਟਾ ਸਾਰਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕੋਈ ਅੱਠ-ਦਸ ਕੁ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਲਦੀਪ ਆਪਣਾ ਨਵਾਂ ਬਣਾਇਆ ਘਰ ਪਾਸ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਮਿਊਂਸਪੈਲਿਟੀ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਨੂੰ ਉਡੀਕਦਾ ਲੇਟ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਹੋਰ ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮਾਰਗੇਜ਼ ਲੈਣ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਬੈਂਕ ਦੇ ਅਫਸਰ ਨਾਲ ਅਪਾਇੰਟਮੈਂਟ ਸੀ, ਤੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਓਵਰ ਸਪੀਡ ਕਾਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਉਸ ਦਾ ਡਰਾਇਵਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਬੂਟੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਦਰਅਸਲ ਰਾਜੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਡੈਡੀ ਨੂੰ ਲਾਡ ਕਰਨ ਦੀ ਮਾਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਦੇ ਡਰਾਇਵਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਉਪਰ ਲੱਗੀ ਫੋਟੋ ਕਾਰਨ ਲਾਇਸੈਂਸ ਅਕਸਰ ਬੂਟੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲੈਂਦੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁੰਮ ਕੇ ਗੱਲ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕਰ ਲੈਂਦੀ, ਤੇ ਉਸ ਦਿਨ ਰਾਜੀ ਉਸ ਦਾ ਲਾਇਸੈਂਸ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਹੀ ਨਾਲ ਲੈ ਗਈ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਲਦੀਪ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਦਿਨ ਲਗਾਤਾਰ

ਕਿਹਾ, “ਖਬਰਦਾਰ, ਜੇ ਇਹਨੂੰ ਕਦੀ ਮੇਰੇ ਬੂਟੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਤਾਂ...” ਤੇ ਉਸ ਦਿਨ ਰਾਜੀ ਕਾਫੀ ਸਹਿਮ ਗਈ ਸੀ।

ਤੇ ਇਹ ਨੋਟਿਸ ਉਸੇ ਦਿਨ ਹੋਏ ਚਲਾਨ ਦਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੋਟਿਸ ਨੂੰ ਤਹਿ ਲਾ ਕੇ ਮੁੜ ਲਿਫਾਫੇ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਰਾਜੀ ਬਾਬਰੂਮ ‘ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਅਛਪਲੇ ਜਿਹੇ ਸੋਫੇ ਉਪਰ ਕੁਲਦੀਪ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਬਹਿ ਗਈ ਤੇ ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਉਹ ਡਾਕ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ, ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਪੋਲਾ ਜਿਹਾ ਫੜ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿਮਟੀ ਰਹੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਬਾਕੀ ਦੀ ਡਾਕ ਦੇਖਦੇ-ਦੇਖਦੇ ਇਕ-ਦੋ ਵਾਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੋਲਾ-ਪੋਲਾ ਜਿਹਾ ਬਾਪੜ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਡਾਕ ਮੁੱਕਣ ਤਕ ਉਹ ਸੌਂ ਚੁੱਕੀ ਸੀ।

ਕੁਲਦੀਪ ਨੇ ਡਾਕ ਮੁੱਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੂਜਾ ਪੈਂਗ ਵੀ ਮੁਕਾਇਆ ਤੇ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਰਾਜੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਬੈਂਡ ਉਪਰ ਪਾ ਆਇਆ। ਹਰਵਿੰਦਰ ਵੀ ਸੌਨ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕਰਿੱਬ ਵਿਚ ਪਾ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਤੇ ਰਾਜੀ ਉਪਰ ਕੰਬਲ ਦਿੰਦੀ ਹੋਈ ਨੇ ਧੀਮੀ ਜਿਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕੁਲਦੀਪ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, “ਰੋਟੀ ਪਾ

ਦਿਆਂ ਹੁਣ?”

“ਆਹੋ ਪੰਜਾਂ ਕੁ ਮਿੰਟਾਂ ਤਾਈਂ।” ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਵੀਂ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਜੁਆਬ ਦੇ ਕੇ ਕੁਲਦੀਪ ਬੈਂਡਰੂਮ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਤੇ ਕਿਚਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਕ ਹੋਰ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਪੈਂਗ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਗਲਾਸ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੁੱਕੀ ਉਹ ਮੁੜ ਸੋਫੇ ਉਪਰ ਆ ਬੈਠਾ ਤੇ ਐਵੇਂ ਬੇਮਤਲਬ ਹੀ ਟੀ.ਵੀ. ਦੇ ਰੀਮੋਟ ਕੰਟਰੋਲ ਦੇ ਬਟਨ ਨੂੰ ਦੱਬਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

“ਮਸੀ ਟਿਕੀ ਆ ਬਿਚਾਰੀ।” ਸੋਫੇ ਉਪਰ ਕੁਲਦੀਪ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਬੈਠਦੀ ਹਰਵਿੰਦਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਦੀ ਉਡੀਕਦੀ ਸੀ ਤੁਹਾਨੂੰ। ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰਾ ਛੇਤੀ ਘਰ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰੋ। ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੱਤੇ ਉਠਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਆਂ।”

“ਮੈਂ ਦੱਸ ਕੀ ਕਰਾਂ...ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਈ ਆ ਸਭ ਕੁਸ਼। ਅੱਠ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਮੈਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਆਏ ਨੂੰ...ਕੋਈ ਚੱਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਨੀ ਮਿਲੀ। ਆਹ ਮਸੀ ਕਿਤੇ ਪਿਛਲੇ ਦੌਰ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਘਰ ਦੀ ਮਾਰਕੀਟ ਜਦੋਂ ਤੇਜ਼ ਹੋਈ ਤਾਂ ਕੁਸ਼ ਬਣਨ ਲੱਗਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਆ, ਪਈ ਤੁਹਾਡਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਘਰ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿਚ ਸੇਲ 'ਤੇ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਈ ਦੂਜਾ ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲਾਟ ਖਰੀਦੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਤੇ ਨਕਸ਼ਾ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। ਪਹਿਲਾ ਘਰ ਵਿਕਦਿਆਂ ਈ ਦੂਜੇ ਦਾ ਕੰਮ ਚਾਲੂ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਤਦੇ ਈ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿਚ ਸਰਵਾਈਵ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।” ਕੁਲਦੀਪ ਨੇ ਜ਼ਰਾ ਲਾਚਾਰੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਤੇ ਫਿਰ ਇੱਕ ਛਿਣ ਰੁਕ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਬਿਲਡਰ ਤਾਂ ਅੱਠ-ਦਸ ਲਾਟਾਂ 'ਕੋਠੀਆਂ ਈ ਲੈ ਕੇ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਆ...ਕੋਈ ਨਾ, ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਆਪਾਂ ਵੀ ਵੱਡੇ ਬਿਲਡਰ...” ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਕੁਲਦੀਪ ਨੇ ਹਰਵਿੰਦਰ ਨੂੰ ਇਕ ਬਾਂਹ ਨਾਲ ਖਿੱਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਗਲਾਸ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਘੁੱਟ ਭਰ ਕੇ ਮੇਜ਼ ਉਪਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

“ਕਿੰਨੇ ਪੈਂਗ ਲਾਏ ਅੱਜ?” ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਲਾਗੇ ਆਪਣਾ ਨੱਕ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਹਰਵਿੰਦਰ ਬੋਲੀ।

“ਜਿੰਨੇ ਅੱਗੇ ਲੋਨਾਂ ਈ ਆ ਰੋਜ਼।” ਕਹਿ ਕੇ ਕੁਲਦੀਪ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਉਹਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੀਤੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਫੋਨ ਦੀ ਘੰਟੀ ਖੜਕ ਪਈ। ਨਿਆਣਿਆਂ ਦੇ ਸੁੱਤੇ ਉਠ ਜਾਣ ਦੇ ਡਰੋਂ ਕੁਲਦੀਪ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗ ਸੋਫੇ ਤੋਂ ਉਠਿਆ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚਲੇ ਗਲਾਸ ਵਿਚੋਂ ਕੁੱਝ ਛਿੱਟੇ ਉਸ ਦੀ ਪੈਂਟ ਤੇ ਕੁਝ ਕਾਫੀ-ਟੇਬਲ ਉਪਰ ਪੈ ਗਏ। ਤੀਜੀ ਘੰਟੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਕਿਚਨ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਫੋਨ ਚੁੱਕ ਲਿਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਸ ਦਾ ਘਰਾਂ ਦਾ ਸੇਲਜ਼ਮੈਨ ਦੋਸਤ ਅਵਤਾਰ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ 124 ਸਟ੍ਰੀਟ ਵਾਲਾ ਨਵਾਂ ਬਣਾਇਆ ਘਰ ਸੇਲ ਉਪਰ ਲਗਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਕਾਫੀ-ਟੇਬਲ ਉਪਰ ਡੁੱਲ੍ਹੀ ਸ਼ਰਾਬ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਚਨ ਵਿਚੋਂ ਨੈਪਕਿਨ ਪੇਪਰ ਲੈਣ ਆਈ ਹਰਵਿੰਦਰ ਪਤੀਲੇ ਵਿਚੋਂ ਚਿਕਨ ਦੀ ਪਲੇਟ ਭਰ ਕੇ ਮਾਈਕਰੋਵੇਵ ਵਿਚ ਗਰਮ ਹੋਣ ਲਈ ਰੱਖਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕੁਲਦੀਪ ਨੂੰ ਫੋਨ ਉਪਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆ, “ਯਾਰ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਆ।”

“... ..” ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਉਂ ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਕੁੱਝ ਕਿਹਾ।

“ਅੱਛਾਅ... ਤਾਂ ਫੇਅ ਪਹੁੰਚ ਜਾਊ ਮੈਂ ਔਖਾ ਸੌਖਾ...ਚੰਗਾ...ਓ.ਕੇ.” ਕਹਿ ਕੇ ਕੁਲਦੀਪ ਨੇ ਫੋਨ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਵਾਪਿਸ ਲਿਵਿੰਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ।

“ਸ਼ਾਇਦ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਡੀਲ ਫਾਈਨਲ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਆਫਰ ਤਾਂ ਵਧੀਆ ਲਗਦੀ ਆ।” ਸੋਫੇ ਉਪਰ ਬੈਠ ਕੇ ਮੁੜ ਗਲਾਸ ਚੁੱਕਦਾ ਕੁਲਦੀਪ ਬੋਲਿਆ।

“ਕਿੰਨੇ ਵਜੇ ਜਾਣਾ ਪਊ?” ਹਰਵਿੰਦਰ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਆਫਰ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾ ਹੋਵੇ।

“ਅੱਠ ਵਜੇ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਪਹੁੰਚਣਾ।”

“ਅੱਛਾਅ।” ਹਰਵਿੰਦਰ ਜ਼ਰਾ ਢਿੱਲੇ ਸੁਰ

(ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ ਜਾਰੀ)

ਵਿਚ ਬੋਲੀ, “ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਰਾਜੀ ਨੂੰ ਸਕੂਲੇ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ।”

“ਚਾਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਇਹੋ ਈ ਸੀ ਪਰ...ਆਹ ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ, ਆਹ ਬਿੱਲ, ਆਹ ਕਿਸਤਾਂ ਵੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ...!” ਹਰਵਿੰਦਰ ਉਹਦੀ ਗੱਲ ਟੋਕਦੀ ਉਸੇ ਸੁਰ ਵਿਚ ਬੋਲੀ, “ਉਹ ਬਿਚਾਰੀ ਤਾਂ ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਵੀ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਡੈਡੀ ਸਕੂਲ ਛੱਡ ਕੇ ਆਉਣਾ। ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਛੱਡਣ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਕੂਲੋਂ ਵਾਪਿਸ ਲੈਣ ਵੇਲੇ ਡੈਡੀ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਣਾ।...ਕੱਲ੍ਹ ਸ਼ਾਮੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟੀਚਰ ਦੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਨਾਲ ਮੰਬਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸ਼ੋਨ ਢਿੱਲਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਨਾ ਜਾ ਸਕੀ ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਮ ਵਿਚੋਂ ਈ ਨੀ ਵਿਹਲ ਲੱਗਾ। ਰਾਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੀਲ ਕੀਤਾ।”

“ਲੈ ਦੱਸ, ਉਹੀ ਗੱਲ।” ਕੁਲਦੀਪ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਤੁਣਕਿਆ, “ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਆਹ ਸਾਰੀ ਨੱਠ-ਭੱਜ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕਰਦਾਂ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਆਣਿਆਂ ਲਈ ਈ ਟੁੱਟ-ਟੁੱਟ ਮਰਦਾਂ। ਫਿਰ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਕਦੀ ਕਿਤੇ ਜੋਬ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਨੀ ਕੀਤਾ।”

“ਉਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਆ। ਓਦਣ ਐਤਵਾਰ ਜਦੋਂ ਆਪਾਂ ਨਿਆਣਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰਕ ਲਿਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਐਨ ਤੁਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਵੇਂ ਬਣਦੇ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਸ਼ਨ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਬਲਮ ਕਰ ਕੇ। ਦੇਖਿਆ, ਉਦੋਂ ਕਿੱਦਾਂ ਰਾਜੀ ਤੁਹਾਡੇ ਬੂਟ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਨਾਲ ਚਿਬੜ ਕੇ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਡੈਡੀ ਤੁਸੀਂ ਕੰਮ ‘ਤੇ ਨਾ ਜਾਇਆ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਲਾਈਕ ਨੀ ਕਰਦੀ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਨੋ ਆ...ਤੇ ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ...”

“ਚੱਲ ਛੱਡ ਹੁਣ।” ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕੱਟ ਕੇ ਕੁਲਦੀਪ ਗਲਾਸ ਵਿਚੋਂ ਆਖਰੀ ਘੁੱਟ ਭਰਦਾ ਬੋਲਿਆ, “ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ-ਭਲਾ ਪਤਾ, ਪਈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਹੁਣ ਮਾਰਕਿਟ ਤੇਜ਼ ਆ। ਦਵਾ-ਦਵ ਪੰਜ-ਸੱਤ ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਵੇਚ ਲਵਾਂ ਤੇ ਇਕ ਔਧਾ ਨਿਆਣਿਆਂ ਲਈ ਮਾਤਾ-ਮੋਟਾ ਬਣਾ ਲਵਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਿਊਚਰ ਲਈ ਚੰਗਾ ਰਹੁਗਾ।”

“ਉਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਆ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਟੈਮ ਸਿਰ ਘਰ ਤਾਂ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰੋ। ਸੱਤੇ ਦਿਨ ਓਹੀ ਨੱਠ ਭੱਜ। ਨਾ ਨਿਆਣਿਆਂ ਲਈ ਟੈਮ, ਨਾ ਆਪਣੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਿਕਰ।” ਹਰਵਿੰਦਰ ਨੇ ਜ਼ਰਾ ਤੋਖਲੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ।

“ਓਹ ਕੁਸ਼ ਨੀ ਹੁੰਦਾ ਸਿਹਤ ਨੂੰ।” ਕੁਲਦੀਪ ਜ਼ਰਾ ਲਾਪ੍ਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ। ਫਿਰ ਮੇਜ਼ ਉਪਰ ਖਿਲਰੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਬੀਮੇ ਵਾਲਾ ਲਿਫਾਫਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਦਿਖਾਲਦਾ ਜ਼ਰਾ ਸੁਗਲ ਜਿਹੇ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ, “ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਸ਼ ਹੋ ਵੀ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੂੰ ਤੇ ਨਿਆਣੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਐਸ਼ ਕਰੋਗੇ। ਤਦੇ ਤਾਂ ਐਡੀਆਂ ਐਡੀਆਂ ਕਿਸਤਾਂ ਦਿੰਨਾਂ।”

ਹਰਵਿੰਦਰ ਨੇ ਜ਼ਰਾ ਬੁਰਾ ਜਿਹਾ ਮੂੰਹ ਬਣਾ ਕੇ ਕੁਲਦੀਪ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਰਾ ਪਰ੍ਹਾਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਲਿਆ।

ਕੁਲਦੀਪ ਉਸ ਦੀ ਮਨੋਦਸ਼ਾ ਭਾਂਪਦਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਦੁਬਾਰਾ ਖਿੱਚਦਾ ਬੋਲਿਆ, “ਓਹ! ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਈ? ਆਈ.ਐਮ. ਸੋਰੀ...ਦੇਖ ਤੇਰਾ ਕੀ ਖ਼ਿਆਲ ਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕਿਤੇ ਜੀਅ ਕਰਦਾ, ਪਈ ਰਾਤ ਨੂੰ ਘਰ ਵੜਦੇ ਸਾਰ ਈ ਮਗਰ ਫੋਨ ਖੜਕੀ

ਜਾਣ?” ਤੇ ਫਿਰ ਜ਼ਰਾ ਹੋਰ ਰੁਮਾਂਟਿਕ ਬਣਦਾ ਹਲਕੇ ਨਸ਼ਈ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੋਲਿਆ, “ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਘਰ ਆਵਾਂ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਸ਼ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਤੂੰ ਜਾਗਦੀ ਹੋਵੇ।”

“ਤਾਂ ਕਿ ਜਨਾਬ ਪੈਂਗ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੇ ਘੁਰਾਏ ਮਾਰਨ।” ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਝਾਕਦੀ ਸ਼ਰਾਰਤ ਭਰੇ ਵਿਅੰਗ ਨਾਲ ਹਰਵਿੰਦਰ ਬੋਲੀ ਤੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਕੁਲਦੀਪ ਵੱਲੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਂਦੀ ਉਸ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਪਰ੍ਹੇ ਸਰਕ ਗਈ।

“ਤੇਰੀ ਐਸੀ ਕੀ...।” ਕੁਲਦੀਪ ਨੇ ਵੇਗ ਵਿਚ ਆਉਂਦਿਆਂ ਦੁਬਾਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਘੁੱਟਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਐਨ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕਿਚਨ ਵਿਚੋਂ ਮਾਈਕਰੋਵੇਵ ਦੀ ਘੰਟੀ ਨੇ ਖਾਣਾ ਗਰਮ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਕੁਲਦੀਪ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਮੁੜ ਉਸ ਵੱਲ ਹੀ ਮੋੜਦੀ ਹੋਈ ਹਰਵਿੰਦਰ ਕਿਚਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਉਠ ਖਲੋਤੀ।

ਕਿਚਨ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਕਾਹਲੀ-ਕਾਹਲੀ ਭਾਂਡੇ ਕੱਢਦੀ ਤੋਂ ਕੋਲੀ ਤੇ ਪਲੇਟ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਕਾਫ਼ੀ ਖੜਕਾ ਹੋਇਆ।

“ਕੀ ਭੰਨਿਆ?” ਲਿਵਿੰਗ ਰੂਮ ਵਿਚੋਂ ਕੁਲਦੀਪ ਬੋਲਿਆ।

“ਕੁਸ਼ ਨਹੀਂ, ਐਸੀ ਮਾਤਾ ਜਿਹਾ ਹੱਥ ਵੱਜ ਗਿਆ ਮੇਰਾ।” ਕਹਿ ਕੇ ਹਰਵਿੰਦਰ ਥੱਲੇ ਡੁੱਲ੍ਹਿਆ ਖੱਟਾ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ।

ਉਧਰ ਕੁਲਦੀਪ ਟੀ.ਵੀ. ਦੇ ਰੀਮੋਟ ਕੰਟਰੋਲ ਦੇ ਬਟਨ ਬੋਮਤਲਬ ਜਿਹਾ ਦੱਬਦਾ ਸਵੇਰ

ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬਾਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਨਵਾਂ ਘਰ ਪੂਰੀ ਕੀਮਤ ਉਪਰ ਹੀ ਵੇਚਾਂਗਾ, ਘਟਾ ਕੇ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਸੋਚਿਆ। ਐਨੀ ਨੱਠ-ਭੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਐਨਾ ਕੁ ਪਰਾਫਿਟ ਹੋਣਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ। ਨਵਾਂ ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਏ ਖਰਚ ਦੀਆਂ ਮਨ ਵਿਚ ਜ਼ਰਬਾਂ-ਤਕਸੀਮਾਂ ਲਗਾਉਂਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਹਿਸਾਬ ਲਾਇਆ, ਨਿਆਣਿਆਂ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਤਾਂ ਪੱਲੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਨਿਆਣਿਆਂ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਬੀਮੇ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਆਇਆ। ਸਾਹਮਣੇ ਪਏ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੀਵਨ ਬੀਮੇ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਵਾਲਾ ਲਿਫਾਫਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਅੰਦਰਲੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਜਦੋਂ ਪਾਲਿਸੀ ਖਰੀਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਅੱਧੇ ਮਿਲੀਅਨ ਦਾ ਡੈਬ ਬੈਨਿਫਿਟ ਲਿਆ ਸੀ, ਜਾਣੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਪੰਜ ਲੱਖ ਡਾਲਰ ਮਿਲਣਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਮਹਿੰਗਾਈ ਐਨੀ ਵਧਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਰਕਮ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ ਸੀ।

‘ਕਿਉਂ ਨਾ ਡੈਬ ਬੈਨਿਫਿਟ ਅੱਧੇ ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ ਪੂਰੇ ਮਿਲੀਅਨ ਦਾ ਕਰਵਾ ਲਵਾਂ?’ ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਪਾਲਿਸੀ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੇਖਦਾ ਮਨ ਵਿਚ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਕਿਸ਼ਤ ਹੋਰ ਵੱਧ ਦੇਣੀ ਪਵੇਗੀ?

‘ਚੱਲ ਹੁਣ ਬੜਾ ਸੁਹਣਾ ਕੰਮ ਤੁਰਿਆ ਆ, ਔਖਾ-ਸੌਖਾ ਵਾਧੂ ਕਿਸ਼ਤ ਵੀ ਦੇਈ

ਅੱਸੂ ਮਾਹ ਨਿਰਾਲਾ

ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ। ਉਹੀ ਮਹੀਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਵਾਰ ਵਾਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਬਾਰਾਮਾਹ ਸਦੀਵੀ ਵਿਯੋਗ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇ ਬਾਰਾਮਾਹ ਵਿਚ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਵਿਚ ਪਤੀ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਭਾਵ ਜਗਾਉਣ ਦੀ ਚੇਸ਼ਟਾ ਕੀਤੀ

ਗਈ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਅੱਸੂ ਲਈ ਅਸੁਨਿ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦੇ ਬਾਰਾਮਾਹ ਵਿਚ ‘ਅਸੁਨਿ’ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਉਛਾਲ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ,

ਅਸੁਨਿ ਪ੍ਰੇਮ ਉਮਾਹਤਾ
ਕਿਉ ਮਿਲੀਏ ਹਰਿ ਜੀਉ॥
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵੀ ਕੁਝ ਇਹੋ ਭਾਵ ਵਿਅਕਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ,
ਅਸੁਨਿ ਆਉ ਪਿਰਾ
ਸਾ ਧਨ ਝੁਰਿ ਮੁਈ॥
ਤਾ ਮਿਲਐ ਪ੍ਰਭ ਮੇਲੇ
ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਖੂਈ॥
ਝੁਨਿ ਵਿਗੁਤੀ ਤਾ ਪਿਰ ਮੁਤੀ
ਕੁਕਹ ਕਾਹ ਸਿ ਫੁਲੇ॥
ਆਗੈ ਘਾਮ ਪਿਛੈ ਰੁਤਿ ਜਾਡਾ
ਦੇਖ ਚਲਤ ਮਨ ਡੋਲੈ॥

ਅਰਥਾਤ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ ਪਤੀ-ਪ੍ਰੇਮਸ਼ਵਰ ਦੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਤਤਫ਼ਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਦਾਰੀ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਤ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਉਮਰ ਵੱਡੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪਿਲਛੀ ਤੇ ਕਾਹੀ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੁਲ

ਅਸੂ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਚਿੱਟੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ਵਾਂਗ ਵਾਲ ਸਫੈਦ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਨਾਲ ਹੀ ਦੁਨੀਆਦਾਰੀ ਦੀ ਖਿਚ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਵੀ ਦਵੈਤ ਦਾ ਭਾਵ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋਚਾ ਹੈ।

ਇਹ ਗੱਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਦੱਸੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਹਰ ਇਕ ਦੇਸੀ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਨਾਂ ਉਸ ਨਛੱਤਰ ਦੇ ਨਾਂ ‘ਤੇ ਪਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਲ ਉਸ ਮਹੀਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀ ਪੁੰਨਿਆ ਵੇਲੇ ਚੰਦ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅੱਸੂ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਪੁੰਨਿਆ ਸਮੇਂ ਚੰਦਰਮਾ ਅਸ਼ਵਿਨ ਨਛੱਤਰ ਦੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਛੱਤਰ ਉਸ ਤਾਰਾ-ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕ ਮਾਣਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ ਆਦਿ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਰਗੀ ਕਲਪੀ ਹੋਵੇ। ਅਸ਼ਵਿਨ ਨਛੱਤਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਘੋੜੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ-ਜੁਲਦੀ ਕਲਪੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਅਸ਼ਵਿਨ ਦਾ ਅਰਥ ਵੀ ਘੋੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨਛੱਤਰ ਅਤੇ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਨਾਂ ਅਸ਼ਵਿਨ ਹੈ। ਅੱਸੂ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਅਸ਼ਵਿਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਜੋਤਿਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਜਿਸ ਨਛੱਤਰ ਵਿਚ ਚੰਦ ਵਾਕਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਤੁਹਾਡਾ ‘ਜਨਮ ਨਛੱਤਰ’ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਜਿਊਮੈਟਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸ਼ਵਿਨ ਨਛੱਤਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੁੜਵੇਂ ਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦਰਅਸਲ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦੋ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਚਕਿਤਸਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸ਼ਵਨੀ ਕੁਮਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨਛੱਤਰ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਡਾਕਟਰੀ ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਦੱਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਉਪਰਲੀ ਚਰਚਾ ਇਹ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ‘ਅੱਸੂ’ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਬੰਧ ਅਸ਼ਵਿਨ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਘੋੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਸੂ ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਬਾਰਾਮਾਹ ਵਿਚ ਵਰਤੋਂ ‘ਅਸੁਨਿ’ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ‘ਅਸ਼ਵਿਨ’ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਕਰੀਬ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ, ਉਰਦੂ, ਬੰਗਾਲੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਉਪਬੋਲੀਆਂ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਆਸਿਨ ਜਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਜੁਲਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਸ਼ਵਿਨ ਦੀ ‘ਵ’ ਧੁਨੀ ‘ਉ’ ਧੁਨੀ ਵਿਚ ਪਲਟ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਆਮ ਹੀ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਸੁਆਲ, ਜਗਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਗਰਾਉਂ, ਸਾਵਣ ਨੂੰ ਸਾਉਣ ਆਦਿ ਆਖ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਖਾਸ ਨਾਮ ਵੀ ਅਸ਼ਵਿਨੀ, ਇਸ਼ਨੀ ਜਾਂ ਆਸਿਨ (ਇਕ ਐਕਟਰੈਸ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ‘ਅੱਸੂ’ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ‘ਅਸ’ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਜੁਲਦੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਸ ਨੂੰ ਬੋਲਚਾਲ ਜਾਂ ਕਾਵਿਕ ਜੁਗਤ

ਵਜੋਂ ਉਮੀਦ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, “ਮੌਸਮ ਵਿਭਾਗ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਸੂ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਮੀਂਹ ਖੁਣੋਂ ਬੇਆਸ ਰਹੇਗਾ।” ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ‘ਬਾਰਾਮਾਹ’ ਵਿਚ ਅੱਸੂ ਮਹੀਨੇ ਵਾਲੇ ਬੰਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ,

ਅੱਸੂ ਆਸ ਅਲਾਹ ਦੀ ਰੱਖ ਲਈ
ਹੋਰ ਢਾਹ ਬੈਠੀ ਸਭੇ ਢੇਰੀਆਂ ਮੈਂ।
ਰਾਂਝਣ ਯਾਰ ਮਿਲਾ ਤੂੰ ਇਕ ਵਾਰੀ
ਉਹਦੇ ਇਸ਼ਕ ਫਿਰਾਕ ਨੇ ਘੇਰੀ ਆਂ ਮੈਂ।
‘ਆਸ’ ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ

ਦੀ ਇਕ ਲੰਮੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਟੁਕੜੀ ਹੈ,

ਅੱਸੂ ‘ਚ ਤਾਂ ਫੁਲ ਸਣ ਦੇ ਵੀ
ਲਗਦੇ ਨੀ ਪਿਆਰੇ
ਰੱਕੜਾਂ ‘ਚ ਨਿਆਮਤਾਂ ਨੇ
ਕਰੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਂਵਾਂ।

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਚਰਚਿਤ ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਨਛੱਤਰ ਲਈ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ‘ਅਸ਼ਵਯੁਜ’ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅੱਸੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਉਤਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ, ‘ਰੁਤਿ ਸਰਦ ਅਡੰਬਰੇ ਅਸੂ ਕਤਕੇ ਹਰਿ ਪਿਆਸ ਜੀਉ’। ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਇਸੇ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ‘ਅਸੂਜ’। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੈਪਾਲੀ ਵਿਚ ਅਸੋਜ, ਪਰਾਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਅਸੋਆ ਤੇ ਪਹਾੜੀ ਵਿਚ ਅਸੋਜ ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ‘ਅਸ਼ਵਯੁਜ’ ਤੋਂ ‘ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਣ’ ਦੀ ਮੁਰਾਦ ਹੈ, ਅਸ਼ਵ=ਘੋੜਾ, ਯੁਜ= ਜੋੜਨਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਜੋਗ (ਦੋ ਪਸੂ, ਪੰਜਾਲੀ), ਜੋਤਰਾ, ਜੋਤਨਾ, ਜੁਪਣਾ ਆਦਿ ਇਸੇ ਯੁਜ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਯੋਕ (yoke) ਇਸ ਦਾ ਸੁਜਾਤੀ ਹੈ। ‘ਅਸ਼ਵ’ ਤੋਂ ਸਾਡੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਬਣੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ‘ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਅਸਵ ਹਸਤਿ ਅਸਵਾਰੀ’ –ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ, ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਹਾਥੀ ਚੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਤਾਂ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅੱਸੂ ਕੱਤਕ ਸਰਦ ਰੁਤ ਦੀ ਆਮਦ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਹਾਵਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ,

ਅੱਸੂ ਪਾਲਾ ਜੰਮਿਆ, ਕੱਤੇ ਵੱਡਾ ਹੋ।
ਮਘਰ ਫੌਜਾਂ ਚੜ੍ਹੀਆਂ, ਪੋਹ ਲੜਾਈ ਹੋ।
ਧਿਆਨਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੋ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਜੁੱਟਾਂ ਨਾਲ ਮੌਸਮ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਚੇਤ-ਵਿਸਾਖ, ਜੇਠ-ਹਾਤ, ਸੌਣ-ਭਾਦੋਂ, ਅੱਸੂ-ਕੱਤਾ ਆਦਿ। ਇਹ ਜੁੱਟ ਵੀ ਆਮ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਰੁੜ੍ਹ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਕਦੇ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਿਸਾਖ-ਜੇਠ ਜਾਂ ਭਾਦੋਂ-ਅੱਸੂ ਆਦਿ ਕਹੀਏ। ਹਾਂ, ਇਕ ਦੋ ਥਾਵਾਂ ‘ਤੇ ਅਪਵਾਦ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਚੇਤ-ਵਿਸਾਖ ਵੀ ਤੇ ਫੱਗਣ-ਚੇਤ ਵੀ। ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਚੰਦ ਦੀ ਗਤੀ ਨਾਲ ਬੱਝੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਰੁੱਤਾਂ ਜੋ ਛੇ ਸਮਝੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਜੁੱਟਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਦਰਸਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੌਣ ਭਾਦੋਂ ਦੀਆਂ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਪਿਛੋਂ ਅੱਸੂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਮੌਸਮ ਅਤੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਠਹਿਰਾਅ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਚਿਕਤ ਚਰਗਲ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਅਚਾਨਕ ਮੌਸਮ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਹਾਤੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਇਹ ਮਹੀਨਾ ਯੋਗ ਹੈ, ਜੋ ਪਿਛੇ ਤੇ ਰਹਿ ਗਏ ਤਾਂ ‘ਅਗੇਤਾ ਝਾਤ ਪਿਛੇਤੀ ਸੱਬਰੀ’ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਲੋਕ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਦੁਰੰਗੀ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਬੜਾ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ,

ਅੱਸੂ ਮਾਹ ਨਿਰਾਲਾ,
ਦਿਨੋਂ ਧੁਪ ਤੇ ਰਾਤੀਂ ਪਾਲਾ।
ਅੱਸੂ ਦੀ ਰੁੱਤ, ਨਾ ਛਾਂ ਨਾ ਧੁਪ
ਸਾਇਦ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸੇ ਮਹੀਨੇ ਅਚਦੀਂ ਲੱਗੀ ਸੀ,

ਨਾ ਧੁਪੇ ਨਾ ਛਾਂਵੇਂ,
ਮੈਂ ਬੈਠਾਂ ਕਿਹੜੀ ਥਾਂਵੇਂ?
ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਜੋਤਿਸ਼ ਪੱਖੋਂ ਇਹ ਮਹੀਨਾ ਸੂਝ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਲਗਭਗ ਹਰ ਦਿਨ ਅਨੇਕਾਂ ਮੇਲੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ‘ਨੌਂ ਨੌਰਾਤੇ ਤੇ ਦਸਵਾਂ ਦਸਹਿਰਾ’ ਇਸੇ ਮਹੀਨੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਿਨ ਸੁਦ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਇਹ ਢੁਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਧੀ ਆਪਣੇ ਬਾਬਲ ਨੂੰ ਆਖਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਖਦੀ ਬਾਬਲਾ, ਮੇਰਾ ਅੱਸੂ ਦਾ ਕਾਜ ਰਚਾ ਵੇ ਅੰਨ ਨਾ ਤਰੱਕੇ ਕੋਠਤੀ, ਤੇਰਾ ਦਹੀਂ ਨਾ ਅਮਲਾ ਜਾ ਵੇ।

ਅੱਸੂ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਠੰਡ ਰੁਮਾਂਸ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਵਿਛੜੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੋਤਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਤਾਘ ਤੀਬਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਮੌਸਮ ਨੂੰ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਰਖਦੀ ‘ਬਾਰਾਮਾਹ’ ਕਾਵਿ ਵਿਧਾ ਆਮ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਯੋਗ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਰੁੱਤਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬੱਝਾ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਇਕ ਸਵੇਦ

ਜਾਉ...ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਫਿਊਚਰ ਤਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋ ਜਾਉ।’ ਉਸ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ, ‘ਜੀਵਨ ਬੀਮੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਇਹੀ ਆ।’

ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਕਿਚਨ ਵਿਚੋਂ ਹਰਵਿੰਦਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤੀ, ‘ਰੋਟੀ ਲਾ’ਤੀ ਆ, ਡਾਇਨਿੰਗ ਟੇਬਲ ‘ਤੇ।’

ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਵਿਸਕੀ ਵਾਲਾ ਖ਼ਾਲੀ ਗਲਾਸ ਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ-ਟੋਬਲ ਤੋਂ ਉਘੜ-ਦੁਘੜੇ ਕਾਗਜ਼ ਚੁੱਕ ਕੇ ਬੀਮਾ ਪਾਲਿਸੀ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਵਿਚ ਪਿਆਨ ਲਗਾਈ ਕੁਲਦੀਪ ਉਠ ਕੇ ਕਿਚਨ ਵੱਲ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਸੋਫੇ ਨਾਲ ਕਾਰਪੈਂਟ ਉਪਰ ਪਈ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਪੈਰ ਟਕਰਾਇਆ।

ਲੜਖੜਾ ਕੇ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਐਧਰ-ਉਧਰ ਹੱਥ ਮਾਰਦੇ ਕੁਲਦੀਪ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਕਾਗਜ਼-ਪੱਤਰ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਖਿਲਰ ਗਏ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਵਾਲਾ ਖ਼ਾਲੀ ਗਿਲਾਸ ਥੱਲੇ ਡਿੱਗ ਕੇ ਰੁੜ੍ਹਦਾ ਸਾਹਮਣੀ ਕੰਧ ਨਾਲ ਜਾ ਟਕਰਾਇਆ। ਥੱਲੇ ਕਾਰਪੈਂਟ ਉਪਰ ਉਸ ਨੇ ਪੈਰ ਅਟਕਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਉਪਰ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸੋਫੇ ਦੀ ਬਾਹੀ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਲੋਟੀ ਹੋਈ ਰਾਜੀ ਉਸ ਦਾ ਬੰਦ ਬੂਟਾ ਆਪਣੀ ਗੱਲੂ ਨਾਲ ਲਗਾ ਕੇ ਘੂਕ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਸੀ।

“ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਕੁਝ?” ਕਿਚਨ ਵਿਚੋਂ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਨਿਕਲਦੀ ਹੋਈ ਹਰਵਿੰਦਰ ਬੋਲੀ।

“ਅਜੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ...” ਭਵੰਤਰੇ ਹੋਏ ਕੁਲਦੀਪ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮਸਾਂ ਨਿਕਲਿਆ, “ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ...” ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਉਹ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹਿ ਸਕਿਆ ਤੇ ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਮਨ ਨਾਲ ਕਾਰਪੈਂਟ ਉਪਰ ਜੀਵਨ ਬੀਮਾ ਪਾਲਿਸੀ ਦੇ ਖਿਲਰੇ ਹੋਏ ਕਾਗਜ਼ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਸ਼ਬਦ

ਝਰੋਖਾ

ਬਲਜੀਤ ਬਾਸੀ

ਫੋਨ: 734-454-4958

ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸਵਾਰੀ ਤੇ ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਸਵਾਰੀ ਵੀ ਅਸਵ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਹੈ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਜਾਂ ਘੋੜੇ ਦੁਆਰਾ ਖਿੱਚੇ ਜਾਂਦੇ ਵਾਹਨ ‘ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਘੋੜਾ ਹੀ ਵਾਹਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੇ ਅਰਥ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਹਨ ‘ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਤੇ ਮੁਸਾਫਰ ਢੋਣ ਵਾਲਾ ਜਾਨਵਰ ਜਾਂ ਵਾਹਨ ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲਏ। ਸਵਾਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਉਤਪਤੀ ਫਾਰਸੀ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੋਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਸ਼ਵ+ਵਾਰ। ਪੁਰਾਣੀ ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ‘ਅਸਬਾਰ’ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਸਵਾਰ ਘੋੜੇ ਆਦਿ ਜਾਨਵਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਭੂਤ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ! ਇਸੇ ਤੋਂ ਅਸਵਾਰਾ ਬਣਿਆ,

ਕਹਿਤ ਕਬੀਰ ਭਲੇ ਅਸਵਾਰਾ
ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਤੇ ਰਹੇ ਨਿਰਾਰਾ।
ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਵੀ ਅਸਵਾਰਾ ਕਰਨਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਅਸਵਾਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਸ ਦੀ ਸਜ-ਧਜ ਨਾਲ ਕਵੀ ਹੋਈ ਅਸਵਾਰੀ ਤੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ‘ਬਹੁਰੇ ਲੇ ਜਵਹੁ ਅਸਵਾਰਾ’ –ਗੁਪਤ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਅਸਵਾਰਾ ਜਾਂ ਸਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਵੈਦਿਕ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਘੋੜੇ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਕੇ ਇਕ ਮਹਾਂ ਯੋਗ ਕਰਨ ਦੀ ਰੀਤੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸ਼ਵਮੇਧ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ‘ਅਸ਼ਵ’ ਸਪਸ਼ਟ ਝਲਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੁਮੇਧ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਦਰੋਣਾਚਾਰਿਆ ਦਾ ਪੁਤਰ ਅਸ਼ਵਥਾਮਾ (ਘੋੜੇ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ) ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਭਾਰਤੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਤੇ ਨਾਟਕਕਾਰ ਅਸ਼ਵਘੋਸ਼ (ਘੋੜੇ ਦੀ ਹਿਣਕ) ਵਿਚ ਅਸ਼ਵ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਘੋੜਾ ਵਤਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਸ਼ਵਗੰਧਾ ਨਾਮ ਦੀ ਇਕ ਬੂਟੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਸ਼ਵ ਦੇ ਸਕੇ ਸੋਹਦਰੇ ਸ਼ਬਦ ਹੋਰ ਹਿੰਦ ਆਰਿਆਈ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਗਰੀਕ, ਲਾਤੀਨੀ, ਗੋਥਿਕ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਵੀ ਖੂਬ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਫਿਰ ਕਿਤੇ।

ਬਠਿੰਡੇ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਚਾਂਸਲਰ ਡਾ. ਜੌਹਲ

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ

ਡਾ. ਜੌਹਲ ਜੋ ਜੱਟਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਭਾਪਿਆਂ ਦੇ ਜੰਮੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਸੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਥਾਂ ਹੁੰਦੇ! ਇਹ ਹੋਈ ਬੀਤੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਦੇ ਫੇਰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਬਠਿੰਡੇ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਚਾਂਸਲਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਡਾ. ਜੌਹਲ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਬਠਿੰਡੇ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਮਾਣ ਵਧਿਆ। ਡਾ. ਜੌਹਲ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਐਸ.ਐਸ. ਜੌਹਲ ਹੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤ ਹਨ। ਜਿੰਨੇ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਉਪਰ, ਧਰਤੀ 'ਚ ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ।

ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1996 ਤੋਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾਂ। ਜਿਸ ਕਾਲਜ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਉਹ ਚੇਅਰਮੈਨ ਰਹੇ, ਮੈਂ ਉਸ ਕਾਲਜ ਦਾ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰਿਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ-ਬਾਤਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮੌਕੇ ਮਿਲੇ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਜੰਨ ਵੀ ਚੜ੍ਹੇ। ਅਮਰਦੀਪ ਕਾਲਜ ਮੁਕੰਦਪੁਰ ਅਕਾਦਮਿਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਡਾ. ਜੌਹਲ ਦਾ ਕਾਲਜ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ। ਡਾ. ਜੌਹਲ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ 'ਕਾਲਜ ਵਿਦ ਏ ਡਿਫਰੈਂਸ' ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੁਕੰਦਪੁਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਪੇਕਾ ਪਿੰਡ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਪਿੰਡ ਦੇ ਫੁੱਫੜ ਜੀ ਹਨ। ਫੁੱਫੜ ਕਿਹਾ ਮੂੰਹ ਭਰ ਜਾਂਦੇ! ਮੁਕੰਦਪੁਰੀਆਂ ਨੇ ਜੁਆਈਆਂ ਭਾਈਆਂ ਵਾਲੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਮੰਗਿਆ ਤੇ ਡਾ. ਜੌਹਲ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਣ ਰੱਖਿਆ। ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹੋ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਾਲ ਵਿਚ ਉਹ ਕੁਝ ਘੰਟੇ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਆਂ ਕਰਨਗੇ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਕਾਲਜ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਵਕਤ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਜਿੰਦਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਂਸਲਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਉਦਣ ਵੀ ਉਹ ਅਮਰਦੀਪ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਬੂਟਾ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਡਾ. ਜੌਹਲ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਮਾਹਿਰ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਨ ਦੇ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਹੈ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰੇਟ ਦੀਆਂ ਆਨਰੇਰੀ ਡਿਗਰੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੂ.ਐਨ.ਓ. ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਕਈ ਅਹਿਮ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਈਆਂ। ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਰਹੇ। ਉਹ ਖੇਤੀ ਜਿਣਸਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਨ ਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਬੋਰਡ ਆਫ ਡਾਇਰੈਕਟਰਜ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੇ

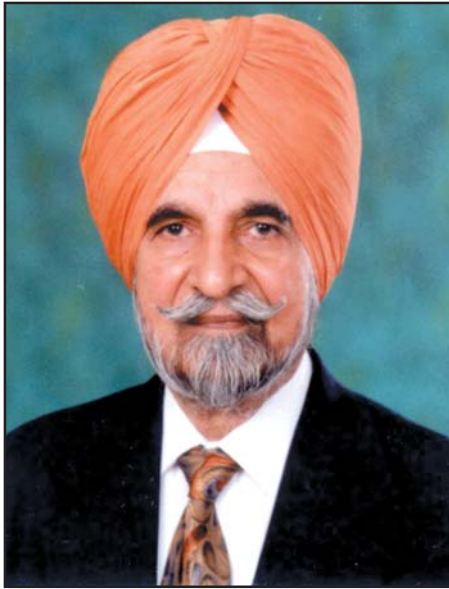
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਰਹੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਪਲੈਨਿੰਗ ਬੋਰਡ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਚੇਅਰਮੈਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਅਹੁਦੇ ਜੁੜੇ ਤੇ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਵੀ ਰਹੇ। ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਗਵਰਨਰ ਤੇ ਅੰਬੈਸਡਰ ਵੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਅਹੁਦਾ ਮੰਗਿਆ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਮਿਲਿਆ ਆਪਣੇ ਆਪ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਮਿਲੇ ਦਾ ਮਾਣ ਰੱਖਿਆ।

ਡਾ. ਜੌਹਲ ਨੇ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਜੁਆਨੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੀ, ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਵੀ ਟਿਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠੇ। ਹੁਣ ਵੀ ਜਦ ਕਦੇ ਮਿਲੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ ਜੰਡਿਆਲਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਾਇਆ ਲਾਗੇ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਬਾਰ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੱਕਾਂ ਵਾਲਾ ਜੰਡਿਆਲਾ ਵਸਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਥੇ ਹੀ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਸ. ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਸ਼ਾਮ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਇਕਲੌਤਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ। ਮਾਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਗੁਜ਼ਰ ਗਈ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਗੋਦ ਵਿਚ ਸੀ। ਪਾਲਣਾ-ਪੋਸਣਾ ਚਾਚੀਆਂ-ਤਾਈਆਂ ਨੇ ਕੀਤੀ।

ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਉਮਰ ਪੁੱਛੀ ਤਾਂ ਉਤਰ ਮਿਲਿਆ, "ਮੈਨੂੰ ਉਮਰ ਦਾ ਸਹੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ 12 ਫੰਗਣ ਨੂੰ ਲੋਢੇ ਵੇਲੇ ਜੰਮਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਦੱਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਸ ਸਾਲ ਮੇਰੇ ਤਾਇਆ ਜੀ ਦਗੁਰਾ ਬੈਥਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਮਰੌਦ ਫੌਜ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਸਨ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਨੇ ਮੇਰੇ ਜਨਮ ਦੀ ਖੁਸ਼ਖ਼ਬਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਲਾ ਲਓ ਹਿਸਾਬ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਸਾਲ ਸੀ!" ਮੈਂ ਹਿਸਾਬ ਲਇਆ ਤਾਂ ਅਟੇ-ਸਟੇ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਅੱਸੀਆਂ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਸੱਠਾਂ ਦੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਬਣ ਠਣ ਕੇ ਜੁ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਿੱਤੇ ਫੁੱਲ ਵਰਗੀ ਪੱਗ ਦੁਰੋਂ ਹੀ ਟਹਿਕਦੀ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ। ਪਾਸਪੋਰਟ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਨਮ ਤਾਰੀਖ 2 ਅਗਸਤ 1924 ਦਰਜ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਮ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਵਾਂਗ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਡੰਗਰ ਚਾਰੇ, ਖੇਤਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪੈਰੋਂ ਨੰਗੇ ਸਕੂਲ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਸੱਤ ਅੱਠ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤਕ ਤਾਂ ਗਲ-ਤੇਤ 'ਕੱਲਾ ਝੱਗਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬਾਰ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਖੁੱਲ੍ਹਾ-ਫੁੱਲਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਤਹਿਸੀਲ ਜੜ੍ਹਾਂਵਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਲਪੁਰ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਸਟਰ ਬੜੇ ਸਖ਼ਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਬੈਂਤ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸਜ਼ਾ

ਮਿਲਣੀ ਆਮ ਗੱਲ ਸੀ। ਬਾਲਕ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਬਚ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਇਕ ਮਾਸਟਰ ਤਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਬੈਂਤ ਲਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸਮੇਂ ਹੋਰ ਮਾਸਟਰਾਂ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਉਸ ਮਾਸਟਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਬੈਂਤ ਹੁਣੇ ਈ ਲਾ ਲਓ, ਫੇਰ ਮੈਂ ਜੜ੍ਹਾਂਵਾਲੇ ਜਾਣੈ!" ਬਾਲਕ ਦੀ ਭੋਲੇ ਭਾਅ ਕਹੀ ਗੱਲ ਦੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਮੰਨਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ

ਡਾ. ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ

ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਦੋ ਬੈਂਤ ਵੱਧ ਲਾਏ। ਸਕੂਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਾਉਂਦਾ ਤੇ ਪੱਠੇ ਵੱਢ ਕੇ ਟੋਕੇ ਉੱਤੇ ਕੁਤਰਦਾ। ਉਹ ਬਾਰਾਂ ਹੱਥ ਲੰਮੀ ਫਾਲ ਮਾਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। 1947 ਦੀ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਪਿਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਉਜੜ ਕੇ ਪਿੰਡ ਜੰਡਿਆਲੇ ਆਉਣਾ ਪਿਆ। ਏਧਰ ਆ ਕੇ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਦੀ ਬੀ.ਐਸਸੀ. ਕੀਤੀ।

ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਨੂਰਮਹਿਲ ਤੇ ਬਿਲਗੇ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਆਰਜ਼ੀ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲੀ। ਵਿਆਹ ਮੁਕੰਦਪੁਰ ਦੀ ਬੀਬੀ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਧੀ ਤੇ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਜਨਮੇਸ਼ਾ ਜੌਹਲ ਸਾਧੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਕਲਾਕਾਰ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਪੱਕਾ ਟਿਕਾਣਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦਾ ਗੁਰਦੇਵ ਨਗਰ ਹੈ। ਜੌਹਲ ਸਾਹਿਬ ਪਾਲਮਪੁਰ ਦੇ ਆਰਜ਼ੀ ਟਿਕਾਣੇ 'ਤੇ ਵੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਡਾ. ਜੌਹਲ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਵੀ ਬਣੇ ਤੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਰੇਡੀਓ ਤੋਂ ਮੰਡੀਆਂ ਦੇ ਭਾਅ ਵੀ ਬੋਲਦੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕਨੌਮਿਕਸ ਦੀ ਐਮ.ਏ. ਤੇ ਪੀਐਚ.ਡੀ. ਕੀਤੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਲੱਗ ਗਏ। ਫਿਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੇ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਬਣੇ। ਰਿਸਰਚ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਰਹੇ। ਯੂ.ਐਨ.ਓ. ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਇਰਾਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਰ੍ਹੇ ਬਿਤਾਏ। ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਬਣੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਵਿਗੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਰਅੰਦੇਸ਼ੀ ਨਾਲ ਠੀਕ ਕੀਤਾ।

ਡਾ. ਜੌਹਲ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ। ਉਹ ਲੇਖਕ ਵੀ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਲਿਖੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਗਾਥਾ ਲਿਖੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ 'ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਗਾਗਰ' ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਥੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਬਾਰੇ ਬਹੁਮੁੱਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਹੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦੌਰਾਨ ਅਕਾਦਮੀ ਕਾਫੀ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਣ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਆਬੁਰ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਉਹ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਫਾਰਸੀ ਦੇ ਵੀ ਮਾਹਰ ਹਨ। ਅਜੇ ਤਕ ਵੀ ਉਹ ਚਲੰਤ ਨੋਟਸ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਹੀ ਨੋਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਅਕਸਰ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਲਿਖ ਕੇ ਹਦਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ।

ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਗਾਗਰ' ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਈ ਦਿਲਚਸਪ ਵੇਰਵੇ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਬਾਰ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਪਠੀਰ ਉਮਰ ਤਕ ਨੰਗੇ ਧੜੰਗੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ। ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, 'ਇਕੋਰਾਂ ਚੌਲਾਂ ਦਾ ਯੱਗ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਚੌਲ ਪੁਆਉਣ ਲਈ ਝੱਗਿਆਂ ਦੀਆਂ ਝੋਲੀਆਂ ਅੱਡੀਆਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਝਿੜਕਾਂ ਪਈਆਂ, ਪਈ ਘੋੜਿਆਂ ਜਿੰਥੇ ਹੋ ਗਏ ਓ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ?' ਡਾ. ਜੌਹਲ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਸਾਦਗੀ ਵਿਚ ਵਿਚਰੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਅਮਰਦੀਪ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਲੱਗਾ ਹੀ ਸਾਂ ਕਿ ਜੌਹਲ ਸਾਹਿਬ ਕਾਲਜ ਆਏ। ਕਾਲਜ ਦੇ ਬਾਨੀ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਦੀ ਮਾਤਾ ਕਰਮ ਕੌਰ ਵੀ

ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਪਿੰਡ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਰੋਟੀ 'ਤੇ ਸੌਂਦਿਆ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦੋ ਥਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਕੌਲੀਆਂ ਰੱਖ ਕੇ ਖਾਣਾ ਪਰੋਸਿਆ। ਜੌਹਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, "ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ, ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਕੌਲੀਆਂ 'ਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਕੌਲੀ ਦੀ ਦਾਲ ਸਬਜ਼ੀ ਵੱਧ ਸੁਆਦ ਐ?"

ਮੈਂ ਆਖਿਆ, "ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਸੁਆਦ ਸਮਝੋ।"

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, "ਮੈਂ ਇਕੋ ਦਾਲ ਜਾਂ ਸਬਜ਼ੀ ਨਾਲ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦਾ ਆ ਰਿਹਾਂ। ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਕੌਲੀਆਂ 'ਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਕੌਲੀ ਲਵਾਂ?"

ਉਹ ਘਰ ਵਿਚ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕਾਲੀ ਚਾਹ ਪੀਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਹਰ ਅੰਦਰ ਜਿਹੇ ਜਿਹੀ ਮਿਲੇ, ਪੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨਪਸੰਦ ਮਠਿਆਈ ਕਲਾਕੰਦ ਹੈ ਤੇ ਮੇਵਿਆਂ 'ਚੋਂ ਸੌਗੀ। ਦੁੱਧ ਪੀਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਰ ਦਾ ਛੱਡਿਆ ਹੋਇਆ। ਦਿਲ ਦੇ ਦੌਰੇ ਨੇ ਸ਼ੱਕਰ ਘਿਉ ਛੁਡਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨਭਾਉਂਦੀ ਖੁਰਾਕ ਸੀ।

ਡਾ. ਜੌਹਲ ਦੀਆਂ ਬਿਜਲੀ ਤੇ ਖੇਤੀ ਦੀ ਭਿੰਨਤਾ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਗੈਟ ਸਮਝੋਂਤੋਂ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਟੇਂਡ ਲਿਆ ਸੀ। ਅਜੀਤ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਅੰਗਮਈ ਕਾਲਮ 'ਮੇਰਾ ਭਾਰਤ ਮਹਾਨ' ਪਾਠਕਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਰਿਹਾ।

ਆਮ ਪੇਂਡੂ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਪਰ ਡਾ. ਜੌਹਲ ਸਦਕਾ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਅਮਰਦੀਪ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪਧਾਰੇ। ਇਕੋਰਾਂ ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਗਿੱਧੇ ਦੀ ਆਈਟਮ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜੌਹਲ ਸਾਹਿਬ ਦਫਤਰ ਆਏ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਗਿੱਧੇ 'ਚੋਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਆਵਾਜ਼ ਆਵੇ-ਉਹਨੇ ਕੀ ਨੱਚਣਾ, ਜੀਹਨੇ ਦੁੱਧ ਬੱਕਰੀ ਦਾ ਪੀਤਾ, ਉਹਨੇ ਕੀ ਨੱਚਣਾ...। ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਕਿ ਬੱਕਰੀ ਦੇ ਦੁੱਧ 'ਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਨਿਆਮਤਾਂ? ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੱਕਰੀ ਲਈ ਫਿਰਦਾ। ਪੰਡਤ ਪੁੰਨ 'ਚ ਗਾਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਮੱਝ ਨਹੀਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਤਾਂ ਮਾਰੇ ਈ ਮੱਝ ਦੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਪਏ ਨੇ। ਜਿਹੇ ਜਿਹੀ ਮੱਝ, ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਅਕਲ!"

ਮੱਝ ਦੇ ਦੁੱਧ ਬਾਰੇ ਛਿੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ 'ਚੋਂ ਹੀ ਮੈਂ ਇਕ ਲੇਖ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਰੱਖਿਆ ਸੀ-ਮੱਝਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਵਾਲੇ। ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਦੁੱਧ ਪੀਈਏ, ਸੁਭਾਅ ਵੀ ਉਹਦੇ ਵਰਗਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਮੱਝਾਂ ਸਿੰਗ ਫਸਾ ਬਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਝੋਟੇ ਖੌਰੂ ਪਾਏ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ। ਉਹ ਭਿੜਨ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਈ ਭਾਲਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਝੋਟਾ ਦੂਜੇ ਝੋਟੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਸਖਾਉਂਦਾ...। ਇਸ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਡਾ. ਜੌਹਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਗਾਗਰ' ਵਿਚ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਬਲਜੀਤ ਬਾਸੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਤਾਰੀਆਂ

ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਡਾਕ

ਸੰਪਾਦਕ ਜੀ, ਬੜੇ ਚਿਰ ਦੀ ਦਿਲੀ ਖਵਾਹਿਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਲੇਖ 'ਕਮਲਿਆਂ ਦਾ ਟੱਬਰ' ਦੁਬਾਰਾ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਲੇਖ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਅਤੇ ਅੰਦਰਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੇਰਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਰ ਡੂੰਘਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੱਥ ਜੁੜ ਗਏ ਸਨ ਉਸ ਮਾਲਕ ਅੱਗੇ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੇਖ ਦੁਬਾਰਾ ਛਾਪਣ ਲਈ ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ। ਇਸ ਲਿਖਤ ਰਾਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਜੋ ਸੱਚਾਈ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਹਲਾਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਜਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਤਾਂ ਨਾਸਤਕ ਆਦਮੀ ਵੀ ਰੱਬ ਉੱਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ।

'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਦੇ 8 ਸਤੰਬਰ 2012 ਵਾਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਬਲਜੀਤ ਬਾਸੀ ਦਾ 'ਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਤਿ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਈ। ਬਾਸੀ ਜੀ ਦਾ ਜ਼ਿੰਨਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦੇ, ਬੜਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਦਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਪੀਂਘ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਸਮੁੱਚੇ ਅਸਮਾਨ ਦੀ ਸੈਰ ਵੀ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਡਾ. ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਤੋਂ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਤੱਕ' ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਅਤਿ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਲਾਹਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਸਿੱਧੂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅਤੇ ਕਲਮ, ਦੋਵੇਂ ਰੱਬੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹਨ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਹਨ। ਇਸੇ ਹਫ਼ਤੇ ਦਲਬੀਰ ਚੇਤਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਜਾਰੀ ਹੈ' ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲੀ। ਪੜ੍ਹਦੇ-ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੀ

ਆਤਮਾ ਝੰਜੋੜੀ ਗਈ ਕਿ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਕਿਥੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਰਦੀ ਹੋਈ ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਲਾਂਭੇ ਰੱਖ ਕੇ ਕਿਵੇਂ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਢੰਡੇਰੇ ਪਿੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ? ਦਲਬੀਰ ਚੇਤਨ ਦੀ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਕੋਈ ਮਿੱਥ ਨਹੀਂ, ਵਰਤਮਾਨ ਤਮਾਸ਼ੇ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਬਿਆਨ ਕਰ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਬਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਕੇ ਰਸਤਾ ਵੀ ਵਿਖਾ ਗਈ ਹੈ।

ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ ਤੇ ਗੁਰਦਿਆਲ ਬੱਲ ਦੀ ਸੰਪਾਦਕੀ ਥੱਲੇ ਛਪੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਿੱਖ ਕੌਮ: ਹਸਤੀ ਤੇ ਹੋਣੀ' ਬਾਰੇ ਸ਼ਬਦੀਸ਼ ਦੀ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਗੰਭੀਰ ਪਾਠਕ ਲਈ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ ਰੂਹ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ ਪਹਿਲੀ ਸਤੰਬਰ ਦੇ ਅੰਕ 'ਚ ਮਝੈਲ ਸਿੰਘ ਸਰਾਂ ਦਾ ਲੇਖ 'ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਗੁੱਝੀਆਂ ਰਮਜ਼ਾਂ ਨੂੰ...' ਪੜ੍ਹਿਆ। ਜਿਸ ਨਵੇਕਲੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਭੁੱਖੇ ਭੇਡੀਏ ਤੇ ਪਾਖੰਡੀ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਚੌਰਾਹੇ 'ਚ ਲਿਆ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਰਾਹਣਯੋਗ ਸੀ। ਬੀਬੀ ਵੀਨਾ ਵਰਮਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਛੋਟੀ ਸਰਦਾਰਨੀ' ਬੇਹੱਦ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ ਜੋ ਔਰਤ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਬਾਰੇ ਸੱਚਾਈ ਬਿਆਨ ਕਰ ਕੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਨੰਗਾ ਕਰ ਗਈ।

ਇੱਥੇ ਇਹ ਲਿਖਣਾ ਵੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਐਵੇਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਅਸਮਾਨ ਦੀਆਂ ਉਚਾਈਆਂ ਨੂੰ ਛੂਹ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਨਿਆਰੀ ਸੰਪਾਦਨਾ, ਅਣਥੱਕ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਲਗਨ ਸਦਕਾ ਹੀ ਅੱਜ ਪੂਰੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਸੰਦ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਪਾਠਕ ਇਹਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਬੜੀ ਬੇਸਬਰੀ ਨਾਲ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਹਰ ਪੰਨਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਹਰ ਲੇਖ ਗਿਆਨ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਲੇਖ ਵੀ ਅਣਖ ਅਤੇ ਗੈਰਤ ਨਾਲ ਛਾਤੀ ਠੋਕ ਕੇ

ਸੱਚਾਈ ਬਿਆਨ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਅੱਜ ਦਾ ਸਮਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬੇਲਾਗ, ਬੇਖੋਫ਼, ਬੇਧੜਕ ਤੇ ਬੇਬਾਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਪਾਦਕ ਜੀ, ਜਿਸ ਜ਼ਿੰਦਾਦਿਲੀ ਤੇ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਨੂੰ ਸਵਾਰਿਆ ਹੈ, ਸਿੰਗਾਰਿਆ ਹੈ, ਪਾਠਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਉਨੀ ਹੀ ਸ਼ਿੰਦਤ ਅਤੇ ਡਾਢੇ ਆਪਣੇਪਨ ਨਾਲ

ਪਿਆਰਿਆ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਦੀ ਰਵਾਨੀ ਸਦਾ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹੇ ਤੇ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦਾ ਲਾਡਲਾ ਤੇ ਪਿਆਰਾ ਪੁੱਤਰ ਬਣ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਰਹੇ।

-ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ

Punjabi Community Golf Outing

Supported by PAO

Sunday, Sep. 30th, 2012

Time: 11.00 AM

Venue: Countryside Golf Club

20800 W. Hawley ST., Mundelein, IL 60060

Ph-847.968.3466

Schedule of Events

- 48 HOUR Advance notice required for participation.
- Registration Begins- 10am to 10.30am
- Golf (Shotgun)- 11.00 pm
- Dinner Buffet Begins- 6.00pm (OPEN BAR)
- Awards-7.00pm

3 Prizes \$100 each sponsored by Jesse Singh
(Real Estate Broker Remax Showcase)

For more information please contact:

Davinder Singh-847-708-3439, dsingh1213@yahoo.com

Jesse Singh-847-606-3664, JSINGH@REMAX.NET

Shashi Singh-224-622-8736

Vick Singh-847-508-5184

Inder Hunjan-312-909-5354

Paul Dandona-815-505-5767

Gulzar Singh Multani-708-774-2999

Need Sponsors For Prizes

***\$75 per Golfer Price includes: Green fee/Cart FEE. fee, OPEN Dinner and Open Bar. Without Dinner \$50)

For Sale or Lease

ਕੈਨਟਕੀ ਤੇ ਇੰਡੀਆਨਾ 'ਚ ਵਿਕਾਊ ਹਨ

Gas Stations (7): Avg. Inside monthly sales w/o lottery \$75,000-\$100,000 avg.

Monthly gallons 60,000-100,000 rent avg. \$4,000-\$7,000

Goodwill \$100,000-\$250,000 plus inv.

Liquor stores (3): Monthly sales avg.\$100,000-\$130,000

Goodwill \$250,000-\$350,000 plus inv. Rent \$2,500-\$5,000

Located in: Kentucky & Indiana

*Seller financing may be available for qualified buyers

ਗੈਸ ਸਟੇਸ਼ਨ (7): ਔਸਤਨ ਮਾਸਿਕ ਇਨਸਾਈਡ ਸੇਲ (ਲਾਟਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) \$75000 ਤੋਂ \$100,000

ਗੈਸ 60 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਇਕ ਲੱਖ ਗੈਲਨ, ਰੈਂਟ ਔਸਤਨ \$4000 ਤੋਂ \$7000

ਗੁਡਵਿਲ \$100,000 ਤੋਂ \$250,000+ਇਨਵੈਂਟਰੀ

ਲਿਕਰ ਸਟੋਰ (3): ਔਸਤ ਮਾਸਿਕ ਵਿਕਰੀ \$100,000-\$130,000

ਗੁਡਵਿਲ \$250,000-350,000+ਇਨਵੈਂਟਰੀ

Sukh Bains

Cell: (502) 836-4825

Email: Sbains888@yahoo.com

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: 502-836-4825

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਿੱਖ ਸੈਂਟਰ, ਲੈਨਸਿੰਗ (ਮਿਸ਼ੀਗਨ)

4701 Pleasant Grove, Lansing, MI 48910 Ph: 517-272-0231, www.LansingGurdwara.Com

ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਕਰਾਊਨ ਪੁਆਇੰਟ, ਇੰਡੀਅਨਾਪੋਲਿਸ, ਸਾਊਥਬੈਂਡ, ਮਿਲਵਾਕੀ, ਡਿਟਰਾਇਟ, ਗਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਜ਼, ਮਸਕੀਗਨ, ਜੈਕਸਨ, ਫਲਿੰਟ, ਸਾਗੀਨਾਅ, ਕੈਲਮਜ਼, ਬੈਟਲ ਕਰੀਕ, ਬੈਂਟਨ ਹਾਰਬਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇਵਾਲਿਆਂ ਦਾ 125ਵਾਂ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜਾ

ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੀ ਮੂਰਤ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜਾ ਆਉਂਦੀ 20 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਿੱਖ ਸੈਂਟਰ, ਲੈਨਸਿੰਗ (ਮਿਸ਼ੀਗਨ) ਦੀ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਿਡਵੈਸਟ ਦੀ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜੇ ਸਬੰਧੀ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਹੁਮ ਹੁਮਾ ਕੇ ਪਹੁੰਚੋ ਅਤੇ ਜਨਮ ਸਫਲੇ ਕਰੋ ਜੀ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਵੀਰਵਾਰ 18 ਅਕਤੂਬਰ, 2012

ਅਰੰਭ ਸ਼੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ: ਸਵੇਰੇ 9:00 ਵਜੇ

ਸਨਿਚਰਵਾਰ, 20 ਅਕਤੂਬਰ, 2012

ਭੋਗ ਸ਼੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ: ਸਵੇਰੇ 9:30 ਵਜੇ

ਉਪਰੰਤ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਸਜੇਗਾ

ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਲੈਨਸਿੰਗ ਦਾ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਾ
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੈਟਲ ਕਰੀਕ ਦਾ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਾ
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੈਗਨਾਅ ਦਾ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਾ
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਜ਼ ਦਾ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਾ
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਊਥਬੈਂਡ, ਇੰਡੀਆਨਾ ਦਾ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਾ

ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜਲਾਲਪੁਰ,
ਸ. ਗੁਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਡਿੱਪਲ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਲੋਂ ਹੋਵੇਗੀ

ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ
ਅਤੁੱਟ ਵਰਤੇਗਾ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਰਾਲੇਵਾਲੇ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੀ ਮੂਰਤ ਸਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਫੁਲਬਾੜੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੁਬਾਣਾ ਬਰਾਦਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸਦਕਾ ਹੀ ਅੱਜ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਉਜਵਲ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜ ਰਹੀ ਹੈ।

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

Gurudwara Sahib (517) 272-0231
Ladi Multani (517) 204-4171

S. Balbir Singh (517) 402-1811
S. Kuldip Singh (President) 517-402-4910

Ladi Multani, Balbir Singh, Gurdev Singh, Kuldeep Singh, Bakhsish Singh, Jaswant Singh, Karnail Singh, Sukhjinder Singh, Kulvir Singh, Kashmir Singh, Balwinder Singh, Gurjinder Singh, Balvir Singh Habibwal, Kulwant Singh, Rinku, Resham Singh, Daler Singh, Manjit Singh, Nirmal Singh, Swarn Singh, Ruby, Bila, Gulab Singh, Sukhwinder Singh, Kulwinder Singh, Rajinder Singh.